

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

6

VI
—
1258

НБ ОНУ имени И. Мечникова

НБ ОНУ імені І. Мечникова

НБ ОНУ імені І. Мечникова

TITI
LUCRETII

CARI

De Rerum Natura

LIBRI SEX.

N. 5

Quibus additæ sunt Conjecturæ &
Emendationes

TAN. FABRI

Cum Notulis Perpetuis.

Et Præterea
OBERTI GIPANII VITA LUCRETII
& De Gente Memmia ejusdem
Prolegomena.

ITEM

D. LAMBINI Index perquam necessarius.

CANTABRIGIÆ,

Ex Officina Joann. Hayes, Celeberrimæ
Academix Typographi. 1686.

Impensis H. Dickenson, Bibliopolæ Cantab.

ILLUSTRI VIRO
PAULO
PELISSONO
FONTANERIO,

S. P. D.

TANAQUILLUS FABER.

REM novam, *VIR ILLU-*
STRIS, & quæ, ni fallor,
varia hominum judicia expe-
rietur, fecisse videbor, qui,
cum tot præstantibus viris Aula *PRIN-*
CIPIS floreat, Te, sub cujus nomine
recens Lucretii editio appareat, idque
asperrimis Tuis temporibus, præter cæ-
teros elegerim. Sed illi ipsi, spero, à
quibus consilium meum fortasse carpe-
tur, rem certe non pessimi exempli fa-
ctam à me fuisse fatebuntur; quin & si
sapient, ejusmodi amicos sibi optave-

A 3

runt,

rint, qui adversis casibus à cultu officii
& observantia præstantium virorum non
deterreantur; nec studium & sedulita-
tem suam ex habiturorum vel intendant,
vel remittant. Quid porro, si non uni
mihi injuriam facient, sed & **MAXIMO**
PRINCIPUM,

*Quos Sol renascens littore Eoo videt,
Et quos relabens Occiduis videt Plagis?*
quasi scilicet debita Egregiæ Virtuti
præmia persolvi nolit; neque eos coli
& amari patiatur, quibus **IPSIVS** judi-
cium usque adhuc tam benigne indulgit.
At ego vix fieri posse arbitror, ut à Quo
virtutum omnium, quæ quidem **PRIN-**
CIPIS MAIESTATE dignæ sint, no-
va in dies documenta prodantur, Is in-
gratos probet, quo genere nullum in
Imperio tetrius est aut scelestius. Quam-
obrem, Præstantissime Pelissone, quid
alii sentiant satis securus, illuc pleno gra-
du contendam, quo me & Virtutis si-
gnificatio, & honesti officii ratio voca-
bunt; Lucretiumque in urbem mittam,
me in Te venerationis gratitudinisque,
non apud Gallos tantum nostros, sed &
apud exterarum gentium homines, inter-
pretem.

pretē ac testem futurum. Utinam modo
custodes vel fallere possitve exorare. Sed
Deus meliora etiam; **Utinam** igitur illi
nec fallere necesse sit, nec exorare; sed
tandem tandem, ubi ipse in urbem adve-
nerit, Tibi tum redditus sis & Musis,
quas antehac sapius vel Tuis ipsius co-
piis *κατὰ τὰ Ἀρχιερατικὰ πύργια*, vel
per Illustres Viros, qui se Tuis consiliis
præbebant, tum comiter adjuvisti. O di-
em illum vere beatum atque amabilem!

Tum meæ (si quid loquar audiendum,)

Vocis accedet bona pars: &, ô Sol

Pulcher, ô laudande, canam, recepto

Dulcis amico.

Προσώνια καλὴ Ἡλιε, & Tu, VIR
ILLUSTRIS, diu diuque Vale. Salmurii
III. Kalend. Octobris, M. DC. LXII.

A 4

A D

A D
LECTOREM.

UR novam hanc **TIT**
LUCRETI editionem su-
sceperim, Lector, una causa
fuit, neque est cur plures que-
seris: Videlicet amici quidam mihi per
litteras significaverant, gratissimum sibi
fore, si praestantissimum Poetam, nec
minorem Philosophum, ita describi cura-
rem, ut & is legi commode, & circum-
ferri non incommode posset. Cumque
Conjecturas aut Emendationes bene mul-
tas ad oram codicis mei adscriptas esse non
nescirent, eas una cum illo edendas cen-
suerunt; Qua in re facere non potui,
quin eis morem gerendum putarem, pra-
sertim ea cupientibus, quae jam parata &
sub manu essent, eoque etiam vehementi-
us, quod mihi aliquid scribendum hoc tem-
pore

pore putavi, quoad ad Virum Illustrissi-
mum mitteretur. Sed cum jam contex-
tus ipse Lucretii editus esset, & illa,
quas dixi, Emendationes ad finem libri
VI. perductae fuissent, meque deman-
datis partibus defunctum esse arbitrarer;
ibi repente exorti alii sunt, qui perpetu-
as à me Notulas scribi oportere dicerent.
Quod cum me sedulo negarem facturum,
illi contra instare sedulo, tantoque urgere
acrius, quod, ut sibi videri dicebant, ea
res esset horarum sane paucularum. Par-
vi igitur, (quid enim aliud facerem?)
sed prorsus invitus, cum totum id negoti-
um ab ingenio meo plane alienum sit. De-
in neque otium erat, eas ut describere
possem, quod & familiares mei norunt;
& Typographus, cujus opera usus sum,
non sine magna sua molestia saepe exper-
tus est. Tamen, Lector, ut ut haec sunt,
aliqua mihi spes est fore ut in his notu-
lis, quamquam, ut dixi, raptim scriptae
illae fuere, nonnulla occurrant, quae do-
ctis & candidis hominibus placere pos-
sint. Nam brevitatis quidem ipsa, haud
magnopere verendum est ne illis obesse de-
beat, cum multa in hoc genere scripto-

rum sint, quæ, ut hominum ingenia video, non satis tuto exponere possis. Ad hæc cum Lucretius à pueris nec legi possit, nec, si possit, debeat tamen, eo fit, ut pau- cula pluribus potiora sint, cum præsertim tota Epicuri ratio ab Incomparabili viro, (P. Gassendum dico) perspicue explicata fuerit, & libri in manibus hominum versentur. De emendationibus autem, seu Lucretianis illis, seu aliis etiam, quas No- tulis aspergere visum est, hoc unum habeo quod te velim, lector, esse me scilicet ho- minem paucorum librorum, & eorum tan- tum, qui à meliori antiquitate propius absint. Recentiores, præter egregie pau- cos, nec fere curo, nec, si curem, res mea siverit, eos ut mihi parare possim, & si res sinat tempus certe non adest, eos ut le- gam. Quamobrem nihil aliud à me ex- pectandum, quam quod ab eo expectari par est, cui libraria supellex tenuissima sit. Lambinum modo & Gifanium an- te oculos habui, quibus tamen, ut appare- bit, nil debeo. Si quid autem inter scri- bendum mihi in mentem veniebat, quod neque apud hunc, neque apud illum repe- rirem, id meum esse, & pro meo edi posse, credidi.

credidi. Nam Nardius quidem nuperrim- us interpret, homo sane apprime bonus est, sed duntaxat bonus; ac nisi dono mihi à viro singularis humanitatis, & elegan- tis doctrinæ clarissimo abbate Motta-Vaye- rio missus esset, jam pridem è museolo ex- trusus foret. At Pareus, Lambinum mo- do in compendium misit, nisi quod, Gifa- nii sectam secutus, Lambino fere plerum- que iniquissimus est, & ea sæpe damnat, quæ nunquam intellexit. Quamobrem qui & otio & libris abundabunt, ii alie- na colligent; mihi enim, ut dixi, commo- dam Lucretii editionem dare consiliun- fuit, non eam cui circumferenda bajulo- opus sit: & quæ mihi propria visa sunt, ea tantum communicata tecum volui. Atque utinam in his ipsis nihil reperia- tur, quod, me insciente, à quopiam di- ctum fuerit. Id si erit, quid me fiat? Num illud veteris Magistri si exclamem, Pereant qui ante nos nostra dixerunt, metuo ut satis humane videar facere; De- in magnas, opinor, nugas egero, quod sane nolim. Sileam ne? magis e- tiam majores egero; nam, ut audio,

Ολωρα πάντα πάντως
Καὶ πατάλη θυμέα
Τωνετοί π ρήμα
Βερέθρωμ' ἐσπέλασεν
Κ' ἐκ ἐσι σύνγνωσ' ὠδη
Qui ausus fuerim,
Hoi hei! post repetitam
Lethes sorbitiunculam
Valle sub Elyfia
Jam somno ebriolos
Manes sollicitare,
Hoi hei!

Itaque, ut video, aliquid periculi est, ne, ut nuper, Scholastica aliqua barbatuli juvenis declamatiuncula, aut lamentarius, si ita fors tulerit, versibus misere distringar, si vel unum aliquod verbulum mihi fortasse exciderit, quod ab alio unquam dictum sit. Et tamen, si vera dicenda sunt, (vos ὦ mihi, Manes, este boni) virtute Deum & nostra satis beati ab illa copia sumus, (de locis veterum scriptorum emendatis loquor) ut ne aliena suppilare necesse sit.

Οὐδέποτε γὰρ ἐμὴ γῆς ἐχρητ' ἐν Κλοπιδῶν.
Ἀλλ' αἰεὶ καὶ αἰεὶ ἰδέας εἰσπέρων σοφισμαί.
Quamobrem, fere confirmato animo, clare dico.

dico, Si cui lubeat mihi ante ades convicium facere, me volente, me prodeunte, me plaudente faciet: Videor enim satis fortiter ferre posse, satis belle, satis venuste; sed scin' quomodo?

Ὡς σαλα θυραίοις καταπίσειν βίβλια πάντα,
Καὶ μάλα πολλά γελᾶν, εἰ μὴ Χαρὶς,
ἢ δ' Ἀφροδίτη
Γραμμαδιδασκαλίδω πάνπαν μοῦσαι
σοφισλί.

Nos enim more institutoque majorum aliquanto lubentius ridemus, quam ringimur. Si ita valebis, ut quae dico vera sunt, Lector, diu profecto diuq; valebis.

VIT A

VITA T. LUCRETII,
PER. OB. GIFANIUM.

TSI ab aliis quibusdam viris sanè
doctis. de vita Lucretii sit perscri-
ptum; ea tamen re mihi silendum
prorsus non putavi, qui cupio omni ra-
tione studiosis adolescentibus pateface-
re, qualis & quantus sit ac fuerit poeta,
quod certè hac vitæ descriptione perspici poterit: ex
qua, præter alia quædam non contemnenda, vide-
bunt omnes qua ætate, quàm erudito, inquam,
sæculo vixerit, quàm egregie sit institutus; quibus
usus sit amicis; quanto denique sua etiam ætate in
pretio fuerit. Quæ omnia statim lectoribus iudicio
præditis etiam exiguo, indicant & testantur poetæ
cujusvis doctrinam & elegantiam. Verbi gratia,
Titus noster eo vixit tempore, quo magis nunquam
post homines natos floruerunt artes & doctrinæ li-
berales. Præcepta earum percepit in duobus mu-
sarum domiciliis, Roma & Athenis. Viros in r. p.
clarissimos & doctissimos habuit amicos. Maximus
ea tempestate, quo ut dixi tempore ad summum ve-
nerant Romani, ut ait Horatius, in his artibus,
poeta est habitus. Quid quæso hinc aliud colli-
get æquus lector & iudex, quam id quod probatum
nos adolescentulis cupimus; præstantissimum &
elegantissimum hunc esse poetam? Alia etiam est
ratio cur hæc susceperim: quòd illi alii vel falso,
vel perturbatè, neque Rom. more ea tractarint;
quod equidem non lædendi doctiss. viros. Sed mei

VITA LUCRETII

excusandi causa dictum esse velim.

T. LUCRETIUS CARUS Romanus, ut ipse idoneus est testis; natus est L. Licinio Crasso & Qu. Mucio Scævula COSS. anno U. C. IOLVIII, eo inquam anno quo nobilissima lex Licinia & Mucia de civibus regundis est lata, quo tempore specimen illud innocentia Rutilius IC. præstantissimis à publicanis in exilium actus est, annis post natum M. Ciceronem XII. De parentibus autem totaque ejus familia nihil usquam exstat, etiam Lucretiorum nomen in Romanis monumentis percelebre sit ac vetustum. Nam in hac gente invenio Tricipitinos, Cinnas, Vispilones & Ofellas. De Caris nihil, quod equidem sciam, reperitur; cognomen tamen est Romanum: cujus & Ovidius multique alii meminerunt. Scio hac tempestate in r. p. fuisse Qu. Lucretium: verum an frater fuerit, aut quo inter se propinquitatis gradu, ignoro. Cæterum hoc pervulgatum, & ut ita dicam tralatitium est, ut præstantiorum ortus poetarum ferè ignoretur, & in hoc credo eos divinitatem adfectasse. Adolescentibus autem quin à parentibus, seu propinquis, considerata ejus ad bonas artes nata pene divina indole, Athenas more patrio sit missus. Athenas non ita pridem à P. Sulla crudeliter vastatas, non dubito: postulat hoc Romanorum consuetudo, ac doctrinæ ratio: nam ad Hortos ille statim se contulisse videtur: ut & Virgilius aliquot annis postea, qui ita de se ipse canit:

*Etsi me vario jactatum laudis amore,
Irritaq; expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropias suaves exspirans Hortulus auras
Florentis viridi sophiæ complectitur umbra, &c.
Sic enim versus illi scribi debent & intelligi.
Eòdem aspiravit doctis. Propertius.*

Illic

PER OB. GEFANIUM.

Illic (inquit) vel studiis animum emendare Platonis

Incipiam, aut hortis doctæ Epicure tuis.

Præerant Hortis eo tempore Zeno agriculus ille senex, & Phædrus, homo, ut Cicero ait, humanissimus, itaque his videtur usus præceptoribus Titus: quos etiam Atticus paulo licet hoc poeta grandior, audivit. Memmius item, Velleius, Pætus, Cassius, multique alii præstantes in r. p. R. viri eadem ætate his operam dedisse videntur, quibus omnibus aut magnam certè partem familiaris fuit & charus Lucretius, ob admirabiles animi dotes; maximè verò ob aureum illud orationis flumen: & quod omnium poetarum suæ ætatis esset gravissimus, & judicio Cornel. Nepotis ac M. Ciceronis, præstantissimus. Florebant eo tempore poætæ præstantes non pauci: M. Varro. M. & Qu. Cicerones, P. Varro Atacinus, M. Furius Bibaculus, C. Calvus Cinna, Catull. L. Calpidus, aliique nonnulli. Verum haud facile reperias, qui ad tantam orationis majestatem, lepore incredibili contactam adsurrexerit. Maximus sine dubio futurus, si ad ætatem maturiorem cum mentis integritate pervenire potuisset, nunc & vigente ætate periit; & juvenili, in mentis errorem incidit. Nam, ut ex Eusebio colligi potest, juveni præbitum fuit philtum, ab uxore Lucilia, ut quidam existimant, nullo auctore. Hinc mente loco suisque sedibus permota, parum absuit quin omnes illi divini in hoc poætæ igniculi fuerint extincti. Sed cum morbus ille animi inducias haberet; non passus est poeta eos funditus interire, quin observatis intervallis, philosophiam in qua adolescens magnam semper operam posuerat, pharmaci loco adhibuit: eamque ut Latino etiam ore instaret, efficere instituit, initio sumpta à rerum natura: in qua tractatione maximè elab-

bora-

VITA LUCRETII

borabant omnes Epicuri familiares. Tandem confecto ferè eo opere, invalescente jam paulatim ægritudine, credo etiam ob Memmii sui, de quo mox, & totius reipub. calamitatem ac perturbationem: cum videret adesse tempus, quo veterum quoque sapientium, suæque familiæ consensu vitæ nuntium remittere liceret; *ἔυλογον* eam *ἐξαγωγῆν* non pratermisit; namque manu sibi adlata, è vita tanquam è theatro exiit: quod etiam Atticus haud multò post, sed *ἄπομαστερώσει* fecit & ipse Lucret. faciendum suaserat, quo loco inanis gloriæ cupidus & ambitiosus exagitat; qui etiam in summis miseris vivere ament, ait enim:

*Extorres idem patria longeq; fugati
Confectu ex hominum, sedati crimine turpi
Omnibus ærumnis adfecti deniq; vivunt:
Et quocunque tamen miseri venere, parentant.*

Decessit igitur anno, ut opinor, urbis DCCI. Cn. Pompeio Magno III. COS. quo tempore maximæ in r. p. erant turbæ; Clodius à Milone occisus; Memmius multique alii de ambitione damnati, Roma in exilium profecti. Cæsar Galliam lacerabat annos natos XXXIV. Eusebius uno antè anno mortuum scribit, si modo ratio constet. Donatus aut quisquis est vitæ Virgil. auctor, tribus antè annis, Cn. Pompeio Magno II. M. Licinio Crasso II. COS. Ego quia faragini illi multa falsa adfuta esse, & Euseb. mendosum esse sciam, id sum secutus, quod vero magis visum fuit consentaneum. Certè perperam in Eusebio mortuus dicitur Catullus anno U. C. DCXCVI. Lentulo & Nepote COS. cum Catullus secundi consulatus Pompeii mentionem ipse faciat, quem constat Cneium gessisse anno post Lentulum & Metellum secundo. Catulli versus sunt isti ad poetam C. Helvium Cinnam:

Consule

PER OB. GĪFANIUM.

*Consule Pompeio primùm, duo Cinna, sedebant
Mæchilli: factò consule nunc iterum;
Manserunt duo, &c.*

Mæchillos, ut opinor, intelligit Mamurram, & Cæsarem, quos alio loco idem gemulos vocat: sic ergo locus legendus mihi videtur & explicandus, *τὸ* sedebant, senatorium est. Mæchilli dixit, ut alibi scortillum, solatiolum, integgellus, multa alia *ἄπομαστερώσει*. Alibi quoque Britannias Cæsarem invasisse indicat, quod hoc eodem anno Pompeio & Crasso COSS. demum Cæsarem fecisse, ipse testatur lib. IV. de bello Gallico. His adductus rationibus, Eusebii rationem non sum secutus. Paucis ante mortem annis vidit Lucretius Catilinæ & Clodii furiosas administrationes; quibus r. p. R. ita fuit affecta, ut non multo post tota conciderit. De eo tempore ita ipse conqueritur:

*Hunc (Martem) tu diva (Venus) tuo recubantem
corpore sancto
Circumfusa super; suaves ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis incluta pacem.
Nam neq; nos agere hoc patriai tempore iniquo
Possumus æquo animo; nec Memm' clara propago
Talibus in rebus communi deesse saluti.*

Ambitionem etiam suæ ætatis gravissimis versibus libro tertio & quinto reprehendit. Quam sanctis denique fuerit moribus poeta, testis est locupletissimum opus gravissimum, multique præclaris ad bonos mores conformandos adhortationibus illuminatum. * De quo jam superest ut agamus: nam tametsi * DE OPERE. commentarios scribentibus ea tractatio, ut Græci & Latini interpretes antiqui aiunt, sua sit ac necessaria: quia tamen instituto nostro ac voluntati; qui hunc egregium poetam omnibus modis illustratum, ac studiosis probatam cupi-

VITA LUCRETII

cupimus, imprimis est idonea; spero hanc industriam nostram viris doctis non improbatum iri. Qua in re primum quidem & potissimum de numero librorum, & quantum ipse poeta scripserit, explicandum est. Video enim jampridem à restitutis bonis artibus, multos in ea esse opinione, ut putent Titum nostrum plures libros quam qui sunt in manibus, scripsisse: nempe ex Varrone, inquit, perspicuum est libros XXI. reliquisse Lucretium; operisque principium non illud esse, quod vulgo putant; verum longe aliud ex Varrone repetitum. Quam vellem vera esset hæc opinio: nam ea spem faceret fore, ut similia poetæ nostri aureaque scripta habere aliquando liceret. Verum error est inveteratus & gravissimus, quem prius, amice lector, quam refellam, meam hac in re sententiam constituere cupio: qui assero, non alia plurave poetam scriptis prodidisse, quæ quidem ad operis hujus contextum pertineant; quam ea quæ circumferuntur. Et primum quidem ex grammaticis veteribus omnibus nemo est, qui ex libro VII, VIII, &c. ullam proferat versum, cum ex sexto, quinto, prioribus aliis adducant sæpenumero: nam quod quidam apud Priscianum, poetæ hujus librum septimum laudari volunt, eos, ut levissimè dicam, fugit ratio, nihil usquam tale existat. Deinde seipse vindicare potest Lucretius: nam de primo quidem libro ita canit, lib. 6. pag. 223.

*Nunc omnes repetam, quam raro corpore sint res,
Commemorare: quod in primo quoque carmine
claret.*

De ultimo verò præclaris versibus perspicue
ita profatur:

*Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
Currenti spatium præmonstra callida musæ*

Calliope

PER OB. GILFANIUM.

*Calliope, requies hominum divumque voluptas:
Te duce ut insigni capiam cum laude coronam.*

DE principio autem ut certissimus sit lector, apponam Prisciani grammatici diligentis ac pervertuti verba, ille enim ubi primi ordinis casum patriam in multitudinis numero, arum & concisè uni habere dixisset; hæc verbi gratis tandem addit: amphorum pro amphararum, Æneadum pro Æneadarum. Lucretius in primo versu: Æneadum genetrix, hominum divumque voluptas. Accedit ipsa operis rerumque tractatio ita inter se connexa & apta, ut si versus aliquot eximas, non elegantiam tantum, sed sententiam ipsam depravaturus sis. Docet primo, de rerum principiis; de meteoris ac rebus sublimibus, extremo opere: an omnes qui naturæ cognitionem memoriæ prodiderunt, hanc rationem non sunt secuti? ipse inquam Epicurus eam persecutus est: uti apparet ex ejus de rerum obscuritate compendio, quod hic adjiciendum curavimus: ex quo præter cætera id etiam cognoscere licet, in hoc opere nihil desiderari eorum quæ ad rerum naturalium explicationem pertinent. Vincit hoc de initio quod diximus, ipsa etiam invocatio; quam in primo opere omnes collocandam censent.

HIS ita firmiter adfirmatis, videamus nunc de alia opinione. Varronem illi laudant auctorem: cujus hæc adferunt verba e libro de lingua Latina IV. Loca secundum antiquam divisionem prima duo, cælum & terra; &c. à qua bipartita divisione Lucretius suorum unius & viginti librorum initium fecit hoc: Ætheris & terræ genitabile querere tempus. Brevi ut præcidam, librum Varronis mendo contaminatum hic esse contendo: nam si vera sunt ea quæ attuli: neque hoc nostro reperiatur in veterum monumentis alius qui quidem scripserit Lucretius, cui non statim de mendo

VITA LUCRETII

mendo suspectus erat locus ille Marci; maxime qui meminerit Carum, ea cum scriberet Terent. Cæsare, ni fallor, dictatore, aut paullo ante, vix in hominum fuisse manibus; quippe qui quarto ante Cæsaris dictaturam anno decesserit; postque auctoris demum excessum à Cicerone opus ipsum à M. Tull. Lucretii perfamiliari expoliri cœperit, & ut fuerit, non eam tamen consecutus auctoritatem videatur, qui à Varr. adduceretur: licet Varronem in quibuslibet etiam recentioribus laudandis facilem esse sciam, & Lucret. magnæ existimationis ac nominis ea tempestate poetam fuisse constet. Quid ergo? pro Lucretio, Lucilium olim scriptum fuisse existimo; adductus cum iis omnibus, quas protuli, rationibus, tum quòd aliis quoque in locis similia menda investigarim. Sæpe Lucilius, Lucretius & Lucullus, ut Cœlius ac Cecilius alius in alterius locum vitiosè subjecti sunt: adferam verbi gratia quæ deprehendi aliquot. Sallust. lib. 5. histor. At Lucilius audito Marium regem proconsulem per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere, adducit Prisc. lib. XVIII. lego: At Lucullus audito Marcium Regem pro COS. &c. agit de Lucull. bellum adversus Mithrydatem administrante. Macrobl. lib. 3. Saturnal. cap. 15. M. Varro in lib. de agricultura refert: Mar. Cat. qui post Uticæ periit, cum hæres testamento Lucilii esset relictus: lego testamento Luculli, &c. fallitur ibi Macrobl. tamen, nam Cato non hæres, sed tutor erat relictus Luculli filio, ut avunculus, teste Plutarch. Apud eundem symmetographum lib. 6. cap. 3. Lucretius in 5. Major erat natu, non omnia possumus omnes. Apud Nonium Marcell. Puelli & Pestilitas, pro Lucretio editur perperam, Lucilius, & in verbo callet Sisenna hist. lib. IV. Lucilium Memmiam, cum sit leg. Lucium Memmiam, in verbo Utres leg. Livijs Andronicus; vulg. Lucilius

PER O. B. G. I. F. A. N. I. U. M.

lius Andronicus. In Sex. Pompeio quoque Tama lege Lucilius, vulg. Lucretius. Apud Probum etiam in Catholicis nominum, Vappones Lucret. malè est editum pro Lucilio, ut & in Servio ad lib. 12. Æneid. Immò in ipso Varr. lib. 6. ubi pervolgatum est, apud Lucret. Atque aliquos ibi ab rebus clepsere foro: certissime scribi debet, Lucilium. Plura facile quilibet inveniet, quorum omnium origo mendorum ex his notis Luc. & L. manasse videtur. Risit autem curiosos credo astrologos Lucilius, qui cœli terræque natale anxie nimis adquirerent: aut simile quid licet in re perobscura comminisci. Verùm enimverò plures libros non admittendos docui: ita facile crediderim versus aliquot fortasse desiderari: nam cum in omnibus ferè antiquis scriptoribus, tum in hoc poeta præcipuè quidam nimia certè libertate adjecerunt, ademerunt, mutarunt plurima, sicuti multis id locis nos patefecimus. Adducit etiam Servius hoc ex Lucretio fragmentum: superi spoliatus luminis ær: quod etsi Lucret. esse videatur, à libris nostris tamen abest, neque dum etiam scio, ubi reponi debeat. Sed hic fide & iudicio opus est accerato, ne poetæ tribuamus non sua qua in re, ut dixi, multimodis hic peccatum fuit.

O P R I S verò indicem vulgarem, *De rerum natura*, re: nati: præter enim quod in vet. c. ille reperiat, et in Fl. Sospater libro grammat. 2. Lucretius, inquit de rebus naturalibus libro III. & poeta eum ipse confirmat lib. 5.

Denique natura hæc rerum, ratioque reperta est
Nuper, & hæc primæ cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patria qui possim vertere voces.

Verè hoc de se prædicat poeta: nam princeps ille de rerum natura Latine scripsit. Quem postea consecuti sunt alii multi: C. An. finius, Carius, M. Cic.

VITA LUCRETII

Cic. Varro, Egnatius, cujas lib. 1. de rerum natura ab Aur. Macrob. adducitur: idem se quoque præstiturum separabat P. Virg. ait enim ad juvenem doctis. Mesallam Bruti familiarem: cum Athenis agens Cicerin suam conscriberet:

*Etsi me vario jactatum, &c.
Si me jam summa sapientia pangeret arte, &c.
Non ego te talem venerarer munere tali;
Non equidem, &c. & mox
Tali te vellem juvenum doctissime ritu, &c.
Naturæ rerum magnis intexere chartis.*

Alibi etiam id suavissimis pollicetur versibus:
*Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore, &c.*
Empedocles autem multis sæculis antè idem argumentum Græcè tractaverat; quem Lucretius magnopere est admiratus, eumque hoc elogio ornavit unico:

*Nihil tamen hoc habuisse viro præclarus in se
Nec sanctum magis, & mirum, earumq; videtur
Garmina quævetiam didini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta;
Ut vix humana videatur stirpe creatus.*

HUNC igitur studiosè poeta noster immitatus est. Nam quæ Empedocli tribuit Aristoteles, ἐν τῷ δυνάτω εὐκός ἐστι τῶν ἀλλοῖς τοῖς ἀνθρώποις ἐπιπέγμαν. Ἐξ οὗ καὶ quæ haud scio an in alio poeta Latino invenias: ea in Lucretio mirè elucet. Nam orationis splendore, & ut ita dicam, grandiloquentia cæteros antecit: tum alationibus innumerabilibus, usque præclaris totum opus quibusdam veluti insignibus distinxit. Multa eum vocat artis M. Tull. optimus existimor. Atque utinam tantum nobis fuisset otii, non ea tantum quæ ab Homero, sed ab aliis, maximè Ennio suo: (nam hunc e Latinis scriptoribus mirè coluit, & exprimere studuit) & rursus quæ à Tito Virgilius sumpsit;

Per OB. GEFANIUM.

sent; indicare. Sic enim clarissimum fieret, quod sæpe soleo dicere, Avum esse Q. Enniam: patrem T. Lucretium; P. Virgil. Maronem filium: hi enim ex Epicis poeticis Lat. triumviri sunt præstantissimi. Verum ea omnia alteræ editioni adjungentur. In hoc etiam Empedoclem suum imitatus est, quod ut illis suis deliciis Pausaniæ τὰ ἀπὸ φύσεως ἀεὶ ἀφύπνουν item & Lucretius Memmio suo: de quo quia promissimus, jam tempus est, ut explicemus, si hoc prius addidero, non probari nobis recentiorum judicia, qui Lucret. Lucanum, similes rerum gravium scriptores in poetarum numero non habent: nam & veterum in hac re sententiam iis possum opponere, ac de Lucretio nostro quidem Ciceronis ac Nepotis, auctorum minimè vulgarium; qui cum non poetam duntaxat, sed præstantissimum etiam poetam laudant: & hoc addere, si ea est hujus artis conditio & ingenium, ut nisi qui fabulas, amores, & id genus alia nugatoria tractet, aut vera rebus obscuris falsisque involvat; in poetarum ordine consistere non possit: eam artem insuper habendam potiùs & abjiciendam suaserim, qua præter spurca, nugatoria, & figmenta suavibus leporibus adpersa, nihil ferè adolescentibus præbeatur.

DE

DE
GENTE MEMMIA

Ejusdem
PROLEGOMENA.

DE hac gente, quia pauca in veterum scriptis eaque hic illic sparsa supersint, nemoque hoc erudito saeculo scripserit, quod equidem sciam, difficile est, & arduum multa eaque certa comparare & constituere. Utile tamen est videre gentium ac familiarum ortus & interitus, quarum rerum cognitio historias legentibus omnino est necessaria. Itaque cum Ciceronem, Livium, Sallustium, Virgilium, & maximè poetam nostrum legentibus futura sit utilis & jucunda hæc descriptio: difficultate & obscuritate non deterriti, gentem hanc Memmiorum exponere conabimur. Et ut ab ultima origine eam repetamus, scribit Virgilius antiquissimam esse, & à Trojanis oriundam: inquit enim doctiss. poeta:

Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Memm?

Verùm in r. p. primùm belli Histrici tempore, quod à Claudio pulcro COS. anno V. C. D. LXXIII. confectum fuit, ejus mentionem invenio. Livius enim libro XXXI. C. Claudio Pulcro, Ti. Sempronio Gracco COS. anno post trium clariss. ducum Philopœmenis, Scipionis, & Hannibalis mortem, septimo; sex annis ante gravissimum ac nobilissim. illud cum Perseo Macedoniæ rege bellum: eo igitur tempore, scribit Livius C. Memmium prætorem creatum esse, eique

DE MEMMIIS, &c.

evenisse provinciam Sardiniam. Unde intelligas, alios etiam magistratus eum, puto quæsturam & ædilitatem gessisse: quod sanctè gradus illi tum servarentur, & biennio antè legem annalem tulisset L. Villius, teste Livio lib. XL. Fuit autem plebeia gens Memmia: id ex eo perspicuum erit, quod tribuni plebei uti mox adnotabimus, subinde fuerint Memmii, quem magistratum legibus, opinor, sacratis patricios capere nefas erat. Cic. pro domo sua. Nobilissima tamen ea fuit, maximèque doctrinarum studiis floruit: & haud scio, an non à Cæsare Octaviano lege Senia inter patricios adscripta sit. Porro C. Ille Memmius, de quo jam meminimus, quarto deinde anno, quod est COS. C. Popilio Lanate, & P. Aelio Ligure, ea tempestate, cum jam parabatur bellum Perficum, iterum Prætor factus Siciliam, ut Livius ait l. XLII. sortitus est. Admonendus est lector apud Livium lib. XLI. ubi C. Memmium primùm rogatum Prætorem commemorat, mendosè scriptum esse, C. Mumium, quod alibi etiam accidisse indicabimus. Hujus duo, ni fallor, erant filii, C. & L. Memmii, quorum facundia multorum scriptis celebrata est. Tum etiam, inquit Cicero in Bruto, C. L. Memmii fuerunt oratores mediocres, accusatores acres atque acerbi, itaque in judicium capitis multos vocaverunt: pro reis non sæpe dixerunt. Sallustius autem de C. Memmio: Sed quoniam, ait, ea tempestate Roma Memmii facundia clara, pollensque fuit, decere existimavi unam ex tam multis orationem ejus perscribere: ac potissimum eam dicam, quam in concione post redditum Bestiæ hujuscemodi verbis differuit. De Lucio etiam Sisenna commemorat lib. IV. his verbis: L. Memmium socerum C. Scribonii tribuni pl. quem Marcellini consiliarium fuisse callebant, & tunc Curionis oratorem. Hi autem bello Jugurthino, & Sullanis temporibus maximè fuerunt

DE MEMMIIS

in honore ac pretio. Caius multis auctus honoribus, cum ad consulatum petendum accessisset; facileque eum, quia & vitæ, ut Orosius ait, integritate, sanctitate morum, & eloquentiæ laude esset clarissimus, videretur consecuturus, à Saturnino trib. pl. (qui illum suis actionibus maximè adversarium metueret) in ipsius comitiis, in campo Martio fuisse comminatus, nefariè trucidatus est, C. Mario VI. L. Valerio Flacco C O S. anno ante memorabile illud Romanorum cum Cimbris ac Teutonibus proelium. Cic. in Catil. 4. Livius epit. 69. Appianus lib. 1. ἐμφυλ. In libello de viris illustribus Ro. ca. de Appuleio Saturnino, ubi idem scelus commemoratur, perperam editur Mummius. Accusavit Caius L. Calpurnium Bestiam, Cicerone teste, credo, repetundarum: namque Bestia in Numidiam consul cum exercitu missus; & ab Jugurtha pecunia corruptus fuit, & avarissimè socios expilavit, quod egregiè narrat Crispus. Tulit hic tribunus pl. legem de Jugurtha Romam evocando, Nasica & Bestia Cos. ad causam, inquit, Sallust. dicendam. Neque verò dubito, quin idem, ut erat moribus sanctissimis, legem tulerit Memmiam, eam qua cautum fuit, ne, qui reip. causa abessent, rei fierent: tum, ut calumniatoribus & corruptis pecunia accusatoribus, convictis, K littera, ut calumnia nota in frontem imprimeretur. Cic. pro Sex. Roscio. Valerius lib. III. Papinianus IC. in l. quæsitum Dig. de testibus ubi non rectè meo iudicio scriptum Rammios Brundisii invenio, est & Remnius Grammaticus. Remnii nusquam. De Lucio Cæii fratre, nihil præterea comperi. Fuit subinde & alius ex eadem gente M. Memmius, quem puto superiorem fuisse fratrem aut certè patruelem. Eum habuit Quæstorem Cn. Pompeius in bello contra Sertorium in Hispania gesto, nam & adfinitate illi, ducta in uxorem Pompeii sorore, junctus erat: qui in quadam

GIFANII PROLEGOMENA.

dam contra Sertorium pugna in agro Saguntino tandem fortissimè occubuit. Cic. pro Balbo. Plutarch. Sertorio. Orosius lib. 5. cap. 23.

Venimus jam ad C. illum Memmiam, cujus potissimum nomine omnis hæc à nobis suscepta est commentatio, ut cui suos de rerum natura libros conscripserit poeta noster, uti temporum ratio, hæcque tota Memmiæ gentis deductio evincunt. Hic igitur superioris Lucii, ut Cicero testatur, Filius, magnam adolescens operam in bonis artibus posuit, adeo ut doctissimus evaserit; virosque etiam eruditos singulari amore sit complexus ac juverit. Athenas profectus iisdem cum Lucretio præceptoribus usus videtur. Romam deinde reversus, cum aliquantum temporis r. p. probasset, à majoribus & eloquentia ac doctrina, virisque eruditis, & Pompeii familiaritate adjunctus, ad honores proventus est. Prætor autem creatus Bithyniam obtinuit: in qua profectioe comitem habuit poetam Catullum, fortasse & nostrum suumque Titum, & Curtium Niciam grammaticum nobilem, quem familiariter apud se semper habuit, inquit Suetonius. Reversus ex provincia, quia non rectè eam administrarat, ut indicat etiam Catullus; aut certè provincialibus quibusdam injuriam intulerat, accusatus fuit à C. Cæsare: id colligo ex Agellio, qui è Cæsaris oratione pro Bithynis in Memmiam hæc adfert verba: Vel pro hospitis regis Nicomedis, vel pro horum necessitate noc munus, Memmi, refugere non potui. Sed hic etiam pervolgatum est, Mummi. Tum verò acerbè Cæsareni accepit Memmius, & in eum oravit acerrimè, ut ex Suetonio in Cæsar. percepi. Credibile est ei Memmiam objecisse de prostituta olim apud Nicomedem Bithyniæ regem pudicitia. Cujus exitum iudicii licet nullum invenerim; certè tamen credo absolutum fuisse Memmiam. Interjectis enim paucis admodum annis tribunus plebis Gabi-

DE MEMMIIS

nium accusavit repetundarum. L. Domitio & Ap. Claudio COS. & eodem anno C. Rabirium Postumum, quem defendit Cic. cujus exstat oratio. Consulatum etiam tum petiit noster Memmius cum Domitio, Messalla, Scauro, aliis: omnes summa contentione & libidine, adeo ut nemo in proximum annum consul creari potuerit; & interregna, ut ait Cic. in eo anno fuerint compluria. Redierat jam in gratiam cum Casare Memmius, in eoque ut idem Cic. magnam spem posuerat; & ab eo licet in Galliam absente, in ea re non nihil, inquit Suetonius, erat adjutus: verum frustra. Nam cum quatuor illi candidati multique alii ob turpissimas pactiones & dona accusati essent; altero tandem anno Cn. Pompeio COS. anno D. CCI. Memmius lege Pompeia de ambitu cum Hypseo & aliis quibusdam, etiam Cic. defensore condemnatus, in Græciam exulatum abiit: quam rem attingit Cic. lib. 2. Ep. 3. ad Quintum, & copiose narrat Appianus lib. 2. *ἐμμούλ.* Athenis aliquamdiu fuit, ubi ad studia philosophica, in quibus à puero semper deditus fuerat, se rettulit. Cic. lib. 5. ep. 11. ad Att. Epicuri autem rationem eum secutum esse & noster poeta, & Cic. plane confirmat: eaque re videtur nescio quid in Epicuri honorem ædificare voluisse, ut in Academia Cicero. lib. 13. ep. Cic. ad Memmiam. Postea abjecta ædificatione, Mitylenas; mox Patras (quod est oppidum Achaiae prope à Corintho) concessit. Hic civis tandem factus, Lysonis civis Patrensis honestissimi viri ac Cic. amici filium adoptavit: sibi que heredem scripsit: neque ita multo post ibidem, ut opinor, decessit. Hæc è Cic. colligo, cujus verba ad Ser. Sulpicium Achaiae procos, septem post condemnatum Memmiam annis, ut aliis etiam sint in promptu, adscripsi: Cum Lysonem Patrensem, inquit Cic. est mihi quidem hospitium vetus, &c. Sed eo vehementius à te contendimus, ut Lysonem in fidem, necessi-

GIFANII PROLEGOMENA.

necessitudinemque tuam recipias, cujus dubia fortuna, timidius tecum agebamus; verentes, nequid accideret ejusmodi, ut ne tu quidem mederi posses. Explorata verò ejus incolumitate, omnia à te studia summa cura peto; quæ ne singula enumerem, totam tibi domum commendo: in his adolescentem ejus, quem C. Memmius Gemellus diens meus, cum in calamitate exilii sui, Patrensis civis factus esset, Patrensem legibus adoptavit: ut ejus ipsius hereditatis jus, causamque tueare. Ex his M. Tullii verbis tam de morte Memmii, quam de loco domicilii multisque aliis rebus certi quid facillimè intelligi potest. Ne quis tamen addubitet; apponam alterum Cic. locum, quo superiora pleraque omnia mirificè confirmantur. In lib. ergò de claris oratoribus ad Brutum, quem eodem illo anno, nempe Casare & Lepido COS. conscripsit, & in quo oratores jam mortuos colligit, de C. hoc Memmio ita ait: C. Memmius L. F. perfectus literis sed Græcis fastidiosus sanè Latinarum, argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modò dicendi, verum etiam cogitandi laborem; tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industria. Optimatum verò eum fuisse studiosum ab ineunte ætate testatur idem Cic. in Rabiriana. Unum hoc in eo reprehensione dignum (nam de ambitu injuria damnatum dicit Cic.) ex Catullo, Cic. & Tranquillo invenio, quòd in res Venereas fuerit pronior: sed hoc ea ætate qua vixit, crimini vix datum fuit, tam inquinata erant omnia. Scripta ejus commemorantur ab Agellio, Charisio, & Prisciano. Poemata in noctibus Att. dicuntur duriora. Ex oratione quadam hac adducit Priscian. lib. 8. Quàm stultè conficta, quàm sunt apertè ementita. Apud Sospitrum malè etiam uti puto, Mummius exstat. Verum de Memmiis satis, quando jam perspicuum est, quis ille & quantus vir fuerit, cui suum opus inscripsit Lucret. qua maximè re, hæc à nobis insti-

DE MEMMIIS, &c.

tuta fuerat oratio. Longum esset de Memmiis, Quirinis & Regulis, superiorum, ut puto, posteris, qui ad consulatum etiam r. p. jam oppressa pervenerunt, dicere: de quibus Suetonius, Tacitus, fasti consul. Capitol. nummi & inscriptiones antiquæ; de Cerealibus etiam Memmiorum sacris, ac Florali- bus, quorum apud Ang. Politianum & P. Victori- um, & in monumentis antiquis nonnulla est mentio, quia res obscura est, & instituto nostro parum utili- tis, prætermittimus: hoc unum addidisse contenti, me in hac gente illustranda & evolvenda valde ad- jutum esse à clariss. ac doctissimo Ic. Guidone Lau- rino; qui ut est in omni antiquitate peritissimus, omnesque studiosos, cum fratre clariss. M. Laurino incredibili studio prosequitur, ac fovet: omnia ferè quæ de hoc genere in Adversaria sua retulerat, nobiscum humanissimè communicavit.

Index

Index Quæstionum, & Rerum Insi- gniorum, Quæ singulis Libris continentur.

LIBRI PRIMI.

P roœmium primum ad Venerem,	P. 1.
Proœmii primi conclusio & veneris invocatio,	P. 2.
Proœmium secundum, in quo Memmium docilem & attentum reddit simulque proponit, qua de re sit disputaturus,	P. 2, 3.
Deos non procurare res humanas esse beatas, neque beneficiis capi, neque ira commoveri,	Ibid. p. 3.
Religionis descriptio, & quasi hypotyposis & laus Epicuri, qui animos hominum religione oppressos liberavit,	P. 3.
Religionis mala,	P. 3, 4.
Iphianassa, seu Iphigenia, à patre Agamemnone Dianæ immolata, ut exitus navibus daretur,	P. 3, 4.
Terrores animorum nasci ab ignorantia naturæ animæ, quod eam putent esse immortalem,	P. 4.
Proœmii secundi conclusio,	P. 5.
Terrorem animorum, & tenebras discuti à naturæ contemplatione & ratione,	P. 5.
Nullam rem gigni è nihilo, sed è certis principiis omnia fieri,	Ibid.
Argumenta quibus hoc probat,	P. 5, 6, 7.
Nullam rem ad nihilum interiri, sed quædam esse æ-	

INDEX.

- terna corpora, in quæ omnia dissolvuntur,* p. 7.
Argumenta quibus hoc probat, p. 7, 8.
Non ideo prima corpora neganda, quia videri non possunt, cum multa alia sint in rebus corpora, quæ itidem videri nequeant, p. 8, 9, 10.
Præter corpora inane in rebus esse, p. 10. & *deinceps multa argumenta, quibus probat esse inane,* p. 10, 11.
Motum esse non posse sine inani, & quomodo pisces in aqua moveantur, Ibid. p. 11.
Concludit in corporibus primis, & inani consistere naturam rerum, p. 12.
Nihil per se esse in rerum natura, præter inane, & corpora, cætera omnia aut his conjuncta, aut horum esse eventa. p. 13.
Tempus per se non esse, p. 13, 14.
De eventis rerum, Ibid. p. 14.
Corporum alia esse primordia, alia ex eorum casu concreta & conflata, Ibid. p. 14.
Difficile esse credere, quidquam in rebus solido corpore reperiri, Ibid. p. 14.
Corpora, quæ rerum sunt primordia, solida atque æterna esse, p. 15.
Corpora, & inane, ut principia sunt, esse per se, & separatim, & pura, p. ead.
Materiam esse solidam & æternam. p. ead.
Omne quod est esse distinctum corpore & inani, p. ead.
Sine inani nil posse frangi, aut findi, neq; collidi, p. 15, 16.
Corpora prima esse æterna, p. ead.
Rebus frangendis finem esse à natura constitutum, p. ead.
Quamvis corpora prima sint solida, tamen ex eis fieri posse res molles, p. ead.
Corpora prima esse simplicissima, p. 17.
Esse aliquid minimum in natura rerum, p. 18.
Errasse Heraclitum, & eos, qui ex solo igne res omnes consistere opinati sunt, omnesque illos qui unum duntaxat quodlibet elementum rerum materiam existimant. p. 18, 19.
Non minus falli eos, qui ex pluribus elementis aut etiam

INDEX.

- ex omnibus (ut Empedocles) res omnes gigni opinantur,* p. 20.
Laus Empedoclis, p. 21.
Argumenta aliquot, quibus refellitur opinio Empedoclis, p. 22, 23.
Ex similibus particulis non posse res omnes constare ut vult Anaxagoras, p. 23, 24. & *sequent.*
Digressio à proposito, in qua ostendit, se rerum obscuritate non esse deterritum à scribendo & plus valuisse apud se amorem Musarum, & studium laudis, quam rei difficultatem, p. 26.
Infinitem esse in omnes partes spatium, atque infinita in eo semper moveri corpora, p. 27. & *sequent.*
Non esse medium totius, in quod nitantur omnia ut quidam crediderunt. p. 29, 30.

LIBRI SECUNDI.

- P**roœmium quo sapientiam laudat? p. 32.
Conclusio proœmii, nihil prodesse bona fortuna nisi pectus sit omni metu & religione vacuum & purgatum, p. 33.
Prima corpora vario atque assiduo motu res & gignere & genitas resolvere, p. 33. & *sequent.*
Primorum corporum motus demonstratur ex similitudine earum quæ in solis radiis agitantur. p. 35.
Prima corpora maxima celeritate moveri. p. 36.
Mundum non esse à Deo creatum, ut putant Stoici, & veteres Academici, p. ead.
Omnia corpora sua natura deorsum ferri, neque ullam rem corpoream sua vi posse sursum inare. p. 37.
Prima corpora cum per inane deorsum recta ferantur omnia, decedere tamen & declinare aliquantulum, p. 38.
Nisi prima corpora aliquantulum declinarent non esset libera hominum voluntas, sed omnia necessitate & fato fierent, quod falsum est. p. 39.
Interesse

I N D E X.

- Interesse utrum moveamur sponte, an inviti. p. 39.
 Quo in motu sint prima corpora, in eodem semper & fuisse & futura esse, p. 40.
 Mirum non esse, cum semper moveantur prima corpora, non videri tamen eorum motum. p. 40.
 Dissimiles esse primorum corporum figuras, p. 41, 42.
 Ex dissimilitudine figurarum, quæ inest in corporibus primis, nasci dissimilitudines rerum genitarum & concreatorum, 42, 43, 44.
 Ut dissimileis ita finitas esse primorum corporum figuras, 45.
 Infinita esse inter se similia cujusque figuræ corpora, 46.
 Infinita esse corpora prima ex quibus singula res gignuntur, p. ead.
 Motus exitiales & vitales æquo inter se prælio decertare. p. 47.
 Nullam rem esse, quæ ex uno genere principiorum constet, sed omnes constare ex dissimilibus & permixtis, p. 47, 48.
 Terram, magnam esse Deorum & hominum matrem, & sublimem in curru vehi, & à quibus animalibus curus ejus trahatur, & quos habeat comites, p. 48, 49.
 Quamobrem magnam matrem armati comitentur, 49.
 Terram sensu carere, multarum in ea rerum esse primordia, ut in aqua & in aliis rebus, p. 49, 50.
 Non posse omnia principia omnibus connecti, sed dissidere inter se quædam, neque unquam coherere posse, nè vulgo fiant portenta, p. 51.
 Prima corpora omnis coloris esse expertia, p. 51, 52.
 Quamvis prima corpora non sint colorata res genitæ tamen esse coloratas ex formarum varietate quæ inest in principiis, p. 52, 53.
 Argumenta quibus probat principia rerum coloris esse expertia, p. 53, 54.
 Cæteris qualitatibus omnibus quæ sub sensum cadunt, carere prima corpora, p. 54, 55.
 Ex insensibilibus principiis gigni sensilia omnia posse, p. 55, 56.
 Quamvis animantem grandior ictus, quam patitur natura

I N D E X.

- natura, repente affigit, p. 57.
 Prima corpora neque dolore, neque voluptate affici, & ita carere sensu, p. 58.
 Æthera esse patrem omnium & terram matrem, p. 59.
 Referre, eadem primordia seu corpora prima cum quibus jungantur, & quali positura cum aliis continentur, p. ead.
 Mundum hunc, & similes alios innumerabiles in infinito spatio, non à Diis, sed fortuito primorum corporum concursu genitos, & interituros esse, atque adeo jam senem esse hunc mundum, p. 60, 61.
 Deos non regere hunc mundum, p. 61.
 Homines non esse à cælo dilapsos, neque ex mari sed ex terra natos, p. 62, 63.

LIBRI TERTII.

- Proœmium, quod continet laudem Epicuri, p. 64.
 Animi naturam esse cognoscendam, & metum inferorum depellendum ex animis, ut tranquillitas adsit, 65.
 Homines mortem & inferos maxime horrere, quamvis id negent, p. 65, 66.
 Animum certam esse hominis partem, p. ead.
 Animum non esse harmonicum, p. 67.
 Animum atque Animam unam ex se naturam conficere, sed animi esse dominatum, & animi sedem esse mediam pectoris regionem, p. 68.
 Animum atque animam corporea natura constare, p. 69.
 Animum è minutissimis corporibus constare & esse mobilissimum, p. 69, 70.
 Animi naturam simplicem non esse, sed à quatuor constare naturis, vento, calore, aere, & quarta natura nominis experte, p. 70.
 Quo pacto dissimiles quatuor animi naturæ simul mixtæ unam ex se naturam creent, p. 71, 72.
 Anima

INDEX.

- Animi vitia radicitus evelli doctrina & ratione non posse, minui tamen & levari posse,* p. 72, 73.
Corpus atque animum ita conjuncta esse, ut neque esse, neque sentire quidquam unum absque altero possit, p. 73.
Errare illos qui animo sensus attribuunt & corpus sentire negant, p. 73.
Falsum esse, oculos nihil cernere, sed animum per oculos, quasi per fores aut fenestras apertas, p. 74.
Errare Democritum, qui ita corpus animo necat, ut singula quæque animi primordia singulis quibusque corporis primordiis apponat, p. ead.
Magis ab animo vitam esse, quam ab anima, p. 75.
Et nativos & mortales esse animos, p. ead.
Animum gigni, & senescere, pariter cum corpore. p. 76.
Hominis ebrii facti, & vino obruti membra gravari, crura præpediri, p. 77.
Animum & suis ipsius morbis affici & corporis morborum esse participem, p. ead.
Animum sanari certis remediis, & flecti medicina, interire igitur, p. 78.
Ut manus separata à corpore humano non sentit nec ulla alia corporis humani pars, sic nec animum à corpore separatum sentire, p. 79.
Corpus non posse ferre animæ discidium, quin id putrescat & animam sæpe, dum vivit homo, labefactari, p. 79, 80.
Multa alia argumenta contra animæ immortalitatem, p. 80. & sequent.
Sensum vitalem in toto corpore inesse, p. 81.
Enumeratio rerum aliquot, quæ efficiant, ut aliquid possit esse æternum, p. 85.
Animi naturam non esse solido corpore, p. ead.
Mortem neque quicquam ad nos pertinere, neque timendam esse, p. 86, 87, 88.
Quæ horreant homines post mortem, p. 88.
Occupatio objectionis ab enumeratione commodorum & voluptatum, quibus mortui carent, p. 88, 89.
Solutio objectionis, p. 89.
Præfa-

INDEX

- Prosopopœia naturæ ad homines nimium vitæ cupidus & nimis mortem horrentis,* p. 89, 90.
Nullas esse apud inferos pœnæ, nullos cruciatus, sed homines vitiosos dum vivunt, assidue cruciari. p. 90, 91, 92.
Consolatio Mortis. p. 92, 93.
Homines ignorare causam sui morbi suæque egritudinis, quia naturam rerum ignorant, p. 93, 94.

LIBRI QUARTI.

- P**roœmium, p. 95.
Simulacra quædam, seu imagines ab rebus mitti, p. 96.
Argumenta quibus ostendit, ex rebus omnibus perpetuò fluere imagines, p. 96, 97.
Tenuissima natura constare imagines, p. 98.
Præter imagines eas, quæ è rebus fluunt, esse alias, quæ sponte sua in aere gignuntur, p. ead.
Facilime & celerrime gigni imagines, p. 99.
Celerrime moveri imagines, p. 100.
Argumenta, quibus celerrimum esse imaginum motum probat, p. 100, 101.
Visus causam, esse in imaginibus & cum rem aliquam cernimus, quantum ea res absit, nos videri per imagines, p. 101, 102.
Cur cum singula quæque simulacra cernere non possunt ipse tamen res cernantur, p. 102.
Cur quæ in speculo videntur imagines, ultra speculum esse videantur, p. ead.
Cur in speculis ea, quæ dextera sunt, læva videantur, & cur de speculo in speculum tradatur imago, ita ut quinque ac sex imagines reddantur. p. 103.
Cur in inflexis speculis dextra videantur simulacra, p. ead.
Cur imagines nobiscum ingredi videant, p. 103, 104.
Cur splendida oculos lædant, p. 104.
Cur quæ intuentur arquati, fiant lurida, p. ead.
Cur

I N D E X

- Cur è tenebris videamus ea quæ in luce sunt neque contra fiat, p. ead.
- Cur turres quadrata, rotunda procul intuentibus videantur, p. ead.
- Cur umbra nobiscum in sole moveri videantur. p. 105.
- Oculos in talibus rebus non falli, sed animum, p. ead.
- Cur navis in qua vehimur, stare videatur, & multa alia similia, quæ aliter nobis videntur; quam re vera sunt, ut sidera quiescere cum moveantur, duo montes conjuncti qui longe inter se disjuncti sunt, atria pueris circumagi, p. 105, 106.
- Navigia & aplustra, maris ignavis videri clauda, remorum partem eam, quæ in mari est, videri inflexam, multaque alia, quæ sensibus fidem quasi detrahere conantur, p. 107.
- Nunquam decipi sensus in iis, quæ illis subiecta sunt, sed errorem omnem nasci ab animi opinione: & quod sensibus videatur id. verum esse, neque sensus refelli posse. p. ead.
- Longa disputatio contra novos Academicos & eos qui nihil sciri posse, & sensus fallaces esse dicunt, 108.
- De Auditu & voce, 109.
- Vocem esse corpoream, p. ead.
- Unde fiat vocis asperitas & levor, 110.
- Qui fiat ut verba & vocem articulatam intelligamus aut non intelligamus, p. ead.
- Vocem unam in multas voces dividi, & ad multorum hominum aureis differri, p. ead.
- Qua ratione fiat Echo, seu vocis imago, p. 110, 111.
- Cur per quæ loca ad oculos simulacra venire non possunt per ea voces transmeant, p. 111.
- De gustatu, sapore & succo, p. 112.
- Cur idem cibus aliis amarus, aliis dulcis: res eadem aliis cibus, aliis venenum, p. 112, 113.
- Cur febris laborantibus, quæ prius jucunda erant amara & insuavia fiant, p. 213.
- De tactu & odore, & cur alius aliis aptior animalibus odor sit, p. ead.

I N D E X.

- In affectibus etiam, & coloribus hoc esse, ut alia injucunda, alia jucunda sint visu, p. 114.
- Animum tenuissimis & celerissimis moveri simulacris, p. 114, 115.
- Quemadmodum accursu imaginum res cernimus ita earundem adventu & affluxu nos res cogitari p. 115.
- Non esse mirum simulacra moveri, & brachia in numerum jactare, p. 116.
- Cur quodcunque voluerimus, statim cogitemus, p. ead.
- Quamobrem nobis videantur interdum simulacra in numerum procedere, & mollia membra mobiliter movere, p. ead.
- Fieri interdum, ut quæ modo in somnis fœmina visa sit, statim vir factus videatur, p. 117.
- Animantibus sensus & membra non esse ad usum data, sed datis sensibus & membris eorum usum repertum, p. ead.
- Quæ famis & sitis causæ, p. 118.
- Cur cum volumus, moveri & passus proferre possimus, p. 119.
- Quo pacto & unde nascatur somnus, p. 119, 120.
- Somnus post cibum altissimus & suavissimus, p. 121.
- De somniis. p. 121, 122.
- De seminis profusione nocturna, p. 123.
- Unde cupiditas rerum Venerearum, & amor, & quomodo vitari possit, p. 123.
- Fugiendum esse amorem, nec eum carere Veneris fructu, qui vitat amorem, p. 123, 124.
- Amoris & libidinis mala atq; incommoda, 124, 125, 126.
- Vigilandum esse ante & præcavendum, ne amoris laqueis capiamur, p. 126.
- Etiam eum, qui sit amore implicitus, posse eum effugere, p. 126.
- Amantem cæcos esse in vitis amicarum suarum, eaq; extenuare, atque ideo virtutum nominibus appellare, ideo fieri, ut se amoris laqueis expediri non possent, 126, 127.
- Fœminam interdum etiam amore capi, atq; implicari, neq; semper amorem simulare & communem esse nonnunquam utriusque in re Venerea voluptatem, p. 127.

INDEX

- Quid fiat, ut liberi sunt patri non matri similes & contra, & qui & utrique, p. 127, 128.
 Cur avorum etiam & proavorum nonnunquam similes nascantur, p. 128.
 De causis sterilitatis ac fecunditatis, p. 128, 129.
 Referre quo cibo mas & femina alantur ad seminis naturam, p. 129.
 Referre etiam quomodo tractetur voluptas ad procreationem liberorum, & ad gravidationem & conceptionem mulierum, p. ead.
 Non fieri divinitus, ut mulier deformis ametur, p. ead.
 Amorem concinnari à consuetudine, 130.

LIBRI QUINTI.

- P**rooimium quod continet laudationem ejus qui princeps vite rationem invenit, quæ nunc appellatur sapientia, p. 131, 132.
 Nisi purgatum sit pectus, quæ & quanta mala sint subeunda, p. 132.
 Numero Deorum esse habendum eum, qui animorum pestis sustulerit, pectoraque purgarit, p. ead.
 Propositio eorū, quæ sit hoc libro tractaturus, p. ea. & 133.
 Terram, mare, cælum, solem, & cæteras mundi partes, mundum denique esse mortalem, p. 133.
 Solem, Lunam, & cætera, non esse immortalia neque in Deorum numero habenda, p. 134.
 Mundi partis non posse Deorum sedes esse, p. 135.
 Mundum non esse à Diis hominū causa constitutum, p. ead.
 Argumenta quibus probat mundum non esse à Diis hominum causa constitutum, p. 136.
 Puerum, infantem, nascentem ex alvo matris dudum projici, ut nautam à fluctibus ejectum & naufragum, & vitam à vagitu incipere, p. 137.
 Partis mundi nasci & interire, ergo & mundum natum & interiturum, p. 137.
 Ar-

INDEX

- Argumenta quibus probat mundi partis gigni, & interire, à terra, aqua, aere, sole &c. p. 138.
 Aera in singulas horas mutari: & quicquid de rebus fuit recidere in aera & rursus ab aere retribui, p. ea.
 Solis lumen nunquā esse idē, sed semper aliud. p. 138, 139.
 Lucernarum & tadarum nova semper esse lumina, p. 139.
 Lapides, turreis, templa Deorum, &c. vetustate consumi, p. ead.
 Mundi naturam esse recentem, p. 140.
 Ex pugnis, quibus inter se configunt membra mundi, eorum interitum portendi, p. 141, 142.
 Quomodo Elementa omnia & sidera ex primis corporibus, primum genita sint, p. 142.
 Terram, primam ex corpusculorum fortuito concursu esse creatam, deinde æthera, deinde solem & lunam, & mare, & aera, p. 143, 144.
 Quomodo, & qua vi cælum & astra moveantur, si moventur, p. 145.
 Qua ratione in media mundi parte possit terra consistere, & quiescere, neque desinat inferius, p. ead.
 Solem, lunam, & cæteras stellas ea esse magnitudine qua nobis videntur, p. 146, 147.
 Qua ratione cum Sol sit tantulus, tantum tamen mittere lumen possit, p. 147.
 Cur luna annuos solis cursus mensuris peragat spatii, & qua ratione sol nunc ad nos accedere, nunc à nobis recedere possit, p. 147, 148.
 Qua ratione nox fiat, qua item oriatur lux, p. 148, 149.
 Cur alternis nunc breviores, nunc longiores sint aut dies aut noctes, p. 149.
 Cur augetur lune lumen & decrescat, variamque speciem nobis præbeat, p. 150.
 Ordine certo multa fieri, p. 151.
 De Solis & Lunæ effectibus, p. 151.
 Brevis & pulchra anacephalæosis, sive summa rerum explicatarum collectio, p. 152.
 Mundo novo, herbas, arbores, animalia rationis expertia & ratione prædita extitisse, p. ead.
 Ani-

INDEX.

- Animalia non cecidisse de caelo, neque è mari nata, sed ex terra, ideoque eam meritò maternum nomen esse adeptam,* p. ead.
- Mundo novo aveis primum esse natas, deinde homines & cætera animalia, & tum nec frigora fuisse nimia, nec immoderatos calores, nec nimis acreis ventos.* p. 152, 153.
- Terram ut mulierem ætate confectam, finem pariendi esse facturam,* p. 153.
- Multa ex nova terra creata esse monstra, quæ auferre non potuerint, multaque animantium genera interisse,* p. 153, 154.
- Gentauros, Scyllas, Chinnæras, cæteraque id genus monstra ex diversis generibus animalium compacta, neque fuisse unquam, neque esse posse,* p. 155.
- Primorum illorum hominum vitam asperrimam primo, atque omnium rerum ignaram fuisse, paulatim deinde molliorem & usu peritiorum evasisse,* p. 156, 157.
- Primos homines viribus admodum valuisse, & nudos humani ferarum ritu jacuisse: ferarum quietem sepe infestam habuisse, eosque vivos devorasse, interdum multasse, nec multo plus tamen immatura morte periisse, quam qui nunc vivunt, navigationem illis incognitam fuisse,* p. 157, 158.
- Casas tandem & pelles parasse, & jura casti matrimonii colere instituisse, & cum finitimis amicitiam sancivisse,* p. 158, 159.
- Sermonem ab hominibus naturam ipsam & utilitatem expressisse, neque credendum esse, unum aliquem rebus nomina imposuisse, atque ea mox alios docuisse quod existimavit Plato,* p. 159.
- Argumenta quibus probat homines inter se varias res variis nominibus notare potuisse,* 159, 160.
- Ignis origo atque ejus usus,* p. 160, 161.
- Conditis urbibus, & divisis rebus pro cuiusque facie, viribus, ingenio, sub regibus primum homines fuisse, mox sese legum vinculis obstrinxisse,* p. 161.
- Divitiis grandis homini esse, vivere parè æquo animo* p. ead.
- Magi-

INDEX

- Magistratum & legum origo,* p. 162.
- Quæ causa primum Deorum opinionem in animis hominum infecerit,* p. 162, 163.
- Exclamatio querebunda in eos qui primi providentia Deorum mundum administrari statuerunt,* p. 163.
- Quis verus Deorum cultus,* p. ead.
- Qui terrores nascantur ex eo, quod homines providentia Deorum hunc mundum administrari putent,* p. 164.
- Aurum, argentum, æs, plumbum, ferrum, atque eorum usus quomodo primum reperta, multaque alia ad belli usum paulatim inventa, reliquas omnes & res & artes ad summum gradatim & paulatim pervenisse,* p. 164, 165.
- De ferri inventionem & primorum armorum usa,* p. 165, 166.
- De antiqua bella gerendi & certaminum ratione,* p. 166, 167.
- Nexilem ante vestem fuisse quam textilem,* p. 167.
- Lanam fecisse viros ante mulieres,* p. ead.
- Sationis & institionis originem à natura profectam esse,* p. 168.
- Origo carminum & musicæ,* p. 168, 169.
- Cupiditatem infinitam, & ignorationem veræ voluptatis causam esse miseriarum humanarum,* p. 170.
- Urbeis & arceis condere, navigare, res gestas litteris & memoria prodere, quando ceperint primi homines,* p. ead.

LIBRI SEXTI.

- PROÆMIUM quod constat laude Athenarum & Epicuri,* p. 171.
- Brevis Anacephalæosis eorum, quæ proximè explicata sunt,* p. 172.
- Quæ mala nascantur ab ignoracione causarum,* p. 172.
- Deos

I N D E X.

- Deos securum agere eorum, p. ead.
 Male sentire de Diis qui eos irasci putant & vitam suam sollicitam reddere atque anxiam atque tranquillitatis expertem, p. 173.
 De tonitru, p. 173, 174.
 De fulgure, p. 175.
 Cur tonitrus sonitum posterius audiamus, quam fulgur videamus, p. ead.
 Densus nubibus & alte extractis fulgur fieri, p. 176.
 Nubeis per multa ignis semina habere, p. ead.
 De fulminis natura & ejus mobilitate & viribus, p. 177.
 De vi & potentia fulminis, p. 177, 178.
 Fulmina e nubibus densis & alte extractis gigni, p. 178.
 Quomodo gignatur fulmen in nubibus & ex iis erumpat. p. 178, 179.
 De causa mobilitatis fulminis. p. 180.
 Cur aethumno & vere plura, quam alias tonitrua fiant & fulmina cadant, p. 180, 181.
 Rationibus perquirendam fulminum naturam non arte haruspicum, nec Diis adscribendam, p. 181.
 Presteres qua ex causa fiant, p. 182.
 De turbine & vortice, p. 183.
 De nubibus & nebulis, p. 183, 184.
 De imbribus & pluviis, p. 184.
 Quomodo diuturnae aliquando sint pluviae, p. 185.
 De arcu caelesti, nivibus, ventis, grandine, pruinis, p. ead.
 De terrae motibus. p. 185, 186.
 Alia causa terrae motus, p. 186.
 Cur tot aquis in mare influentibus, mare majus non fiat, p. 187.
 De Aetnae ignibus, p. 188, 189.
 Multas res esse, quarum non satis est causam afferre, sed plures sunt afferendae, quarum una aliqua sit, p. 190.
 De Nili incremento, p. ead.
 De avernis, aliisque quibusdam locis, quae avibus & quadrupedibus sunt inimica, p. 191, 192, 193.
 Procatasceve. p. 192.
 Cur

I N D E X.

- Cur aqua in puteis aestate sit frigidior, p. 193, 194.
 Cur fons qui apud Hammonis sanum est luce frigidus sit, nocte calidus, p. 194.
 Cur admota stupa aut tæda, fonti cuidam frigidus, accendatur. p. 195.
 Fons aquae dulcis in mari, p. ead.
 Cur à magnete ferrum trahatur, p. ead.
 Praemonitio & attentionis renovatio, p. 196.
 Procatasceve, per quam multa antea demonstrata repetit quibus viam sibi munit ad naturam magnetis explicandam, p. 196, 197.
 Non omnia corpora quae ab rebus mittuntur esse omnibus rebus apta neque similiter res omneis efficere, p. 197.
 Varia & diversa esse animalium & rerum foramina, dissimileisque meatus & vias, aliaque succos transire, alia sonitus, alia voces, p. 197, 198.
 Nunc ratio explicatur, propter quam magnes ferrum attrahat, p. 198, 199, 200.
 Unde creetur morbus pestifer & pestilentia, p. 200, 201.
 Atheniensium pestilentiae, quae coorta est bello Peloponnesiaco, descriptio. 201. & sequent.

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.

LIBER PRIMUS.

Æ Neadum genetrix, hominum divumque
voluptas,
Alma Venus, cœli subter labentia
signa

Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventumque tuum: tibi suaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.
Nam simul ac species patefacta 'st verna diei,
Et referata viget genitabilis aura Favoni:
Aeriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum percussæ corda tua vi.
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis: ita capta lepore,
Illecebrisque tuis omnis natura animantum

Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,
Frondiferasque domos avium, camposque virentis,
Omnibus incutiens blandum per pectora, amorem,
Efficis, ut cupide generatim sæcla propagent.

Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas,
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neq; amabile quicquam:
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadæ nostro: quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis, diva, leporem:
Efficere ut interea fera moenera militiæ
Per maria ac terras omnèis sopita quiescant.
Nam tu sola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis: quoniam belli fera moenera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Rejicit, æterno devinctus vulnere amoris:
Atque ita suspiciens tereti cervice reposta
Pascit amore avidos inhians in te, dea, visus:
E que tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis incluta pacem.
Nam neque nos agere hoc patriæ tempore iniquo
Possumus æquo animo: neque Memmi clara propago
Talibus in rebus communi de se saluti.
Quod superest, vacuas aureis mihi Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi studio disposita fideli,
Intellecta prius quam sint, contempta relinquant.
Nam tibi de summa cœli ratione, Deumque,
Differere incipiam & rerum primordia pandam,
Unde omneis natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rursus natura perempta resolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus

Reddunda

Reddunda in ratione vocare, & semina rerum
Appellare fuemus, & hæc eadem usurpare
Corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.

* Omnis enim per se divum natura necesse 'st
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periculis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Humana ante oculos foede cum vita jaceret
In terris oppressa gravi sub religione
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primum Graius homo mortaleis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obistere contra:
Quem nec fama Deum, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit cœlum, sed eo magis acrem
Virtutem inritat animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Processit longe flammantia moenia mundi:
Atque omnè immensum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor quid possit oriri,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hæreat.
Quare religio pedibus subjecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria coelo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi sceleris; quòd contra sapius olim
Religio peperit scelerosa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianassai turparunt sanguine foede
Ductores Danaum delecti, prima virorum.
Cui simul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profusa 'st,
Et mœstum simul ante aras adstare parentem

B 2

Sensit,

Sensit, & hunc propter ferrum celare ministros,
 Aspectuque suo lacrymas effundere civeis :
 Muta metu terram genibus summissa perebat :
 Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
 Quod patrio princeps donarat nomine regem.
 Nam sublata virum manibus tremebundaque ad aras
 Deducta 'st, non ut, solenni more sacrorum
 Perfecto, posset claro comitari Hymenæo :
 Sed casta incestu nubendi tempore in ipso
 Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
 Exitus ut classi felix faustusque daretur.
 Tantum religio potuit suadere malorum.
 Tutemet à nobis jam quovis tempore, vatum
 Terriloquis victus dictis desciscere quæres.
 Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possunt
 Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
 Fortunisque tuas omneis turbare timore?
 Et merito : nam si certam finem esse viderent
 Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
 Religionibus, atque minis obsistere vatum.
 Nunc ratio nulla 'st, restandi nulla facultas.
 Æternas quoniam poenas in morte timendum.
 Ignoratur enim quæ sit natura animai,
 Nata sit, an contra nascentibus insinuetur,
 Et simul intereat nobiscum morte dirempta,
 An tenebras Orci visat, vastasque lacunas,
 An pecudes alias divinitus insinuet se,
 Ennius ut nolter cecinit, qui primus amœno
 Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
 Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
 Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
 Ennius æternis exponit versibus, edens :
 Quo neque permanent animæ, neque corpora nostra :
 Sed quædam simulacra modis pallentia miris :
 Unde sibi exortam semper - florētis Homeri
 Commemorat speciem, lacrymas & fundere salvas
 Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis.

Qua-

Quapropter bene cum superis de rebus habenda
 Nobis est ratio ; solis lunæque meatus
 Qua fiant ratione, & qua vi quæque genantur
 In terris : tum cum primis ratione sagaci
 Unde anima, atque animi constet natura videndum :
 Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentis
 Terrificet morbo affectis, somnoque sepultis,
 Cernere uti videamur eos, audireque coram,
 Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
 Nec me animi fallit, Graiorum obscura reperta
 Difficile inlustrare Latinis versibus esse :
 Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,
 Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem.
 Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
 Suavis amicitia, quemvis perferre laborem
 Suadet, & inducit nocteis vigilare serenas,
 Quærentem dictis quibus & quo carmine demum
 Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
 Res quibus occultas penitus convifere possis.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasq; necesse 'st
 Non radii solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species ratioque :
 Principium hinc cujus nobis exordia sumet :
 Nullam rem è nihilo gigni divinitus unquam.
 Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
 Quod multa in terris fieri, cœloque tuentur ;
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.
 Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
 De nihilo, tum, quod sequitur, jam rectius inde
 Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
 Et quo quæque modo fiant opera sine divum.
 Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
 Omne genus nasci posset : nil semine egeret.
 E mare primum homines, è terra posset oriri
 Squammigerum genus, & volucres : erumpere cœlo
 Armenta, atque aliæ pecudes : genus omne ferarum.

B 3

- Incerto

Incerto partu culta ac deserta teneret :
 Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
 Sed mutarentur : ferre omnes omnia possent.
 Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
 Qui posset mater rebus consillere certa ?
 At nunc seminibus quia certis quidque creatur,
 Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
 Materies ubi inest cujusque & corpora prima.
 Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni.
 Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
 Viteis autumnò fundi sudante videmus :
 Si non, certa suo quia tempore semina rerum
 Cum confluxerunt, patefit quodcunque creatur,
 Dum tempestates adsunt, & vivida tellus
 Tuto res teneras effert in luminis oras ?

Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
 Incerto spatio, atque alienis partibus anni :
 Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitili
 Concilio possent arceri tempore iniquo.

Nec porro augendis rebus spatio foret usus
 Seminis ad coitum, è nihilo si crescere possent.
 Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis :
 E terraque exorta repente arbuta salirent.

Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 Paullatim crescunt (ut par est) semine certo :
 Crescendoque genus servant ; ut noscere possis
 Quæque sua de materia grandescere, alique.

Huc accedit uti sine certis imbribus anni
 Latificos nequeat foetus summittere tellus :
 Nec porro secreta cibo natura animantium
 Propagare genus possit, vitamque tueri :
 Ut potius multis communia corpora rebus
 Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
 Quam sine principiis ullam rem existere posse.
 Denique cur homines tantos natura parare
 Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent

Transire

Transire, & magnos manibus divellere monteis,
 Multaque vivendo vitalia vincere sæcla :
 Si non materies quia rebus reddita certa est
 Gignundis, è qua constat quid possit oriri ?
 Nil igitur fieri de nilo posse fatendum est :
 Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
 Aeris in teneras possint proferrier auras.

Postremo quoniam incultis præstare videmus
 Culta loca, & manibus meliores reddere foetus :
 Esse videlicet in terris primordia rerum,
 Quæ nos, foecundas vertentes vomere glebas,
 Terraique solum subigentes, cimus ad ortus.
 Quod si nulla forent, nostro sine quæque labore
 Sponte sua multo fieri meliora videres.

Huc accedit, uti quicque in sua corpora rursus
 Dissolvat natura, neque ad nihilum interimat res.
 Nam, si quid mortale è cunctis partibus esset,
 Ex oculis res quæque repente erepta periret ;
 Nulla vi foret usus enim, quæ partibus ejus
 Discidium parere, & nexus exsolvere possent.
 At nunc, æterno quia constant semine quæque,
 Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
 Aut intus penetraret per inania, dissolvatque,
 Nullius exitium patitur natura videri.

Præterea, quæcunque vetustate amovet ætas,
 Si penitus perimit consumens materiem omnem,
 Unde animale genus generatim in lumina vitæ
 Redducit Venus ? aut reductum dædala tellus
 Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens ?
 Unde mare, ingenui fontes, externaque longe
 Flumina suppeditant ? unde æther sidera pascit ?
 Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
 Infinita ætas consumse anteaستا diesque.

Quod si in eo spatio, atque anteaستا ætate fuere,
 E quibus hæc rerum consistit summa resecta :
 Immortali sunt natura prædita certe.
 Haud igitur possuunt ad nilum quæque reverti.

B 4

Deni-

245,
Denique res omneis eadem vis causaque volgo
Conficeret, nisi materies æternâ teneret
Inter se nexas minus aut magis endopedite.
Tactus enim lethi satis esset causa profecto :
250,
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Diffimiles constant, æternaque materies est,
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro textura cujusque reperta.
Haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes
255,
Discidio redeunt in corpore materiali.

Postremo pereunt imbres, ubi eos pater æther
In gremium matris terrai præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, rami que virescunt
Arboribus, crescunt ipsæ, foetique gravantur.
260,
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum :
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frondiserasque novis avibus canere undique sylvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
265,
Uberibus manat distentis : hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quemcunque videntur :
Quando alid ex alio reficit natura, nec ullam
270,
Rem gigni patitur, nisi morte adjunctam aliena.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De nihilo, neque item genitas ad nil revocari,
Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni ;
275,
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse 'st
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis & nubila differt :
In interdum rapido percurrrens turbine campos
280,
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos

Silvi-

Silvifragis vexat flabris : ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca,
285,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente.
Flumine abundantanti, quod largis imbris auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
290,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbusaque tota :
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare : ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus annis,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
295,
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri :
Quæ, veluti validum flumen cum procubere
Quamlibet in partem trudent res ante, ruuntque
Impetibus crebris : interdum vertice torto
300,
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt venti corpora cæca :
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Annibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
Tum porro varios rerum sentimus odores :
305,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam :
Nec calidos æstus tuimur, nec frigora quimus
Usurpare oculis, nec voces cernere suemus :
Quæ tamen omnia corporea constare necesse 'st
Natura : quoniam sensus impellere possunt.
310,
Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.
Denique fluctifrago suspensæ in littore vestes
Ulvescunt, eadem dispanis in sole serescunt.
At neque quo pacto perfederit humor aquai
Visu 'st, nec rursus quo pacto fugerit æstu ;
315,
In parvas igitur parteis dispergitur humor,
Quas oculi nulla possunt ratione videre.
Quin etiam multis solis redeuntibus annis

Annu-

Annulus in digito subtertenuatur habendo :
 Stillicidius casus lapidem cavat : uncus aratri
 Ferreus occulte decrescit vomer in arvis :
 Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
 Saxea conspicimus : tum portas propter ahena
 Signa manus dextras ostendunt attenuari
 Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
 Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus,
 Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
 Invida præclufit speciem natura videndi.
 Postremo, quæcunque dies natura rebus
 Paullatim tribuit moderatim crescere cogens,
 Nulla potest oculorum acies contenta tueri :
 Nec porro quæcunque ævo, macieque senescunt :
 Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
 Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
 Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
 Nec tamen undique corporea stipata tenentur
 Omnia natura, namque est in rebus Inane.
 Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus :
 Nec finet errantem dubitare, & quærere semper
 De summa rerum, & nostris diffidere dictis ;
 Quapropter locus est intactus Inane, vacansque.
 Quod si non esset, nulla ratione moveri
 Res possent, namque, officium quod corporis extat,
 Officere, atque obitare, id in omni tempore adesset
 Omnibus, haud igitur quidquam procedere posset,
 Principium quoniam cedendi nulla daret res ;
 At nunc per maria, ac terras, sublima que coeli,
 Multa modis multis varia ratione moveri
 Cernimus ante oculos : quæ, si non esset Inane,
 Non tam sollicito motu privata carerent,
 Quam genita omnino nulla ratione fuissent :
 Undique materies quoniam stipata quiesceret.
 Præterea quamvis solidæ res esse patentur,
 Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas :
 In saxis, ac speluncis permanat aquarum

Liqui-

Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis :
 Dissipat in corpus sese cibus omne animantum :
 Crescunt arbuta, & foetus in tempore fundunt :
 Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
 Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis :
 Inter septa meant voces, & clausa domorum
 Transvolitant : rigidum permanat frigus ad ossa.
 Quod, nisi Inania sint, qua possent corpora quæque
 Transire, haud ulla fieri ratione videres.
 Denique cur alias aliis præstare videmus
 Pondere res rebus, nihilo majore figura ?
 Nam, si tantundem 'st in lanæ glomere quantum
 Corporis in plumbo 'st, tantundem pendere par est ;
 Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum :
 Contra autem natura manet sine pondere Inanis ;
 Ergo quod magnum 'st æque, leuiusque videtur,
 Nimirum plus esse sibi declarat Inanis :
 At contra gravius plus in se corporis esse
 Dedicat, & multo Vacui minus intus habere.
 Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
 Quærimus, admistum rebus quod Inane vocamus.
 Illud in his rebus ne te deducere vero
 Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor,
 Cedere squamigeris latices nitentibus aiant,
 Et liquidas aperire vias, quia post loca pisces
 Linqunt, quo possint cedentes confluere undæ :
 Sic alias quoque res inter se posse moveri,
 Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
 Scilicet id falsa totum ratione receptum 'st.
 Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 Ni spatium dederint latices? concedere porro
 Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt ?
 Aut igitur motu privandum 'st corpora quæque ;
 Aut esse admistum dicendum 'st rebus Inane ;
 Unde initium primum capiat res quæque movendi.
 Postremo duo de concursu corpora lata
 Si cita diffiliant, nempe aer omne necesse 'st

Inter

Inter corpora quod fuvat possidat Inane.
 Is porro, quamvis circum celerantibus auris
 Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
 Compleri spatium, nam primum quemque necesse 'st
 Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
 Quod si forte aliquis, cum corpora dissilueret,
 Tum putat id fieri, quia se condenseat aer,
 Errat: nam vacuum tum fit, quod non fuit ante,
 Et repletur item, vacuum quod constitit ante;
 Nec tali ratione potest denserier aer:
 Nec, si jam possit, sine Inani possit, opinor,
 Se ipse in se trahere, & partes conducere in unum.
 Quapropter, quamvis causando multa moreris,
 Esse in rebus Inane tamen fateare necesse 'st.
 Multaque præterea tibi possum commemorando
 Argumenta, fidem dictis, conradere nostris.
 Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
 Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
 Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
 Naribus inveniunt intestas fronde quietes,
 Cum semel insliterunt vestigia certa viai:
 Sic aliud ex alio per te tute ipse videre
 Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
 Insinuare omneis, & verum protrahere inde:
 Quod si pigraris, paulumve abscesseris ab re,
 Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi:
 Usque adeo largos haustus de fontibus magnis
 Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
 Ut verear, ne tarda prius per membra fenestus
 Serpat, & in nobis vitæ claustra resolvat,
 Quam tibi de quavis una re versibus omnis
 Argumentorum sit copia missa per aureis.
 Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis,
 Omnis ut est igitur per se natura, duabus
 Constitit rebus, nam corpora sunt, & Inane,
 Hæc in quo sita sunt, & qua diversa moventur.
 Corpus enim per se communis deliquat esse

Sensus:

Sensus: quo nisi prima fides fundata valebit,
 Haud erit occultis de rebus quo referentes
 Confirmare animi quicquam ratione queamus.
 Tum porro locus, ac spatium quod Inane vocamus,
 Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
 Esse, neque omnino quaquam diversa meare:
 Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
 Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
 Corpore sejunctum, secretumque esse ab Inani:
 Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
 Nam quodcumque erit, esse aliquid debet id ipsum
 Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
 Cui si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
 Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
 Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
 Rem prohibere queat per se transire meantem:
 Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.
 Præterea per se quodcumque erit, aut faciet quid,
 Aut aliis fungi debet agentibus ipsum,
 Aut erit ut possint in eo res esse, gerique:
 At facere & fungi sine corpore nulla potest res:
 Nec præbere locum porro, nisi Inane Vacansque.
 Ergo præter Inane, & corpora, tertia per se
 Nulla potest rerum in numero natura relinqui,
 Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
 Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
 Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
 Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
 Coniunctu 'st id, quod nunquam sine pernicali
 Discidio potis est seungi, seque gregari:
 Ponderis uti saxi, calor ignibus, liquor aquai,
 Tactus corporibus cunctis, intactus Inani.
 Servitium contra, libertas, divitiæque,
 Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
 Advenu manet incolumis natura, abituque,
 Hæc soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
 Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis

Conse-

Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
 Tum quæ res instet, quid porro deinde sequatur.
 Nec per se quemquam tempus sentire fatendu' est
 Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
 Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
 Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndu' est,
 Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri :
 Quando ea sæcla hominum, quorum hæc eventa fuere,
 Inrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
 Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
 Eventum dici poterit, quodcunque erit æstum.
 Denique materies si rerum nulla fuisset,
 Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur,
 Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
 Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
 Clara accendisset sævi certamina belli :
 Nec clam durateus Troiai Pergama partu
 Inflammasset equus nocturno Grajugenarum ;
 Perspicere ut possis res gestas funditus omnes,
 Non ita uti corpus per se constare, nec esse :
 Nec ratione cluere eadem, qua constat Inane :
 Sed magis ut merito possis eventa vocare
 Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.
 Corpora sunt porro partim primordia rerum,
 Partim concilio quæ constant principiorum.
 Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
 Stringere : nam solido vincunt ea corpore demum ;
 Et si difficile esse videtur credere, quicquam
 In rebus solido reperiri corpore posse.
 Transit enim fulmen coeli per septa domorum,
 Clamor ut, ac voces : ferrum candescit in igne :
 Diffiliuntque fero ferventia saxa vapore :
 Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu :
 Tum glacies æris flamma devicta liquefcit :
 Permanat calor argentum, penetratque frigus :
 Quando utrumque manu, retinentes pocula ritè,
 Sensimus infuso lympharum rore superne.

Usque

Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
 Sed quia vera tamen ratio, natura que rerum
 Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
 Esse ea, quæ solido atque æterno corpore consent,
 Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus :
 Unde omnis rerum nunc constet summa creata.
 Principio quoniam duplex natura duarum
 Dissimilis rerum longe constare reperta est,
 Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur :
 Esse utramque sibi per se, puramque necesse est.
 Nam quacunque vacat spatium, quod Inane vocamus ;
 Corpus, ea non est : qua porro cunque tenet se
 Corpus ea vacuum nequaquam constat Inane.
 Sunt igitur solida, ac sine Inani corpora prima.
 Præterea quoniam genitis in rebus Inane est,
 Materiem circum solidam constare necesse est :
 Nec res ulla potest vera ratione probari
 Corpore Inane suo celare, atque intus habere,
 Si non, quod cohibet, solidum constare relinquant.
 Id porro nihil esse potest, nisi materiai
 Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
 Materies igitur, solido quæ corpore constat,
 Esse æterna potest, cum cætera dissolvantur.
 Tum porro si nil esset, quod Inane vacaret,
 Omne foret solidum ; nisi contra corpora cæca
 Essent, quæ loca completerent, quæcunque tenerent :
 Omne, quod est, spatium vacuum constaret inane.
 Alternis igitur nimirum corpus Inani
 Distinctu' est, quoniam nec plenum naviter extat :
 Nec porro vacuum : sunt ergo corpora cæca,
 Quæ spatium pleno possint distinguere Inane.
 Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
 Possunt : nec porro penitus penetrata retexi :
 Nec ratione queunt alia tentata labare,
 Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
 Nam neque conlidi sine Inani posse videtur
 Quicquam, nec frangi, nec findi in bina secando :

Nec

Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
 Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
 Et quam quæque magis cohibet res intus Inane,
 Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
 Ergo, si solida, ac sine Inani corpora prima
 Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse 'st.

Præterea, nisi materies æterna fuisset,
 Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent,
 De nihiloque renata forent quæcunque videmus.
 At quoniam supera docui nil posse creari
 De nihilo, neque quod genitu 'st, ad nil revocari:
 Esse immortalia primordia corpore debent,
 Dissolvi quo quæque supremo tempore possint,
 Materies ut suppeditet rebus reparandis.
 Sunt igitur solida primordia simplicitate,
 Nec ratione queunt alia servata per ævum
 Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem natura parasset
 Frangendis rebus, jam corpora materiali
 Usque redacta forent, ævo frangente priore,
 Ut nihil ex illis à certo tempore posset
 Conceptum, summum ætatis pervadere florem;
 Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
 Quam rursus refici. quapropter longa diei
 Infinitæ ætas anteaacti temporis omnis
 Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
 Id nunquam reliquo reparari tempore posset:
 At nunc nimirum frangendi reddita finis
 Certa manet: quoniam refici rem quamq; videmus,
 Et finita simul generatim tempora rebus
 Stare, quibus possint ævi contingere florem.

Huc accedit, uti solidissima materiali
 Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
 Mollia, quæ fiant aer, aqua, terra, vapores,
 Quo pacto fiant, & qua vi cunque genantur,
 Admittum quoniam simul est in rebus Inane.
 At contra, si mollia sint primordia rerum,

Unde

Unde queant validi silices, ferrumque creari,
 Non poterit ratio reddi. nam funditus omnis
 Principio fundamenti natura carebit.
 Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
 Quorum condense magis omnia conciliatu
 Arctari possunt, validatque ostendere vireis.
 Denique jam quoniam generatim reddita finis
 Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
 Et quid quæque queant per fœdera naturai,
 Quid porro nequeant, sancitû quandoquidem existat:
 Nec commutatur quicquam; quin omnia constant,
 Usque adeo variæ volucres ut in ordine cunctæ
 Ostendant maculas generaleis corpori inesse,
 Immutabile materiæ quoque corpus habere
 Debent nimirum. nam si primordia rerum
 Commutari aliqua possent ratione revicta,
 Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
 Quid nequeat, finita potestas, denique cuique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hæreat;
 Nec toties possent generatim sæcla referre
 Naturam, motus, victum, moresque parentum.
 Tum porro, quoniam extremum cuiusque cacumen
 Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
 Jam nequeunt: id nimirum sine partibus existat,
 Et minima constat natura: nec fuit unquam
 Per se secretum, neque posthac esse valebit:
 Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima.
 Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
 Agmine condense naturam corporis explent.
 Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse 'st
 Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
 Sunt igitur solida primordia simplicitate:
 Quæ minimis stipata cohærent partibus arte.
 Nam ex ullorum conventu conciliata,
 Sed magis æterna pollentia simplicitate:
 Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
 Concedit natura reservans semina rebus.

Præterea

Præterea nisi erit Minimum, parvissima quæque
 Corpora constabunt ex partibus infinitis.
 Quippe ubi dimidia partis pars semper habebit
 Dimidiam partem: nec res perfiniet ulla.
 Ergo rerum inter summam, minimamque; quid escit?
 Non erit ut dissent. nam quamvis funditus omnis
 Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt,
 Ex infinitis constabunt partibus æque.
 Quoi quoniam ratio reclamatur vera, negatque
 Credere posse animum, victus fateare necesse 'st,
 Esse ea quæ nullis jam prædita partibus existunt,
 Et minima consent natura: quæ quoniam sunt,
 Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.
 Denique ni minimas in partibus cuncta resolvi
 Cogere consuesset rerum natura creatrix,
 Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
 Propterea, quia quæ multis sunt partibus aucta,
 Non possunt ea, quæ debet genitalis habere
 Materies, varios connexus, pondera, plagas,
 Concurfus, motus, per quæ res quæque geruntur.
 Porro, si nulla 'st frangendis reddita finis
 Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
 Nunc etiam superare necesse 'st corpora rebus,
 Quæ nondum clueant ullo tentata periculo.
 At quoniam fragili natura prædita constant,
 Discrepat æternum tempus potuisse manere
 Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
 Quapropter, qui materiem rerum esse putarunt
 Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
 Magnopere à vera lapsi ratione videntur.
 Heraclitus inquit quorum dux prælia primus,
 Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
 Quam de graveis inter Graios, qui vera requirunt.
 Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
 Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt:
 Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
 Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.

Nam

Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
 Ex vero si sunt igni, puroque creatæ.
 Nil prodesset enim calidum denseriet ignem,
 Nec rarefieri, si partes ignis eandem
 Naturam, quam totus habet super ignis, haberent.
 Acrior ardor enim conductis partibus esset:
 Languidior porro disiectis, disque supatis.
 Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
 Talibus in causis, nedum variantia rerum
 Tanta queat densis rarisque ex ignibus esse,
 Atque hi si faciant admistum rebus Inane,
 Denferi poterunt ignes, rarique relinqui:
 Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mustant,
 Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &
 Ardua dum metuunt, amittunt vera vias:
 Nec rursus cernunt exempto rebus Inani,
 Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
 Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
 Æstifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
 Ut videas non è stipatis partibus esse.
 Quod si forte ulla credunt ratione potesse
 Igneis in coetu stingui, mutareque corpus:
 Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent,
 Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
 Omnis, & ex nihilo fient quæcunque creantur.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante;
 Proinde aliquid superare necesse 'st incolome ollis,
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
 De nihiloque renata virescat copia rerum.
 Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
 Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
 Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
 Naturam res, & convertunt corpora sese:
 Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
 Nil referret enim quædam decedere, abire,
 Atque alia attribui mutarique ordine quædam,

Si

Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
 Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
 Verum, ut opinor, ita sunt: sunt quædam corpora, quorum
 Concurfus, motus, ordo, positura, figuræ,
 Efficiunt igneis, mutatoque ordine mutant
 Naturam: neque sunt igni simulata, neque ullæ
 Præterea reij, quæ corpora mittere possit
 Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
 Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem:
 Quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
 Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat:
 Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
 Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
 Credit enim sensus ignem cognoscere vere,
 Cætera non credit, nihilo quæ clara minus sunt:
 Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
 Quo referemus enim? quid nobis certius ipsis
 Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?
 Præterea, quare quisquam magis omnia tollat,
 Et velit ardoris naturam linquere solam,
 Quam neget esse ignis, summam tamen esse relinquat?
 Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
 Quapropter qui materiam rerum esse putarunt
 Ignem, atque ex igni summam consistere posse:
 Et qui principium gignundis aera rebus
 Constituere: aut humorem quicumque putarunt
 Fingere res ipsum per se: terramque creare
 Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
 Magnopere à vero longeque errasse videntur.
 Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
 Aera jungentes igni, terramque liquori:
 Et qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,
 Ex igni, terra, atque anima procreare, & imbri:
 Quorum Acragantinus cum primis Empedocles est:
 Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris:
 Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor

Ionium

Ionium glaucis aspergit virus ab undis:
 Angustoque fretu rapidum mare dividit undis
 Italiæ terrarum oras à finibus ejus:
 Hic est vasta Charybdis, & hic Ætæa minantur
 Murmura flammaram rursus se conligere iras,
 Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis:
 Ad cælumque ferat flammæ fulgura rursus:
 Quæ cum magna modis multis miranda videtur
 Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
 Rebus opima bonis, multa munita virum vi,
 Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
 Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur.
 Carmina quin etiam divini pectoris ejus
 Vociferantur, & exponunt præclara reperta:
 Ut vix humana videatur stirpe creatus.
 Hic tamen, & supera quos diximus, inferiores
 Partibus egregie multis, multoque minores,
 Quanquam multa bene, ac divinitus inveniunt
 Ex adyto tanquam cordis responsa dedere
 Sanctius, & multo certa ratione magis, quam
 Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
 Principis tamen in rerum fecere ruinas,
 Et graviter magni magno cecidere ibi casu:
 Primum quod motus exempto rebus Inani
 Constituunt, & res molles, raræque relinquunt,
 Aera, solem, ignem, terras, animalia, fruges:
 Nec tamen admiscunt in eorum corpus Inane.
 Deinde quod omnino finem non esse secandis
 Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:
 Nec prorsus in rebus minimum consistere quicquam:
 Cum videamus id extremum cujusque cacumen
 Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
 Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
 Extremum quod habent, minimum consistere rebus.

Hoc accedit item, quod jam primordia rerum
 Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
 Esse, & mortali cum corpore funditus; atqui

Debeat

Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti,
 De nihiloque renata virescere copia rerum :
 Quorum utrumque quid à vero jam distet, habebas,
 Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
 Ipsa sibi inter se ; quare aut congressa peribunt,
 Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
 Fulmina diffugere, atque imbreis ventosque videmus.

Denique quatuor ex rebus si cuncta creantur,
 Atque in eas rursus omnia dissolvuntur,
 Qui magis illa queunt rerum primordia dici,
 Quam contra res illorum, retroque putari ?
 Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
 Et totam inter se naturam tempore ab omni.
 Sin ita forte putas, ignis, terræque coire
 Corpus, & aeris auras, roremque liquorum,
 Nil in concilio naturam ut mutet eorum :
 Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
 Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos ;
 Quippe suam quidque in coetu variantis acervi
 Naturam ostendet, mistusque videbitur aer
 Cum terra simul, atque ardor cum rore manere :
 At primordia gignundis in rebus oportet
 Naturam clandestinam, cæcæque adhibere,
 Emineat nequid, quod contra pugnet, & obster,
 Quo minus esse queat proprie quodcunque creatur.
 Quin etiam repetunt à coelo, atque ignibus ejus,
 Et primum faciunt ignem se vertere in auras
 Aeris : hinc imbrem gigni, terramque creari
 Ex imbri, retroque à terra cuncta reverti,
 Humorem primum, post aera, deinde calorem :
 Nec cessare hæc inter se mutare, meare
 De coelo ad terram, de terra ad sidera mundi :
 Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
 Immutabile enim quiddam superare necesse 'st ;
 Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.

Qua-

Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,
 In commutatum veniunt, constare necesse 'st
 Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes :
 Quin potius tali natura prædita quædam
 Corpora constituas, ignem si forte creaverint,
 Possent eadem demptis paucis, paucisque tributis,
 Ordine mutato, & motu, facere aeris auras :
 Sic alias aliis rebus mutarier omneis.

At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
 Aeris è terra res omneis crescere, alique :
 Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
 Imbribus, & tabe nimborum arbuta vacillant,
 Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem :
 Crescere non possint fruges, arbuta, animantes.
 Scilicet & nisi nos cibus aridus, & tener humor
 Adjuvet, amisso jam corpore, vita quoque omnis
 Omnibus è nervis atque ossibus exsolvatur.
 Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
 Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res :
 Nimirum quia multa modis communia multis
 Multarum rerum in rebus primordia mista
 Sunt : ideo variis variæ res rebus aluntur.
 Atque eadem magni refert primordia sæpe
 Cum quibus, & quali positura contineantur :
 Et quos inter se dent motus, accipiantque.
 Namque eadem coelum, mare, terras, flumina, solem
 Constituunt : eadem fruges, arbuta, animanteis :
 Verum aliis, alioque modo commissa moventur.
 Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 Multa elementa vides multis communia verbis :
 Cum tamen inter se versus, ac verba necesse 'st
 Conscire & re, & sonitu distare sonanti :
 Tantum elementa queunt permutato ordine solo :
 At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
 Possunt, unde queant variæ res quæque creari.
 Nunc & Anaxagoræ scrutemur homœomeriam,

Quam

Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
 Concedit nobis patrii sermonis egestas :
 Sed tamen ipsam rem facile 't exponere verbis,
 Principium rerum quam dicit homœomeriam :
 Ossa videlicet è paucillis atque minutis
 Ossibus, sic & de paucillis atque minutis
 Visceribus viscus gigni, sanguenque creari,
 Sanguinis inter se multis coeuntibus guttis :
 Ex auri que putat micis consistere posse
 Aurum, & de terris terram concrefcere parvis :
 Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse ;
 Cætera consimili fingit ratione, putatque :
 Nec tamen esse ulla parte idem in rebus Inane
 Concedit, neque corporibus finem esse secandis.
 Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
 Errare, atque illi, supera quos diximus ante.

Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
 Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
 Natura, atque ipsæ res sunt ; æqueque laborant
 Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat.
 Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
 Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis ?
 Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguen? an ossa?
 Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
 Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
 Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
 At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
 Crescere de nihilo, restor res ante probatas.

Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque :
 Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa,
 Et nervos alienigenis ex partibus esse :
 Sive cibos omnes commisto corpore dicent
 Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
 Ossaque, & omnino venas, parteisque cruoris :
 Fiet, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
 Ex alienigenis rebus constare putetur,
 Ossibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.

Præ-

Præterea quæcunque è terra corpora crescunt,
 Si sunt in terris, terras constare necesse 'st
 Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur,
 Transfer item, totidem verbis utare licebit :
 In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque :
 Ex alienigenis consistant ligna necesse 'st,
 Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam :
 Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omneis
 Res putet immittas rebus latitare : sed illud
 Apparere unum, cujus sint plura mista,
 Et magis in promptu, primaque in fronte locata :
 Quod tamen à vera longe ratione repulsum 'st.
 Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
 Robore cum saxi franguntur, mittere signum
 Sanguinis, aut alium nostro quæ corpore aluntur :
 Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem :
 Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
 Et latices, dulcis guttas, similitque sapore
 Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis :
 Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
 Herbarum genera, & fruges, frondeisque videri
 Dispertita, atque in terris latitare minute ;
 Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,
 Cum præfracta forent, igneisque latere minutos.
 Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
 Scire licet non esse in rebus res ita mistas :
 Verum semina multimodis immista latere
 Multarum rerum in rebus communia debent.
 At sæpe in magnis sit montibus, inquis, ut altis
 Arboribus vicina cacumina summa terantur
 Inter se, validis facere id cogentibus austris,
 Donec fulserunt flammæ fulgore coorto :
 Scilicet & non est lignis tamen instus ignis ;
 Verum semina sunt ardoris multa, terendo
 Quæ cum confluxere, creant incendia sylvis.
 Quod si tanta foret sylvis abscondita flamma,
 Non possent ullum tempus celarier ignes :

C

Confice-

Conficerent volgo sylvas, arbuta cremarent,
 Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
 Permagni referre eadem primordia sæpe
 Cum quibus, & quali positura contineantur?
 Et quos inter se dent motus, accipiantque?
 Atque eadem paullo inter se mutata creare
 Igneis è lignis? quo pacto verba quoque ipsa
 Inter se paullo mutatis sunt elementis,
 Cum ligna, atque igneis distincta voce notemus.
 Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
 Si fieri non posse putas, quin materiai
 Corpora consimili natura prædita fingas,
 Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
 Fiet uti risu tremulo concussa cachinent,
 Et lacrymis falsis humectent ora, genasque.

Nunc age, quod superest, cognosce, & clarius audi.
 Nec me animi fallit, quam sint obscura, sed acri
 Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
 Et simul incussit suavem mi in pectus amorem
 Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
 Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
 Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
 Atque haurire, juvatque novos decerpere flores,
 Insignemque meo capiti petere inde coronam,
 Unde prius nulli velarint tempora Musæ:
 Primum quod magnis doceo de rebus, & artibus
 Religionum animos nodis exsolvere pergo:
 Deinde quod obscura de re tam lucida pango
 Carmina, Museo contingens cuncta lepore,
 Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
 Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
 Cum dare conantur, prius oras pocula circum
 Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
 Ut puerorum ætas improvida ludificetur
 Laborum tenus, interea perpotet amarum
 Absinthii laticem, deceptaque non capiatur,
 Sed potius tali facto recreata valeat:

Sic

Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
 Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
 Volgus abhorret ab hac: volui tibi suaviloquenti
 Carmine Pierio rationem exponere nostram,
 Et quasi Museo dulci contingere melle,
 Si tibi forte animum tali ratione tenere
 Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
 Naturam rerum, qua constet compta figura.

Sed quoniam docui, solidissima materiai
 Corpora perpetuo volitare invicta per ævum,
 Nunc age summa equaniam sit finis eorum,
 Necne sit, evolvamus: item, quod Inane repertum est,
 Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
 Pervideamus utrum finitum funditus omne
 Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.

Omne quod est, igitur, nulla regione viarum
 Finitum est: namque extremum debebat habere.
 Extremum porro nullius posse videtur
 Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,
 Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
 Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum est,
 Non habet extremum: caret ergo sine, modoque:
 Nec refert quibus assistas regionibus ejus,
 Usque adeo quem quisque locum possidit, in omneis
 Tantundem parteis infinitum omne relinquit.

Præterea, si jam finitum constituatur
 Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
 Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
 Id validis utrum contortum viribus ire
 Quo fuerit missum mavis, longeque volare,
 An prohibere aliquid censes, obstareque posse?
 Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse est,
 Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne
 Cogit ut exempta concedas sine patere.
 Nam sive est aliquid, quod prohibeat, officiatque
 Quo minus quo missum est veniat, finique locet se,
 Sive foras fertur, non est ea finis profecto.

C 2

Hoc

Hoc pacto sequar, atque oras ubicunque locaris
 Extremas, quæram quid telo denique fiat.
 Fiet uti nusquam possit consistere finis :
 Effugiumque fugæ prolatet copia semper.

Præterea spatium summae totius omne
 Undique si inclusum certis consisteret oris,
 Finitumque foret, jam copia materiai
 Undique ponderibus solidis confluet ad imum ;
 Nec res ulla geni sub coeli tegmine posset :
 Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis :
 Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
 Ex infinito jam tempore subsidendo.

At nunc nimirum requies data principiorum
 Corporibus nulla 'st : quia nil est funditus imum,
 Quo quasi confluere, & sedes ubi ponere possint,
 Semper & assiduo motu res quæque genuntur
 Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
 Ex infinito cita corpora materiai.

Postremo ante oculos rem res finire videtur :
 Aer dissepat colleis, atque aera montes :
 Terra mare, & contra mare terras terminat omneis.
 Omne quidem vero nihil est quod finiat extra :
 Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
 Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
 Perpetuo possint ævi labentia tractu :
 Nec prorsum facere, ut restet minus ire meando :
 Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
 Finibus exemptis in cunctas undique parteis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
 Ne possit, natura tenet : quia corpus Inani,
 Et quod Inane autem 'st, finire corpore cogit :
 Ut sic alternis infinita omnia reddat.
 Aut etiam alterutrum nisi terminet alterum eorum,
 Simplice natura & pateat tantum immoderatum :
 Nec mare, nec tellus, nec coeli lucida templa,
 Nec mortale genus, nec divum corpora sancta
 Exiguum possent horai sistere tempus.

Nam

Nam dispulsa suo de coetu materiai
 Copia ferretur magnum per Inane soluta,
 Sive adeo potius nunquam concreta creasset
 Ullam rem, quoniam cogi defecta nequisset.
 Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt :
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto :
 Sed quia multimodis, multis, mutata, per omne
 Et infinito vexantur percita plagis,
 Omne genus motus, & coetus experiando,
 Tandem deveniunt in taleis disposituras,
 Qualibus hæc rebus consistit summa creata :
 Et multos etiam magnos servata per annos,
 Ut semel in motus conjecta 'st convenienteis,
 Efficat, ut largis avidum mare fluminis undis
 Integrent annes, & solis terra vapore
 Fota novet foetus, summissaque gens animantium
 Floreat, & vivant labentes ætheris ignes.
 Quod nullo facerent pacto, nisi materiai
 Ex infinito suboriri copia posset,
 Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
 Nam veluti privata cibo natura animantium
 Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
 Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
 Materies recta regione averfa viai.
 Nec plagæ possent extrinsecus undique summam
 Conservare omnem, quæcunque 'st conciliata.
 Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
 Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
 Interdum resilire tamen coguntur, & una
 Principiis rerum spatium, tempusque fugai
 Largiri, ut possint à coetu libera ferri.
 Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse 'st.
 Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
 Infinita opus est vis undique materiai.

Illud in his rebus longe fugæ credere, Memmi,
 In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,

C 3

Atque

Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
 Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
 Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa,
 Ipsum si quicquam posse in se sistere credis:
 Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum
 Nitier, in terraque retro requiescere posta:
 Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:
 Et simili ratione animalia subtu' vagari
 Contendunt, neque posse è terris in loca coeli
 Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
 Sponte sua possint in coeli templa volare:
 Illi cum videant solem, nos sidera noctis
 Cernere, & alternis nobiscum tempora coeli
 Dividere, & nocteis parileis agitare, diesque.
 Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
 Amplexi quod habent perverse prima viai.
 Nam medium nihil esse potest, ubi Inane, locusque
 Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
 Possit ibi quicquam hac potius consistere causa,
 Quam quavis alia longè regione manere.
 Omnis enim locus, ac spatium, quod Inane vocamus,
 Per medium, per non medium concedat oportet
 Æquis ponderibus, motus quacunquē feruntur.
 Nec quisquam locus est, quo corpora cum venere
 Ponderis amissa vi possint stare in Inani:
 Nec quod Inane autem est, illis subsistere debet,
 Quin sua quod natura petit, concedere pergat,
 Ne volucrum ritu flammarum, moenia mundi
 Diffugiant subito magnum per Inane soluta,
 Et ne cætera consimili ratione sequantur:
 Neve ruant coeli tonitrualia templa superne,
 Terraque se pedibus raptim subducatur, & omnes
 Inter permittas terræ, coelique ruinas
 Corpora solventes, abeant per Inane profundum,
 Temporis ut puncto nihil existet reliquiarum,
 Desertum præter spatium, & primordia cæca.
 Nam quacunquē prius de parti corpora cesse

Consi-

Constitues, hæc rebus erit pars janua lechi:
 Hac se turba foras dabit omnis materiai.
 Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
 In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
 Humorem ponti, magnisque è montibus undas,
 Et quasi terreno quæ corpore continentur:
 At contra tenuis exponunt aeris auras,
 Et calidos simul à medio differri igneis,
 Atque ideo totum circumtemere æthera signis,
 Et solis flammam per coeli cæcula pasci,
 Quod calor à medio fugiens ibi colligat igneis.
 Quippe etiam vesci è terra mortalia sæcla:
 Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
 Possit, nisi à terris paullatim quisque cibetur.
 Haud igitur possunt tali ratione teneri
 Res in concilio, medii cuppedine victæ.
 Hæc si pernosces parva perfunctus opella,
 (Namque aliud ex alio clarescet,) non tibi cæca
 Nox iter eripiet, quin ultima naturai
 Pervideas, ita res accendent lumina rebus.

C 4 T. LU.

T. LUCRETII.

LIBER SECUNDUS.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem:
Non quia vexari quemquam 'st jucunda vo-
luptas,

Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave 'st.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa tua sine parte pericli:
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena:
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum menteis, ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque 'st! nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum
Corpore sejunctus dolor absit, mentē fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant quemque dolorem.
Delicias quoque uti nullas subternere possint,
Gratius interdum neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet,

Nec

Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
At tamen inter se prostrati in gramine molli-
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora curant:
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas,
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quam si plebeia in veste cubandu 'st.
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum:
Si non forte tuas legiones per loca campi
Fervere cum videas belli simulacra cienteis:
Fervere cum videas classem, lateque vagari,
His tibi tum rebus timefactæ relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curaque solum:
Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela:
Audaſterque inter reges, rerumque potenteis
Verſantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureai:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egeſtas?
Omnis cum in tenebris præſertim vita laboret.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ ſunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futuras.
Huc igitur terrorem animi, tenebrasque neceſſe 'ſt:
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturæ ſpecies, ratioque.

Nunc age, quo motu genitalia materiai
Corpora res varias gignant, genitalque reſolvant,
Et qua vi facere id cogantur, quæ ve ſit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,

C. 5.

Expe-

Expediam : tu te dictis præbere memento.
 Nam certe non inter se stipata cohæret
 Materies : quoniam minui rem quamque videmus,
 Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
 Ex oculisque vetustatem subducere nostris :
 Cum tamen incolumis videatur summa manere,
 Propterea, quia quæ decedunt corpora cuique,
 Unde abeunt, minuunt : quo venere, augmine donant
 Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt.
 Nec remorantur ibi : sic rerum summa novatur
 Semper, & inter se mortales mutua vivunt.
 Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur :
 Inque brevi spatio mutantur sæcla animantium :
 Et, quasi cursores, vitæ lampada tradunt.
 Si cessare putas rerum primordia posse,
 Cessandoque novos rerum progignere motus :
 Avius à vera longe ratione vagaris.
 Nam, quoniam per Inane vagantur cuncta, necesse est
 Aut gravitate sua ferri primordia rerum,
 Aut ictu forte alterius : nam cita superne
 Obvia cum fluxere, fit, ut diversa repente
 Diffiliant : neque enim mirum, durissima quæ sunt,
 Ponderibus solidis, neque quicquam à tergis obstet,
 Et quo jactari magis omnia materiali
 Corpora pervideas, reminiscere totius inum
 Nil esse in summa : neque habere ubi corpora prima
 Consistant : quoniam spatium sine fine modoque est :
 Immensumque patere in cunctas undique parteis,
 Pluribus ostendi, & certa ratione probatu est.
 Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
 Reddita corporibus primis per Inane profundum :
 Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
 Partim intervallis magnis conficta resultant :
 Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
 Et quæcunque magis condense conciliatu,
 Exiguus intervallis connexa resultant,
 Indupedita suis perplexis ipsa figuris :
 Hæc validas saxi radices, & fera ferri

Corpora constituunt, & cætera de genere horum
 Paucula : quæ porro magnum per Inane vagantur,
 Et cita diffiliunt longe, longèque recursant
 In magnis intervallis : hæc æra rarum
 Sufficiunt nobis, & splendida lumina solis.
 Multaque præterea magnum per Inane vagantur,
 Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
 Confociare etiam motus potuere recepta :
 Cujus, uti memoro, rei simulacrum & imago
 Ante oculos semper nobis versatur, & instat.
 Contemplator enim, cum solis lumina cunque
 Infertim fundunt radios per opaca domorum :
 Multa minuta modis multis per Inane videbis
 Corpora misceri radiorum lumine in ipso :
 Et velut æterno certamine prælia, pugnasque
 Edere turmatim certantia : nec dare pausam,
 Conciliis, & discidiis exercita crebris :
 Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum,
 Quale sit, in magno jactari semper Inani ;
 Duntaxat rerum magnarum parva potest res
 Exemplare dare, & vestigia notitiae.
 Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
 Corpora quæ in solis radiis turbare videntur :
 Quod tales turbæ motus quoque materiali
 Significant clandestinos, cæcosque subesse.
 Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
 Cummutare viam, retroque repulsa reverti
 Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
 Scilicet hic à principiis est omnibus error.
 Prima moventur enim per se primordia rerum ;
 Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
 Et quasi proximæ sunt ad vireis principiorum,
 Ictibus illorum cæcis impulsa cientur :
 Ipsaque quæ porro paullo majora, laceffunt.
 Sic à principiis ascendit motus, & exit
 Paullatim nostros ad sensus, ut moveantur.
 Illa quoque in solis quæ lumine cernere quimus ;

Nec quibus id faciant plagis apparet aperte.
 Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiali
 Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
 Primum aurora novo cum spargit lumine terras,
 Et variæ volucres nemora avia pervolitant
 Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent :
 Quam subito soleat sol ortus tempore tali
 Convestire sua perfundens omnia luce,
 Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
 At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
 Non per Inane meat vacuum, quo tardius ire
 Cogitur, aeris quasi cum diverberet undas :
 Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
 Sed complexa meant inter se, conque globata.
 Quapropter simul inter se retrahuntur : & extra
 Officiuntur, ubi cogantur tardius ire.
 At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
 Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur
 Ulla foris, atque ipsa suis è partibus unum,
 Unum in quem coepere locum connixa feruntur :
 Debent nimirum præcellere mobilitate,
 Et multo citius ferri, quam lumina solis :
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolgant fulgura cælum :
 Nam neque consilio debent tardata morari,
 Nec perscrutari primordia singula quæque,
 Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
 At quidem contra hæc, ignari, materiali
 Naturam non posse deum sine numine rentur
 Tantopere humanis rationibus ac moderatis
 Tempora mutare annorum, frugesque creare :
 Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
 Ipsaque deducit dux vitæ dia voluptas,
 Ut res per Veneris blanditum sæcla propagent,
 Ne genus occidat humanum : quorum omnia causa
 Constituisse deos fingunt sed in omnibus rebus
 Magnopere à vera lapsi ratione videntur.

Nam

Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,
 Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
 Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
 Nequaquam nobis divinitus esse creatam
 Naturam mundi, quæ tanta sit prædita culpa :
 Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
 Nunc id quod superest, de motibus expediemus.
 Nunc locus est (ut opinor) in his illud quoque rebus
 Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
 Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
 Nec tibi dent in eo flammæ corpora fraudem :
 Sursum enim vorsus gignuntur, & augmina sumunt :
 Et sursum nitidæ fruges, arbuttaque crescunt,
 Pondera, quantum in se sit, cum deorsum cuncta ferantur.
 Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum,
 Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque,
 Sponte sua facere id sine vi subigente putandum est :
 Quod genus, è nostro cum missus corpore sanguis
 Emicat exultans alte, spargitque cruorem.
 Nonne vides etiam, quanta vi tigna trabeisque
 Respuat humor aquæ? nam quam magis versimus altæ
 Directa, & magna vi multi pressimus ægre :
 Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit,
 Plus ut parte foras emergant, exsiliantque.
 Nec tamen hæc quantum sit in se, dubitamus, opinor,
 Quin vacuum per Inane deorsum cuncta ferantur.
 Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
 Aeris expressæ sursum succedere, quanquam
 Pondera, quantum in se sit, deorsum deducere pugnent,
 Nocturnasque faceis cœli sublimi volantes,
 Nonne vides longos flammæ ducere tractus,
 In quascunque dedit parteis natura meatum?
 Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
 Sol etiam summo de vertice dissipat omnes
 Ardorem in parteis, & lumine conferit arva.
 In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
 Transversosque volare per imbres fulmina cernis :

Nunc

Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concurfant, cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:

Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore firme,
Incertisque locis spatio decedere paullum:
Tantum quod nomen mutatum dicere possis.

Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ caderent per Inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creasset.

Quod si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citius rectum per Inane feruntur,
Incidere è supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint ginitalis reddere motus:
Avius à vera longe ratione recedit.

Nam per aquas quæcunq; cadunt, atq; aera deorsum:
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse 'st,
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aeris haud possunt æque rem quamque morari:
Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.

At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore Inane potest vacuum subsistere reij,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.

Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex supero graviora, neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullum clinare necesse 'st
Corpora, nec plus quam minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refuter.

Namque hoc in promptu, manifestumq; esse videmus:
Pondera, quantum in se 'st, non posse obliqua meare,
Ex supero cum præcipitant, quod cernere possis.
Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare quis est, qui possit cernere, sese?

Denique

Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo:
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati foedera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde est hæc (inquam) fati avolsa voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemq; voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carcèribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam desubito, quam mens avert ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiai
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis ut studium mentis connexa sequatur:
Ut videas initium motus à corde creati,
Ex animique voluntate id procedere primum:
Inde dari porro per totum corpus & artus.
Nec simile 'st, ut cum impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu,
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuu' st nobis invitis ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extima multos
Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit:
Cujus ad arbitrium quoque copia materiai
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque residit?
Quare in seminibus quoque idem fateare necesse 'st,
Esse aliam præter plagas, & pondera causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.

Pondus

Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
 Externa quasi vi, sed ne mens ipsa necessum
 Intestinum habeat cunctis in rebus agendis:
 Et devicta quasi cogatur ferre, patique:
 Id facit exiguum clinamen principiorum
 Nec regione loci certa, nec tempore certo,
 Nec stipata magis fuit unquam materiai
 Copia, nec porro majoribus intervallis.
 Nam neque adaugefcit quicquam, neq; deperit inde.
 Quapropter quo nunc in motu principiorum
 Corpora, sunt, in eodem antea cta ætate fuere,
 Et posthac semper simili ratione ferentur:
 Et quæ consuerunt gigni, gignentur eadem
 Conditione: & eruat, & crescent, inque valebunt;
 Quantum cuique datum est per fœdera naturai.
 Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
 Nam neque quo possit genus ullum materiai
 Effugere ex Omni, quicquam est, neq; rursus, in Omne:
 Unde coorta queat nova vis irrumperere, & omnem
 Naturam rerum mutare, & vertere motus.
 Illud in his rebus non est mirabile: quare
 Omnia cum rerum primordia sint in motu,
 Summa tamen summa videatur stare quiete,
 Præterquam si quid proprio dat corpore motus.
 Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
 Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
 Cernere jam nequeas, motus quoq; surpere debent:
 Præsertim cum quæ possimus cernere, celent
 Sæpe tamen motus spatio diducta locorum.
 Nam sæpe in colli tondentes pabula lata
 Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
 Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
 Et satiati agni ludunt, blandæque coniscant:
 Omnia quæ nobis longe confusa videntur,
 Et veluti in viridi candor consistere colli.
 Præterea magnæ legiones cum loca cursu
 Camporum complent, belli simulacra cientes:

Et circumvolitant equites, mediosque repente
 Tramittunt valido quatientes impete campos:
 Fulgur ibi ad cœlum se tollit, totaque circum
 Aere renidescit tellus, subterque virum vi
 Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
 Isti rejectant voces ad sidera mundi:
 Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
 Stare videtur, & in campis consistere fulgur.
 Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
 Qualia sint, & quam longe distantia formis,
 Percipe, multigenis quam sint variata figuris,
 Non quod multa parum simili sint prædita forma,
 Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 Nec mirum: nam cum sit eorum copia tanta,
 Ut neque finis (uti docui) neque summa sit ulla:
 Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
 Esse pari filo, similique affecta figura.
 Præterea genus humanum, mutæque natantes
 Squammigerum pecudes, & læta arbuta, feræque,
 Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
 Concelebrant circum ripas, fonteisque lacusque:
 Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
 Horum unum quodvis generatim sumere perge:
 Invenies tamen inter se distare figuris.
 Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
 Nec mater posset prolem: quod posse videmus,
 Nec minus, atque homines inter se nota cluere.
 Nam sæpe ante deum vitulus delubra decora
 Turicremas propter mactatus occidit aras,
 Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen,
 At mater virideis saltus orbata paragrans,
 Linqvit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
 Omnia convicens oculis loca, si queat usquam
 Conspicere amissum foetum: completque querelis
 Frondiferum nemus ad assistens: & crebra revisit
 Ad stabulum, desiderio perfixa juveni.
 Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,

Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
 Oblectare animum, subitamque avertere curam:
 Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
 Derivare queunt alio, curaque levare:
 Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
 Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
 Cornigeras norunt matres, agnique petulci
 Balantum pecudes: ita, quod natura reposcit,
 Ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.

Postremo quodvis frumentum, non tamen omne
 Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
 Quin intercurrat quædam distantia formis,
 Concharumque genus parili ratione videmus
 Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
 Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
 Quare etiam atque etiam simili ratione necesse 'st,
 Natura quoniam constant, neque facta manu sunt,
 Unius ad certam formam primordia rerum,
 Dissimili inter se quædam volitare figura.

Perfacile 'st jam animi ratione exolvere nobis,
 Quare fulmineus multo penetratior ignis,
 Quam noster fluat è tedis terrestribus ortus.
 Dicere enim possis coelestem fulminis ignem
 Subtilem magis è parvis constare figuris:
 Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
 Nolter hic è lignis ortus, tedaque creatus.
 Præterea lumen per cornu transit: at imber
 Respuitur: quare? nisi luminis illa minora
 Corpora sunt, quæ de quibus est liquor almus aquarum:
 Et quamvis subito per colum vina videmus
 Perfluere: at contra tardum cunctatur olivum,
 Aut quia nimirum majoribus est elementis,
 Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
 Atque ideo fit uti non tam deducta repente
 Inter se possint primordia singula quæque
 Singula per cujusque foramina permanare.
 Huc accedit, uti mellis lactisque liquores

Jucundo

Jucundo sensu linguæ tractentur in ore;
 At contra tetra absinthii natura, ferique
 Centauri foedo pertorquent ora sapore:
 Ut facile agnoscas è lævibus, atque rotundis
 Esse ea, quæ sensus jucunde tangere possunt:
 At contra quæ amara, atque aspera cunque videntur,
 Hæc magis hamatis inter se nexa teneri,
 Proptereaque solere vias rescindere nostris
 Sensibus, introituque tuo perrumpere corpus.
 Omnia postremo bona sensibus, & mala tactu,
 Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
 Ne tu forte putes ferræ stridentis acerbum
 Horrorem constare elementis lævibus æque
 Ac Musæa mele, per chordas organici quæ
 Mobilibus digitis expergefata figurant:
 Neu simili penetrare putes primordia forma
 In nareis hominum, cum tetra cadavera torrent,
 Et cum scena croco Cilici perfusa recens est,
 Araque Panchæos exhalat propter odores:
 Nève bonos rerum simili constare colores
 Semine constituas, oculos qui pascere possunt,
 Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt:
 Aut foeda specie tetri turpesque videntur.
 Omnis enim sensus quæ mulcet causa, juvatque,
 Haud sine principali aliquo lævore creata 'st:
 At contra, quæcunque molesta, atque aspera constat,
 Non aliquo sine materiæ squalore reperta 'st.

Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
 Esse, neque omnino flexis mucronibus unca:
 Sed magis angululis paullum prostantibus, & quæ
 Titillare magis sensus, quam lædere possunt:
 Fæcula jam quo de genere 'st, inulæque sapes.
 Denique jam calidos igneis, gelidamque pruina,
 Dissimili dentata modo compungere sensus
 Corporis, indicio nobis est tactus uterque.
 Tactus enim, tactus, pro divum numina sancta,
 Corporis est sensus, vel cum res externa sese

Insinuat,

Infinuat, vel cum lædit, quæ in corpore nata 'st :
 Aut iuvat egrediens genitaleis per Veneris res :
 Aut ex offensu cum turbant corpore in ipso
 Semina, confunduntque inter se concita sensum :
 Ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
 Tute tibi partem ferias, æque experiare.
 Quapropter longe formas distare necesse 'st
 Principiis, varios quæ possint edere sensus,
 Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur :
 Hæc magis hamatis inter sese esse necesse 'st,
 Et quasi ramosis alte compacta teneri.
 In quo jam genere in primis adamantina saxa
 Prima acie constant, ictus contemnere fueta,
 Et validi silices, ac duri roborata ferri,
 Aeraque quæ claustris restantia vociferantur.
 Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
 Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
 Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque,
 Et procurfus item in proclive volubilis extat,
 Omnia postremo quæ puncto tempore cernis
 Diffugere, ut fumum, nebulas, flammæque, necesse 'st,
 Si minus omnibus sunt è lævibus atque rotundis,
 At non esse tamen perplexis indupedita,
 Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa.
 Nec tamen hære inter se, quod quisque videmus
 Sensibus esse datum : facile ut cognoscere possis
 Non è perplexis, sed acutis esse elementis.
 Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,
 Sudor uti maris est, minime id mirabile habendum.
 Nam quod fluvidum est, è lævibus atque rotundis
 Est : at lævibus, atque rotundis mista doloris
 Corpora : nec tamen hæc retineri hamata necessum 'st :
 Scilicet esse globosa tamen, cum squalida consent,
 Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
 Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
 Principiis, unde 'st Neptuni corpus acerbum :
 Est ratio fecernundi, seorsumque videndi.

Humor

Humor dulcet ubi per terras crebrius idem
 Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
 Linqvit enim supera tetri primordia viri
 Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.
 Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
 Ex hoc apta fidem ducit, primordia rerum
 Finita variare figurarum ratione.
 Quod si non ita sit, rursus jam semina quædam
 Esse infinito debebunt corporis auctu.
 Namque in eadem una cuiuscujus brevitate
 Corporis inter se multum variare figuræ
 Non possunt : fac enim minimis è partibus esse
 Corpora prima : tribu, vel paullo pluribus auge :
 Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
 Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
 Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
 Formai speciem totius corporis ejus :
 Quod superest, si forte voles variare figuras,
 Addendum parteis alias erit : inde sequetur
 Adsimili ratione alias ut postulet ordo,
 Si tu forte voles etiam variare figuras.
 Ergo formai novitatem corporis augmen
 Subsequitur : quare non est ut credere possis,
 Esse infinitis distantia semina formis,
 Ne quædam cogas immani maximitate
 Esse : supra quod jam docui, non posse probari.
 Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
 Purpura Thesalico concharum tincta colore, &
 Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
 Sacra novo rerum superata colore jacerent :
 Et contemptus odor myrrhæ, mellisque saporis,
 Et cycnea mele, Phœbeaque dædala chordis
 Carmina consimili ratione oppressa silerent.
 Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
 Cedere item retro possent in deteriores
 Omnia sic parteis, ut diximus in meliores.
 Namque aliis aliud retro quoque tetrius esset

N2-

Naribus, auribus, atque oculis orisque sapor.
 Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa &
 Finis utrinque tenet summam: fateare necesse 'st
 Materiam quoque finitis differre figuris,
 Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemisque pruinas
 Finitu 'st, retroque pari ratione remensu 'st.
 Finit enim calor, ac frigus, mediisque tepores
 Inter utrumque jacent expletes ordine summam.
 Ergo finita distant ratione creata:
 Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
 Hinc flammis, illinc rigidis infesta pruinis,
 Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
 Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
 Inter se simili quæ sunt perfecta figura,
 Infinita cluere: etenim distantia cum sit
 Formarum finita, necesse 'st, quæ similes sint,
 Esse infinitas: aut summam materiai
 Finitam constare: id quod non esse probavi.
 Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
 Versibus ostendam, corpuscula materiai
 Ex infinito summam rerum usque tenere,
 Undique protelo plagarum continuato.
 Nam quod rara vides magis esse animalia quadam
 Fœcundamque minus naturam cernis in illis:
 At regione, locoque alio, terrisque remotis
 Multa licet genere esse in eo, numerumque repleti.
 Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
 In genere anguimanos elefantos, India quorum
 Millibus è multis vallo munitur eburno,
 Ut penitus nequeat penetrari, tanta ferarum
 Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
 Sed tamen id quoque uti concedam, quamlibet esto
 Unica res quædam nativo corpore sola,
 Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
 Infinita tamen nisi erit vis materiai,
 Unde ea progigni possit concepta; creari
 Non poterit: neque, quod superest, procreescere, alique.

Quippe

Quippe etenim sumant oculi, finita per omne
 Corpora jactari unius generalia rei;
 Unde, ubi, qua vi, & quo pacto congressa coibunt
 Materix tanto in pelago, turbaque aliena?
 Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
 Sed quasi naufragiis magnis multisque coortis,
 Dissectare solet magnum mare transira, gubernata,
 Antennas, proram, malos, tonsasque natanteis,
 Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
 Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
 Infidi maris insidias, vireisque dolumque
 Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
 Subdola cum ridet placidi pellacia ponti:
 Sic tibi si finita semel primordia quædam
 Constitues, ævum debebunt sparsa per omne
 Dissectare æstus diversi materiai:
 Nunquam in concilium ut possunt compulsæ coire:
 Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
 Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res:
 Et res progigni, & genitas procreescere posse.
 Esse igitur genere in quovis primordia rerum
 Infinita palam 'st, unde omnia suppeditantur:
 Nec superare queunt motus utique exitiales
 Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
 Nec porro rerum genitales auctificique
 Motus perpetuo possunt servare creata.
 Sic æquo geritur certamine principiorum
 Ex infinito contractum tempore bellum.
 Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum:
 Et superantur item: miscetur funere vagor,
 Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
 Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta 'st,
 Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
 Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
 Illud in his obsignatum quoque rebus habere
 Convenit, & memori mandatum mente tenere:
 Nil esse in promptu, quorum natura tenetur,

Quod

Quod genere ex uno consistat principiorum :
 Nec quicquam, quod non permisso femine constet.
 Et quam quicque magis multas vis possidet in se,
 Atque potestates, ita plura principiorum
 In sese genera, ac varias docet esse figuras.
 Principio tellus habet in se corpora prima,
 Unde mare immensum volventes flumina fontes
 Assidue renovent : habet, ignes unde oriantur.
 Nam multis succensa locis ardent sola terræ.
 Eximiis vero furit ignibus impetus Ætæ.
 Tum porro nitidas fruges, arbutaque læta
 Gentibus humanis habet unde extollere possit.
 Unde etiam fluidas frondeis, & pabula læta
 Montivago generi possit præbere ferarum,
 Quare magna deum mater, materque ferarum,
 Et nostri genitrix hæc dicta 'st corporis una.
 Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
 Sublimem in curru bijugos agitare leones :
 Aeris in spatio magnam pendere docentes
 Tellurem ; neque posse in terra sistere terram.
 Adjunxere feras, quia quamvis effera proles
 Officiis debet molliri victa parentum.
 Muralique caput summum cinxere corona :
 Eximiis munita locis quod sustinet urbeis :
 Quo nunc insigni per magnas prædita terras
 Horrifice fertur divinæ matris imago.
 Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum
 Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
 Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
 Per terrarum orbem fruges coepisse creari.
 Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
 Matris, & ingrati genitoribus inventi sint,
 Significare volunt indignos esse putandos,
 Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
 Tympana tanta tonant palmis, & cymbala circum
 Concava, raucifonoque minantur cornua cantu,
 Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis,
 Telaque

Telaque præportant violenti signa furoris,
 Ingratos animos, atque impia pectora vo'gi
 Conterrere metu quæ possint numine divæ.
 Ergo cum primum magnas invec'ta per urbeis
 Munificat tacita mortaleis muta salute :
 Aere atque argento sternunt iter omne viarum
 Largifica stipe ditantes, ninguntque rosarum
 Floribus umbrantes matrem, comitumque catervas.
 Hic armata manus (Curetas nomine Graij
 Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
 Ludunt, in numerumque exsultant sanguine læti : &
 Terrificas capitum quatientes numine critas,
 Dictæos referunt Curetas : qui Jovis illum
 Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
 Cum pueri circum puerum pernice chorea
 Armati in numerum starent : pernice chorea
 Armati in numerum pulsarent æribus æra,
 Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
 Æternumque daret matri sub pectore volnus.
 Propterea Magnam armati matrem comitantur,
 Aut quia significant divam prædicere, ut armis,
 Ac virtute velint patriam defendere terram :
 Præsidioque parent, decorique parentibus esse.
 Quæ bene, & eximie quamvis disposta ferantur,
 Longe sunt tamen à vera ratione repulsa.
 Omnis enim per se divum natura necesse 'st
 Immortali ævo summa cum pace fruatur,
 Semota à nostris rebus, sejunctaque longe.
 Nam privata dolore omni, privata periculis,
 Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
 Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
 Terra quidem vero caret omni tempore sensu :
 Sed quia multarum potitur primordia rerum,
 Multa modis multis effert in lumina solis.
 Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
 Constituet fruges, & Bacchi nomine abuti
 Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen :

Concedamus ut hic terrarum distinet orbem
 Esse deum matrem, dum re non sit tamen apse.
 Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
 Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles,
 Buceriarque greges sub eodem tegmine coeli,
 Ex unoque sitim sedantes flumine aquai,
 Dissimili vivunt specie, retinentque parentum
 Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
 Tanta 'st in quovis genere herbæ materiai
 Dissimilis ratio: tanta 'st in flumine quoque.
 Jam vero quamvis animantem ex omnibus unam
 Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
 Constituunt, quæ sunt porro distantia longe
 Dissimili perfecta figura principiorum.
 Tum porro quæcunque igni flammata cremantur.
 Si nil præterea, tamen ex se ea corpora tradunt,
 Unde ignem jacere, & lumen summittere possint:
 Scintillasque agere, ac late differre favillam.
 Cætera consimili mentis ratione peragrans,
 Invenies intus multarum semina rerum
 Corpore celare, & varias cohibere figuras.
 Denique multa vides, quibus est odor, & sapor una,
 Reddita sunt cum odore; imprimis pleraque dona,
 Relligione animum turpi cum tangere parto.
 Hæc igitur variis debent constare figuris:
 Nidor enim penetrat, qua succus non it in artus:
 Succus item seorsum & rerum sapor insinuat
 Sensibus, ut noscas primis differre figuris.
 Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
 Conveniunt: & res permixto semine constant.
 Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 Multa elementa vides multis communia verbis:
 Cum tamen inter se versus, ac verba necesse 'st
 Constatæ alia ex aliis constare elementis.
 Non quo multa parum communis littera currat,
 Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
 Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.

Sic

Sic aliis in rebus item communia multa,
 Multarum rerum cum sint primordia, longe
 Dissimili tamen inter se consistere summa
 Possunt: ut merito ex aliis constare ferantur
 Humanum genus, ac fruges, arbutaque læta,
 Nec tamen omnimodis connecti posse putandu 'st
 Omnia: nam volgo fieri portenta videres:
 Semiferas hominum species existere: & altos
 Interdum ramos egigni corpore vivo:
 Multaque connecti terrestria membra marinis.
 Tum flammam retro spirantis ore Chimæras
 Pascere naturam per terras omniparentis,
 Quorum nil fieri manifestu 'st: omnia quando
 Seminibus certis certa genitrice creata
 Conservare genus crescentia posse videmus.
 Scilicet id certa fieri ratione necesse 'st.
 Nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 Corpora discedunt: connexaque convenientis
 Efficiunt motus: at contra aliena videmus
 Rejicere in terras naturam: multaque cæcis
 Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
 Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra
 Vitaleis motus consentire, atque animari.
 Sed ne forte putes animalia sola teneri
 Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
 Nam veluti tota natura dissimiles sunt
 Inter se genitæ res quæque: ita quamque necesse 'st
 Dissimili constare figura principiorum:
 Non quod multa parum simili sint prædita forma:
 Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
 Semina cum porro distent: differre necesse 'st
 Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
 Concurfus, motus: quæ non animalia solum
 Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
 Secernunt, coelumque à terris omne retentant.
 Nunc age dicta meo dulci quæsitæ labore
 Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis

D 2

Prin-

Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis :
 Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata :
 Neve, alium quemvis quæ sunt induta colorem,
 Propterea gerere hunc credas, quod materialia
 Corpora consimili sint ejus tincta colore.
 Nullus enim color est omnino materialia
 Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar :
 In quæ corpora si nullus tibi forte videretur
 Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
 Nam cum cæcigeni, solis qui lumina nunquam
 Aspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
 Ex ineunte ævo nullo continctâ colore :
 Scire licet menti quoque nostræ corpora posse
 Verti in notitiam nullo circumlita fūco.
 Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
 Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.
 Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
 Omnis enim color omnino mutatur in omneis :
 Quod facere haud ullo debent primordia pacto,
 Immutabile enim quiddam superare necesse 'st,
 Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
 Proinde colore cave contingas semina rerum :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
 Præterea, si nulla coloris principiis est
 Reddita natura : at variis sunt prædita formis :
 E quibus omnigenos gignunt variantque colores.
 Præterea magni quod refert semina quæque
 Cum quibus, & quali positura contineantur,
 Et quos inter se dent motus accipiantque :
 Perfacile extemplo rationem reddere possis,
 Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
 Marmoreo fieri possint candore repente :
 Ut mare, cum magni commorunt æquora venti,
 Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
 Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,

Mate-

Materies ubi permista 'st illius, & ordo
 Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
 Continuo id fieri ut candens videatur, & album :
 Quod si cæruleis constarent æquora ponti
 Seminibus, nullo possent albescere pacto.
 Nam quocunque modo perturbes, cærulea quæ sint,
 Nunquam in marmoreum possint migrare colorem.
 Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,
 Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem :
 Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
 Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ :
 Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
 Dissimileis formas : ita cernere in æquore ponti,
 Aut alio in quovis uno puroque nitore
 Dissimileis longe inter se variosque colores.
 Præterea, nihil officunt, obstantque figuræ
 Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra :
 At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
 Quo minus esse una possit res tota nitore.
 Tum porro, quæ ducit & incit, ut tribuamus
 Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
 Occidit, ex albis quoniam non alba creantur :
 Nec quæ nigra cluent, de nigris : sed variis de.
 Quippe etenim multo proclivius exorientur
 Candida de nullo, quam de nigrante colore.
 Aut alio quovis qui contra pugnet, & obstet.
 Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
 Esse, neque in lucem existunt primordia rerum :
 Scire licet quam sint nullo velata colore.
 Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
 Lumine qui mutatur in ipso, propterea quod
 Recta aut obliqua percussus luce refulget ?
 Pluma Columbarum quo pacto in sole videtur
 Quæ sita cervices circum, collumque coronat.
 Namque alias fit uti rubro sit clara pyropo :
 Interdum quodam sensu fit, uti videatur
 Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.

D 3

Caudaque

Caedaque pavonis, larga cum luce repleta 'st,
 Confimili mutat ratione obversa colores.
 Qui, quoniam quodam gignuntur luminis iclu,
 Scilicet id sine eo fieri non posse putandu 'st.
 Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
 Pupula, cum sentire colorem dicitur album,
 Atque aliud porro, nigrum cum, & cætera, sentit,
 Nec refert ea, quæ tangis, quo forte colore
 Prædita sint, verum quali magis apta figura :
 Scire licet, nil principiis opus esse colores :
 Sed variis formis varianteis edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
 Est natura coloris, & omnia principiorum
 Formamenta queunt in quovis esse nitore :
 Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
 Omnis generis perfusa coloribus in genere omni ?
 Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
 Ex albis album pennis jactare colorem,
 Et nigros fieri nigro de semine cygnos,
 Aut alio quovis uno, varioque colore.
 Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
 Distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis
 Evanescere paulatim, stinguique colorem.
 Ut fit ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
 Purpura, poeniceusque color clarissimu' multo,
 Filatim cum distractus disperditur omnis :
 Noscere ut hinc possis, prius omnem effare colorem
 Particulas, quam discedant ad semina rerum.
 Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
 Mittere concedis, neque odorem : propterea fit,
 Ut non omnibus attribuas sonitus, & odores :
 Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
 Scire licet, quædam tam consistere orba colore,
 Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota :
 Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem
 Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.
 Sed ne forte putes solo spoliata colore

Corpora

Corpora prima manere : etiam secreta teporis
 Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis :
 Et sonitu sterila, & succo jejuna feruntur :
 Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
 Sicut amaracini blandum, stactæque liquorem
 Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
 Cum facere instituas : cum primis quærere par est,
 Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis olivi
 Naturam, nullam quæ mittat naribus auram :
 Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
 Concoctosque, suo contactos perdere viro.

Propterea demum debent primordia rerum
 Non adhibere suum gignendis rebus odorem,
 Nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt :
 Nec simili ratione saporem denique quemquam
 Nec frigus, neque item calidum tepidumque vaporem, &
 Cætera, quæ cum ita sunt tandè ut mortalia constant,
 Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
 Omnia sunt à principiis sejuncta necesse 'st,
 Immortalia si volumus subjungere rebus
 Fundamenta, quibus nitatur summa salutis :
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea, quæ sentire videmus cunque necesse 'st
 Ex insensilibus tamen omnia consistere
 Principiis constare : neque id manifesta refutant,
 Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt :
 Sed magis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
 Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
 Quippe videre licet, vivos existere vermeis
 Stercore de tetro, putrorem cum sibi nacta 'st
 Intempestivis ex imbribus humida tellus :
 Præterea cunctas itidem res vertere sese.
 Vertunt se fluvij, frondes, & pabula lata
 In pecudes : vertunt pecudes in corpora nostra
 Naturam, & nostro de corpore sæpe ferarum
 Augescunt vires, & corpora pennipotentum.
 Ergo omneis natura cibos in corpora viva

D 4

Ver-

Vertit, & hinc sensus animantium procreat omneis:
 Non alia longe ratione, atque arida ligna
 Explicat in flammis, & in igneis omnia versat.
 Jamne vides igitur, magni primordia rerum
 Referre in quali sint ordine quæque locata?
 Et commissa quibus dent motus, accipiantque?

Dum porro quid id est, animum quod percudit ipsum?
 Quod movet? & varios sensus expromere cogit,
 Ex insensilibus ne credas sensibile gigni?
 Nimirum, lapides, & ligna, & terra quod una
 Mistra, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
 Illud in his igitur foedus meminisse decebit,
 Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
 Sensilia extemplo, & sensus me dicere gigni:
 Sed magni referre, ea primum quantula consistunt,
 Sensibile quæ faciunt, & qua sint prædita forma,
 Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
 Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.
 Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbreis,
 Vermiculos pariunt, quia corpora materiai
 Antiquis ex ordinibus, permota nova re
 Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

Deinde ex sensilibus cum sensibile posse creari
 Constituunt, porro ex aliis sentire suetis,
 Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
 Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
 Mollia mortali consistere corpore creata.

Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
 Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
 Aut similia totis animalibus esse putari.
 At nequeant per se partes sentire, nec esse.
 Nec manus à nobis potis est secreta, neque ulla
 Corporis omnino sensum pars sola tenere.
 Namque alium sensus membrorum respuit omneis.
 Linquitur ut totis animalibus adsimulentur;
 Vitali ut possint consentire undique sensu.
 Qui poterunt igitur rerum primordia dici,

Et

Et lethi vitare vias, animalia cum sint,
 Atque animalibus sint mortalibus una, eademque?
 Quod tamen ut possint ab cœru, concilioque,
 Nil facient, præter volgum, turbamque animantium:
 Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque,
 Inter sese ullam rem gignere conveniendo
 Per Veneris res, extra homines, armenta, feræque.
 Quod si forte suum dimitunt corpore sensum,
 Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
 Detrahitur? Tum præterea, quod fugimus ante,
 Quatinus in pullos animaleis vertier ova
 Cernimus alituum, vermeisque effervere, terram
 Intempestivos cum putror cepit ob imbreis:
 Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.
 Quod si forte aliquis dicet, duntaxat oriri
 Posse ex non sensu sensus, sed mobilitate
 Ante aliqua tanquam partum, quam proditur extra:
 Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
 Non fieri partum, nisi concilio ante coacto:
 Nec commutari quicquam sine conciliatu
 Primorum, ut nequeant ullius corporis esse
 Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
 Nimirum quia materies disiecta tenetur
 Aere, fluminibus, terris, flammaque creatis:
 Nec congressa modo vitaleis convenienti
 Contulit inter se motus, quibus omnituentes
 Accensi sensus animantem quamque tuentur.
 Præterea quamvis animantem grandior ictus,
 Quam patitur natura, repente adffigit, & omneis
 Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
 Dissolvuntur enim posituræ principiorum,
 Et penitus motus vitales impediuntur,
 Donec materies omnis concussa per artus
 Vitaleis animæ nodos è corpore solvit,
 Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
 Nam quid præterea facere ictum posse reamur
 Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?

D. 5

Fit

Fit quoque, ut soleant minus oblato acriter ictu,
 Reliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
 Vincere, & ingentis plagæ sedare tumultus,
 Inque suos quicquid rursus revocare meatus,
 Et quasi jam lethi dominantem in corpore motum
 Discutere, ac pœne amissos accendere sensus.
 Nam, quare potius lethi jam limine ab ipso
 Ad vitam possint conlecta mente reverti,
 Quam quo decursum prope jam fiet, ire, & abire?

Præterea quoniam dolor est ubi materiali
 Corpora vi quadam per viscera viva, per artus
 Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
 Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
 Scire licet, nullo primordia posse dolore
 Tentari: nullamque voluptatem capere ex se:
 Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
 Corporibus, quorum motus novitate laborent:
 Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
 Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, uti possint sentire animalia quæque,
 Principiis si etiam 'st sensus tribuendus eorum:
 Quid? genus humanum proprium de quibus factum 'st,
 Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
 Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
 Multaque de rerum mistura dicere callent,
 Et sibi pro porro quæ sint primordia quærunt:
 Quandoquidem totis mortalibus ad simulata
 Ipla quoque ex aliis debent constare elementis;
 Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
 Quippe sequar, quodcumque loqui, ridereque dices,
 Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
 Quod si delira hæc, furiosaque cernimus esse:
 Et ridere potest ex non ridentibus factus,
 Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
 Non ex feminibus sapientibus, atque disertis:
 Qui minus esse queant ea, quæ sentire videmus
 Seminibus permixta carentibus undique sensu?

Denique

Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi:
 Omnibus ille idem pater est, unde alma liquentis
 Humoribus guttas Mater cum terra recepit,
 Foeta parit nididas fruges, arbutaque læta,
 Et genus humanum: parit omnia læta ferarum.
 Pabula cum præbet, quibus omnes corpora pascunt,
 Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
 Quapropter merito maternum nomen adepta 'st.
 Cedit item retro de terra quod fuit ante,
 In terras: & quod missum 'st ex ætheris oris,
 Id rursus cœli rellatum templa receptant:
 Nec sic interimit mors res, ut materiali
 Corpora conficiat, sed coetum dissipat ollis:
 Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
 Res ut convertant formas, mutantque colores,
 Et capiant sensus, & puncto tempore reddant:
 Ut noscas referre, eadem primordia rerum,
 Cum quibus, & quali positura contineantur,
 Et quos inter se dent motus, accipiantque:
 Neve putes æterna penes residere potesse
 Corpora prima, quod in summis fluitare videmus
 Rebus, & interdum nasci, subitoque perire:
 Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
 Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
 Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
 Significant: eadem fruges, arbuta, animanteis:
 Si non omnia sint, at multo maxima pars est
 Consimilis: verum positura discrepant hæc.
 Sic ipsis in rebus item jam materiali
 Intervals, viæ, connexus, pondera, plagæ,
 Concurfus, motus, ordo, positura, figuræ
 Cum permutantur, mutari res quoque debent.
 Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem
 Nam tibi vehementer nova res molitur ad aueis
 Accidere, & nova se species ostendere rerum.
 Sed neque tam facilis res ulla 'st, quin ea primum
 Difficilis magis ad credendum conitet: itemque

Nil

Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
 Principio, quod non minuant mirarier omnes
 Paullatim, ut coeli clarum purumque colorem,
 Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
 Lunæque, & solis præclara luce nitorem :
 Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
 Ex improvise ceu sint objecta repente :
 Quid magis his rebus poterat mirabile dici :
 Aut minus ante quod auderent fore credere gentes ?
 Nulli (ut opinor) ita hæc species miranda fuisset,
 Quam tibi ; jam nemo fessus satiate videndi
 Susplicere in cœli dignatur lucida templa.
 Desinequapropter novitate exterritus ipsa
 Exspuere ex animo rationem ; sed magis acri
 Iudicio perpende, & si tibi vera viderur,
 Dede manus : aut, si falsa est, accingere contra.
 Quærit enim rationem animus, cum summa loci sit
 Infinita foris, hæc extra moenia mundi :
 Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens,
 Atque animi tractus liber quo pervolet ipse.
 Principio nobis in cunctas undique parteis,
 Et latere ex utroque, infra, superaue, per Omne
 Nulla 'st finis, (uti docui) res ipsaque per se
 Vociferatur, & elucet natura profundi.
 Nullo jam pacto verisimile esse putandum 'st
 Undique cum vorisus spatium vacet infinitum,
 Seminaque innumero numero, summaque profunda
 Multimodis volitent æterno percita motu :
 Hunc unum terrarum orbem, coelumque creatum :
 Nil agere illa foris tot corpora materiai.
 Cum præfertim hic sit natura factus, & ipsa
 Sponte sua forte offensando semina rerum
 Multimodis, temere, incassum, frustraue coacta,
 Tandem coaluerint ea, quæ coniecta repente
 Magnarum rerum ferent exordia semper,
 Terrai, maris, & coeli, generisque animantium.
 Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse 'st

Esse

Esse alios alibi congressus materiai,
 Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.
 Præterea cum materies est multa parata :
 Cum locus est præsto : nec res, nec causa moratur
 Ulla : geni debent nimirum, & confieri res.
 Nunc & feminibus si tanta 'st copia, quantam
 Enumerare ætas animantium non queat omnis :
 Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
 Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
 Atque huc sunt coniecta : necesse 'st confiteare
 Esse alios aliis terrarum in partibus orbis,
 Et varias hominum genteis, & sæcla ferarum.
 Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
 Unica quæ gignatur, & unica, solaue crescat :
 Quin cuiusque sient sæcli, permultaue eodem
 Sint genere : in primis animalibus indice mente.
 Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
 Sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
 Squammigerum pecudes, & corpora cuncta volantium.
 Quapropter cœlum simili ratione fatendum 'st,
 Terramque, & solem, lunam, mare, cætera, quæ sunt,
 Non esse unica, sed numero magis innumerabili,
 Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
 Tam manet his, & tam nativo hæc corpore constant,
 Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.
 Quæ bene cognita si teneas : natura viderur
 Libera continuo dominis privata superbis,
 Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere experts.
 Nam pro sancta Deum tranquilla pectora pace,
 Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam,
 Quis regere immensi summam, quis habere profundi
 Indu manu validas potis est moderanter habenas ?
 Quis pariter cœlos omneis convertere ? & omneis
 Ignibus ætheriis terras suffire feraceis ?
 Omnibus inque locis esse omni tempore præsto ?
 Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
 Concutiat sonitu ? tum fulmina mittat, & ædeis

Sæpe

Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
 Sæviat exercens telum, quod sæpe nocenteis
 Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis ?
 Multaque post mundi tempus genitale, diemque
 Primigenum maris, & terræ, solisque coortum,
 Addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
 Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne :
 Unde mare, & terræ possent augescere : & unde
 Adpareret spatium cœli domus, altaque tecta
 Tolleret à terris procul, & consurgeret aer.
 Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
 Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt :
 Humor ad humorem, terreno corpore terra
 Crescit ; & ignem ignes procidunt, ætheraque æther :
 Donicum ad extremum crescendi perfica finem
 Omnia perduxit rerum natura creatrix :
 Ut sit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
 Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit :
 Omnibus his ætas debet consistere rebus :
 His natura suis refrænât viribus auctum.
 Nam, quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,
 Paullatimque gradus ætatis scandere adulta :
 Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt,
 Dum facile in venas cibus omnis diditur : & dum
 Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant :
 Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas,
 Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
 Multa, manus dandum est : sed plura accedere debent,
 Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
 Inde minutatim vireis, & robur adultum
 Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
 Quippe etenim quanto est res amplior, augmine demto,
 Et quo latior est, in cunctis undique parteis
 Plura eo dispergit, & à se corpora mittit :
 Nec facile in venas cibus omnis diditur eij :
 Nec fitis est, quæ per largos exæstuat æstus,
 Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,

Quantum

Quantum opus est, & quod satis est, natura novare.
 Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
 Sunt ; & cum externis succumbunt omnia plagis :
 Quandoquidem grandi cibus ævo denique deht :
 Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
 Corpora conficere, & plagis infesta domare.
 Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
 Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
 Omnia debet enim cibus integrare novando :
 Nequicquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
 Quod satis est, neq; quantû opus est, natura ministrat.
 Jamque adeo affecta est ætas, effœtaque tellus
 Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
 Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
 Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
 Aurea de cœlo demisit funis in arva :
 Nec mare, nec fluctus plangentes saxa creaturunt :
 Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
 Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
 Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit :
 Ipsa dedit dulces foetus, & pabula læta :
 Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore :
 Conterimusque boves, & vireis agricolarum :
 Conficimus ferrum vix arvis suppeditati :
 Usque adeo pereunt foetus, augentque labores.
 Jamque caput quassans grandis suspirat arator
 Crebrius incassum magnum cecidisse laborem :
 Et cum tempora temporibus præsentia confert
 Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis :
 Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
 Perfacile angustis tolerarit finibus ævum,
 Cum minor esset agri multo modus ante viritim :
 Nec tenet, omnia paullatim tabescere, & ire
 Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

T. LU-

T. LUCRETII.

LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere
lumen.
Qui primus potuisti, inlustrans com-
moda vitæ:
Te sequor ô Gratiæ gentis decus, inque
tuis nunc

Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo: quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artibus hæc di
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simul ac ratio tua coepit vociferari,
Naturam rerum haud divina mente coortam,
Diffugiunt animi terrores, mœnia mundi
Discedunt, totum video per Inane geri res.
Apparet divum numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt venti neque nubila nimbis
Adspargunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: semperque innubilus æther
Integit, & large diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porro natura, neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contra nusquam apparent Acherusia templa:

Nec

Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quod sic natura tua vi
Tam manifesta patet ex omni parte resecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint: & quam variis distantia formis
Sponte sua volitent alterno percita motu,
Quoque modo possint ex his res quæque creari:
Hæc secundum res animi natura videtur,
Atque animæ claranda meis jam versibus esse:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus: humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia suffundens mortis nigrore: neque ullam
Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.
Nam, quod sæpe homines morbos magis esse timendos
Infamemque ferunt vitam, quam Tartara lethi,
Et se scire animi naturam, sanguinis esse,
Nec prorsum quicquam nostræ rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
Jactari causa, quam quod res ipsa probetur:
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conspectu ex hominum, foedati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:
Et quocunque tamen miseri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & Manibu' divis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acrius advertunt animos ad relligionem.
Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciunt, & eripitur persona, manet res.
Denique avarities, & honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fines
Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Noctis atque dies niti præstante labore

Ad

Ad summas emergere opeis : hæc volnera vitæ
 Non minimam partem mortis formidine aluntur.
 Turpis enim fama, & contemptus, & acris egestas.
 Semota ab dulci vita stabilique videntur :
 Et quasi jam lethi portas cunctarier ante :
 Unde homines, dum se falso terrore coacti
 Refugisse volunt longe, longeque recessu :
 Sanguine civili rem conflant : divitiisque
 Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
 Crudeles gaudent in tristi funere fratris :
 Et consanguineum mensas odere, timentque.
 Consimili ratione ab eodem sæpe timore
 Macerat invidia ante oculos illum esse potentem,
 Illum aspectari, clarus qui incedit honore :
 Ipsi se in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
 Intereunt partim statuarum, & nominis ergo :
 Et sæpe usque adeo mortis formidine vitæ
 Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
 Ut sibi consciscant moerenti pectore lethum,
 Obliti fontem curarum hunc esse timorem,
 Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitia
 Rumpere, & in summa pietatem evertere fundo.
 Nam jam sæpe homines patriam, carosque parentis.
 Prodidierunt, vitare Acherusia templa petentes.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt : sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse 'st.
 Non radii solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque.

Primum animum dico, mentem quem sæpe vocamus,
 In quo consilium vitæ, regimenque locatum 'st,
 Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, & pes,
 Atque oculi, partes animantis totius extant.
 Quamvis multa quidem sapientum turba putarunt
 Sensum animi certa non esse in parte locatum :

Verum

Verum habitum quandam vitalem corporis esse,
 Harmoniam Graij quam dicunt, quod faciat nos
 Vivere cum sensu, nulla cum in parte fiet mens :
 Ut bona sæpe valetudo cum dicitur esse
 Corporis, & non est tamen hæc pars ulla valentis :
 Sic animi sensum non certa parte reponunt :
 Magnopere in quo mi diversi errare videntur.
 Sæpe utiq; in promptu corpus, quod cernitur, ægrit,
 Cum tamen ex alia lætamur parte latenti :
 Et retro fit, uti contra fit sæpe vicissim,
 Cum miser ex animo, lætatur corpore toto :
 Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,
 In nullo caput interea sit forte dolore.
 Præterea molli somno cum dedita membra,
 Effusumque jacet sine sensu corpus onustum :
 Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
 Multimodis agitur, & omnis accipit in se
 Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.

Nunc animam quoq; ut in membris cognoscere possis
 Esse, neque harmoniam corpus retinere solere :
 Principio fit, uti detracto corpore multo,
 Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
 Atque eadem rursus cum corpora pauca caloris
 Diffugere, forasque per os est editus aer :
 Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit :
 Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
 Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem :
 Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
 Semina, curare in membris ut vita moretur.
 Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
 Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
 Quapropter, quoniam 'st animi natura reperta,
 Atque animæ, quasi pars hominis : redde harmonia
 Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
 Sive aliunde ipsi porro traxere : & in illam
 Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat,
 Quicquid id est, habeant : tu cætera percipe dicta.

Nunc

Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
 Inter se, atque usam naturam conficere ex se :
 Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto
 Consilium, quod nos animum, mentemque vocamus :
 Idque situm media regione in pectoris hæret.
 Hic exultat enim pavor, ac metus : hæc loca circum
 Lætitiæ mulcent : hic ergo mens, animusque 'st.
 Cætera pars animæ per totum dissita corpus
 Paret : & ad numen mentis, momenque movetur :
 Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet :
 Cum neque res animam, neque corpus commovet ulla.
 Et quasi cum caput aut oculus, tentante dolore,
 Læditur in nobis, non omni concruciamur
 Corpore : sic animus nonnunquam læditur ipse,
 Lætitiæque viget, cum cætera pars animæ
 Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
 Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
 Consentire animam totam per membra videmus :
 Sudores itaque & pallorem existere toto
 Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
 Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.
 Denique concidere ex animi terrore videmus
 Sæpe homines : facile ut quis hinc noscere possit,
 Esse animam cum animo conjunctam : quæ cum animi vi
 Percussa 'st, exin corpus propellit, & icit.
 Hæc eadem ratio naturam animi, atque animæ
 Corpoream docet esse : ubi enim propellere membra,
 Conripere ex somno corpus, mutareque voltum,
 Atque hominem totum regere ac versare videtur :
 (Quorum nil fieri sine tactu posse videmus :
 Nec tactum porro sine corpore) nonne fatendum 'st
 Corporea natura animum constare, animamque ?
 Præterea pariter fungi cum corpore : & una
 Consentire animum nobis in corpore cernis.
 Si minus offendit vitam vis horrida lethi
 Ossibus ac nervis disclusis intus adacta :
 Attamen insequitur languor, terræque petitus

Sua-

Suavis, & in terra mentis qui gignitur æstus,
 Interdumque quasi exurgendi incerta voluntas.
 Ergo corpoream naturam animi esse necesse 'st :
 Corporeis quoniam telis ictuque laborat.

Is tibi nunc animus quali sit corpore, & unde
 Constiterit, pergam rationem reddere dictis.
 Principio esse aio persubtilem atque minutis
 Perquam corporibus factum constare : id ita esse
 Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
 Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
 Quam si mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
 Ocius ergo animus, quam res se perciet ulla,
 Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
 At quod mobile tantopere 'st, constare rotundis
 Per quam seminibus debet, perquamque minutis :
 Momine uti parvo possint impulsa moveri.
 Namque movetur aqua, & tantillo momine fluat :
 Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
 At contra mellis constantior est natura,
 Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
 Hæret enim inter se magis omnis materiai
 Copia : nimirum quia non tam lævibus extat
 Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis :
 Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
 Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus :
 At contra lapidum conjectum, spiclorumque
 Nenu potest : igitur parvissima corpora quanto
 Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
 At contra quo quæque magis cum pondere magno,
 Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
 Nunc igitur, quoniam 'st animi natura reperta
 Mobilis egregie : per quam constare necesse 'st
 Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
 Quæ tibi cognita res in multis, o bone, rebus
 Utilis invenietur, & opportuna cluebit,
 Hæc quoque res etiam naturam delinquat ejus,
 Quam tenui constet textura : quamque loco se

Con-

Contineat parvo, si possit conglomerari :
 Quod simul atque hominem lethi secura quies est
 Indepta, atque animi natura, animæque recessit :
 Nil ibi limatum de toto corpore cernas
 Ad speciem, nil ad pondus : mors omnia præstat,
 Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
 Ergo animam totam perparvis esse necesse 'st
 Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos :
 Quatinus omnis ubi è toto jam corpore cessit,
 Extima membrorum circum-cæsurâ tamen se
 Incolumem præstat : nec desit ponderis hilum :
 Quod genus est Bacchi cum flos evanuit, aut cum
 Spiritus unguenti suavis diffugit in auras :
 Aut aliquo cum jam succus de corpore cessit :
 Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
 Propterea, neque detrañtum de pondere quicquam :
 Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
 Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
 Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæque
 Scire licet per quam paucillis esse creatam
 Seminibus : quoniam fugiens nil ponderis aufert.
 Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda 'st.
 Tenuis enim quædam moribundos deserit aura
 Mistâ vapore : vapor porro trahit aera secum :
 Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aer.
 Rara quod ejus enim constat natura, necesse 'st
 Aeris inter eum primordia multa cieri.
 Jam triplex animi 'st igitur natura reperta.
 Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum :
 Nil horum quoniam recipit mens posse creare
 Sensiferos motus, quædam qui mente volent.
 Quarta quoque his igitur quædam natura necesse 'st
 Attribuat : ea 'st omnino nominis expers :
 Qua neque mobilis quicquam, neque tenuius extat,
 Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis :
 Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
 Prima cietur enim parvis perfecta figuris :

Inde

Inde calor motus, & venti cæca potestas
 Accipit : inde aer : inde omnia mobilantur :
 Tum quaticur sanguis, tum viscera persentiscunt
 Omnia : postremis datur ossibus, atque medullis
 Sive voluptas est, sive 'st contrarius ardor.
 Nec temere huc dolor usq; potest penetrare, neq; acre
 Permanare malum, quin omnia perturbentur :
 Usque adeo ut vitæ desit locus, atque animai
 Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
 Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
 Motibus : hanc ob rem vitam retinere valemus.
 Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusque
 Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
 Abstrahit invitum patrij sermonis egestas.
 Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
 Inter enim cursant primordia principiorum
 Motibus inter se : nihil ut secernier unum
 Possit, nec spatium fieri divisa potestas :
 Sed quasi multæ vis unius corporis extant.
 Quod genus in quovis animantum viscere volgo
 Est odor, & quidam calor, & sapor : & tamen ex his
 Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
 Sic calor, atque aer, & venti cæca potestas
 Mistâ creant unam naturam, & mobilis illa
 Vis, initium motus ab se quæ dividit ollis,
 Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
 Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque :
 Nec magis hæc infra quicquam est in corpore nostro :
 Atque anima 'st animæ proporro totius ipsa :
 Quod genus in nostris membris, & corpore toto
 Mistâ latens animi vis est, animæque potestas :
 Corporibus quia de parvis, paucisque creata 'st.
 Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
 Corporibus lateret : atque animai totius ipsa
 Proporro 'st anima, & dominatur corpore toto
 Consimili ratione necesse 'st ventus, & aer,
 Et calor inter se vigeant commista per artus :

Atque

Atque aliis aliud subit magis, emineatque :
 Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum :
 Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
 Aeris interimant sensum, diductaque solvant.

Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira,
 Cum ferveſcit, & ex oculis micat acribus ardor.
 Est & frigida multa comes formidinis aura :
 Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
 Est etiam quoque pacati status aeris ille,
 Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
 Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
 Iracundaque mens facile efferveſcit in ira :
 Quo genere in primis vis est violenta leonum :
 Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes :
 Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
 At ventosa magis cervorum frigida mens est :
 Et gelidas citius per viscera concitat auras :
 Quæ tremulum faciunt membris existere motum.
 At natura bonum placido magis aere vivit :
 Nec nimis irai fax unquam subdita percit
 Fumida suffundens cæcæ caliginis umbras :
 Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris :
 Inter utrosque sita est cervos, sævosque leones.
 Sic hominum genus est, quamvis doctrina politos
 Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
 Naturæ cujusque animæ vestigia prima.
 Nec radicitus evelli mala posse putandum est,
 Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis :
 Ille metu citius paullo tentetur : at ille
 Tertius accipiat quædam clementius æquo.
 Inque aliis rebus multis differre necesse est
 Naturas hominum varias, moreſque sequaceis :
 Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas :
 Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
 Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
 Illud in his rebus videor firmare potesse,
 Usque adeo naturarum vestigia linqui

Parvola,

Parvola, quæ nequeat ratio depellere doctis :
 Ut nihil impediatur dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni :
 Ipsaque corporis est custos, & causa salutis.
 Nam communibus inter se radicibus hærent :
 Nec sine pernicie divelli posse videntur.
 Quod genus è turis glebis evellere odorem
 Haud facile est, quin intereat natura quoque ejus.
 Sic animi, atque animæ naturam corpore toto
 Extrahere haud facile est, quin omnia dissolvantur :
 Implexis ita principiis ab origine prima
 Inter se sunt conſorti prædita vita :
 Nec sine vi quicquam alterius sibi posse videtur
 Corporis, atque animi seorsum sentire potestas :
 Sed communibus inter eos conflatur utrinque
 Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea corpus per se nec gignitur unquam,
 Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
 Non enim ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
 Qui datus est, neque ab hac causa convellitur ipse,
 Sed manet incolumis : non, inquam, sic animai
 Discidium possunt artus perferre relictæ :
 Sed penitus pereunt convolsi, conque putrescunt.
 Ex ineunte ævo sic corporis atque animai
 Mutua vitaleis discunt contagia motus,
 Maternis etiam in membris, alvoque reposta ;
 Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque :
 Ut videas, quoniam conjuncta est causa salutis,
 Conjunctam quoque naturam consiliter eorum.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat :
 Atque animam credit permixtam corpore toto
 Suscipere hunc motum, quem sensum nominamus :
 Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
 Quid sit enim corpus sentire quis afferet unquam,
 Si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos ?
 At dimissa anima corpus caret undique sensu,
 Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.

E

Dicere

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse :
 Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
 Desperere 'st, contra cum sensus dicat eorum :
 Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas.
 Fulgida præsertim cum cernere sæpe nequimus,
 Lumina luminibus quia nobis præpediuntur :
 Quod foribus non fit: neque enim, quæ cernimus ipsi,
 Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
 Præterea si pro foribus sunt lumina nostra,
 Jam magis exemptis oculis debere videtur
 Cernere res animum sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit,
 Corporis atque animi primordia singula primis
 Adposita alternis variare, ac necere membra.
 Nam cum multo sint animai elementa minora,
 Quam quibus è corpus nobis & viscera constant :
 Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
 Diffusa sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
 Quantula prima queant nobis injecta ciere
 Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
 Intervalla tenere exordia prima animai.
 Nam neque pulveris interdum sentimus adhaesum
 Corpore, nec membris incussam insidere cretam,
 Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila
 Obvia sentimus, quando obretimur euntes :
 Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
 Vestem, nec plumas avium, papposque volanteis,
 Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim.
 Nec repentis itum cujusviscunque animantis
 Sentimus, nec priva pedum vestigia quæque,
 Corpore quæ in nostro culices, & cætera ponunt.
 Usque adeo prius est in nobis multa ciendum
 Semina, corporibus nostris immista per artus,
 Quam primordia sentiscant concussa animai,
 Et quam intervallis tantis tudirantia possint
 Concurrere, coire & dissultare vicissim.

Et

Et magis est animus vitæ claustra coercens,
 Et dominantior ad vitam, quam vis animai.
 Nam sine mente, animoque nequit residere per artus
 Temporis exiguam partem pars ulla animai :
 Sed comes insequitur facile, & discedit in auras,
 Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
 At manet in vita, cui mens animusque remansit,
 Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris :
 Truncus, adempta anima circum, membrisque remotis,
 Vivit, & ætherias vitales suscipit auras,
 Si non omnimodis, at magna parte animai
 Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
 Ut lacerato oculo circum si pupula mansit
 Incolumis, stat cernendi vivata potestas ;
 Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
 Sed circumcidas aciem, solamque relinquis :
 Id quoque enim sine pernicie confiet eorum,
 At si tantula pars oculi media illa peresa 'st,
 Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
 Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur :
 Hoc anima atque animus vinculi sunt foedere semper.
 Nunc age, nativos animantibus, & mortales
 Esse animos, animasque levis ut noscere possis :
 Conquisita diu, dulcique reperta labore
 Digna tua pergam disponere carmina vita.
 Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum ;
 Atque animam, verbi causa, cum dicere pergam,
 Mortalem esse docens ; animum quoque dicere credas,
 Quatius est unum inter se, conjunctaque res est.
 Principio, quoniam tenuem constare minutis
 Corporibus docui, multoque minoribus esse
 Principiis factam, quam liquidus humor aquai 'st,
 Aut nebula, aut fumus : (nam longe mobilitate
 Præstat, & à tenui causa magis icta moverur :
 Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque moverur :
 Quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alta
 Exhalare vapore altaria, ferreque fumum :

E 2

Nam

Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur :)
 Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
 Diffuere humorem, & laticem discedere cernis :
 Et nebula ac fumus quoniam discedit in auras :
 Crede animam quoque diffundi, multoque perire
 Ocius, & citius dissolvi corpora prima,
 Cum semel omnibus è membris ablata recessit.
 Quippe etenim corpus quod vas quasi constitit ejus,
 Cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
 Ac rarefactum, detracto sanguine venis.
 Aere qui credas posse hanc cohiberier ullo ?
 Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit ?

Præterea gigni pariter cum corpore, & una
 Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
 Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
 Corpore : sic animi sequitur sententia tenuis.
 Inde ubi robustis adolevit viribus ætas :
 Consilium quoque majus, & auctior est animi vis,
 Post ubi jam validis quassatu 'st viribus ævi
 Corpus ; & obtusis ceciderunt viribus artus :
 Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque,
 Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt.
 Ergo dissolvi quoque convenit omnem animam
 Naturam, ceu fumus in altas aeris auras :

Quandoquidem gigni pariter, pariterque videtur
 Crescere, & (ut docui) simul ævo fessa fatiscit.
 Huc accedit uti videamus, corpus ut ipsum
 Suscipere immane morbos, durumque dolorem :
 Sic animum curas acreis, luctumque metumque.
 Quare participem lethi quoque convenit esse.
 Quinetiam morbis in corporis avius errat
 Sæpe animus ; dementit enim, deliraque fatur :
 Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
 Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti.
 Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
 Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
 Circumstant lacrymis rorantes ora, genasque.

Quare

Quare animum quoque dissolvi fateare necesse 'st :
 Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 Nam dolor, ac morbus lethi fabricator, uterque 'st :
 Multorum exitio perdocti quod fumus ante.

Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
 Acris, & in venas discessit diditus ardor,
 Consequitur gravitas membrorum ? præpediuntur
 Crura vacillanti ? tardescit lingua ? madet mens ?
 Nant oculi ? clamor, singultus, jurgia gliscunt ?
 Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur,
 Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
 Conturbare animam consuevit corpore in ipso ?
 At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
 Significant, paullo si durior insinuarit
 Causa, fore ut pereant, ævo privata futuro.

Quinetiam subita vi morbi sæpe coactus
 Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu
 Concidit & spumas agit, ingemit, & tremit artus :
 Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat :
 Inconstanter & in jactando membra fatigat :
 Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
 Turbat agens animum, spumans ut in æquore falso
 Ventorum validis fervefcit viribus unda.
 Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
 Afficiuntur : & omnino quod semina vocis
 Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur.
 Quæ quasi consuerunt, & sunt munita viai.
 Desipientia fit, quia vis animi, atque animai
 Conturbatur, & (ut docui) divisa seorsum.
 Dissectatur eodem illo distracta veneno.
 Inde, ubi jam morbi se flexit causa, reditque
 In latebras ater corrupti corporis humor :
 Tum quasi talipedans primum consurgit : & omnes
 Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
 Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
 Jactetur, miserisque modis distracta laboret :
 Cur eandem credis sine corpore in aere aperto.

E 3

Cum.

Cum validis ventis arætem degere posse?

Et quoniam mentem sanari corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicina posse videmus:
Id quoque præfagit mortalem vivere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquum 'st,
Aut aliquid prorsum de summa detrahere illum,
Commutare animum quicumque adoritur, & infit:
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod est quicquam, neque desuere hilum,
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Ergo animus sive ægrefcit, mortalia signa
Mittit, (uti docui) seu flectitur à medicina:
Usque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti:
Ancipitique refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paulatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primùm digitos livescere, & ungueis:
Inde pedes & crura mori: post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.
Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec uno
Tempore sincera existit mortalis habenda 'st.
Quòd si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quòd copia tanta animai
Cogitur, in sensu debet majore videri.
Qui quoniam nusquam 'st, nimirum (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur: interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linqunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse animam fateare necesse 'st.
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:

Quando

Quando hominem totum magis, ac magis undique; sensus
Deficit, & vitæ minus, & minus undique restat.
Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, nare sive seorsum
Secreta à nobis nequeant sentire, neque esse:
Sed tamen in parvo linquntur tempore tali:
Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eij
Fingere, quandoquidem connexus corpori adhæret.

Denique corporis, atque animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitæque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura: nec autem
Cassum anima corpus durare, & sensibus uti:
Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
Displicere ipse oculus rem seorsum corpore toto:
Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas & viscera missim
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni:
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare: ideo conclusa moventur
Sensiferos motus, quos extra corpus in auras
Aeris haud possunt post motem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
Sese anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluta corporis omni
Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus animi fateare necesse 'st,
Atque animam, quoniam conjuncta est causa duobus.

Denique cum corpus nequeat perferre animai
Discidium, quin id tetra tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta:

E. 4.

Emana-

Emanarit, uti fumus, diffusa animæ vis?
 Atque ideo tanta mutatum putre ruina
 Conciderit corpus penitus: quia mota loca sunt
 Fundamenta foras animæ: manantque per artus,
 Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
 Atque foramina? multimodis ut noscere possis
 Disperitam animæ naturam exisse per artus:
 Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
 Quam prolapsa foras enaret in aeris auras?
 Quinetiam, sineis dum vitæ vertitur intra,
 Sæpe aliqua tamen est causa labefacta videtur
 Ire anima, & toto solvi de corpore membra:
 Et quasi supremo languescere tempore voltus,
 Quod genus est, animo male factum cum perhibetur,
 Aut animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
 Extremum cupiunt vires reprendre vinculum.
 Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
 Omnis: & hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
 Ut gravior paullo possit dissolvere causa.
 Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
 Imbecilla foras in aperto tegmine dempto,
 Non modo non omnem possit durare per ævum,
 Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?
 Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
 Ire foras animam incolumem de corpore toto,
 Nec prius ad jugulum, & superas succedere fauces:
 Verùm deficere in certa regione locatam:
 Ut sensus alios in parti quemque sua scit
 Dissolvi: quòd si immortalis nostra foret mens:
 Non jam se moriens dissolvi conquereretur:
 Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
 Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.
 Denique cur animi nunquam mens, consiliumque
 Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve: sed unis
 Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret,
 Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
 Sunt: & ubi quicquid possit durare creatum?

Atque

Atque ita multimodis pro totis artibus esse,
 Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo:
 Usque adeo sequitur res rem, neque flamma creari in
 Fluminibus solita est, neque in igni gignier algor.
 Præterea, si immortalis natura animai est,
 Et sentire potest secreta à corpore nostro:
 Quing; (ut opinor) eam faciendū est sensibus auctam:
 Nec ratione alia nosmet proponere nobis
 Possumus infernas animas Acherunte vagare.
 Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
 Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
 At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa
 Esse potest anima, neque seorsum lingua, nec aures.
 Absque anima per se possunt sentire, nec esse.
Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt.
Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atque
Lingua: nec per se possunt sentire, nec esse.
 Et quoniam toto sentimus corpore inesse
 Vitalem sensum: & totum esse animale videmus:
 Si subito medium celeri præciderit ictu
 Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque:
 Disperita proculdubio quoque vis animai,
 Et discissa simul cum corpore disjicietur.
 At quod scinditur, & parteis discedit in ulla.
 Scilicet æternam sibi naturam abnuat esse:
 Falciferos memorant currus abscindere membra:
 Sæpe ita desubito permista cæde calenteis,
 Ut tremere in terra videatur ab artibus id quod
 Decidit abscissum: cum mens tamen, atq; hominis vis
 Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
 Et simul in pugna studio quòd dedita mens est,
 Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque percussit:
 Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
 Inter equos abstraxe rotas, faceisque rapaceis:
 Nec cecidisse alius dextram, cum scandit, & instat.
 Inde alius conatur adempto surgere crure,
 Cum digitos agitat propter moribundus humi pes:

E 5

Et

Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
 Servat humi voltum vitalem, oculosque parentis,
 Donec reliquias animæ reddidit omnes.
 Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
 Serpentis caudam procero corpore, utrinque
 Sit libitum in multas partes discindere ferro:
 Omnia jam seorsum cernes amcisa recenti
 Volnere tortari, & terram conspergere tabo,
 Ipsam seque retro partem petere ore priorem,
 Volneris ardenti ut morfu premat icta dolore.
 Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
 Particulis animas? at ea ratione sequetur
 Unam animantem animas habuisse in corpore multas.
 Ergo divisa est ea, quæ fuit una simul cum
 Corpore quapropter mortale utrumque putandum est,
 In multas quoniam partes disciditur æquæ.

Præterea si immortalis natura animæ
 Constat, & in corpus nascentibus insinuat:
 Cur super anteaetam ætatem meminisse nequimus?
 Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
 Nam si tantopere est animi mutata potestas,
 Omnis ut actarum exciderit retinencia rerum:
 Non (opinor) id ab letho jam longiter errat.
 Quapropter fateare necesse est, qui fuit ante,
 Interiisse: & quæ nunc est, nunc esse creatam.

Præterea, si jam perfecto corpore nobis
 Inferri solita est animi vivata potestas,
 Tum cum gignimur, & vitæ cum limen inimus:
 Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & unâ
 Cum membris videatur in ipso sanguine cresse:
 Sed velut in cavea per se sibi vivere solam.
 Quare etiam atque etiam nec originis esse putandum est
 Experire animas, nec lethi lege solutas.
 Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum est
 Corporibus nostris extrinsecus insinuat:
 Quod fieri totum contra manifesta docet res.
 Namque ita connexa est per venas, viscera, nervos,
 Ossaque,

Ossaque, uti dentes quoque sensu participantur:
 Morbus ut indicat, & gelidai stringor aquai,
 Et lapis oppressus sub dente è frugibus asper:
 Nec tam contextæ cum sint, exire videntur
 Incolumes posse, & salvas exsolvere sese
 Omnibus è nervis, atque ossibus, articulisque.

Quod si forte puras extrinsecus insinuatam
 Permanare animam nobis per membra solere:
 Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.
 Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
 Dispertitur enim per caulas corporis omnes:
 Ut cibus in membra atque artus cum diditur omnes,
 Dispertit, atque aliam naturam sufficit ex se:
 Sic anima, atque animus quamvis integra recens in
 Corpus eunt: tamen in manando dissolvuntur,
 Dum quasi per caulas omnes diduntur in artus
 Particulæ, quibus hæc animi natura creatur:
 Quæ nunc in nostro dominatur corpore nata
 Ex illa, quæ tunc petitat partita per artus.
 Quapropter neque natali privata videtur
 Esse die natura animæ, neque funeris expers.
 Semina præterea relinquuntur, necne animæ,
 Corpore in exanimò? quod si relinquuntur, & insunt,
 Haud erit, ut merito immortalis possit haberi:
 Partibus amissis quoniam libata recessit.
 Sin ita sinceris membris ablata profugit,
 Ut nullas partes in corpore liquerit ex se:
 Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
 Expirant? atque unde animantum copia tanta
 Exos, & exanguis tumidos perflluat artus?

Quod si forte animas extrinsecus insinuari
 Vermibus, & privas in corpora posse venire
 Credis, nec reputas cur millia multa animarum
 Conveniant, unde una recesserit: hoc tamen est ut
 Quærendum videatur, & in discrimen agendum:
 Utrum tandem animæ venentur semina quæque
 Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint:

An jam corporibus perfectis insinuentur.
 At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent,
 Dicere suppeditat, neque enim sine corpore cum sunt,
 Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
 Corpus enim magis his vitiis adfines laborat:
 Et mala multa animus contagio fungitur ejus.
 Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
 Cum subeant: at qua possint, via nulla videtur.
 Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, & artus.
 Nec tamen est ut jam perfectis insinuentur
 Corporibus: neque enim poterunt subtiliter esse
 Connexæ; neque consensu contagia fient.

Denique cur acris violentia triste leonum
 Seminium sequitur: doli' volpibus, & fuga cervis
 A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
 Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
 Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur,
 Si non certa suo quia semine feminoque
 Vis animi pariter crescit cum corpore toto?
 Quod si immortalis foret, & mutare soletet
 Corpora, permittis animantes moribus essent:
 Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
 Cornigeri incursum cervi, tremereque per auras
 Aeris accipiter fugiens veniente colamba:
 Despererent homines, saperent fera sæcla ferarum.

Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
 Immortalem animam mutato corpore flecti.
 Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo.
 Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
 Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
 Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
 Sin animas hominum dicent in corpora semper
 Ire humana, tamen quæram cur è sapienci
 Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus:
 Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis:
 Si non certa suo quia semine, feminoque
 Vis animi pariter crescit cum corpore toto.

Sci-

Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
 Confugient; quod si jam fit, fateare necesse 'st,
 Mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
 Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.

Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
 Confirmata cupitum ætatis tangere florem
 Vis animi, nisi erit consors in origine prima?
 Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
 An metuit conclusa manere in corpore putri?
 Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
 Obruat? an non sunt immortalis ulla pericla?
 Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
 Esse animas præsto, deridiculum esse videtur:
 Et spectare immortales mortalia membra
 Innumero numero, certareque præproperanter
 Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
 Si non fortè ita sunt animarum foedera pacta,
 Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
 Prima, neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
 Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis,
 Nec cruor in lignis, nec saxi succus inesse.
 Certum ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & insit:
 Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 Sola, neque à nervis, & sanguine longius esse.
 Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
 Posset, & innasci quavis in parte soletet:
 Tandem in eodem homine, atq; in eodem vase maneret.
 Quod quoniam in nostro quoq; constat corpore certum
 Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
 Seorsum anima, atq; animus: tanto magis inficiandum
 Torum posse extra corpus durare, genique.
 Quare, corpus ubi interijt, periisse necesse 'st
 Confiteare animam distractam in corpore toto.
 Quippe etenim mortale æterno jungere & unam
 Consentire putare, & fungi mutua posse,

Desipere

Desipere 'st: quid enim diversius esse putandum 'st,
Aut magis inter se disjunctum, discrepansque,
Quàm, mortale quod est, immortalis, atque perenni
Junctum, in concilio sævas tolerare procellas?

Præterea quæcunque manet æterna, necesse 'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, ut materiai

Corpora sunt, quorum naturam ostendimus antè;
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane 'st:

Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum,
Quò quasi res possint discedere, dissoluique:

Sicut summarum summa 'st æterna, neque extrà
Quis locus est, quò diffugiat: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga:

At neque (ut docui) solido cum corpore mentis
Natura 'st, quoniam admistum 'st in rebus Inane:
(Nec tamen est ut Inane) neq; autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta

Proruere hanc mentis violento turbine molem,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura loci spatiumque profundi

Deficit, exspergi quò possit vis animai,
Aut alia quavis possit vi pulsa perire:
Haud igitur lethi præclusa 'st janua menti.

Quod si forte ideo magis immortalis habenda 'st,
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur:

Aut quia non veniunt omnino aliena salutis:
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulsa prius, quàm, quid noceant, sentire queamus:
Scilicet à vera longè ratione remotum 'st.

Præter enim quàm quòd morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quòd eam de rebus sæpe futuris
Macerat, inque metu malè habet, curisque fatigat:
Præteritisque admissa annis peccata remordent.

Adde

Adde furorem animi proprium, atque obliviam rerum;
Adde quòd in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confisgendum venientibus undique poenis:
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris:
In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique:
Sic ubi non erimus: cum corporis, atque animai
Discidium fuerit, quibus è sumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscbitur, & mare coelo.

Esti jam nostro sentit de corpore, post quàm
Distracta 'st animi natura, animæque potestas:
Nil tamen hoc ad nos, qui coetu, conjugioque
Corporis, atque animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursusque redegerit, ut sita nunc est:
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ,
Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta semel cum sit repetentia nostra,
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus: nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia nostra nova proferet ætas.
Nam cum respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium: tum motus materiai
Multimodi quàm sint: facile hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posita;
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta 'st vitæ pausa, vageque
Deerrant passim motus ab sensibus omnes:
Debet enim miserè quoi fortè ægrèque futurum 'st,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cum malè possit
Accidere: at quoniam mors eximit, improhibitque,

Illum

Illum, cui possint incommoda conciliari
 Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, antè fuisse:
 Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
 Nec miserum fieri, qui non est, posse: neque hilum
 Differre, an nullò fuerit jam tempore natus,
 Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem miserarier ipsum,
 Post mortem fore, ut aut putescat corpore postò:
 Aut flammis interficiat, malivæ ferarum:
 Scire licet, non sincerum sonare, atque subesse
 Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
 Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
 Non (ut opinor) enim dat, quod promittit, & inde
 Nec radicatus è vita se tollit, & eicit;
 Sed facit esse sui quiddam super incius ipse.
 Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
 Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque:
 Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
 Nec removet satis à projecto corpore: & illud
 Se fingit, sensuque suo contaminat adsans,
 Hinc indignatur se mortalem esse creatum:
 Nec videt, in vera nullum fore morte alium se,
 Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
 Stansque jacentem, nec lacerari, urive dolore.
 Nam si in morte malum 'st, malis morsuque ferarum
 Tractari: non invenio qui non sit acerbum
 Ignibus impositum calidis correscere flammis;
 Aut in melle situm suffocari, atque rigere
 Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi:
 Urgerive superne obtritum pondere terræ.

At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
 Optima, nec dulces occurrant oscula nati
 Præripere, & tacita pectus dulcedine tangent:
 Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
 Præsidio: miser, ô miser, aiunt, omnia ademit.
 Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
 Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum

Jam

Jam desiderium insidet rerum insuper unâ.
 Quod bene si videant animo, discisque sequantur:
 Dissolvant animi magno se angore metuque.
 Tu quidem ut es lætho sopitus, sic eris ævi
 Quod superest, cunctis privat' doloribus ægris:
 At nos horrifico cinefactum te prope busto
 Infatiabiliter deslebimus, æternumque
 Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
 Illud ab hoc igitur quærendum 'st, quid sit amari
 Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
 Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?
 Hoc etiam faciunt, ubi discubuerè, tenentque
 Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis:
 Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus homullis:
 Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
 Tanquam in morte mali cum primis hoc sit eorum
 Quod fitis exurat miseros, atque arida torreat,
 Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
 Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
 Cum pariter mens, & corpus sopita quiescunt:
 Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
 Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:
 Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
 Longe ab sensiferis primordia motibus errant:
 Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
 Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum,
 Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus.
 Major enim turbæ disiectus materiai
 Consequitur lætho, nec quisquam expergitus exstat,
 Frigida quem semel est vitæ pausa secuta.
 Denique si vocem rerum natura repente
 Mittat, & hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa:
 Quid tibi tantopere 'st mortalis, quod nimis ægris
 Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fies?
 Nam si grata fuit tibi vita antea, priorque,
 Et non omnia pertusum congesta quasi in vas
 Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:

Cur

Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
 Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
 Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profusa:
 Vitaque in offensu 'st: cur amplius addere quaris,
 Rursùm quod pereat malè, & ingratum occidat omne:
 Nec potius vitæ finem facis, atque laboris?
 Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
 Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
 Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
 Confecti languent: eadem tamen omnia restant,
 Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
 Atque etiam potius, si nunquam sis moriturus.
 Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
 Naturam? & veram verbis exponere causam?
 At qui obitum lamentetur miser amplius æquo,
 Non merito inlacet magis, & voce increpet acri?
 Aufer abhinc lacrymas, barathro, & compesce querelas
 Grandior hic vero si jam, seniorque queratur:
 Omnia perfructus vitæ præmia, marces:
 Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis:
 Imperfecta tibi elapsa 'st, ingrataque vita,
 Et nec-opinanti mors ad caput adstitit ante,
 Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
 Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte:
 Æquo animoque, agedum, jam aliis concede: necesse 'st.
 Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque.
 Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 Semper, & ex aliis aliud reparare necesse 'st:
 Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
 Materies opus est, ut crescant postera sæcla:
 Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, sequuntur.
 Nec minus ergo ante hæc, quæ nunc, cecidere, cadentq;
 Sic aliud ex alio nunquam desistet oriri,
 Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.
 Respice item quam nil ad nos antea cta vetustas
 Temporis æterni fuerit, quam nascimur, ante.
 Hoc igitur speculum nobis natura futuri

Tempo-

Temporis exponit: post mortem denique nostram
 Num quid ibi horribile apparet? num triste videtur
 Quicquam? nonne omni somno securius exstat?
 Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
 Proditæ sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
 Nec miser impendens magnum timet aere saxum
 Tantalus, ut fama 'st, casta formidine torpens:
 Sed magis in vita divum metus urget inanis
 Mortaleis, casumque timent, quemcunque ferat fors.
 Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem:
 Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
 Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
 Quamlibet immani projectu corporis exstet,
 Qui non sola novem dispensis jugera membris
 Obtineat, sed qui terræ totius orbem:
 Non tamen æternum poterit perferre dolorem:
 Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
 Sed Tityos nobis hic est, in amore jacentem
 Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor:
 Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
 Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
 Qui petere à populo fasceis, sævasque secureis
 Imbibit: & semper victus, tristisque recedit.
 Nam petere imperium, quod inane 'st, nec datur unquæ:
 Atque in eo semper durum sufferre laborem:
 Hoc est adverso nixantem trudere monte
 Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursùm
 Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
 Deinde animi ingratham naturam pascere semper:
 Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam:
 Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
 Cum redeunt: foetusque ferunt, variosque lepores,
 Nec tamen explemur vitæ fructibus unquam:
 Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
 Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas:
 Quod tamen expleri nulla ratione potestur.
 Cerberus & Furia jam vero, & lucis egenus

Tartarus,

Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus,
 Hæc neque sunt usquam, neque possunt esse profecto.
 Sed metus in vita poenarum pro malefactis
 Est insignibus insignis, scelerisque luela,
 Carcer, & horribilis de saxo jactu' deorsum,
 Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ :
 Quæ tamen & si absunt, at mens sibi conscia facti
 Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis :
 Nec videt interea, qui terminus esse malorum
 Possit, nec quæ sit poenarum denique finis :
 Atq; eadem metuit magis hæc ne in morte gravescant:
 Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis :
 Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
 Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
 Inde alii multi reges, rerumque potentes
 Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
 Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnâ
 Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
 Ac pedibus falsas docuit superare lacunas :
 Et contempsit, aquis insultans, murmura ponti,
 Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.
 Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
 Ossa dedit terræ, proinde ac famul' infimus esset.
 Adde repertores doctrinarum, atque leporum :
 Adde Heliconiadum comites : quorum unus Homerus
 Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete 'st.
 Denique Democritum postquam matura vetustas
 Admonuit memorem motus languescere mentis,
 Sponte sua letho caput obvius obtulit ipse.
 Ipse Epicurus obiit decurso lumine vitæ,
 Qui genus humanum ingenio superavit, & omneis
 Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.
 Tu vero dubitabis, & indignabere obire,
 Mortua quoi vita est prope jam vivo, atque videnti?
 Qui somno partem majorem conteris avi?
 Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,

Sollicitamque geris cassa formidine mentem ?
 Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum
 Ebrius urgeris multis miser undique curis,
 Atque animi incerto fluitans errore vagaris ?
 Si possent homines, proinde ac sentire videntur
 Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
 Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
 Tanta mali tanquam moles in pectore constet :
 Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
 Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper,
 Commutare locum, quasi onus deponere possit.
 Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
 Esse domi quem pertæsum 'st, subitoque revertit :
 Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse,
 Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
 Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans :
 Oscitat extemplo, tetigit cum limina villæ :
 Aut abit in somnum gravis, atque obliviam quærît :
 Aut etiam properans urbem petit, atque revisit,
 Hoc se quisque modo fugit : at, quem scilicet, ut fit,
 Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit,
 Propterea, morbi quia caulam non tenet æger :
 Quam bene si videat : jam, rebus quisque relictis
 Naturam primum studeat cognoscere rerum,
 Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
 Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
 Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.
 Denique tantopere in dubiis trepidare periculis
 Quæ mala nos subigit vitæ tanta cupido ?
 Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat,
 Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
 Præterea versamur ibidem, atque infimus usque :
 Nec nova vivendo procreditur ulla voluptas.
 Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur
 Cætera : post aliud, cum contigit illud, avemus :
 Et sitis æqua tenet vitæ semper hiantis :
 Posteraque, in dubio 'st, fortunam quam vehat ætas,
 Quidve

Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.
 Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum
 Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
 Quo minus esse diu possimus morte perempti.
 Proinde licet quot vis vivendo condere sacra,
 Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit :
 Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
 Lumine qui finem vitæ fecit, & ille,
 Mensibus, atque annis qui multis occidit antè.

T. LUCRETII.

LIBER QUARTUS.

A Via Pieridum peragro loca nullius antè
 Trita solo : juvat integros accedere
 fonteis,
 Atque haurire : juvatque novos decer-
 pere flores,

Insignemque meo capiti petere inde coronam,
 Unde prius nulli velarint tempora Musæ :
 Primum quod magnis doceo de rebus, & artibus
 Religionum animos nodis exsolvere pergo :
 Deinde, quod obscura de re tam lucida pango
 Carmina, museo contingens cuncta lepore.
 Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
 Nam veluti pueris absinthia tetra medentes
 Cum dare conantur, prius oras pocula circum
 Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
 Ut puerorum ætas improvida ludificetur
 Laborum tenuis : interea perpotet amarum
 Absinthii laticem, deceptaque non capiatur :
 Sed potius tali tactu recreata valescat :
 Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
 Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
 Volgus abhorret ab hac : volui tibi suaviloquenti
 Carmine Pierio rationem exponere nostram,
 Et quasi museo dulci contingere melle,
 Si tibi forte animum tali ratione tenere
 Versibus in nostris posses, dum percipis omnem
 Naturam rerum : ac præsentis utilitatem.

Sed

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint, & quam variis distantia formis
 Sponte sua volitent æterno percita motu:
 Quoque modo possint res ex his quæque creari:
 Atque, animi quoniam docui natura quid esset,
 Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret,
 Quoque modo distracta rediret in ordia prima:
 Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
 Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
 Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
 Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
 Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
 Terrificant, atque in somnis, cum sæpe figuras
 Contuimur miras, simulacraque luce carentum:
 Quæ nos horrifice languentis sæpe sopore
 Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
 Effugere, aut umbras inrer vivos volitare:
 Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
 Cum corpus simul, atque animi natura perempta,
 In sua discessum dederint primordia quæque.

Dico igitur, rerum effigias, tenuelque figuras
 Mittier ab rebus summo de corpore earum:
 Quæ quasi membrana, vel cortex nominanda est:
 Quod speciem, ac formam similem gerit ejus imago,
 Quoiuscunque cluet de corpore fusa vagari.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde,
 Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
 Corpora res multæ, partim diffusa solute,
 Robora seu fumum mittunt, ignesque vaporem:
 Et partim contexta mugis, condensaque, ut olim
 Cum veteres ponunt tunicas ætate cicadæ,
 Et vituli cum membranas de corpore summo
 Nascentes mittunt, & item cum lubrica serpens
 Exiit in spinis vestem: nam sæpe videmus
 Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
 Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
 Ab rebus mitti summo de corpore earum.

Nam,

Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
 Quam quæ tenuia sunt, ostendi 't nulla potestas,
 Præsertim cum sint in summis corpora rebus
 Multa minuta jaci quæ possint ordine eodem,
 Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram,
 Et multo citius, quanto minus endopediri
 Pauca queunt, & sunt in prima fronte locata.
 Nam ceerte jaci, atque emergere multa videmus.
 Non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
 Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem:
 Et volgo faciunt id lucea, ruffaque vela,
 Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
 Per malos volgata, trabeisque trementia flutant,
 Namque ibi confessum caveai subter, & omnem
 Scenai speciem patrum, matrumque, deorumque,
 Inficiunt, coguntque suo fluitare colore:
 Et quanto circum mage sunt inclusa theatri
 Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
 Omnia conrident conrepta luce diei.
 Ergo lintea de summo cum corpore fucum
 Mittunt, effigias quoque debent mittere tenuis
 Res quæque, ex summo quoniam jaculantur utraq;
 Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
 Quæ volgo volitant subtili prædita filo,
 Nec singillatim possunt secreta videri.
 Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atq; aliæ res
 Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
 Ex alto quia dum veniunt extrinsecus ortæ,
 Scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
 Ostia sunt, quia contendunt exire coorta.
 At contra, tenuis summi membrana coloris
 Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit
 In promptu, quoniam 't in prima fronte locata.
 Postremo in speculis, in aqua, splendoreque in omni
 Quæcunque apparent nobis simulacra: necesse 't,
 Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum
 Esse in imaginibus missis consistere eorum.

F

Nam

Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
 Quam quæ tenuia sunt, ostendi 'st nulla potestas.
 Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
 Effigiarum, singillatim quas cernere nemo
 Cum possit: tamen assiduo, crebroque repulso
 Reiectæ, reddunt speculorum ex æquore visum:
 Nec ratione alia seruari posse videntur
 Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ.

Nunc age, quam tenui natura constet imago,
 Percipe: & in primis quoniam primordia tantum
 Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
 Quam quæ primum oculi coeptant non posse tueri.
 Nunc tamen id quoque; uti confirmem, exordia rerum
 Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.
 Primum animalia sunt jam partim tantula, eorum
 Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
 Horum intestinum quodvis quale esse putandum 'st?
 Quid? cordis globus aut oculi: quid? mēbra: quid? artus:
 Quantula sunt? quid? præterea primordia quæque,
 Unde anima, atque animi constet natura necessum 'st,
 Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta?
 Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
 Exspirant acrem, panaces, absinthia terra,
 Abrotonique graves, & tristia centaurea:
 Horum unumquodvis leviter si forte ciebis,
 Quamprimum noscas rerum simulacra vagare
 Multa modis multis, nulla vi, cassaque sensu.
 Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo 'st
 Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
 Sed ne forte putes ea demum sola vagare,
 Quæcunque ab rebus rerum simulacra recedunt:
 Sunt etiam, quæ sponte sua gignuntur, & ipsa
 Constituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aer:
 Quæ multis formata modis sublime feruntur,
 Nec speciem mutare suam liquentia cessant:
 Et quouisque modi formarum vertere in ora
 Ut nubeis facile interdum concrefcere in alto

Cet-

Cernimus, & mundi speciem violare serenam,
 Aera mulcentis motu: nam sæpe gigantum
 Ora volare videntur, & umbram ducere late:
 Interdum magni montes, avolsaque saxa
 Montibus anteire, & solem succedere præter:
 Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quam facili, & celeri ratione genantur,
 Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
 Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
 Quod jaculentur: & hoc alias cum pervenit in res,
 Transit, ut in primis vestem: sed in aspera saxa,
 Aut in materiem ut ligni pervenit: ibi jam
 Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
 At cum, splendida quæ constant, opposta fuerunt,
 Denique, ut in primis speculum 'st: nihil accidit horum
 Nam neque uti vestem, possunt transire, neque ante
 Scindi, quam meminit lævor præstare salutem.
 Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra genantur.
 Et quamvis subito, quoque in tempore, quamque
 Rem contra speculum ponas, apparet imago:
 Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
 Texturas rerum tenuis, tenuisque figuras.
 Ergo multa brevi spatio simulacra genantur,
 Ut merito celer his rebus dicatur origo.
 Et quasi multa brevi spatio summittere debet
 Lumina sol, ut perpetuo sint omnia plena:
 Sic à rebus item simili ratione necesse 'st
 Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
 Multa modis multis in cunctas undique parteis.
 Quandoquidem speculum queiscunq; obvertimus oris
 Res ibi respondent simili forma, atque colore.
 Præterea modo quom fuerit liquidissima cœli
 Tempestas, perquam subito fit turbida foede
 Undique, uti tenebras omneis Acherunta rearis
 Liquisse, & magnas cœli complesse cavernas.
 Utque adeo tetra nimborum nocte coorta,
 Impendent atræ formidinis ora superne.

F 2

Quorum

Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo 'st,
 Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
 Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
 Et quæ mobilitas ol'is tranantibus auras
 Reddita sit, longo ut spatio brevis hora teratur,
 In quemcunque locum diverso numine tendunt,
 Suavidicis potius, quam multis versibus edam:
 Parvus ut est cyni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
 Principio persæpe levis res, atque minutis
 Corporibus factas, celereis licet esse videre.
 In quo jam genere 'st solis lux, & vapor ejus,
 Propterea quia sunt è primis facta minutis:
 Quæ quasi trudentur, perque aeris intervallum
 Non dubitant transire, sequenti concita plaga.
 Suppediatur enim confestim lumine lumen,
 Et quasi protelo stimulat fulgure fulgur.
 Quapropter simulacra pari ratione necesse 'st
 Immemorable per spatium transcurrere posse
 Temporis in puncto: primum quod parvula causa
 Est, procul à tergo quæ provehat, atque propellat:
 Deinde, quod usque adeo textura prædita rara
 Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res,
 Et quasi permanare per aeris intervallum.
 Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
 Ex alto in terras mittuntur, solis uti lux,
 Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
 Per totum cœli spatium diffundere sese:
 Perque volare mare, ac terras, cœlumque rigare,
 Quod supera 'st: ubi tam volucris hæc levitate feruntur,
 Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata
 Cum jaciuntur, & emissum res nulla moratur,
 Nonne vides citius debere, & longius ire:
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolant lumina cœlum?
 Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
 Quam celeri motu rerum simulacra ferantur,

Quod

Quod simul ac primum sub divo splendor aquai
 Ponitur: extemplo, cœlo stellante, serena
 Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
 Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
 Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
 Quare etiam atq; etiam mitti hæc fateare necesse 'st
 Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacestant:
 Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
 Frigus ut à fluviiis, calor à sole, æstus ab undis
 Æquoris, exfor moerorum litora circum.
 Nec variæ cessant voces volitare per auras:
 Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,
 Cum mare versamur propter: dilutaque contra
 Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
 Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluentes
 Fertur: & in cunctas dimittitur undique parteis,
 Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
 Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper
 Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.
 Præterea quoniam manibus tractata figura
 In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
 Cernitur in luce, & claro candore: necesse 'st
 Consimili causa tactum, visumque moveri.
 Nunc igitur, si quadratum tentamus, & id nos
 Commovet in tenebris: in luci quæ poterit res
 Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?
 Esse in imaginibus quapropter causa videtur
 Cernendi, neque posse sine his res ulla videri.
 Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, feruntur
 Undique: & in cunctas jaciuntur didita parteis.
 Verum, nos oculis quia solis cernere quimus,
 Propterea sit, uti, speciem quo vertimus, omnes
 Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
 Et quantum quæque à nobis res absit, imago
 Efficit, ut videamus, & internoscere curat.
 Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
 Aera, qui inter se cunque 'st, oculosque locatus

Isque ita per nostras acies perlabitur omnis :
 Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.
 Propterea fit, uti videamus quam procul absit
 Res quæque : & quanto plus aeris ante agitur,
 Et nostros oculos perterget longior aura,
 Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
 Scilicet hæc summe celeri ratione geruntur,

Quale fit ut videamus : & una quam procul absit.

Illud in his rebus minime mirabile habendum 'st,
 Cur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
 Singula cum nequeant, res ipsæ perspiciantur,
 Ventus enim quoq; paulatim cum verberat, & cum
 Acre ferit frigus, non primam quamque solemus
 Particulam venti sentire, & frigoris ejus :
 Sed magis unversum : fierique perinde videmus
 Corpore tum plagas in nostro, tanquam aliquæ res
 Verberet, atque sui det sensum corporis extra.
 Præterea lapidem digito cum tundimus, ipsum
 Tangimus extremum saxi, summumque colorem :
 Nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
 Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago,

Percipe ; nam certe penitus remota videtur.

Quod genus illa, foris quæ vere transpiciuntur,

Janna cum per se transpictum præbet apertum,

Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.

Is quoque enim duplici, geminoque fit aere visus.

Primus enim 'st, citra posteis qui cernitur aer.

Inde fores ipsæ dextra, lævaque sequuntur.

Post extraria lux oculos perterget, & aer

Alter, & illa, foris quæ vere transpiciuntur.

Sic ubi se primum speculi projecit imago,

Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque

Aera qui inter se cunque 'st, oculosque locatus :

Et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus,

Quæ speculum : sed ubi speculum quoq; sensimus ipsum

Continuo à nobis in id hæc, quæ fertur, imago

Perve-

Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit :
 Atque alium præ se propellens aera volvit,
 Et facit, ut prius hunc, quam se, videamus : eoque
 Distare à speculo tantum remota videtur.

Quare etiam atque etiam minime mirari est par,

Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum,

Aeribus binis, quoniam res confit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,

In speculis fit ut in lævia videantur, eo quod

Planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,

Non convertitur incolumis : sed recta retrorsum

Sic eliditur, ut si quis prius, arida quam fit

Cretea persona, adlidat pilæve, trabive :

Atque ea continuo rectam si fronte figuram

Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa :

Fiet, ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem

Nunc sit lævus, & è læva sit mutua dexter.

Fit quoque, de speculo in speculum ut tradatur imago :

Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra fuerit.

Nam quæcunque retro parte, interiore latebunt :

Inde tamen, quamvis torte, penitusque remota,

Omnia per flexos aditus educta licebit

Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse,

Utsque adeo è speculo in speculum traucet imago,

Et cum læva data 'st, fit rursus ut dextera fiat :

Inde retrorsum reddit se, & convertit eodem,

Quinariam, quæcunque latifcula sunt speculorum

Adsimili lateris flexura prædita nostri :

Dextera eapropter nobis simulacra remittunt,

Aut quia de speculo in speculum transfertur imago,

Inde ad nos elisa bis advolat : aut etiam quod

Circumagitur, cum venit imago, propterea quod

Flexa figura docet speculi convertier ad nos.

Indugredi porro pariter simulacra, pedemque

Ponere nobiscum credas, gestumque imitari,

Propterea, quia de speculi qua parte recedas,

Continuo nequeunt illinc simulacra reverti :

Omnia quandoquidem cogit natura referri,
 Ac reflire ab rebus ad æquos reddita flexus.
 Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri :
 Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas,
 Propterea quia vis magna 't ipsius : & alte
 Aera per purum graviter simulacra feruntur,
 Et feriunt oculos turbantia compōsituras.
 Præterea splendor, quicunqu' est acer, adurit
 Sæpe oculos, ideo quod semina possidet ignis
 Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.
 Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
 Arquati, quia luroris de corpore eorum
 Semina multa fluunt simulacris obvia rerum,
 Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
 Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.
 E tenebris autem quæ sunt in luce, tuemur,
 Propterea, quia cum proprior caliginis aer
 Ater inît oculos prior, & possedit apertos :
 Insequitur candens confestim lucidus aer,
 Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
 Aeris illius : nam multis partibus hic est
 Mobilior, multisque minutior, & magis pollens.
 Qui simul atque vias oculorum luce replevit :
 Atque patefecit, quas ante obsederat ater :
 Continuo rerum simulacra ad aperta sequuntur :
 Quæ sita sunt in luce, laceſſuntque, ut videamus.
 Quod contra facere in tenebris à luce nequimus,
 Propterea, quia posterior caliginis aer
 Crassior inſequitur, qui cuncta foramina complet :
 Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
 Possint ullarum rerum conſecta moveri.
 Quadrataſque procul turreis cum cernimus urbis,
 Propterea fit, uti videantur sæpe rotundæ,
 Angulus obtusus quia longe cernitur omnis,
 Sive etiam potius non cernitur, ac perit ejus
 Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus,
 Aera per multum quia dum simulacra feruntur,

Cogit hebescere eum crebris offensus aer.
 Hinc, ubi suffūgit sensum simul angulus omnis,
 Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur :
 Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
 Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.
 Umbra videtur item nobis in sole moveri,
 Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari,
 Aera si credas privatum lumine, posse
 Indugredi, motus hominum, gestusque sequentem.
 Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
 Aer, id, quod nos umbram perhibere suemus.
 Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
 Lumine privatur solis, quacunque meantes
 Officimus : repletur item, quod liquimus ejus.
 Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
 Corporis, è regione eadem nos usque secuta.
 Semper enim nova se radiorum lumina fundunt,
 Primaque disſeunt, quasi in ignem lana trahatur.
 Propterea facile & spoliatur lumine terra :
 Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.
 Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
 Nam, quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
 Illorum est, eadem vero sint lumine, necne :
 Umbraque, quæ fuit hic, eadem num transeat illuc :
 An potius fiat, paullo quod diximus ante :
 Hoc animi demum ratio discernere debet :
 Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
 Proinde animi vitium hoc oculis adſingere noli.
 Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur :
 Quæ manet in statione, ea præter creditur ire :
 Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
 Quos agimus præter navim, velisque volamus,
 Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
 Cuncta videntur : at adſiduo in sunt omnia motu :
 Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
 Cum permensa suo sunt coelum corpore claro :
 Solque pari ratione manere, & luna videtur.

In statione, ea quæ ferri res indicat ipsa.
 Exstantesque procul medio de gurgite montes,
 Classibus inter quos liber patet exitus: iidem
 Apparent, & longe divolsi licet, ingens
 Insula conjunctis tamen ex his una videtur.
 Atria versari, & circumcursare columnæ
 Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
 Desierunt verti, vix ut jam credere possint,
 Non supra sese ruere omnia testa minari.

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
 Cum cœptat natura: supraque extollere monteis:
 Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
 Comminus ipse suo contingens fervidus igni:
 Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ:
 Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti.
 Inter eos, solemque jacent immania ponti
 Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris:
 Interjectaque sunt terrarum millia multa:
 Quæ variæ retinent gentes, & sæcla ferarum.
 At conlectus aquæ digitum non altior unum,
 Qui lapides inter sistit per strata viaum,
 Despectum præbet sub terras impete tanto,
 A terris quantum cœli patet altus hiatus:
 Nubila despiciere, & cœlum ut videre videre, &
 Corpora mirando sub terras abdita cœlo.
 Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
 Flumine, & in rapidas amnis despeximus undas:
 Stantis equi corpus transversum ferre videtur
 Vis, & in adversum flumen contrudere raptim:
 Et, quocumque oculos trajecimus, omnia ferri,
 Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
 Porticus æquali quamvis est denique ductu,
 Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis:
 Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
 Paullatim trahit angusti fastigia coni,
 Testa solo jungens, atque omnia dextera lævis:
 Donecum in obscurum coni conduxit acumen.

In

In pelago nautis ex undis ortus, in undis
 Sol fit uti videatur obire, & condere lumen:
 Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cœlumque tumentur,
 Ne leviter credas labefactari undique sensus.
 At maris ignaris, in portu clauda videntur
 Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
 Nam quæcumque supra rorem salis edita pars est
 Remorum, recta est: & recta superne gubernæ,
 Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
 Omnia converti, sursumque supina reverti:
 Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
 Raraque per cœlum cum venti nubila portant
 Tempore nocturno: tum splendida signa videntur
 Labier adversum nubeis, atque ire superne
 Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.
 At si forte oculo manus uni subdita subter
 Pressit eum: quodam sensu fit, uti videantur
 Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo,
 Bina lucernarum florentia lumina flammis,
 Binaque per rotas ædeis geminare supellex:
 Et duplices hominum facies, & corpora bina.
 Denique cum suavi devinxit membra sopore
 Somnus, & in summa corpus jacet omne quiete:
 Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
 Nostra videmur, & in noctis caligine cæca
 Cernere censemus solem, lumenque diurnum:
 Conclusæque loco cœlum, mare, flumina, monteis
 Murare, & campos pedibus transire videmur:
 Et sonitus audire, severa silentia noctis
 Undique cum consistit, & reddere dicta tacentes.
 Cætera de genere hoc mirando multa videmus:
 Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
 Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit
 Propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
 Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibus visa.
 Nam nihil egregius, quam res secernere apertas
 A dubiis, animus quas ab se protinus abdit.

Denique,

Denique, nil sciri si quis putat, id quoque nescit,
 An sciri possit, quo se nil scire fateatur.
 Hunc igitur contra mittam contendere causam,
 Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
 Et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
 Quæram, quom in rebus veri nil viderit ante,
 Unde sciat, quid sit scire, & nescire vicissim:
 Notitiam veri quæ res, falsique creavit:
 Et dubium certo quæ res differre probarit.
 Invenies primis ab sensibus esse creatam
 Notitiam veri, neque sensus posse refelli.
 Nam majore fide debet reperiri illud,
 Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
 Quid majore fide porro, quam sensus haberi
 Debet? an ab sensu falso ratio orta, valebit
 Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta 'st?
 Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa sit omnis.
 An poterunt oculos aures reprehendere? an aureis
 Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris?
 An confutabunt nares, oculive revincent?
 Non (ut opinor) ita 'st: nam seorsum quoque; potestas
 Divisa 'st: sua vis quoque 'st: ideoque necesse 'st,
 Quod molle, aut durū est: gelidum, fervensve: seorsum
 Id molle, aut durum: gelidum, fervensve videri:
 Et seorsum varios rerum sentire colores,
 Et quæcunque coloribus sunt conjuncta, necesse 'st.
 Seorsim item sapor oris habet vim, seorsus odores
 Nascentur, seorsum sonitus: ideoque necesse 'st,
 Non possint alios alii convincere sensus.
 Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese:
 Æqui fides quoniam debet semper haberi.
 Proinde, quod in quoqu' 'st his vilū tempore, verum 'st.
 Et, si non poterit ratio dissolvere causam,
 Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
 Visa rotunda: tamen præstat rationis egentem
 Reddere mendose causas utriusque figuræ,
 Quam manibus manifesta suis emittere quæquam:

Et

Et violare fidem primam, & convellere tota
 Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
 Non modo enim ratio ruat omnis: vita quoque ipsa
 Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis,
 Præcipiteisque locos vitare, & cætera, quæ sint,
 In genere hoc fugienda, sequi, contraria quæ sint.
 Illa tibi est igitur verborum copia casta
 Omnis: quæ contra sensus instructa, parata 'st.
 Denique ut in fabrica, si prava 'st regula prima:
 Normaque si fallax rectis regionibus exit:
 Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum:
 Omnia mendose fieri, atque obstipa necesse 'st,
 Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta,
 Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque:
 Proditæ iudiciis fallacibus omnia primis:
 Sic igitur ratio tibi rerum, prava necesse 'st,
 Falsaque sit, falsis quæcunque ab sensibus orta 'st,
 Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
 Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta 'st.
 Principio auditur sonus, & vox omnis, in aureis
 Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
 Corpoream quoque; enim vocem constare fatendum 'st,
 Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
 Præterradit enim vox fauceis sæpe: facitque
 Asperiora foras gradiens arteria clamor.
 Quippe, per angustum turba majore coorta
 Ire foras ubi cœperunt primordia vocum:
 Scilicet expletis quoque janua raditur oris;
 Rauca suis, & iter lædit, qua vox it in auras.
 Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque; consent
 Corporeis è principiis, ut lædere possint.
 Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
 Detrahit ex hominum nervis, ac viribus ipsis
 Perpetuus sermo nigræ noctis ad umbram,
 Auroræ perductus ab exoriente nitore,
 Præsertim si cum summo 'st clamore profusus.
 Ergo corpoream vocem constare necesse 'st,

Multæ

Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum:
Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hæc igitur penitus voces cum corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore:
Mobilis articulatur verborum dædala lingua,
Formaturaque laborum pro parte figurat.
Atque ubi non longum spatium 'st, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, necesse 'st verba quoque ipsa
Plane exaudiri, discernique articulatum.

Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo:
Aera per multum confundi verba necesse 'st,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere, verborum sententia quæ sit,
Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.

Præterea edictum sæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo, missum præconis ab ore.
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At, quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
Præterlata perit frustra diffusa per auras:
Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
Reddit: & interdum frustratur imagine verbi.
Quæ bene cum videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cum monteis inter opacos
Quærimus, & magna dispersos voce citemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces.

Unam

Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur:
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulcesque querelas,
Tibia quas fundit, digitis pulsata canentum:
Et genus agricolum late sentiscere, cum Pan
Pinea semiteri capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrat hiantes,
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deserta ab divinis quoque forte putentur
Sola tenere: ideo jactant miracula dictis:
Aut aliqua ratione alia dicuntur, ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.

Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacescant.
Conloquimur clausis foribus: quod sæpe videmus:
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest, simulacra renutant.
Percinduntur enim, nisi recta foramina tranant:
Qualia sunt vitri, species quæ travolat omnis.
Præterea parteis in cunctas dividitur vox:
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur, ubi una
Dissiluit semel in multas exorta, quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis,
Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel, quapropter cernere nemo
Se supra potis est: at voces accipere extra.
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum
Vox, obtunditur, atque aureis confusa penetrat:
Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.

Hæc,

Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatam,
 Plusculum habent in se rationis, plusque operai.
 Principio succum sentimus in ore, cibum cum
 Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiam aquai
 Si quis forte manu premere, exsiccareque cœpit.
 Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
 Diditur, & raræ per plexa foramina linguæ.
 Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi
 Suaviter attingunt, & suaviter omnia tractant.
 Humida linguai circum sudantia templa.
 At contra pungunt sensum, lacerantque coorta,
 Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
 Deinde voluptas est è succo in fine palati.
 Cum vero deorsum per fauceis præcipitavit:
 Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus.
 Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
 Dummodo, quod capis, concoctum didere possis
 Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.
 Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
 Expediam: quareve, aliis quod triste, & amarum est,
 Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
 Tantaque in his rebus distantia, differitasque est,
 Ut quod aliis cibus est, aliis fuit acre venenum.
 Est utique, ut serpens hominis contacta salivis
 Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.
 Præterea nobis veratrum est acre venenum:
 At capris adipis, & coturnicibus auget.
 Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
 Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
 Semina multimodis in rebus mista teneri.
 Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
 Ut sunt dissimiles extrinsecus, & generatim
 Extima membrorum circumcæsuræ coercet,
 Proinde & seminibus distant, variantque figura.
 Semina cum porro distent, differre necesse est
 Intervals, viasque, foramina quæ perhibemus,
 Omnibus in membris, & in ore, ipsoque palato.

Esse

Esse minora igitur quædam, majoraque debent,
 Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse est:
 Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
 Namque figurarum ut ratio, motusque repositi,
 Proinde foraminibus debent differre figuræ:
 Et variare viæ proinde ac textura coercent.
 Ergo ubi quod suave est aliis, aliis fit amarum:
 Illis, queis suave est, lævissima corpora debent
 Contrestabiliter caulas intrare palati.
 At contra, quibus est eadem res intus acerba:
 Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
 Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
 Quippe, ubi quod febris bili superante coorta est,
 Aut alia ratione aliqua est vis excita morbi:
 Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
 Commutantur ibi posturæ principiorum:
 Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
 Nunc non convenient, & cætera sint magis apta,
 Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
 Utraque enim sunt in mellis commista sapore,
 Id quod jam superà tibi sæpe ostendimus ante.
 Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
 Tangat, agam primum res multas esse necesse est,
 Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
 Nam fluere, & mitti volgo, spargique putandum est.
 Verum aliis alius magis est animantibus apus,
 Dissimileis propter formas, ideoque per auras
 Mellis apes quamvis longe ducuntur odore:
 Volturique cadaveribus: tum fissa ferarum
 Ungula quo tu'erit gressum, promissa canum vis
 Ducit: & humanum longe præsentit odorem
 Romulidarum arcis servator, candidus anser.
 Sic aliis alius nidor datus, ad sua quemque
 Pabula ducit, & à tetro resiliare veneno
 Cogit: eoque modo servantur sæcla ferarum:
 Hic odor ipse igitur, nareis quicunque laceffit,
 Est alio ut possit permitti longius alter.

Sed

Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum,
 Quam sonitus, quam vox, mitto jam dicere, quā res,
 Quæ feriunt oculorum acies, visumque laceffunt.
 Errabundus enim tarde venit, ac perit ante
 Paullatim facilis distractus in aeris auras :
 Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
 Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
 Significat, quod fracta magis redolere videntur
 Omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
 Deinde videre licet majoribus esse creatum
 Principiis voci : quoniam per saxea sæpta
 Non penetrat, qua vox vulgo, sonitusque feruntur.
 Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
 Investigare, in qua sit regione locatum.
 Refrigescit enim cunstando plaga per auras :
 Nec calida ad sensum decurrit nuncia rerum.
 Errant sæpe canes itaque, & vestigia quærunt.
 Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
 In genere est : sed item species rerum, atque colores
 Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
 Ut non sint aliis quædam magis acria visis.
 Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis
 Auroram clara consuetum voce vocare,
 Nenu queunt rapidi contra constare leones,
 Inque tueri : ita continuo meminere fugai :
 Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quadam
 Semina : quæ, cum sunt oculis immissa leonum,
 Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
 Præbent, ut nequeant contra durare feroces :
 Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint :
 Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis
 Exitus ex oculis liber datur, in remeando
 Lædere ne possint ex ulla lumina parte.
 Nunc age, quæ moveant animum res, accipe, & unde,
 Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
 Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
 Multa modis multis in cunctas undique parteis

Tenuia,

Tenuia, quæ facile inter se junguntur in auris,
 Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
 Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
 Quam quæ percipiunt oculos, visumque laceffunt :
 Corporis hæc quoniam penetrant per rara : cientque
 Tenuem animi naturam intrus, sensumque laceffunt.
 Centauros itaque & Scyllarum membra videmus,
 Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
 Quorum morte obitu tellus amplectitur ossa :
 Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
 Partim sponte sua quæ fiunt aere in ipso :
 Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt :
 Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
 Nam certe ex vivo Centauri non fit imago :
 Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
 Verum ubi equi, atq; hominis casu convenit imago :
 Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
 Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
 Cætera de genere hoc eadem ratione creantur.
 Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
 Ut prius ostendi : facile uno commovet ictu
 Quælibet una animum nobis subtilis imago.
 Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa.
 Hæc fieri (ut memoro) facile hinc cognoscere possis,
 Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
 Atque oculis simili fieri ratione necesse 't :
 Nunc igitur quoniam docui me forte leones
 Cernere per simulacra, oculos quæcunque laceffunt :
 Scire licet mentem simili ratione moveri
 Per simulacra leonum cætera, quæ videt æque,
 Nec minus, atque oculi : nisi quod mage tenuia cernit.
 Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
 Mens animi vigilat, nisi quod simulacra laceffunt
 Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus :
 Usque adeo, certe ut videamur cernere eum, quem
 Reddita vitæ jam mors, & terra potita 't.
 Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes

Corpo-

Corporis affecti sensus per membra quiescunt,
Nec possunt falsum veris convincere rebus.
Præterea meminisse jacet, languetque sopore,
Nec dissentit, eum mortis, lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.

Quod superest, non est mirum, simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, & cætera membra.
Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata
Endo statu, prior hæc gestum mutasse videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum 'st.

Tanta est mobilitas, & rerum copia tanta,
'Tantaque sensibili quovis est tempore in uno
'Copia particularum, ut possit suppeditare.
Multaque in his rebus quærentur, multaque nobis
Clarandum 'st, plane si res exponere avemus.

Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idiplum.
An 'ne voluntatem nostram simulacra tuentur?
Et simulac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, si terram cordi 'st, si denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia sub verbone creat natura, paratque?
Quom præfertim aliis eadem in regione, locoque
Longe dissimileis animus res cogitet omnis?
Quid porro, in numerum procedere quom simulacra
Cernimus in somnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis gestum pede convenienti?
Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur,
Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cum sentimus id: ut cum vox emittitur una:
Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præsto sint simulacra locis in queisque parata?
Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.

Et

Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acute
Cernere non potis est animus, proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
Ipse parat sese porro, speratque futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ sint,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare:
Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acute?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semoræ fuerint, longæque remotæ.
Cur igitur mirum est, animus si cætera perdit,
Præter quam quibus est in rebus deditus ipse?
Deinde adopinamur de signis maxima parvis:
Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.

Fit quoque, ut interdum non suppeditetur imago
Ejusdem generis: sed foemina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adeste:
Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus: &, ut proferre vias
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porro validis ex apra lacertis
Esse, manusque datas utraque a parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.
Cætera de genere hoc inter quæcunque pretantur:
Omnia perversa præpostera sunt ratione.
Nil adeo quoniam natum 'st in corpore, ut uti
Possemus: sed quod natum 'st, id procreat usum.
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata:
Nec dictis orare prius, quàm lingua creata 'st:
Sed potius longe linguæ præcessit origo
Sermonem: multoque creatæ sunt prius aures,

Quam

Quam sonus est auditus: & omnia denique membra
 Ante fuere, (ut opinor) eorum quam foret usus.
 Haud igitur potuere utendi crescere causa.
 At contra conferre manu certamina pugnae,
 Et lacerare artus, foedareque membra cruore,
 Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.
 Et volnus vitare prius natura coegit,
 Quam daret objectum parmae laeva per artem,
 Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
 Multo antiquius est, quam lecti mollia strata.
 Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.
 Haec igitur possent utendi cognita causa
 Credier, ex usu quae sunt, vitaque reperta.
 Illa quidem seorsum sunt omnia, quae prius ipsa
 Nata, dedere suae post notitiam utilitatis.
 Quo genere in primis sensus, & membra videmus.
 Quare etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
 Utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
 Quod natura cibum quaerit quouisque animantis.
 Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
 Multa modis multis docui: sed plurima debent
 Ex animalibus iis, quae sunt exercita motu:
 Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur:
 Multa per os exhalantur, quom languida anhelant,
 His igitur rebus rarefcit corpus: & omnis
 Subruitur natura: dolor quam consequitur rem.
 Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus:
 Et recreet vireis interdatus, atque parentem
 Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
 Humor item discedit in omnia, quae loca cunque
 Poscunt humorem: glomerataque multa vaporis
 Corpora, quae stomacho praebent incendia nostro,
 Dissipat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem:
 Urere ne possit calor amplius aridus artus.
 Sic igitur tibi anhelata sitis de corpore nostro
 Abluitur, sic expletur jejuna cupido.

Nunc

Nunc qui fiat, uti passus proferre queamus,
 Cum volumus, varieque datum sit membra movere:
 Et quae res tantum hoc oneris protrudere nostri
 Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
 Dico, animo nostro primum simulacra meandi
 Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante.
 Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
 Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante.
 At, quod providet, illius rei constat imago.
 Ergo animus cum sese ita commovet, ut velit ire,
 Inque gredi: ferit extemplo, quae in corpore toto
 Per membra, atque artus, animae diffusa vis est.
 Et facile est factu, quoniam conjuncta tenetur.
 Inde ea proporro corpus ferit: atque ita tota
 Paullatim moles protruditur, atque movetur.
 Praeterea tum rarefcit quoque corpus: & aer,
 Scilicet ut debet, qui semper mobilis exstat,
 Per patefacta venit, penetratque foramina largus:
 Et dispergitur ad partes ita quasque minutas
 Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
 Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
 Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
 Tantula quod tantum corpus corpuscula possint
 Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
 Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
 Trudit agens magnam magno molimine navim:
 Et manus una regit quantovis impete euntem:
 Atque gubernaculum contorquet quolibet unum.
 Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
 Commovet, atque levi sustollit machina nisu.
 Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
 Inriget, atque animi curas è pectore solvat:
 Suavidicis potius, quam multis versibus, edam,
 Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in aetheriis dispersus nubibus Austris.
 Tu mihi da tenuis aureis, animumque sagacem:
 Ne fieri negites, quae dicam, posse: retroque

Vera

Vera repulsanti discedas pectore dicta :
 Tutemet in culpa quom sis, ne cernere possis.
 Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
 Vis animæ, partimque foras ejecta recessit :
 Et partim contrusa magis concessit in altum.
 Dissolvuntur enim tum demum membra fluuntque.
 Nam dubium non est, animai quin opera sit
 Sensus hic in nobis : quem cum sopor impedit esse,
 Tum nobis animam perturbatam esse putandum 'st,
 Ejectamque foras, non omnem : namque jaceret
 Æterno corpus perfusum frigore lethi :
 Quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
 In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis :
 Unde reconflari sensus per membra repente
 Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
 Sed quibus hæc rebus novitas confletur, & unde
 Perturbari anima, & corpus languescere possit,
 Expediam : tu fac ne ventis verba profundam.

Principio externa corpus de parte necessum 'st,
 Aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
 Tundier, atque ejus crebro pulsariet ictu.
 Proptereaque fere res omnes, aut corio sunt,
 Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice rectæ.
 Interiorem etiam partem spirantibus aer
 Verberat hic idem cum ducitur, atque reflatur.
 Quare utrinque secus quom corpus vapulet, & quom
 Perveniant plagæ per parva foramina nobis
 Corporis ad primas parteis, elementaque prima :
 Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.
 Conturbantur enim posituræ principiorum
 Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animai
 Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat :
 Pars etiam distracta per artus, non queat esse
 Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi.
 Inter enim sæpit aditus natura, viasque.
 Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
 Et quoniam non est, quasi quod suffulciat artus,

Debile

Debile fit corpus, languescunt omnia membra :
 Brachia, palpebræq; cadunt, poplitesque procumbunt
 'Sæpe etiam summittuntur, vireisque resolvunt.
 Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aer,
 Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
 Efficit : & multo sopor ille gravissimus exstat,
 Quem satur, aut lassus capias ; quia plurima tum se
 Corpora conturbant magno contrusa labore.
 Fit ratione eadem conjectus porro animai
 Altior, atque foras ejectus largior ejus,
 Et divisor inter se, ac distractior intus.

Et quoi quisque fere studio devinctus adhæret :
 Aut quibus in rebus multum sumus ante morati :
 Atque in qua ratione fuit contenta magis mens :
 In somnis eadem plerumque videmur obire :
 Causidici causas agere, & componere leges :
 Induperatores pugnare, ac proelia obire :
 Nautæ contractum cum ventis cernere bellum :
 Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
 Semper, & inventam patriis exponere chartis.
 Cætera sic studia, atque artes plerumque videntur
 In somnis animos hominum frustrata tenere.
 Et, quicumque dies multos ex ordine ludis
 Adfiduas dederunt operas : plerumque videmus,
 Quom jam destiterint ea sensibus usurpare,
 Reliquias tamen esse vias in mente patentis,
 Qua possint eadem rerum simulacra venire.
 Per multos itaque illa dies eadem obversantur
 Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
 Cernere saltanteis, & mollia membra moventeis :
 Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis,
 Auribus accipere, & confessum cernere eundem,
 Scenaique simul varios splendere decores.
 Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
 Et quibus in rebus consuerint esse operati
 Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
 Quippe videbis, equos forteis, cum membra jacebunt,

G

In

In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
 Et quasi de palma summas contendere vireis :
 Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete
 Venantumque canes in molli sæpe quiete
 Jactant crura tamen subito, vocesque repente
 Mittunt, & crebras redducunt naribus auras,
 Ut vestigia si teneant inventa ferarum,
 Expergestique sequuntur inania sæpe
 Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant :
 Donec discussis redeant erroribus ad se.
 At consueta domi catulorum blanda propago
 Degere, sæpe levem ex oculis, volucremq; soporem
 Discutere, & corpus de terra conripere instant,
 Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
 Et quam quæque magis sunt aspera semina eorum :
 Tam magis in somnis eadem sævire necessum 'st.
 At variæ fugiunt volucres, pennisque repente
 Sollicitant divûm nocturno tempore lucos,
 Accipitres somno in leni si prælia, pugnasque
 Edere sunt perfectantes, visæque volantes.

Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
 Magna etenim sæpe in somnis faciuntque, geruntque.
 Reges expugnant, capiuntur, prælia miscunt :
 Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem.
 Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt :
 Et quasi pantheræ morfu sævique leonis
 Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
 Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur :
 Indicioque sui facti per sæpe fuere.
 Multi mortem obeunt : multi de montibus altis
 Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
 Exterrentur, & ex somno, quasi mentibu' capti,
 Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
 Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
 Adsidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
 Pusi sæpe lacum propter, se, ac dolia curta,
 Somno devincti credunt extollere vestem,

Totius

Totius humorem saccatum ut corpori' fundant :
 Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
 Tum, quibus ætatis treta primitus insinuantur,
 Semen ubi ipsa dies membris matura creavit :
 Conveniunt simulacra foris è corpore quoque,
 Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris :
 Qui ciet irritans loca turgida femine multo :
 Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
 Fluminis ingentis fluctus, vestemque cruentent.

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
 Semen ; adulta ætas cum primum roborat artus.
 Namque alias aliud res commovet, atque laceffit :
 Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
 Quod simulatque suis ejectum sedibus exit :
 Per membra, atque artus decedit corpore toto
 In loca conveniens nervorum certa, cietque
 Continuo parteis genitales corporis ipsas.
 Irritata tument loca femine, fitque voluntas
 Ejicere id, quo se contendit dira libido :
 Incitat irritans loca turgida femine multo,
 Idque petit corpus mens, unde 'st saucia amore.
 Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
 Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
 Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.
 Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
 Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
 Seu mulier toto jactans è corpore amorem,
 Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
 Et jacere humorem in corpus de corpore ductum.
 Namque voluptatem præfagit multa cupido.
 Hæc Venus est nobis : hinc autem 'st nomen amoris :
 Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
 Stillavit gutta, & successit frigida cura.
 Nam si abest, quod ames : præsto simulacra tamen sunt
 Illius, & nomen dulce obversatur ad aureis.
 Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
 Abstertere sibi, atque alio convertere mentem :

G 2

Et

Et jacere humorem conlectum in corpora quæque:
 Nec retinere semel conversum unius amore:
 Et fervare sibi curam, certumque dolorem.
 Ulcus enim vivefcit, & inveterascit alendo,
 Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
 Si non prima novis conturbes volnera plagis,
 Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
 Aut alio possis animi traducere motus.
 Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
 Sed potius, quæ sunt sine poena, commoda sumit.
 Nam certa, & pura est sanis magis inde voluptas,
 Quam miseris: etenim potiundi tempore in ipso
 Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
 Nec constat quid primum oculis, manibusq; fruuntur.
 Quod petiere, premunt arte, faciuntque dolorem
 Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis,
 Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
 Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
 Quodcunque est, rabies unde illæ germina surgunt.
 Sed leviter poenas frangit Venus inter amorem,
 Blandaque refrænât morsus admitta voluptas.
 Namque in eo spes est, unde 'st ardoris origo,
 Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.
 Quod fieri contra coram natura repugnat:
 Unaque res hæc est, quouis quam pluria habemus,
 Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
 Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus:
 Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
 Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido:
 Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
 Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
 'Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
 Ut bibere in somnis sitiens quom quærit, & humor
 Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit:
 Sed laticum simulacra petit, frustra que laborat:
 In medioque sitit torrenti flumine potans.
 Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis:

Nec

Nec satiare queunt spectando corpora coram:
 Nec manibus quidquam teneris abradere membris
 Possunt, errantes incerti corpore toto.
 Denique quom membris conlatis flore fruuntur
 Ætatis: quom jam præfagit gaudia corpus,
 Atque in eo est Venus, ut muliebria conferat arva:
 Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
 Oris: & inspirant pressantes dentibus ora:
 Nequicquam, quoniam nihil inde abradere possunt,
 Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
 Nam facere interdum id veile, & certare videntur:
 Ulque adeo cupide Veneris compagibus hærent,
 Membra voluptatis dum vi labefacta liquefcunt.
 Tandem ubi se rupit nervis conlecta cupido:
 Parva sit ardoris violenti pausa parumper;
 Inde redit rabies eadem, & furor ille revisit:
 Quom sibi, quod cupiant ipsi, contingere quærunt:
 Nec reperire, malum id possunt quæ machina vincat:
 Ulque adeo incerti tabescunt volnere cæco.
 Adde quod absument vireis, pereuntque labore.
 Adde quod alterius sub nutu degitur æta.
 Labitur interea res, & vadimonia fiunt.
 Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
 Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
 Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
 Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
 Assidue, & Veneris sudorem exercita potat:
 Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
 Interdum in pallam, ac Melitensia, Cæaque vertunt.
 Eximia veste & victu convivia, ludi,
 Pocula crebra, unguenta, coronæ, festa parantur:
 Nequicquam, quoniam medio de fonte lepórum
 Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
 Aut quod conscius ipse animus se forte remorder,
 Desidiose agere ætatem, lustrisque perire:
 Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit:
 Quod cupido adfixum cordi vivefcit, ut ignis:

G 3

Aut

Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
 Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.
 Atque in amore mala hæc proprio, summeq; secundo
 Inveniuntur: in adverso vero, atque inopi sunt,
 Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
 Innumerabilia: ut melius vigilare sit ante,
 Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
 Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
 Non ita difficile est quam captum retibus ipsis
 Exire: & validos Veneris perrumpere nodos.

Et tamen implicius quoque possis, inque pedibus
 Effragere infestum, nisi tute tibi obvius obstes:
 Et prætermittas animi vitia omnia primum:
 Tum quæ corpori sunt ejus, quam percupis, ac vis.
 Nam hoc faciunt homines plerumque, cupidine cæci:
 Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda verè.
 Multimodis igitur pravas, turpeisque videmus
 Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
 Atque alios alii inrident, Veneremque suadent
 Ut placent, quoniam foedo afflictantur amore:
 Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
 Nigra, *μελίχρος* est: immunda & foetida, *ἀνοσμη*
 Cæcia, *παλλὰ δόν* nervosa, & lignea, *δερκίς*
 Parvola, pumilio, *χαείτων* ia, tota merum sal:
 Magna, atque immanis, *κατάπηξι*, plenaq; honoris:
 Balba, loqui non quit, *τεγυλίς*, muta, prudens est.
 At flagrans, odiosa, loquacula, *λαμπέδον*, fit.
ἰσχυρὸν ἐραυρήιον tum fit, quom vivere non quit
 Præ macie: *ραδινὴ* vero est, jam mortua tussi.
 At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho.
 Simula, *λευνὴ*, ac satyra 'st: labiosa, *φίλημα*.
 Cætera de genere hoc longum 'st si dicere coner.
 Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
 Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
 Nempe aliæ quoq; sunt: nempe hac sine viximus ante:
 Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi:
 Et miseram tetris se suffit odoribus ipsa:

Quam

Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinant.
 At lacrymans exclusus amator limina sæpe
 Floribus & fertis operit, posteisque superbos
 Unguit amaracino, & foribus miser oscula figit.
 Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
 Una modo, causas abeundi quærat honestas:
 Et meditata diu cadat alte sumpta querela:
 Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quod illi
 Plus videat, quam mortali concedere par est.
 Nec veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ
 Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
 Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore:
 Nequicquam, quoniam tu animo tamen omnia possis
 Protrahere in lucem, atque omneis anquirere nisus.
 Et si bello animo 'st, & non odiosa vicissim,
 Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore:
 Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.
 Et tenet adsuctis humectans oscula labris.
 Nam facit ex animo sæpe: & communia quærens
 Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
 Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
 Et pecudes, & equæ maribus subsidere possent,
 Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans
 Natura, & venerem salientum læta retractat.
 Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas
 Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
 In triviis non sæpe canes discedere aventes,
 Divorsi cupide summis ex viribus tendunt,
 Cum interea validis Veneris compagibus hærent?
 Quod facerent nunquam, nisi mutua gaudia nossent:
 Quæ lacere in fraudem possent, vinctosque tenere.
 Quare etiã atq; etiam (ut dico) est communi' voluptas.
 Et commiscendo cum semen forte virile
 Foemina commulxit subita vi, conripuitque:
 Tum similes matrum materno semine fiunt:

G.4

Ut

Ut patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
 Esse vides juxtim, miscenteis volta parentum:
 Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt,
 Semina quom Veneris stimulis excita per artus
 Obvia confligit conspirans mutuus ardor:
 Et neque utrum superavit eorum, nec superatum 'st.
 Fit quoque, ut interdum similes existere avorum
 Possint, & referant proavorum sæpe figuras,
 Propterea, quia multa modis primordia multis
 Mistra suo celant in corpore sæpe parentes,
 Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta.
 Inde Venus varia producit sorte figuras:
 Majorumque refert voltus, vocesque, comasque.
 Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
 Fiunt, quam facies, & corpora, membraque nobis.
 Et muliebri oritur patrio de semine sæcium:
 Maternoque mares exiunt corpore creti.
 Semper enim partus duplici de semine constat:
 Atque, utri simile est magis id, quodcunque creatur,
 Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis,
 Sive virum suboles, sive 'st muliebris origo.

Nec divina fatum genitalem numina quoquam
 Absterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
 Appelletur, & ut sterili Venere exigat avum:
 Quod plerique putant: & multo sanguine mœlli
 Conspergunt aras: adolentque altaria donis,
 Ut gravidas reddant uxores semine largo.
 Nequicquam divum numen, sortisique fatigant.
 Nam steriles nimium crasso sunt semine partim:
 Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
 Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
 Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu.
 Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
 Mittitur: aut non tam prolixo provolat ictu:
 Aut penetrare locos æque nequit: aut penetratum,
 Ægre admiscetur muliebri semine semen,

Nam

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur.
 Atque alias alii complent magis, ex aliisque
 Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
 Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
 Pluribus: & nactæ post sunt tamen, unde puellos
 Suscipere, & partu possent ditescere dulci.
 Et, quibus ante domi foecundæ sæpe nequissent
 Uxores parere, inventa 'st illis quoque compar
 Natura, ut possent natis munire senectam.
 Usque adeo magni refert, ut semina possint:
 Seminibus commisceri genitaliter apta,
 Crassaque conveniant liquidis, & liquida crassis,
 Quæ quoi juncta viro sit femina per Veneris res.
 Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
 Namque aliis rebus concresecunt semina membris,
 Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.
 Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
 Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
 Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur:
 Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
 Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
 Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.
 Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
 Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet:
 Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
 Licet enim sulci recta regione, viaque
 Vomere, atque locis avertit seminis ictum.
 Idque sua causa consuerunt scorta moveri,
 Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
 Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
 Conjugibus quod nil nostris opus esse viderur.
 Nec divinitus est interdum, Venerisque sagittis,
 Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
 Nam facit ipsa suis interdum femina factis,
 Morigerisque modis, & mundo corpori' culta,
 Ut facile insuescat secum vir degere vitam.

G 5

Quod

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
 Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
 Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit,
 Nonne vides, etiam guttas in saxa cadentis
 Humoris, longo in spatio pertundere saxa?

T. LU.

T. LUCRETII.

LIBER QUINTUS.

Quis potis est dignum polleanti pectore car-
 men
 Condere, pro rerum majestate, hisque re-
 pertis?

Quisve valet verbis tantum, qui fundere laudes
 Pro meritis ejus possit, qui talia nobis

Pectore prava suo, quaesitaque premia liquit?

Nemo (ut opinor) erit mortali corpore cretus.

Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,

Dicendum 'st: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,

Qui princeps vitae rationem invenit eam, qua

Nunc appellatur sapientia: quique per artem

Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,

In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.

Confer enim divina aliorum antiqua reperta.

Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris:

Virigeni laticem mortalibus instituisse:

Cum tamen his posset sine rebus vita manere:

Ut fama 'st, aliquas etiam nunc vivere genteis.

At bene non poterat sine puro pectore vivi.

Quo magis hic merito nobis deus esse videtur:

Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis

Dulcia permulcent animos solatia vitae.

Herculis antistare autem si facta putabis:

Longius à vera multo ratione ferere.

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus?

Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus?

Denique

Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?

Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?

Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,

Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,

Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ

Unguibus Arcadiæ volucres Stymphála colentes?

Aureaque Hesperidum servans fulgentia mâla

Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,

Arboris amplexus stirpem: quid denique obesser,

Propter Atlantæum litus, pelageque severa,

Quo neq; noster adit quisquam, neq; Barbarus aude?

Cætera de genere hoc quæ sunt portenta perempta,

Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?

Nil, ut opinor, ita ad satietem terra ferarum

Nunc etiam scatis, & trepido terrore repleta 'st

Per nemora ac montes magnos, sylvasq; profundas:

Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.

At nisi purgatum 'st pectus, quæ prælia nobis,

Atque pericula tunc ingratis insinuandum?

Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres

Sollicitum curæ? quantique perinde timores?

Quidve superbia, spurcicies, petulantia, quantas

Efficiunt cladeis? quid luxus, desidiæque?

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque

Expulerit dictis, non armis: nonne decebit,

Hunc hominem numero divum dignari esse?

Cum bene præsertim multa, ac divinitus ipsis

Immortalibus de divis dare dicta fuerit:

Atque omnem rerum naturam pandere dictis,

Quoius ego ingressus vestigia, nunc rationes

Prosequor: ac doceo dictis, quo quæque creata

Fœdere sint, in eo quàm sit durare necessum:

Nec validas ævi valeant rescindere leges.

Quo genere in primis animi natura reperta 'st,

Nativo primum consistere corpore creta:

Nec posse incolumis magnum durare per ævum:

Sed

Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,

Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.

Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,

Ut mihi, mortali consistere corpore mundum,

Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:

Et quibus ille modis congressus materiai

Fundarit terram, cœlum, mare, sidera, solem,

Lunaique globum: tum quæ tellure animantes

Exstiterint: & quæ nullo sint tempore natæ:

Quove modo genus humanum variante loquela

Cœperit inter se vesci per nomina rerum:

Et quibus ille modis divum metus insinuarit

Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur

Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divum.

Præterea solis cursus, lunæque meatus

Expediam, qua vi flectat natura gubernans:

Ne forte hîc inter cœlum, terramque reamur

Libera sponte sua cursus lustrare peremneis,

Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:

Neve aliqua divum volvi ratione putemus.

Nam, bene qui didicere deos securum agere ævum,

Si tamen interea mirantur, qua ratione

Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,

Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris:

Rursus in antiquas referuntur relligiones,

Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse

Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,

Quid nequeat: finita potestas denique quibique

Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,

Principio, maria ac terras, cœlumque tuere:

Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,

Treis species tam dissimileis, tria talia texta,

Una dies dabit exitio: multosque per annos

Sustentata quæ moles & machina mundi.

Nec me animi fallit, quam res nova, mira que menti,

Accidat, exitium cœli terræque futurum:

Et

Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis :
 Ut sit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
 Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
 Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
 Proxima fert humanum in pectus, templaq; mentis,
 Sed tamen effabor : dictis dabit ipsa fidem res
 Forsitan, & graviter terrarum & motibus orbis
 Omnia conquassari in parvo tempore cernes :
 Quod procul à nobis flectat fortuna gubernans :
 Et ratio potius, quam res persuadeat ipsa,
 Succidere horrifono posse omnia victa fragore,
 Qua prius aggrediar quam de re fundere fata
 Sanctius, & multo certa ratione magis, quam
 Pythia quæ tripodè è Phœbi, lauroque profatur :
 Multa tibi expediam doctis solatia dictis :
 Relligione refrænatus ne forte rearis,
 Terras, & solem, cœlum, mare, sidera, lunam,
 Corpore divino debere æterna manere :
 Proptereaque putes, ritu par esse Gigantum,
 Pendere eos poenas immani pro scelere omneis,
 Qui ratione sua disturbent moenia mundi,
 Præclarumque velint cœli restinguere solem,
 Immortalia mortali sermone notantes :
 Quæ procul usque adeo divino ab numine distent,
 Inque deum numero sic sint indigna videri,
 Notitiam potius præbere ut posse putentur,
 Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
 Quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
 Posse animi natura putetur, consiliumque.
 Sicut in æthere non arbor, nec in æquore salso :
 Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis :
 Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
 Certum, ac dispositum est, ubi quicquid crescat, & insit
 Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 Sola, neque à nervis, & sanguine longiter esse.
 Hoc si posset enim : multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse

Posset,

Posset, & innasci quavis in parte soleret :
 Tandem in eodem homine, atq; in eodem vase maneret.
 Quod quoniam nostro quoq; constat corpore certum,
 Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
 Seorsum anima, atq; animus: tanto magis insiciendum,
 Totum posse extra corpus, formamque animale
 Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
 Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
 Haud igitur constant divino prædica sensu,
 Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
 Illud item non est ut possis credere, sedes
 Esse Deum sanctas in mundi partibus ullis.
 Tenuis enim natura Deum, longeque remota
 Sensibus à nostris, animi vix mente videtur.
 Quæ quoniam manuum tactum suffûgit, & ictum,
 Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
 Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum,
 Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
 Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
 Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
 Dicere porro, hominum causa voluisse parare
 Præclaram mundi naturam, proptereaque
 Id laudabile opus divum laudare decere,
 Æternumque putare, atque immortale futurum,
 Nec fas esse, Deum quod sit ratione vetusta
 Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
 Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
 Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam :
 Cætera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi,
 Desipere est ; quid enim immortalibus, atque beatis
 Gratia nostra queat largiri emolumentum,
 Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur ?
 Quidve novi potuit tanto post ante quietos
 Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem ?
 Nam gaudere novis rebus debere videtur,
 Cui veteres obsunt ? sed, cui nil accidit ægri
 Tempore in anteaclio, cum pulchre degeret ævum,
 Quid

Quid possit novitatis amorem accendere tali?
 An credo in tenebris vita, ac moerore jacebat,
 Donec diluxit rerum genitalis origo?
 Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
 Natus enim debet quicumque 'st, velle manere
 In vita, donec retinebit blanda voluptas.
 Qui nunquam vero vitæ gustavit amorem,
 Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
 Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
 Notities hominum, divis unde infita primum?
 Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
 Quove modo 'st unquam vis cognita principiorum,
 Quidnam inter sese permutato ordine possent,
 Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
 Namq; ita multa modis multis primordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possint congressa creare,
 Ut non sit mirum si in taleis disposituras
 Deciderunt quoque, & in taleis venere meatus,
 Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.
 Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
 Hoc tamen ex ipsis coeli rationibus ausim
 Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
 Nequaquam nobis divinitus esse pararam
 Naturam rerum, tanta stat prædita culpa.
 Principio, quantum coeli tegit impetus ingens,
 Inde avidam partem monteis sylvæque ferarum
 Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
 Et mare, quod late terrarum distinet oras.
 Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
 Assiduisque geli casus mortalibus aufert.
 Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
 Sentibus obducat, ni vis humana resistat.
 Vitæ causa valido consueta bidenti
 Ingemere, & terram pressis proscindere aratris.

Si non foecundas vertentes vomere glebas,
 Terræque solum subigentes cimus ad ortus:
 Sponte sua nequeant liquidas existere in auras:
 Et tamen interdum magno quæsita labore,
 Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
 Aut nimis torret fervoribus ætherius sol,
 Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinae,
 Flabraque ventorum violento turbine vexant.
 Præterea genus horrifera natura ferarum,
 Humanæ genti infestum, terræque marique,
 Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
 Apportant? quare mors immatura vagatur?
 Tum porro puer, ut sævis projectus ubi undis
 Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
 Vitali auxilio: cum primum in luminis oras
 Nixibus ex alvo matris natura profudit:
 Vagituque locum lugubri complet, ut æquum 'st,
 Cui tantum in vita restet transire malorum.
 At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque:
 Nec crepitacula eis opus sunt, nec cuiquâ adhibenda 'st
 Almæ nutriceis blanda atque infracta loquela:
 Nec varias quærunt vestes pro tempore cœli.
 Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
 Quæ sua turentur, quando omnibus omnia large
 Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.
 Principio quoniam terræ corpus, & humor,
 Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
 E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
 Omnia nativo ac mortali corpore constant:
 Debet tota eadem mundi natura putari.
 Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
 Corpore nativo & mortalibus esse figuris:
 Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
 Et nativa simul: quapropter maxima mundi
 Cum videam membra, ac parteis consumpta regigni,
 Scire licet, cœli quoque idem terræque fuisse
 Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
 Memmi, quod terram, atque ignem mortalia sumpsi
 Esse: neque humorem dubitavi, aurasque perire:
 Atque eadem gigni, rursusque auferere dixi:
 Principio pars terrae nonnulla perusta
 Solibus assiduis, multa pulsata pedum vi
 Pulveris exhalat nebulam, nubibusque volanteis,
 Quas validi toto dispergunt aere venti:
 Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
 Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
 Præterea pro parte sua quodcumque alid, auget,
 Roditur: & quoniam dubio procul esse videtur
 Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum:
 Ergo terra tibi limatur, & aucta recrefcit.
 Quod superest, humore novo mare, flumina, fontis
 Semper abundare, & latices manare perenneis,
 Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
 Undique declarat: sed primum quicquid aquae
 Tollitur, in summaque fit, ut nihil humor abundet,
 Partim quod validi verrentes æquora venti
 Deminuunt, radiisque retexens ætheris sol:
 Partim quod subter per terras diditur omneis.
 Percolatur enim virus, retroque remanat
 Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
 Convenit: inde super terras fluit agmine dulci,
 Qua via facta semel liquido pede detulit undas.
 Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
 Innumerabiliter privas mutatur in horas.
 Semper enim quodcumque fluit de rebus, id omne
 Aëris in magnum fertur mare: qui nisi contra
 Corpora retribuatur rebus, recreetque fluenteis,
 Omnia jam resoluta forent, & in aera versa.
 Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
 Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.
 Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
 Intrigat assidue cœlum candore recenti,
 Suppeditatque novo confestim lumine lumen,

Nam

Nam primum quicquid fulgoris disperit eij,
 Quocumque accidit: id licet hinc cognoscere possis,
 Quod simul ac primum nubes succedere soli
 Coepere, & radios inter quasi rumpere lucis,
 Ex templo inferior pars horum disperit omnis,
 Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur,
 Ut noscas splendore novo res semper egere,
 Et primum jactum fulgoris quemque perire,
 Nec ratione alia res posse in sole videri,
 Perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
 Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
 Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
 Fulguribus pingues multa caligine tedæ,
 Consimili properant ratione, ardore ministro
 Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant:
 Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
 Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
 Exitium celeri toleratur origine flammæ.
 Sic igitur, solem, lunam, stellasque putandum
 Ex alio, atque alio lucem jactare subortu,
 Et primum quicquid flammæ perdere semper:
 Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
 Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
 Non altas turreis ruere, & putrescere saxa?
 Non delubra deum, simulacraque fessa fatisci?
 Nec sanctum numen fati protollere sineis
 Possit? neque adversus naturæ foedera niti?
 Denique non monumenta virum dilapsa videmus
 Cedere proporro, subitoque senescere casu?
 Non ruere avolfos filices à montibus altis,
 Nec validas ævi vireis perferre patique
 Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
 Ex infinito quæ tempore pertolerassent
 Omnia tormenta ætatis privata fragore.
 Denique jam tædere hoc circû, supraque, quod omnem
 Continet amplexu terram: quod procreat ex se
 Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
 Totum

Totum nativum mortali corpore constat.
 Nam quodcunque alias ex se res auget, alitque,
 Deminui debet, recreari cum recipit res.
 Præterea si nulla fuit genialis origo
 Terrai & coeli, semperque æterna fuere :
 Cur supera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
 Non alias alii quoque res cecinere poetæ ?
 Quo tot facta virum toties cecidere ? nec usquam
 Æternis famæ monumentis insita florent ?
 Verum (ut opinor) habet novitatem summa, recensq;
 Natura 'st mundi, neque pridem exordia cepit.
 Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur :
 Nunc etiam augescunt, nunc addita navigiis sunt
 Multa : modo organici melicos peperere sonores.
 Denique natura hæc rerum, ratioque reperta 'st
 Nuper, & hanc primus cum primis ipse repertus
 Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.
 Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis :
 Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
 Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
 Aut ex imbribus assiduis exisse rapaceis
 Per terras, amneis, atque oppida cooperuisse :
 Tanto quippe magis victus fateare necesse 'st,
 Exitium quoque terrai, coelique futurum.
 Nam cum res tantis morbis tantisque periculis
 Tentarentur : ibi si tristior incubuisset
 Causa, darent late cladem, magnasque ruinas :
 Nec ratione alia mortales esse videmur
 Inter nos : nisi quod morbis ægrificimus isdem,
 Atque illi, quos à vita natura removit.
 Præterea quæcunque manent æterna, necesse 'st,
 Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
 Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat artas
 Dissociare intus parteis, ut material
 Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante :
 Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
 Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane 'st.

Quod.

Quod manet intactum, neq; ab ictu fungitur hilum :
 Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
 Quo quasi res possint discedere, dissolvique,
 Sicut fummarum summa 'st æterna, neque extra
 Quis locus est, quo dissiliant : neq; corpora sunt, quæ
 Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
 At neque (uti docui) solido cum corpore mundi
 Natura 'st, quoniam admistum 'st in rebus Inane :
 Nec tamen est ut Inane, neque autem corpora desunt,
 Ex infinito quæ possint forte coorta
 Proruerè hanc rerum violento turbine summam,
 Aut aliam quamvis cladem importare periculi.
 Nec porro natura loci, spatiumque profundi
 Deficit, exspergi quo possint moenia mundi,
 Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
 Haud igitur lethi præclusa 'st janua coelo,
 Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis :
 Sed patet immani, & vasto respectat hiatus.
 Quare etiam nativa necesse 'st confiteare
 Hæc eadem : neq; enim mortali corpore quæ sunt,
 Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
 Immensi validas ævi contemnere vireis.
 Denique tantopere inter se cum maxima mundi
 Pugnent membra, pio nequaquam concita bello :
 Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
 Posse dari finem ? vel cum sol, & vapor omnis
 Omnibus epotis humoribus exsuperarint,
 Quod facere intendunt, neq; adhuc conata patrantur :
 Tantum suppeditant amnes, ulroque minantur
 Omnia diluviare ex alto gurgite ponti,
 Nequicquam, quoniam verrentes æquora venti
 Deminuunt, radiisque retexens ætheriis sol ;
 Et siccare prius confidunt omnia posse,
 Quam liquor incepti possit contingere finem
 Tantum spirantes æquo certamine bellum
 Magnis de rebus inter se cernere certant :
 Cum semel in terra fuerit superantior ignis,

Et

Et semel (ut fama 'st) humor regnarit in arvis.
 Ignis enim superavit, & ambens multa peruffit,
 Avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
 Æthere raptavit toto, terrasque per omnes.
 At pater omnipotens ira tum percitus acri
 Magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu
 Deturbavit equis in terram; solque cadenti
 Obvius æternam suscepit lampada mundi:
 Disiectosque redegit equos, junxitque trementeis:
 Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans,
 Scilicet ut veteres Graiùm cecinere poetæ:
 Quod procul à vera 'st animi ratione repulsum
 Ignis enim superare potest, ubi materiai
 Ex infinito sunt corpora plura coorta:
 Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ:
 Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
 Humor item quondam cœpit superare coortus,
 Ut fama 'st hominum, multas quando obruit urbeis,
 Inde ubi vis aliqua ratione averfa recessit,
 Ex infinito fuerat quæcunque coorta,
 Constiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
 Sed quibus ille modis conjectus materiai
 Fundarit cœlum ac terram, pontique profunda,
 Solisque & lunæ cursus, ex ordine ponam.
 Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt:
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
 Sed quia multa modis multis primordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possent congressa creare:
 Propterea fit, uti magnum volgata per ævum
 Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
 Tandem ea convenient, quæ ut convenère, repente
 Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
 Terrai, maris, & cœli, generisque animantium.

Hic

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 Altivolans poterat, neque magni sidera mundi,
 Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aer,
 Nec similis nostris rebus res ulla videri:
 Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
 Diffugere inde loci partes coepere, paresque
 Cum paribus jungi res, & discludere mundum,
 Membraque dividere, & magnas disponere parteis
 Omnigenis è principiis, discordia quorum,
 Intervals, vias, connexus, pondera, plagas,
 Concurfus, motus turbabat, proelia miscens,
 Propter dissimileis formas variasque figuras,
 Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
 Nec motus inter sese dare convenienteis:
 Hoc est à terris altum secernere cœlum,
 Et seorsum mare, uti secreto humore pateret,
 Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.
 Quippe etenim primum terrai corpora quæque,
 Propterea quod erant gravia, & perplexa, coibant,
 In medioque imas capiebant omnia fedes.
 Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
 Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
 Lunamque efficerent, & magni mœnia mundi.
 Omnia enim magis hæc è levibus atque rotundis
 Seminibus, multoque minoribu' sunt elementis,
 Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
 Partibus erumpens primus se sustulit æther
 Signifer, & multos secum levis abstulit igneis:
 Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
 Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
 Matutina rubent radiati lumina solis,
 Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes:
 Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur:
 Omnia quæ sursum cum conciliantur in alto,
 Corpore concreto subtexunt nubila cœlum:
 Sic igitur tum se levis, ac diffusilis æther
 Corpore concreto circumdatus undique sepsit,

Et

Et late diffusus in omnis undique parteis,
 Omnia sic avido complexu cætera sepsit.
 Hunc exordia sunt solis lunæque secuta :
 Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris :
 Quæ neque terra sibi adscivit, neq; maximus æther
 Quod nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent :
 Nec levia, ut possent per summas labier oras :
 Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
 Versent, & partes ut mundi totius extent.
 Quod genus in nobis quædam licet in statione
 Membra manere, tamen cum sint ea, quæ moveantur.

His igitur rebus retractis, terra repente,
 Maxima qua nunc se ponti plaga cærulea tendit,
 Succidit, & falso suffudit gurgite fossas :
 Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,
 Et radii solis cogebant undique terram
 Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
 In medio ut propulsa suo condensa coiret :
 Tam magis expressus falsus de corpore sudor
 Augebat mare manando, camposque natanteis :
 Et tanto magis illa foras elapsa volabant
 Corpora multa vaporis, & aeris, altaque coeli
 Densebant procul à terris fulgentia templa :
 Sidebant campi, crescebant montibus altis
 Ascensus : neque enim poterant subsidere saxa,
 Nec pariter tantundem omnes succumbere partes.
 Sic igitur terræ concreto corpore pondus
 Constitit, atque omnis mundi quasi limus in imum
 Confluxit gravis, & subsedit funditus, ut fax.
 Inde mare, inde aer, inde æther ignifer ipse,
 Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta,
 Et leviora aliis alia, & liquidissimus æther,
 Atque levissimus aeris super influit auras,
 Nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
 Commiscet : finit hæc violentis omnia verti
 Turbinibus : finit incertis turbare procellis :
 Ipse suos igneis certo fert impete labens.

Nam

Nam modice fluere, atque uno posse æthera nisu,
 Significat ponti mare, certo quod fluit æstu,
 Unum labendi conservans usque tenorem.
 Motibus astrorum nunc quæ sit causa canamus.
 Principio magnus cœli si vertitur orbis :
 Ex utraque polum parti premere æra nobis
 Dicendum 'st : extraq; tenere, & claudere utrinque :
 Inde alium supera fluere, atque intendere eodem,
 Quo volvenda micant æterni sidera mundi :
 Aut alium subter, contra qui subvehat orbem :
 Ut fluvios versare rotas, atque haustra videmus.
 Est etiam quoque, uti possit cœlum omne manere
 In statione, tamen cum lucida signa ferantur :
 Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
 Quærentesque viam circumversantur, & ignes
 Passim per cœli volvunt se immania templa :
 Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
 Versat agens igneis : sive ipsi serpere possunt,
 Quo cujusque cibus vocat atque invitat eunteis,
 Flammæ per cœlum pascentis corpora passim.
 Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
 Difficile 'st : sed quid possit, fiatque per Omne
 In variis mundis varia ratione creatis,
 Id doceo : pluresque sequor disponere causas
 Motibus astrorum : quæ possint esse per Omne.
 E quibus una tamen sit & hæc quoq; causa necesse 'st,
 Quæ vegeat motum signis : sed quæ sit earum
 Præcipere, haudquaquam 'st pedetentim progredientis.
 Terraque ut in media mundi regione quiescat,
 Evanescere paullatim, & decrescere pondus
 Convenit : atque aliam naturam subter habere
 Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
 Partibus aeriis mundi, quibus insita fudit.
 Propterea non est oneri, neque deprimit auras :
 Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra :
 Nec caput est oneri collo, nec denique totum
 Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.

H

At

At quæcunque foris veniunt, impositaque nobis
 Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora :
 Usque adeo magni refert, cui quæ adiaceat res,
 Sic igitur tellus non est aliena repente
 Adlata, atque auris aliunde objecta alienis :
 Sed pariter prima concepta ab origine mundi :
 Certa que pars ejus, quasi nobis membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concussa repente
 Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu :
 Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
 Partibus aeriis mundi, cœloque revincta.
 Nam communibus inter se radicibus hærent
 Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
 Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
 Sustineat corpus tenuissima vis animai,
 Propterea quia tam conjuncta, atq; uniter apta 'st ?
 Denique jam saltu pernici tollere corpus
 Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat ?
 Jamne vides quantum tenuis natura valere
 Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer
 Conjunctus terris, & nobis est animi vis ?

Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
 Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
 Nam quibus è spatiis cunque ignes lumina possunt
 Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
 Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
 Flammaram, nihilo ad speciem 'st contractior ignis.
 Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
 Perveniant nostros ad sensus, & loca tingunt :
 Forma quoque hinc solis debet filumque videri,
 Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.

Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
 Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
 Quicquid id est, nihilo fertur majore figura,
 Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
 Nam prius omnia, quæ longè remmota tuemur
 Aera per multum specie confusa videntur,

Quam

Quam minimum filum : quapropter luna necesse 'st,
 Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
 Præbet, ut est oris extremis cunque notata,
 Quanta hæc cunque fuerit, tanta hinc videatur in alto.
 Postremo quoscunque vides hinc ætheris igneis,
 (Quandoquidem, quoscunque in terris cernimus igneis,
 Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum ;
 Perparvum quiddam interdum mutare videntur
 Alterutram in partem filum, cum longius absint,)
 Scire licet, perquam pauxillo posse minores
 Esse, vel exigua majores parte, brevique :

Illud item non est mirandum, qua ratione
 Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
 Quod maria, ac terras omnes cœlumque rigando
 Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
 Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
 Largifluum fontem scatere, atque erumpere flumen
 Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis
 Undique conveniunt, & sic coniectus eorum
 Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor ;
 Nonne vides etiam, quam late parvus aquai
 Prata riget fons interdum, campisque redundet ?
 Est etiam quoque, uti non magno solis ab igni
 Aera percipiat calidis fervoribus ardor,
 Opportunus ita 'st si forte, & idoneus aer,
 Ut queat accendi parvis ardoribus ictus :
 Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
 Accipere ex una scintilla incendia passim,
 Forfitan & rosea sol alte lampade lucens
 Possideat multum cæcis fervoribus ignem
 Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
 Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.

Nec ratio solis simplex, nec certa patefcit,
 Quo pacto æstivis è partibus Ægocerotis
 Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
 Canceris ut vertat metas se ad solstitialis :
 Lunaque mensibus id spatium videatur obire,

H 2

Annua

Annua sol in quo consumit tempora cursu :
 Non, inquam, simplex his rebus reddita causa 'st.
 Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit :
 Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
 Tanto posse minus cum coeli turbine ferri.
 Evanescere enim rapidas illius, & acreis
 Imminui subter vireis, ideoque relinqui
 Paullatim solem cum posterioribu' signis,
 Inferior multo quod sit, quam fervida signa :
 Et magis hoc lunam : & quanto demissior ejus
 Cursus abest procul à coelo, terrisque propinquat,
 Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
 Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
 Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
 Hanc adipiscuntur, circum præterque feruntur.
 Propterea sit, ut hæc ad signum quodque reverti
 Mobilius videatur, ad hanc quia signa revolunt.
 Fit quoque ut è mundi transversis partibus ær
 Alternis certo fluere alter tempore possit,
 Qui queat æstivis solem detrudere signis
 Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem :
 Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
 Æstiferas usque in parteis, & fervida signa.
 Et ratione pari lunam, stellasque putandum 'st,
 Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
 Aeribus posse alternis à partibus ire.
 Nonne vides etiam diversis nubila ventis
 Diversas ire in parteis, inferna supernis ?
 Qui minus illa queant per magnos ætheris orbeis
 Æstibus inter se diversis sidera ferri ?
 At nox obruit ingenti caligine terras,
 Aut ubi de longo cursu sol extima coeli
 Impulit, atque suos efflavit languidus igneis
 Concussos itere, & labefactos aere multo :
 Aut quia sub terras cursum convertere cogit
 Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem.

Tem-

Tempore item certo roseam Matuta per oras
 Ætheris auroram defert, & lumina pandit,
 Aut quia sol idem sub terras ille revertens
 Anticipat coelum radiis accendere tentans :
 Aut quia conveniunt ignes, & semina multa
 Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
 Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
 Quod genus Idæis fama 'st è montibus altis
 Dispersos igneis orienti lumine cerni :
 Inde coire globum quasi in unum, & conficere orbem.
 Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
 Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
 Semina confluere, & solis reparare nitorem.
 Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
 Omnibus in rebus : florescunt tempore certo
 Arbuta, & certo dimittunt tempore florem.
 Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
 Tempore, & impubem molli pubescere veste,
 Et pariter mollem mælis demittere barbam.
 Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,
 Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
 Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
 Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
 Consequa natura 'st jam rerum ex ordine certo.
 Crescere itemque dies licet, & tabescere nocteis,
 Et minui luces, cum sumant augmina noctes :
 Aut quia sol idem sub terras, atque superne,
 Imparibus currens anfractibus ætheris oras
 Partit : & in parteis non æquas dividit orbem :
 Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
 Ejus in adversa tanto plus parte relatus,
 Donicum ad id signum coeli pervenit, ubi anni
 Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras,
 Nam medio cursu flatus Aquilonis, & Austris,
 Distinet æquato coelum discrimine metas,
 Propter signiferi posituram totius orbis :
 Annua sol in quo contundit tempora serpens,

H 3

Ob-

Obliquo terras, & coelum lumine lustrans :
 Ut ratio declarat eorum, qui loca coeli
 Omnia dispositis signis ornata notarunt :
 Propterea fit uti videantur dicere verum :
 Aut quia crassior est certis in partibus aer,
 Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
 Nec penetrare potest facile atque emergere ad ortus.
 Propterea noctes hiberno tempore longæ
 Cessant, dum veniat radiatum insigne diei :
 Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
 Tardius & citius consuerunt confluere igneis,
 Qui faciant solem certa de surgere parte.

Luna potest solis radiis percussa nitere,
 Inque dies majus lumen convertere nobis
 Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
 Donecum eum contra pleno bene lumine fulsit,
 Atque oriens obitus ejus super edita vidit :
 Inde minutatim retro quasi condere lumen
 Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
 Labitur ex alia signorum parte per orbem :
 Ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
 Consimilem, cursusque viam sub sole tenere :
 Propterea fit, uti videantur dicere verum.
 Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit
 Volvier, & varias splendoris reddere formas.
 Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & una
 Labitur omnimodis occursans officiensque,
 Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
 Versarique potest, globus ut, si forte, pilai
 Dimidia ex parti cadenti lumine tinctus :
 Versandoque globum varianteis edere formas,
 Donecum eam partem, quæcunque est ignibus aucta,
 Ad speciem vertit nobis, oculosque patentis :
 Inde minutatim retrò contorquet, & aufert
 Luciferam partem glomeraminis, atque pilai :
 Ut Babylonicâ Chaldæam doctrina refutans
 Astrologorum artem contra convincere tendit :

Pro-

Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat iterque,
 Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.

Denique, cur nequeat semper nova luna creari
 Ordine formarum certo, certisque figuris,
 Inque dies privosadolescere quæque creata,
 Atque alia illius reparari in parte, locoque,
 Difficile 'st ratione docere, & vincere verbis :
 Ordine cum videas tam certo multa creari.
 It ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
 Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter :
 Flora quibus mater præspersgens ante viai
 Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
 Inde loci sequitur calor aridus, & comes una
 Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
 Inde Autumnus adit : graditur simul Euius Euan :
 Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
 Altitonans Vultur, & Auster fulmine pollens :
 Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
 Reddit, hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algas.
 Quo minus est mirum, si certo tempore luna
 Gignitur, & certo deletur tempore rursus :
 Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
 Pluribus è causis fieri tibi posse putandum 'st.
 Nam cur luna queat terram secludere solis
 Lumine, & à terris altum caput obstruere eii,
 Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem :
 Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
 Corpus, quod cassum labatur lumine semper ?
 Solque suos etiam dimittere languidus igneis
 Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
 Cum loca præterit flammis infesta per auras :
 Quæ faciunt igneis interstingui atque perire ?
 Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
 Lumine, & oppressum solem super ipsa tenere,
 Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras :
 Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ

H 4.

Corpus,

Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
 Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
 Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,
 Cur nequeat certa mundi languescere parte,
 Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?
 Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras?

Quod supereit, quoniam magni per carula mundi
 Qua fieri quicquid posset ratione, resolvi:
 Solis uti varios cursus, lunæque meatus
 Noscere possemus, quæ vis, & causa cieret:
 Quove modo soleant offecto lumine obire,
 Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
 Cum quasi connivent, & aperto lumine rursus.
 Omnia convulsunt clara loca candida luce.

Nunc redeo ad mundi novitatem, & mollia terræ
 Arva, novo foetu quid primum in luminis oras
 Tollere, & incertis tentarit credere ventis,
 Principio genus herbarum, viridemque nitorem
 Terra dedit circum colleis: camposque per oraneis
 Florida fulserunt viridanti prata colore:
 Arboribusque datum 'st variis exinde per auras
 Crescendi magnum immixtis certamen habenis.
 Ut pluma atque pili primum setæque creantur
 Quadrupedû in membris, & corpore pennipotentum:
 Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
 Sustulit: inde loci mortalia sæcla creavit
 Multa modis multis varia ratione coorta.
 Nam neque de coelo cecidisse animalia possunt,
 Nec terteltria de falsis exisse lacunis.
 Linquntur ut merito maternum nomen adepta
 Terra sit, è terra quoniam suat cuncta creata,
 Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
 Imbribus, & calido solis concreta vapore.
 Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
 Et majora nova tellure, atque æthere adulto.
 Principio genus alituum, variæque volucres
 Ova relinquebant exclusæ tempore verno:

Folliculos ut nunc teretes ætate cicadae
 Linqunt, sponte sua victum, vitamque petentes.
 Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla:
 Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
 Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
 Crescebant uteri terræ radicibus apti:

Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
 Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
 Convertibat ibi natura foramina terræ,
 Et succum venis cogebat fundere apertis
 Consimilem lactis: sicut nunc foemina quæque
 Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 Imperus in mammas convertitur ille alimenti.
 Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 Præbebat multa & molli lanugine abundans.

At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
 Nec nimios æstus, nec magis viribus auras.
 Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
 Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
 Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
 Omne, quod in magnis bacchatur montibus passim,
 Aeriasque simul volucreis variantibus formis.
 Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
 Mutat enim mundi naturam totius ætas,
 Ex alioque alius status excipere omnia debet,
 Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
 Omnia commutat natura, & vertere cogit.
 Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
 Porro aliud concrefcit, & è contemptibus exit.
 Sic igitur mundi naturam totius ætas
 Mutat, & ex alio terram status excipit alter,
 Quod potuit, nequeat: possit quod non tulit ante.

Multaque tum tellus etiam portenta creare
 Conata 'it, mira facie, membrisque coorta.
 Androgynû inter utrum, nec utrumque, & utring remota

Orba pedum partim, manuum viduata vicissim :
 Multa sine ore etiam, sine voltu cæca reperta,
 Vincæque membrorum per totum corpus adhæsu :
 Nec facere ut possent quicquam, nec cedere quoquã,
 Nec vitare malum, nec sumere quod foret usus.
 Cætera de genere monstra, ac portenta creabat :
 Nequicquam, quoniam natura absterruit auctum :
 Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
 Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
 Multa videmus enim rebus concurrere debere,
 Ut propagando possint procudere sæcla.
 Pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
 Semina quæ possint membris manare remissis :
 Foeminaque ut maribus conjungi possit, habendum
 Mittua queis nectant inter se gaudia, utrisque.
 Multaq; tum interiisse animantium sæcla necesse 'st.
 Nec potuisse propagando procudere prolem.
 Nam quæcunque vides vesci vitalibus auris,
 Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
 Ex ineunte ævo genus id tutata reservans.
 Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quæ
 Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
 Principio genus acre leonum, sævaque sæcla
 Tutata 'st virtus, vulpeis dolus, & fuga cervos.
 At levisomna canum fido cum pectore corda,
 Et genus omne, quod est veterino semine partum,
 Lanigeræque simul pecudes, & buccera sæcla,
 Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
 Nam cupide fugere feras, pacemque secutæ
 Sunt, & larga suo sine pabula parta labore :
 Quæ damus utilitatis eorum præmia causa.
 At, queis nil horum tribuit natura, nec ipsa
 Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
 Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
 Præsidio nostro pacisci genus, esseque tutum ?
 Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
 Indupedita suis fatalibus omnia vinculis,

Donicum ad interitum genus id natura redegit.
 Sed neque Centauri fuerunt neque tempore in ullo
 Esse queat duplici natura, & corpore bino
 Ex alienigenis membris compacta potestas,
 Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
 Principio circum tribus ætis impiger annis
 Floret equus, puer haudquaquã: quin sæpe etiam num
 Ubera mammaram in somnis lactantia quærit.
 Post ubi equum validæ vires ætate senecta,
 Membraque deficiunt fugienti languida vita :
 Tum demum pueris ævo florente, juvenas
 Occipit, & molli vestit lanugine malas :
 Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
 Conferi credas Centauros posse, nec esse :
 Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
 Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
 Inter se quorum discordia membra videmus :
 Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
 Corporibus, neque projiciunt ætate senecta :
 Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
 Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
 Quippe videre licet, pinguescere sæpe cicuta
 Barbigeras pecudes, homini quæ 'st acre venenum.
 Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
 Tam solet torrere, atque urere, quam genus omne
 Visceris, in terris quodcunque & sanguinis extet :
 Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut unã
 Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra
 Ore foras acrem efflaret de corpore flammam ?
 Quare etiam tellure nova, cœloque recenti
 Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
 Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
 Multa licet simili ratione effutiat ore :
 Aurea tum dicat per terras flumina volgo
 Fluxisse, & gemmis florere arbuta fuisse :
 Aut hominem tanto membrorum esse impete natum,

Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset ;
 Et manibus totum circum se vertere coelum.
 Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
 Tempore quo primum tellus animalia fudit :
 Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
 Inter se pecudes, compactaque membra animantium :
 Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
 Herbarum genera, ac fruges, arbutaque læta,
 Non tamen inter se possunt complexa creari.
 Res sic quæque suo ritu procedit : & omnes
 Fœdere naturæ certo discrimina servant.

Et genus humanum multo fuit illud in arvis
 Durius, ut decuit, tellus quod dura creasset :
 Et majoribus & solidis magis ossibus intus
 Fundatum, & validis aptum per viscera nervis :
 Nec facile ex æstu, nec frigore quod caperetur :
 Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
 Multaque per coelum solis volentia iustra
 Volgivago vitam tractabant more ferarum.
 Nec robustus erat curvi moderator aratri
 Quisquam : nec scibat ferro molirier arva.
 Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
 Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 Quod sol, atq; imbres dederant, quod terra crearat
 Sponte sua, satis id placabat pectora donum :
 Glandiferas inter curabant corpora quercus
 Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis.
 Arbata Pœniceo fieri matura colore,
 Plurima tum tellus etiam majora ferebat.
 Multaque præterea novitas tum florida mundi
 Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.

At sedare sitim fluvii fontesque vocabant :
 Ut nunc montibus è magnis decursus aquai
 Claricitat late sitientia sæcla ferarum,
 Denique noctivagi silvestria templa tenebant
 Nympharum, quibus exhibant humore fluenta
 Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,

Humida

Humida saxa super viridi stillantia musco :
 Et partim plano scatere atque erumpere campo.
 Nec dum res igni scibant tractare : nec uti
 Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum :
 Sed nemora, atq; cavos monteis, sylvasque colebant
 Et frutices inter condebant squalida membra,
 Verbera ventorum vitare imbresque coacti.
 Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
 Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
 Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
 Sponte sua, sibi quisque valere & vivere doctus.
 Et Venus in sylvis iungebat corpora amantum.
 Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
 Vel violenta viri vis, atque impensa libido :
 Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
 Et manuum mira freti virtute, pedumque,
 Consectabantur sylvestria sæcla ferarum
 Missilibus faxis, & magno pondere clavæ.
 Multaque vincebant, vitabant pauca latebris,
 Setigerisque pares suis silvestria membra
 Nudabant terræ nocturno tempore capti,
 Circum se foliis ac frondibus involventes.
 Nec plangere diem magno, solemque per agros
 Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris :
 Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
 Dum rosea face sol inferret lumina coelo.
 A parvis quod enim consuerant cernere semper
 Alternò tenebras, & lucem tempore gigni,
 Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
 Nec diffidere, ne terras æterna teneret
 Nox, in perpetuum detracto lumine solis :
 Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
 Infestam miseris faciebant sæpe quietem :
 Ejectique domo fugiebant saxea tecta
 Setigeri suis adventu, validique leonis,
 Atque intempesta cedebant nocte paventes ;
 Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.

Nec

Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.

Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus :
Et nemora ac monteis gemitu, sylvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.

At quos effugium servarat, corpore adesto,
Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horrifera accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privarant vermina sæva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.

At non multa virum sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio : nec turbida ponti
Æquora lædebant naveis ad saxa, virosque.
Sed temere in cassum mare fluctibus sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis.

Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum pænuria deinde cibi, languentia letho
Membra dabat : contra nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant : nunc dant aliis sollertius ipsi.

Inde casus postquam, ac pelleis, ignemque pararunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum :
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam :
Tum genus humanum primum mollescere coepit :
Ignis enim curavit, ut alia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre :
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc & amicitiam coeperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare :
Et pueros commendarunt, muliebrique sæclum
Vocibus, & gestu, cum balbe significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.

Non

Non tamen omnimodis poterat concordia gigni :
Sed bona magna que pars servabant foedera casti :
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, & utilitas expressit nomina rerum :
Non alia longe ratione atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cum facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrant.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti,
Cornua nata prius vitulo quam frontibus extant,
Illis iratus petit, atque intensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vix dum cum ipsis sunt dentes unguisque creati.

Alitum porro genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & in de homines didicisse vocabula prima,
Desipere 'st : nam cur hic possit cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur ?
Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant : unde insita notities est
Utilitatis, & unde data 'st huic prima potestas,
Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent ?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent :
Nec ratione docere ulla, suadereque furdis,
Quid facti esset opus, faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremo quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces variasque ciere,

Cum

Cum metus, aut dolor est, & cum jam gaudia gliscunt:
 Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
 Irritata canum cum primum magna Molossùm
 Mollia ricta fremunt duros nutantia denteis:
 Longe alio sonitu rabie districta minantur:
 Et cum jam latrant, & vocibus omnia complent.
 At catulos blande cum lingua lambere tentant,
 Aut ubi eos jactant pedibus, morfluque petentes,
 Suspensis teneros imitantur dentibus haustus:
 Longe alio pacto gannitu vocis adulant:
 Ac cum deferti baubantur in ædibus, aut cum
 Plorantes fugiunt summissis corpore plagas.
 Denique non hinnitus item differre videtur,
 Inter equas, ubi equus florenti ætate juvenus.
 Pinnigèri sævit calcaribus ictus Amoris,
 Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma:
 Ac cum sis alias concussis artibus hinnit?
 Postremo genus alituum, variæque volucres,
 Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis
 Fluctibus in falsis victum vitamque petentes,
 Longe alias alio jaciunt in tempore voces:
 Et cum de victu certant, prædaque repugnant:
 Et partim mutant cum tempestatibus una
 Raucifonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
 Corvorumq; greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
 Poscere, & interdum ventos aurasque vocare.
 Ergo si varii sensus animalia cogunt,
 Muta tamen cum sint, varias emittere voces:
 Quanto mortaleis magis æquum 'st tum potuisse
 Dissimileis alia, atque alia res voce notare?
 Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
 Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
 Primitus: inde omnis flammaram diditur ardor.
 Multa videmus enim cœlestibus incita flammis
 Fulgere, cum cœli donavit plaga vapores.
 Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
 Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,

Exprimitur validis extritus viribus ignis:
 Et micat interdum flammæ fervidus ardor,
 Mutua dum inter se rami stirpesque tetuntur:
 Quorum utramque dedisse potest mortalibus ignem.
 Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
 Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
 Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
 Inque dies magis hi victum vitamque priorem
 Commutare novis monstrabant rebus, & igni,
 Ingenio qui præstabant, & corde vigeabant.
 Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
 Præsidium régès ipsi sibi, perfugiumque:
 Et pecudes, & agros divisere, atque dedere
 Pro facie cujusque, & viribus ingenioque.
 Nam facies multum valuit, viresque vigeabant:
 Posterius res inventa 'st, aurumque repertum,
 Quod facile & validis, & pulchris demsit honorem.
 Divitiis enim festam plerumque sequuntur
 Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.
 Quod si quis vera vitam ratione gubernet:
 Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
 Æquo animo: neq; enim 'st unquam pænuria parvi.
 At claros se homines voluere esse, atque potentis,
 Ut fundamento stabili fortuna maneret,
 Et placidam possent opulenti degere vitam;
 Nequicquam, quoniam ad summum succedere honorè
 Certantes, iter infestum fecere viai.
 Et tamen è summo quasi fulmen dejicit ictos
 Invidia interdum contentim in Tartara tetra:
 Ut satius multo jam sit parere quietum,
 Quam regere imperio res velle, & regna tenere.
 Proinde sive in cassum defessi sanguine sudent,
 Angustum per iter luctantes ambitionis:
 Invidia quoniam seu fulmine summa vaporant
 Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cunque:
 Quandoquidem sapiunt alieno ex ore: petuntque
 Res ex auditis potius, quam sensibus ipsis:

Nec magis id nunc est, nec erit mox, quam fuit ante.

Ergo regibus occisis subversa jacebat
 Pristina majestas soliorum & scepra superba :
 Et capitis summi præclarum insigne cruentum
 Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.
 Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
 Res itaque ad summam faciem turbasque redibat,
 Imperium sibi cum, ac summatum quisque petebat.
 Inde magistratum partim docuere creare :
 Juraque constituere, ut vellent legibus uti.
 Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
 Ex inimicitis languebat : quo magis ipsum
 Sponte sua cecidit sub leges arctaque jura.
 Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
 Ulcisci, quam nunc concessum 'st legibus æquis :
 Hanc ob rem 'st homines pertæsum vi colere ævum :
 Unde metus maculat poenarum præmia vitæ :
 Circumretit enim vis atque injuria quemque :
 Atque, unde exorta 'st, ad eum plerumque revertit :
 Nec facil' est placidam ac pacatam degere vitam,
 Qui violat factis communia foedera pacis.
 Et si fallit enim divum genus humanumque,
 Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet :
 Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
 Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
 Et celata diu in medium peccata dedisse.
 Nunc quæ causa Deum per magnas numina genteis
 Pervolgárit, & ararum compleverit urbeis,
 Suscipiendaque curárit sollennia sacra,
 " Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locisque :
 Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
 Qui delubra Deum nova toto suscitât orbi
 Terrarum, & festis cogit celebrare diebus :
 Non ita difficile 'st rationem reddere verbis.
 Quippe etenim jam tum divum mortalia sacra
 Egregias animo facies vigilante videbant,
 Et magis in somnis mirando corporis auctu.

His.

His igitur sensum tribuebant propterea, quod
 Membra movere videbantur, vocesque superbas
 Mittere pro facie præclara, & viribus amplis :
 Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
 Suppeditabatur facies, & forma manebat,
 (Et manet omnino) & quod tantis viribus auctos
 Non temere ulla vi convinci posse putabant.
 Fortunisque ideo longe præstare putabant,
 Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum
 Et simul in somnis quia multa, & mira videbant
 Efficere, & nullum capere ipsos inde laborem.
 Præterea cœli rationes ordine certo,
 Et varia annorum cernebant tempora verti :
 Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis.
 Ergo perfrugium sibi habebant omnia divis
 Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
 In cœloque Deum sedes, & templa locarunt,
 Per cœlum volvi quia sol, & luna videntur :
 Luna, dies, & nox, & noctis signa severa,
 Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
 Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
 Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
 O genus infelix humanum ! talia divis
 Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbis :
 Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
 Volnera ; quas lacrymas peperere minoribu' nostris ?
 Nec pietas ulla 'st velatum sæpe videri
 Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras :
 Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
 Ante Deum delubra, nec aras sanguine multo
 Spargere quadrupedum, nec votis necere vota
 Sed mage pacata posse omnia mente tueri.
 Nam cum suspicimus magni cœlestia mundi
 Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
 Et venit in mentem solis, lunæque viarum,
 Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
 Illa quoque expergefatum caput erigere insit,

Ecquæ

Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas
 Sit, vario motu quæ candida sidera verfet.
 Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
 Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
 Et simul, ecquæ sit finis, quoad moenia mundi,
 Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
 An divinitus æterna donata salute,
 Perpetuo possint ævi labentia tractu,
 Immensi validas ævi contemnere vires.

Præterea cui non animus formidine divum
 Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
 Fulminis horribili cum plâga torrida tellus
 Contremat, & magnum percurrunt murmura cœlum?
 Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
 Conripiunt divum percussis membra timore,
 Nequod ob admissum foede, dictumve superbe
 Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
 Summa etiam cum vis violenti per mare venti
 Induperatorem classis super æquora verrit,
 Cum validis pariter legionibus, atque elephantis:
 Non divum pacem votis adit? ac prece quæsit?
 Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
 Necquicquam, quoniam violento turbine saepe
 Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi:
 Usque adeo res humanas vis abdita quædam
 Obterit, & pulchros fasceis, saxasque secureis
 Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.
 Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat,
 Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
 Quid mirum si se temnant mortalia sæcla?
 Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
 In rebus vires divum, quæ cuncta gubernent?
 Quod superest, æs atq; aurum, ferrumq; repertum est,
 Et simul argenti pondus, plumbique potestas:
 Ignis ubi ingentis sylvas ardore cremarat
 Monibus in magnis, seu cœli fulmine misso:
 Sive quod inter se bellum sylvestre gerentes,

Hosti-

Hostibus intulerant ignem formidinis ergo:
 Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
 Pandere agros pingueis, & pascua reddere rura:
 Sive feras interficere, & ditescere præda:
 Nam fovea, atque igni, prius est venarum ortum,
 Quam sepire plagis salum, canibusque ciere.
 Quicquid id est, quacunque è causa flammeus ardor
 Horribili fonitu sylvas exederat altis
 Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
 Manabat venis ferventibus in loca terræ
 Concava conveniens argenti rivus & auri,
 Aeris item & plumbi: quæ cum concreta videbant
 Posterius claro in terris splendere colore:
 Tollebant nitido capti, levique lepore,
 Et simili formata videbant esse figura,
 Atque lacunarum fuerant vestigia cuique,
 Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore,
 Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
 Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
 Mucronum duci fastigia procedendo,
 Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint,
 Materiem lavare, dolare, ac radere tigna,
 Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
 Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
 Quam validi primum violentis viribus æris:
 Nequicquam, quoniam cedebat victa potestas,
 Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
 Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
 Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum:
 Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem:
 Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
 Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
 Porro aliud succedit, & è contemptibus exit,
 Inque dies magis appetitur, floretque repertum
 Laudibus, & miro est mortaleis inter honore.
 Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
 Sit, facil' est ipsum per te cognoscere, Memmi,

Arma

Arma antiquā manus, unguēs dentēque fuerunt,
Et lapides, & item sylvarum fragmina rami,
Et flammæ, atq; ignes postquam sunt cognita primum:
Posterius ferri vis est, ærisque reperta:

Et prior æris erat quam ferri cognitus usus:
Quo facilis magis est natura, & copia major.
Aere solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, & volnera vasta ferebant,
Et pecus, atque agros adimebant; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro coepere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.

Et prius est repperitum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frenis, dextraque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla.
Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum ascendere currus.
Inde boves Lucas turrato corpore tetros
Anguimānos belli docuerunt volnera Poeni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in moenere belli:
Expertique fues sævos sunt mittere in hosteis:
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris:
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere:
Nequicquam, quoniam permista cæde calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas:
Terrificas capitum quatientes undique cristas.
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frenis convertere in hosteis.
Inritata lææ jaciebant corpora salu
Undique, & advorsum venientibus ora petebant:

Et

Et nec opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus imcis,
Jactabant que fues tauri, pedibusque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cedebant dentibus apri,
“Tela infracta suo tingentes sanguine sævi:
“In se fracta suo tingentes sanguine tela:
Permistaque dabant equitum pedumque ruinas.
Nam transversa feros exhibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta parebant:
Nequicquam, quoniam à nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
Efferviscere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro male mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quam commune malum fuerat, foedumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis mundis, varia ratione creatis,
Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quam dare quod gement hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen:
Textile post ferrum est: quia ferro tela parantur:
Nec ratione alia possunt tam levia gigni
Infilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.

Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quam muliebre genus, nam longe præstat in arte,
Et sollertius est multo genus omne virile:

Agri-

Agricolæ donec vitio vertère feveri,
 Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
 Atque ipsi potius durum sufferre laborem :

Atque opere in duro durarent membra, manusque.
 At specimen fationis, & inftionis origo
 Ipsa fuit rerum primum natura creatrix.
 Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
 Tempeftiva dabant pullorum examina subter.
 Unde etiam libitum 'ft ftirpeis committere ramis :
 Et nova defodere in terram virgulta per agros :
 Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
 Tentabant, fructusque feros manufcscere terra
 Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
 Inque dies magis in montem succedere fylvas
 Cogebant, infraque locum concedere cultis :
 Prata, lacus, rivos, fegetes, vinetaque læta
 Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
 Cærulea diftinguens inter plaga currere poffet
 Per tumulos, & convalleis, camposque profufa :
 Ut nunc effe vides vario diftincta lepore
 Omnia, quæ pomis interftita dulcibus ornant :
 Arbustisque tenent felicibus obfta circum.

At liquidas avium voces imitarier ore
 Ante fuit multo, quam levia carmina cantu
 Concelebrare homines poffent, aureisque juvare.
 Et Zephyri cava per calamorum fibila primum
 Agrefteis docuere cavas inflare cicutas.
 Inde minutatim dulcenis didicere querelas,
 Tibia quas fundit digitis pulfata canentum,
 Avia per nemora, ac fylvas faltusque reperta,
 Per loca pactorum deferta, atque otia dia.
 Sic unum quicquid paulatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
 Cum fatiate cibi : nam tum funt omnia cordi.
 Sæpe itaque inter fe prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,

Non

Non magnis opibus juvunde corpora habebant :
 Præfertim cum tempeftas ridebat, & anni
 Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
 Tum joca, tum fermo, tum dulces effe cachinni
 Conftuerant : agrefteis enim tum mufa vigebat :
 Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
 Floribus, & foliis lascivia læta monebat :
 Atque extra numerum procedere membra moventeis
 Duriter, & duro terram pede pellere matrem :
 Unde oriebantur rifus, dulcesque cachinni,
 Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigebant.
 Et vigilantibus hinc aderant folatia fomni,
 Ducere multimodis voces, & flectere cantus :
 Et fupera calamos unco percurrere labro :
 Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur :
 Et numerum fervare genus didicere : neque hilo
 Majorem interea capiant dulcedini' fructum,
 Quam fylveftre genus capiebat terrigenarum.
 Nam quod adelt præfto, nifi quid cognovimus ante
 Suavius, in primis placet, & pollere videtur,
 Pofteriorque fere melior res, illa reperta
 Perdit, & immutat fensus ad præftina quæque.
 Sic odium cepit glandis : fic illa relicta
 Strata cubilia funt herbis, & frondibus aucta.
 Pellis item cecidit, veftis contempta ferina 'ft :
 Quam reor invidia tali tunc effe repertam,
 Ut lethum infidiis, qui gessit primus, obiret :
 Et tandem inter eos diftractum, fanguine multo
 Difperfiffe, neque in fructum convertere quiffæ.
 Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
 Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
 Quo magis in nobis (ut opinor) culpa reflit.
 Frigus enim nudos fine pellibus excruciat
 Terrigenas : at nos nil lædit veftæ carere
 Purpurea, atque auro, fignisque ingentibus apta ;
 Dum plebeia tamen fit, quæ defendere poffit.
 Ergo hominum genus in caffum, fruflraque laborat :

I

Semper

Semper & in curis consumit inanibus ævum,
Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, & omnino quoad crescat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in alium:
Et belli magnos commovit funditus æstus.

At vigilès mundi & magnum versatile templum
Sol & luna suo lustrantes lumine circum
Perdocuere homines annorum tempora verti:
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.

Jam validis septi degebant turribus ævum,
Et divisa colebatur, discretaque tellus.
Tum mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, & socios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cum res gestas cœpère poetæ
Tradere: nec multo priu' sunt elementa reperta.
Propterea, quid sit prius actum respicere atas
Nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.

Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vesteis, & cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, & dædala signa polire,
Ufus, & impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientis.
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque aliud ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad summum donec venêre cacumen.

T. LU-

T. LUCRETII

LIBER SEXTUS.

Primæ frugiferos fœtus mortalibus agris
Dididerunt quondam præclaro nomine A-
thenæ:

Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus & extincti propter divina reperta
Divulgata, vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
"Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, & honore, & laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent,
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explieri unquam:
Partim quod tetra quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Expofuitque bonam summum, quo tendimus omnes,

Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
 Quia possemus ad id recto contendere cursu:
 Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
 Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,
 Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset:
 Et quibus è portis occurri cuique deceret:
 Et genus humanum frustra plerumque probavit
 Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.
 Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
 Non radii solis, nec lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
 Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
 Et quoniam docui, mundi mortalia templa
 Esse, & nativo consistere corpore cœlum:
 Et quæcunque in eo fiunt, fiuntque, necesse
 Esse ea dissolvi: quæ restant percipe porro:
 " Quandoquidem semel insignem conscendere currum
 " Vincendi ipes hortata est, atque obvia cursu
 " Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
 Cætera, quæ fieri in terris, cœloque videntur
 Mortales, pavidis cum pendent mentibu' sæpe
 Efficiunt animas humileis formidine divum,
 Depressosque premunt ad terram, propterea quod
 Ignorantia causarum conferre Deorum
 Cogit ad imperium res, & concedere regnum: &
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
 Nam bene qui didicere Deos securum agere ævum:
 Si tamen interea mirantur, qua ratione
 Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
 Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
 Rursus in antiquas referuntur religiones,
 Et dominos acris asciscunt, omnia posse

Quos

Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 Quid nequeat: finita potestas denique cuique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
 Quo magis errantes tota regione feruntur.
 Quæ nisi respis ex animo, longeque remittis
 Diis indigna purando, alienaque pacis eorum:
 Delibrata Deum per te tibi numina sancta
 Sæpe aderunt: non quod violari summa Deum vis
 Possit, ut ex ira poenas petere imbibat acris:
 Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
 Constitues magnos irarum volvere fluctus:
 Nec delubra Deum placido cum pectore adibis;
 Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
 In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
 Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
 Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
 Quam quidem ut à nobis ratio verissima longe
 Rejiciat, quanquam sunt à me multa profata,
 Multa tamen restant, & sunt ornanda pollicis
 Versibus, & ratio cœli, speciesque tenenda:
 Sunt tempestates, & fulmina clara canenda,
 Quid faciant, & qua de causa quæque ferantur,
 Ne trepides cœli divisis partibus amens,
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hinc partem: quo pacto per loca septa
 Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se:
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.
 Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
 Currenti, spatium præmonstra callida Musa,
 Calliope, requies hominum, divumque voluptas.
 Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.
 Principio tonitru quatuntur cæcula cœli
 Propterea, quia concurrunt sublime volantes
 Ætheriæ nubes contra pignantibu' ventis.
 Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
 Verum ubicunque magis densa sunt agmine nubes.

I 3

Tam

Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
 Præterea neque tam condens corpore nubes
 Esse queunt, quam sunt lapides, ac tigna: neque autem
 Tam tenues, quam sunt nebulae, fumique volantes.
 Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressa,
 Ut lapides: aut, ut fumus, constare nequirent,
 Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
 Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
 Carbasus ut quondam magnis intenta theatris.
 Dat crepitum malos inter jactata, trabeisque:
 Interdum percussa fuerit petulantibus Euris,
 Et fragileis sonitus chartarum commeditatur,
 Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
 Aut ubi suspensam vestem, chartasve volantes:
 Verberibus venti versant, planguntque per auras.
 Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
 Frontibus adversis possit, quam de latere ire.
 Diverso motu radentes corpori tractum:
 Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque
 Ducitur, exierit donec regionibus arctis.

Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
 Omnia sæpe gravi tremere, & divolsa repente.
 Maxima dissiluisse capacis moenia mundi,
 Cum subito validi venti conlecta procella
 Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
 Turbine versanti magis ac magis undique nubem.
 Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.
 Post ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
 Tum perterritore sonitu dat mista fragorem.
 Nec mirum, cum plena animæ vesicula parva
 Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.

Est etiam ratio, cum venti nubila perfiant,
 Cur sonitus faciant: etenim ramosa videmus
 Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
 Scilicet ut crebram sylvam cum flamina Cauri
 Perfiant, dant sonitum frondes, rami que fragorem.
 Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti

Per-

Percindat nubem perfrigans impete recto.
 Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res.
 Hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta
 Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.

Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
 Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
 Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æstu.

Fit quoque, ubi è nube in nubem vis incidit ardens
 Fulminis: hæc multo si forte humore recepit
 Ignem, continuo ut magno clamore trucidet:
 Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
 Stridit, ubi in gelidum prope demersimus imbrem.

Aridior porro si nubes accipit ignem,
 Uritur ingenti sonitu succensa repente:
 Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
 Turbine ventorum comburens impete magno.
 Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus,
 Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
 Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte.
 Ventus enim cum confereat, franguntur in arctum
 Concreti montes nimborum, & grandine misti.

Fulgit item nubes ignis cum semina multa
 Excussere suo concursu, seu lapidem si
 Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
 Exsilit & claras scintillas dissipat ignis.
 Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
 Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
 Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
 Id licet hinc etiam cognoscere, cadere si quem
 Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
 Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
 Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
 Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni:
 E simili causa, & concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
 Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.

L. 4.

Ventus:

Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
 Fecit, ut ante cavam docui spissescere nubem:
 Mobilitate sua fervescit, ut omnia motu
 Percalēfacta vides ardescere: plumbea vero
 Glans etiam longo cursu volvenda liquefcit.
 Ergo fervidus hic nubem cum percudit atram,
 Dissipat ardo is quasi per vim expressa repente
 Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
 Inde sonus sequitur, qui tardius adicit aureis,
 Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
 Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul alte
 Exstruētis aliis alias super impete miro.

Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
 Quam sint lata magis, quā fursū exstructa quid extent
 Contemplator enim cum montibus adsimilata
 Nubila portabunt venti transversa per auras:
 Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
 Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
 In statione locata sepultis undique ventis:
 Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
 Speluncasque velut saxis pendentibus structas
 Cernere, quas venti cum tempestate coorta
 Compleverunt, magno indignantur murmure clausi
 Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
 Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:
 Quærentesque viam circumversantur, & ignis
 Semina convolvunt è nubibus: atque ita cogunt
 Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
 Donec divolsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
 Devolvit in terram liquidi color aureus ignis,
 Semina quod nubis ipsas permulta necesse est
 Ignis habere: etenim cum sunt humore sine ullo,
 Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
 Quippe etenim solis de lumine multa necesse est
 Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
 Hæc igitur cum ventus agens contrahit in unum,

Com-

Compressitque locum cogens: expressa profundunt
 Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cum rarefcunt quoque nubila cœli.
 Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
 Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
 Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine terro
 Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali natura prædita consent
 Fulmina, declarant ictus, & iniusta vapore
 Signa, notæque graveis halantes su furis auras.
 Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris,
 Præterea per se accendunt quoque tecta domorum,
 Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsi.
 Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
 Constituit natura minoris, mobilibusque
 Corporibus, cui nil omnino obistere possit.
 Transit enim valide fulmen per septa domorum,
 Clamor uti, ac voces: transit per saxa, per æra:
 Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
 Curat item ut vasis integris vina repente
 Dilugiant: quia nimirum facile omnia circum
 Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
 Adveniens calor ejus ut insinuat in ipsum: &
 Mobiliter solvens differt primordia vini:
 Quod solis vapor ætatem non posse videtur
 Efficere, usque adeo polleas fervore corusco:
 Tanto mobilior vis, & dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur & impete tanto
 Fiant, ut possint icla discludere turreis,
 Disturbare domos, avellere tigna trabesque,
 Et monumenta virum demoliri, atque ciere,
 Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
 Cætera de genere hoc, qua vi facere omnia possint,
 Expediam, neque te in promissis plura morabor.
 Fulmina gignitur è crassis, atque putandum est
 Nubibus exstructis: nam cœlo nulla sereno,
 Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.

I 5

Nam

Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
 Quod tunc per totum concresecunt aera nubes,
 Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur,
 Liquisse, & magnas coeli complecse cavernas:
 Usque adeo tetra nimborum nocte coorta
 Impendent artæ formidinis ora superne,
 Cum commoliri tempestas fulmina cœptat.

Præterea persæpe niger quoque per mare nimbus,
 Ut picis è coelo demissum flumen, in undas
 Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
 Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
 Ignibus, ac ventis cum primis ipse repletus:
 In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant,
 Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
 Tempestatem altam: neque enim caligine tanta
 Obruerent terras, nisi inædificata superne
 Multa forent multis exempto nubila sole:
 Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
 Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
 Si non extructis foret alte nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
 Sunt: ideo passim fremitus, & fulgura fiunt.
 Quippe etenim supera docui, permulta vaporis
 Semina habere cavas nubeis: & multa necesse est
 Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
 Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
 Forte locum quemvis, expressit multa vaporis
 Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
 Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
 Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
 Nam duplici ratione accenditur, ipse sua namque
 Mobilitate calefcit, & è contagibus ignis.
 Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
 Impetus incessit: maturum tum quasi fulmen
 Percindit subito nubem, ferturque coruscis
 Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:
 Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente

Opprimere ut cœli videantur templa superne.
 Inde tremor terras graviter pertentat, & altum
 Murmura percurrunt coelum: nam tota fere tum
 Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
 Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
 Omnis vti videatur in imbrem vertier æther.
 Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
 Tantus discidio nubis, ventique procella,
 Mittitur ardenti sonitus cum provolat ictu.

Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
 Incidit in validam maturo fulmine nubem:
 Quam cum percudit, extemplo cadit igneus ille
 Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
 Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
 Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
 Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
 Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
 Atque alia ex ipso conradens aere portat
 Parvula, quæ faciunt ignem commista volando:
 Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe
 Fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
 Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
 Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni:
 Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
 Confluere ex ipso possunt elementa vaporis:
 Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum:
 Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis:
 Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
 Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
 Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
 Opportuna fuit si forte, & idonea flammis.
 Nec temere omnino plane vis frigida venti
 Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne est:
 Quin prius in cursu si non accenditur igni,
 At reperfata tamen veniat commista calore.

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
 Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu:
 Nubibus ipsa quod omnino prius incisa se vis
 Con igit, & magnum conamen sumit eundi.
 Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
 Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
 Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde quod è parvis, ac levibus est elementis:
 Nec facile 'st tali naturæ obsistere quicquam:
 Inter enim fugit ac penetrat per rara viarum.
 Non igitur multis offensibus in nemorando
 Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.

Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
 Omnia nituntur: cum plâga fit addita vero,
 Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit:
 Ut vehementius, & citius, quæcunque morantur
 Obvia, discutiat plâgis itinerque sequatur.
 Denique, quod longo venit impete, sumere debet
 Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
 Et validas auget vireis, & roborat ictum.
 Nam facit, ut, quæ sint illius semina cunque
 E regione, locum quasi in unum cuncta ferantur,
 Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
 Forsan & ex ipso veniens trahat aere quadam
 Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
 Incolumisque venit per res, atque integra transit:
 Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
 Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa
 Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.

Dissolvit porro facile as, aurumque repente
 Conservefacit: è parvis quia facta minute
 Corporibus vis est, & levibus ex elementis,
 Quæ facile insinuantur, & insinuata repente
 Dissolvunt nodos omneis, & vincla relaxant:

Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
 Concutitur cœli domus undique, totaque tellus:
 Et cum tempora se veris florentia pandunt.

Frigore

Frigore enim desuat ignes, ventique calore
 Dencunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
 Inter utrumque igitur cum cœli tempora constant,
 Tum variæ causæ concurrunt fulminis omnes.
 Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & æilum:
 Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulminanobis.
 Ut discordia fit rerum, magnoque tumultu
 Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aer.
 Prima calorisenim pars, & postrema rigoris,
 Tempus id est verum: quare purgare necesse 'st
 Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
 Et calor extremus primo cum frigore missus
 Volvitur, autumnique quod fertur nomine tempus.
 Hic quoque confligunt hiemes æstatibus acres.
 Propterea sunt hæc bella anni nominanda,
 Nec mirum 'st in eo si tempore plurima sunt
 Fulmina, tempestaque cietur turbida cœlo,
 Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
 Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
 Perspicere, & qua vi faciat rem quamque videre:
 Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
 Indicia occultæ divûm perquirrere mentis,
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
 Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se,
 Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus.

Quod si Jupiter atque alii fulgentia divi
 Terrifico quatiant sonitu cœlestia templa,
 Et jaciunt igneis, qua cuique 'st cumque voluptas,
 Cur, quibus incautum scelus averfabile cumque 'st,
 Non faciunt, icti flammis ut fulguris halent
 Pectore perfixo documen mortalibus acre?
 Et potius nullæ sibi turpis conscii' rei
 Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
 Turbine cœlesti subito conreptus & igni?
 Cur etiam loca sola petunt, frustra que laborant?

An

An con brachia suafaciunt, firmantque lacertos?
 In terraque Patris cur telum perpetiuntur
 Obtundi? cur ipse finit, neque parcat in hosteis?
 Denique, cur nunquam coelo jactis undique puro
 Jupiter in terras fulmen, sonitusque profudit?
 An simul ac nubes succedere, ipse in eas tum
 Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
 In mare qua porro mittit ratione? quid undas
 Arguit & liquidam molem, camposque natantes
 Præterea, si vult caveamus fulminis ictum:
 Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
 Si nec opinanteis autem vult opprimere igni:
 Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
 Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit
 Et simul in multas parteis qui credere possis
 Mittere? an hoc ausis nunquam contendere factum,
 Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
 At sæpe 'st numero factum, fierique necesse 'st,
 Ut pluere in multis regionibus, & cadere imbreis,
 Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
 Postremo, cur sancta Deum delubra, suasque
 Discutit infesto præclaras fulmine sedes:
 Et bene facta Deum frangit simulacra? suisque
 Demit imaginibus violento volnere honorem?
 Atque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
 Montibus in summis vestigia cernimus ignis?

Quod superest, facile 'st ex his cognoscere rebus,
 Πρὸς ἡγῆς Graii quos ab re nominarunt,
 In mare qua missi veniant ratione superne,
 Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna
 In mare de coelo descendat: quam freta circum
 Ferviscent graviter spirantibus incita flabris:
 Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumulu
 Navigia, in summum veniunt vexata periculum.
 Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
 Rumpere quam coepit nubem: sed deprimit, ut fit
 In mare de coelo tanquam demissa columna

Paulla-

Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
 Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
 Quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
 Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
 Versabundus enim turbo descendit, & illam
 Deducit pariter lento cum corpore nubem.
 Quam simulac gravidam detrusit ad æquora ponti,
 Ille in aquam subito totum se immittit, & omne
 Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat ventis se nubibus ipse
 Vortex conradens ex aere semina nubis,
 Et quasi demissum coelo prestere imitetur.
 Hic ubi se in terras demisit dissolvitque,
 Turbinis immanem vim provomit, atque procellas
 Sed quia fit raro omnino, monteisque necesse 'st
 Officere in terris: apparet crebrius idem
 Prospectu maris in magno, coeloque patenti.

Nubila concrefcunt, ubi corpora multa volando
 Hæc super in coeli spatio coiere repente
 Asperiora, modis quæ possint indupedita
 Exiguis, tamen inter se comprehensa teneri.
 Hæc faciunt primum parvas consistere nubes:
 Inde ea comprehendunt inter se, conque gregantur,
 Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
 Usque adeo, donec tempestas sæva coorta 'st,

Fit quoque uti montis vicina cacumina coelo
 Quam sint quæque magis, tanto magis edita fument,
 Assidue fulvæ nubis caligine crassa,
 Propterea, quia cum consistunt nubila primum,
 Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
 Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
 Hic demum fit, uti turba majore coorta,
 Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
 Vertice de montis videantur surgere in æthram.
 " Nam loca declarat sursum ventosa patere
 " Res ipsa & sensus, monteis cum ascendimus altos.
 Præterea per multa mari quoque tollere roto

Cor-

Corpora naturam, declarant littore vestes
 Suspensa, cum concipiunt humoris adhæsum.
 Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
 Posse quoque è falso consurgere momine ponti.
 " Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.
 Præterea, fluviis ex omnibus, & simul ipsa
 Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
 Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
 Suffunduntque sua cœlum caligine, & altas
 Sufficiunt nubeis paulatim conveniundo.
 Urget enim quoque signiferi super ætheris ætus,
 Et quasi descendendo subtrexit cœcula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtû extrinsecus illa
 Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
 Innumerabilem enim numerum, summamq; profundi
 Esse infinitam docui: quantaque volarent
 Corpora mobilitate ostendi, quamque repente
 Immemorable per spatium transire solerent.
 Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
 Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
 Cooperiant maria, ac terras, impensa superne.
 Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
 Et quasi per magni circumspiracula mundi
 Exitus, introitusque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concreseat in aleis
 Nubibus humor, & in terras demissus ut imber
 Decidat, expediam. Primum jam semina aquai
 Multa simul vincam consurgere nubibus ipsi
 Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
 Et nubeis, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
 Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
 Sudor item atq; humor quicunq; est deniq; membris.
 Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
 Humorem, veluti pendentia vellera lanæ
 Cum supera magnum venti mare nebula portant.
 Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
 Tollitur in nubeis: quo cum bene semina aquarum
 Multa

Multa modis multis convenere undique adaucta:
 Confertæ nubes vi venti mittere certant
 Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa
 Copia nimborum turba majore coorta
 Urget, & è supero premit, ac facit effluere imbreis.

Præterea cum rarefcunt quoque nebula ventis,
 Aut dissolvuntur solis super ista calore:
 Mittunt humorem pluvium, stillantque quasi igni
 Cera super calido tabescens multa liquefcant.
 Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
 Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.

At retinere diu pluviae longumque morari
 Conserunt, ubi multa fuerunt semina aquarum,
 Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
 Insuper, atque omni vulgo de parte feruntur:
 Terraque cum fumans humorem tota rehalat.

Hinc ubi sol radiis tempestatem inter opacam
 Adversa fulsit nimborum aspergine contra:
 Tum color in nigris exilit nubibus atque:
 Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur:
 Et quæ concrefcunt in nubibus omnia, prorsum
 Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinae,
 Et vis magna geli, magnum duramen aquarum:
 Et mora, quæ fluviis passim refranat eunteis:
 Perfacile est tamen hæc reperire, animoque videre,
 Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
 Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio terrai motibus extet,
 Percipe: & in primis terram fac ut esse rearis
 Subter item, ut supera est, ventis, atq; undiq; plenam
 Speluncis, multosque lacus, multasque lacunas
 In gremio gerere, & rupeis, deruptaque saxa:
 Multaque sub tergo terrai flumina tecta
 Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum est:
 Undique enim similem esse sui, res populat ipsa.
 His igitur rebus subjunctis, suppositisque,
 Terra superne tremat magnis concussa ruinis:

Subter,

Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas;
 Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
 Concussu late differunt inde tremores:
 Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
 Tecta viam propter non magno pondere tota.
 Nec minus exsultant, ubi currus fortis equum vis
 Ferratos utrinque rotarum succutit orbis,
 Fit quoque, ubi magnas in aquæ vastasque lacunas
 Gleba vetustate è terra provolvitur ingens,
 Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet
 Ut vas in terra non quit constare, nisi humor
 Destitit in dubio fluctu jactarier intus.
 Præterea ventus cum per loca subcava terræ
 Conlectus parti ex una procumbit, & urget
 Obnixus magnis speluncas viribus altas:
 Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
 Tum, supra terram quæ sunt extructa domorum,
 Ad cœlumque magis quanto sunt edita quæque,
 Inclinata minent in eandem prodita partem:
 Protractæque trabes impendent ire paratæ:
 Et metuunt magni naturam credere mundi
 Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
 Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
 Quod nisi respirent venti, non ullâ refranet
 Res, neque ab exitio possit reprendre eunteis:
 Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
 Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi.
 Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
 Quàm facit: inclinatur enim, retroque recellit.
 Et recipit prolapsa suas se in pondere sedeis:
 Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
 Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
 Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
 Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quædam,
 Aut extrinsecus, aut ipsa à tellure coorta
 In loca se cava terrai conjecit, ibique
 Speluncas inter magnas fremit ante tumultu:

Versa-

Versabundaque portatur post incita cum vis;
 Exagitata foras erumpitur, & simul artam
 Diffidens terram magnum concinnat hiatus:
 In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Ægis.
 In Peloponneso, quas exitus hic animai
 Disturbat urbeis, & terræ motus obortus!
 Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis.
 Motibus in terris, & multæ per mare pessum
 Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
 Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
 Et fera vis venti per crebra foramina terræ
 Dispertitur, ut horror: & incutit inde tremorem:
 Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
 Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
 Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
 Tecta superne timent, metuunt inferne, cavernas.
 Terræ ne dissolvat natura repente:
 Neu distracta suum late dispandat hiatus:
 Idque suis confusa velit complere ruinis.
 Proinde licet quamvis cœlum terramque reantur
 Incorrupta fore æternæ mandata saluti:
 Attamen interdum præfens vis ipsa pericli
 Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
 Ne pedibus raptim tellus substracta feratur
 In barathrum, rerumque sequatur prodita summa.
 Funditus, & fiat mundi confusa ruina.
 Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
 Principio mare mirantur non reddere majus
 Naturam, quo tantu' fuit decursus aquarum,
 Omnia quo veniant ex omni flumina parte.
 Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis:
 Omnia quæ maria, ac terras sparguntque rigantque.
 Adde suos fonteis: tamen ad maris omnia summam
 Guttai vix instar erunt unius ad augmen:
 Quo minus est mirum, mare non auferere magnum.
 Præterea magnam sol partem detrahit æstu.
 Quippe videmus enim vesteis humore madenteis

Exsic-

Exficcare suis radiis ardentibus solem.
 At pelage multa, & late substrata videmus.
 Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol
 Humoris parvam delibet ab æquore partem:
 Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
 Tum porro venti magnam quoque tollere partem
 Humoris possunt verrentes æquora ponti:
 Una nocte vias quoniam persæpe videmus
 Siccari, mollisque luti concrefcere cruftas.
 Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
 Humorem magno conceptum ex æquore ponti:
 Et passim toto terrarum spargere in orbe,
 Cum pluit in terris, & venti nubila portant.
 Postremo, quoniam raro cum corpore tellus
 Est, & conjunctas oras maris undique cingit:
 Debet, ut in mare de terris venit humor aquar,
 In terras itidem manare ex æquore salso;
 Percolatur enim virus, retroque remanat
 Materies humoris, ad caput annibus omnis
 Confluit: inde super terras redit agmine dulci,
 Quâ via secta semel liquido pede detulit undas.
 Nunc ratio quæ sit, per fauceis montis ut Ætne
 Exspirent ignes interdum turbine tanto,
 Expediam: neque enim media de clade coorta
 Flammæ tempeftas Siculum dominata per agros
 Finitimis ad se converit gentibus ora,
 Fumida cum coeli scintillare omnia templa
 Cernentes pavida complebant pectora cura,
 Quid moliretur rerum natura novarum.
 Hisce tibi rebus late 'st, alteque videndum,
 Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
 Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
 Et videas, coelum summai totius unum
 Quam sit parvula pars, & quam multesima constet:
 Et quota pars homo terrai sit totius unus.
 Quod bene propositum si plane contueare,
 Ac videas plane: mirari multa relinquas.

Num

Num quis enim nostrum miratur, si quis in artus
 Accipit calido febrim fervore coortam,
 Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
 Obturgescit enim subito pes, arripit acer
 Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
 Existit sacer ignis, & urit corpore serpens
 Quamcunque arripuit partem, repitque per artus;
 Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
 Et satis hæc tellus nobis coelumque mali fert,
 Unde queat vis immensi procrefcere morbi,
 Sic igitur toti coelo, terræque putandum 'st
 Ex infinito satis omnia suppeditare,
 Unde repente queat tellus concussa moveri,
 Perque mare, & terras rapidus percurrere turbo,
 Ignis abundare Ætneus, flammescere coelum.
 Id quoque enim fit, & ardescunt coelestia templa:
 Ut tempeftates pluviae graviore coortu
 Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum,
 At nimis est ingens incendi turbidus ardor.
 Scilicet & fluvius, qui non est, maximus eii 'st
 Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens
 Arbor, homoque videtur: & omnia de genere omni,
 Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
 Cum tamen omnia cum coelo, terraque, marique
 Nil sint ad summam summai totius omnem.
 Nunc tamen, illa modis quibus irritata repente
 Flamma foras vastis Ætne fornacibus efflet,
 Expediam. Primum totius subcava montis
 Est natura, fere silicam suffulta cavernis.
 Omnibus est porro in speluncis ventus & aer.
 Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer.
 Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum
 Saxa furens, qua contingit, terramque: & ab ollis
 Excussit calidum flammis velocibus ignem:
 Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
 Funditque ardorem longe, longeque favillam
 Differt, & crassa volvit caligine fumum:

Extru-

Extruditque simul mirando pondere saxa :
Ne dubites, quin hæc animæ turbida sit vis.

Præterea magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque resorbet.
Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas
Perveniunt subter fauceis : hæc ire fatendum 'st,
" Et penetrare mari penitus res cogit aperto :
Atque efflare foras, ideoque extollere flammæ,
Saxaque subjectare, & arenæ tollere nimbos.
In summo sunt ventigeni Cratæres, ut ipsi
Nomitant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.

Sunt aliquot quoq; res, quarum unam dicere causam
Non satis est, verum plureis, unde una tamen sit.
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias hominis : sit ut omneis dicere causas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque cum ferro, neque frigore vincere possis
Interiisse, neque à morbo, neque forte veneno :
Verum aliquid, genere esse ex hoc, quod concio dicat,
Scimus : item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æstari crescit, campisque redundat
Unicus in terris Ægypti totius annis.
Is rigat Ægyptum medium persæpe calorem,
Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra
Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur :
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes sursum replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à stellis axis aguntur.
Ille ex æstifera parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virum, percoctaque sæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Est quoque uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo sit uti pacto liber minus exitus anni.
Et proclivus item fiat minus impetus undis.

Fit

Fit quoque, uti pluvix forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cum convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forfit & Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.
Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumq; lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principio, quod Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum 'st, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca cum advenere volanteis,
Remigii oblita pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si forte ita fert natura locorum :
Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno 'st.
Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quo nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cum fumant altaria donis :
Usque adeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigilii causa, Graium ut cecinere poetæ :
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.
In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quo simulac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è causis fiant, apparet origo :
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur postea, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte deos Maneis inferne reamur :
Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur

Ducere

Ducere de latebris serpentina sæcla ferarum.
 Quod procul à vera quam sit ratione repulsum,
 Percipe: namque ipsa de re nunc dicere conor.
 Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
 In terra cujusque modi rerum esse figuras:
 Multa, homini quæ sunt vitalia: multa que morbos
 Incutere, & mortem quæ possint accelerare:
 Et magis esse aliis aliis animantibus aptas
 Res ad vitæ rationem, ostendimus ante,
 Propter dissimilem naturam, dissimileisque
 Texturas inter sese, primasque figuras:
 Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
 Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
 Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
 Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
 Deinde videre licet quam multæ sint homini res
 Acriter infesto sensu, ipuræque gravesque.
 Arboribus primum certis gravis umbra tributa est,
 Usque adeo, capitis faciunt ut sæpe dolores,
 Siquis eas subter jacuit prostratus in herbis.
 Est etiam in magnis Heliconis montibus arbor
 Floris, odore hominem tetra consueta necare.
 Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt
 Multa modis multis multarum semina rerum,
 Quod permista gerit tellus, discretaque tradit:
 Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
 Nidore offendit nareis contopit ibidem:
 Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
 Et manibus nitidum teneris opus effluit eij,
 Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.
 Multaque præterea languentia membra per artus
 Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus:
 Denique si in calidis etiam cunsterere lavacris,
 Plenior & solio in fueris ferventis aquai:
 Quam facile in medio sit uti des sæpe ruinas?
 Carbonumque gravis vis atque odor insinuatur
 Quam facile in cerebrû, nisi aquam præcepimus ante?

At

At cum membra hominis percepit fervida febris,
 Tum sit odor vini plagæ mactabilis instar.
 Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
 Gignier? & tetra concrecere odore bitumen?
 Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
 Terræ penitus scrutantes abdita ferro:
 Qualeis exspirat scaptesula subter odores?
 Quidve mali sit ut exhalent aurata metalla?
 Quas hominum reddunt facies? qualeisque colores?
 Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
 Quam soleant, & quam vitæ copia desit,
 Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse est
 Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus:
 Expiretque foras in aperta promptaque cœli.
 Sic & Averna loca alitibus summittere debent
 Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
 Ut spatium cœli quadam de parte venent,
 Quo simul ac primum pennis delata sit ales,
 Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
 Ut cadat è regione loci, qua dirigit æstus:
 Quo cum conruit, hæc eadem vis illius æstus,
 Reliquias vitæ membris ex omnibus auferit.
 Quippe etenim primo quasi quendam conciet æstum:
 Posterius fit, uti cum jam cecidere veneni
 In fonteis ipsos, ibi sit quoque vita vomenda,
 Propterea quod magna mali sit copia circum.
 Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Averni,
 Aera, qui inter aveis cunque est terramque locatus,
 Discutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
 Cujus ubi è regione loci venere volantes,
 Claudicat extemplo pennarum nifus inanis:
 Et conamen utrinque alarum proditur omne.
 Hic, ubi nictari nequeunt insistereque alis:
 Scilicet in terram delabi pondere cogit
 Natura, & vacuum prope jam per inane jacentes
 Dispergunt animas per caulas corporis omneis.
 Frigidior porro in puteis æstate fit humor,

K

Rarefcit

Rarescit quia terra calore, & semina liqua
 Forte vaporis habet, prope dimittit in auras.
 Quo magis est igitur tellus affecta calore.
 Hoc fit frigidior, qui in terra 'st abditus, humor.
 Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
 Et quasi concrefcit: fit scilicet, ut coeundo
 Exprimat in puteos, siquem gerit ipsa calorem.

Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
 Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
 Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
 Sole putant subter terras ferviscere raptim,
 Nox ubi terribili terras caligine texit:
 Quod nimis à vera 'st longe ratione remotum:
 Quippe ubi sol nudum contrectans corpus aquai,
 Non quierit calidum supera de reddere parte,
 Cum superum lumen tanto fervore fruatur:
 Qui queat hic subter tam crasso corpore terram,
 Percoquere humorem, & calido sociare vaporibus?
 Præsertim cum vix possint per septa domorum
 Insinuare suum radiis ardentibus æstum?
 Quæ ratio est igitur? nimirum terra magis quod
 Rara tenet circum hunc fontem, quam cætera tellus.
 Multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
 Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
 Extemplo subitus frigescit terra, coitque.
 Hac ratione fit, ut tanquam compressa manu sit,
 Exprimat in fontem, quæ semina cunque habet ignis,
 Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
 Inde ubi sol radiis terram dimovet obortis,
 Et rarefcit calido miscente vapore,
 Rursus in antiquas redeunt primordia sedeis
 Ignis, & in terram cedit calor omnis aquai:
 Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
 Præterea solis radiis jactatur aquai
 Humor, & in luci tremulo rarescit ab æstu:
 Propterea fit uti quæ semina cunque habet ignis,
 Dimittat: quasi sæpe gelum, quod continet in se,
 Mittit,

Mittit, & exolvit glaciem, nodosque relaxat.
 Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe
 Stupa jacit flammam concepto protinus igni:
 Tedaque consimili ratione accensa per undas
 Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
 Nimirum quia sunt in aqua permulta vaporis
 Semina, de terraque necesse 'st funditus ipsa
 Ignis corpora per totum confluxere fontem,
 Et simul exspirare foras, exireque in auras,
 Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
 Præterea dispersa foras erumpere cogit
 Vis per aquam subito, sursumque ea conciliari:
 Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquai.
 Qui scatic, & falsas circum se dimovet undas.
 Et multis aliis præbet regionibus æquor
 Utilitatem opportunam sitientibus nautis,
 Quod dulcibus inter falsas intervomit undas.
 Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,
 Et scateri illa foras in stupam semina: quo cum
 Conveniunt, aut cum tedai corpori adherent,
 Ardescunt facile extemplo: quia multa quoque in se
 Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.
 Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
 Nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante,
 Quam tetigit flammam? tedamque pari ratione?
 Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
 Eminus ardescunt, quam comminus imbuat ignis.
 Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum 'st.
 Quod superest, agere incipiam quo foedere fiat
 Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
 Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
 Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
 Hunc homines lapidem mirantur; quippe catenam
 Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se.
 Quinque etenim licet interdum, pluresque videre
 Ordine demissos levibus jactarier auris,
 Unus ubi ex uno dependet subter adherens:

Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noscit:
Usqueadeo permanenter vis perualet ejus.

Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam
Ipsius rei rationem reddere possis:

Et nimium longis ambagibus est adeundum:

Quo magis attentas aureis, animumque reposco.

Principio omnibus à rebus, quasunque videmus,

Perpetuo fluere, ac mitti spargique necesse est

Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacestant:

Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,

Frigus ut à fluuiis, calor à sole, æstus ab undis

Æquoris exesor mœrorum littora propter:

Nec varii cessant sonitus manare per auras.

Denique in os salsi venit humor sæpe-saporis,

Cum mare versamur propter; dilutaque contra

Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror:

Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter

Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis:

Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,

Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper

Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.

Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res,

Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.

Quippe etenim, quamquã multas hoc pertinet ad res

Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,

Qua de differere aggredior, firmare necesse est,

Nil esse in promptu, nisi mistum corpus Inani.

Principio fit, ut in speluncis saxa superna

Sudent humore, & guttis manantibus stillent:

Manat item nobis è toto corpore sudor,

Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus:

Diditus in venas cibus omneis, auget alitque

Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.

Frigus item transire per æs, calidumque vaporem

Sentimus: sentimus item transire per aurum,

Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.

Denique per dissepta domorum saxea voces

Pervo-

Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaposque

Ignis: quin ferri quoque vim penetrare suevit,

Undique qua circum corpus lorica coerct:

Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuatur.

Et tempestates terra cœloque coortæ

E cœlo emotæ terraque repente facessunt,

Quandoquidem nihil est, non raro corpore nexum.

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur

Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,

Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.

Principio terram sol excoquit, & facit are:

At glaciem dissolvit, & altis montibus alte

Extructas ninguéis radiis tabescere cogit:

Denique cera liquefcit in ejus postea vapore,

Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:

At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.

Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni,

At coria, & carnem mollic durata calore:

Barbigeras oleaster eo iuvat usque capellas,

Dissuauat ambrosia quasi verò, & nectare tincta:

At nihil est, homini fronde hæc quod amarior extet.

Denique amaricinum fugitat su, & timet omne

Unguentum; nam, serigeris subus acre venenum est

Quod nos interdum tanquam recreare videtur.

At contra nobis cœnum teterrima cum sit

Spurcicies, eadem subus hæc res munda videtur,

Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re

Aggredior quod dicendum prius esse videtur.

Multa foramina cum variis sint reddita rebus,

Dissimili inrer se natura prædita debent

Esse, & habere suam naturam quæque, viasque.

Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,

Quorum quisque suam proprie rem percipit in se.

Nam penetrare aliã sonitus aliãque saporem

Cernimus è succis, aliã nidoris odores,

Propter dissimilem naturam, textaque rerum:

K 3

Præ-

Præterea manare aliud per saxa videtur :
 Atque aliud per ligna : aliud transire per aurum :
 Argentoque foras aliud, vitroque meare.
 Nam fluere hac species, illac calor ire videtur :
 Atque aliis aliud citius transmittere eadem.
 Scilicet id fieri cogit natura viatum,
 Multimodis varians, ut paulo ostendimus ante.
 Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
 Omnia constiterint nobis præposta, parata :
 Quod superest, facile hinc ratio reddetur, & omnis
 Causa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.

Principio fluere è lapide hoc permulta necesse est
 Semina, sive æstum, qui discutit aera plagis :
 Inter qui lapidem, ferrumque est cunque locatus.
 Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacet
 In medio locus : extemplo primordia ferri
 In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
 Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
 Nec res ulla magis primoribus ex elementis
 Indupedita suis arte connexa coheret,
 Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
 Quo minus est mirum, quod paulo diximus ante,
 Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
 In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur :
 Quod facit, & sequitur donec pervenit ad ipsum
 Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
 Hoc fit item cunctas in partibus : unde vacet
 Cunque locus, sive ex transverso, sive superne :
 Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
 Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
 Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
 Huc accedit item, quare queat id magis esse :
 Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur :
 Quod simul a fronte est anelli rarior aer
 Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus :
 Continuo fit, uti qui post est cunque locatus
 Aer, à tergo quasi provehat atque propellat.

Semper

Semper enim circum positus res verberat aer,
 Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
 Parte quod ex una spatium vacat, & capit in se.
 Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri est
 Parvas ad partes subtiliter insinuatus :
 Trudit & impellit quasi navim velaque ventus.
 Denique res omnes debent in corpore habere
 Aera, quandoquidem raro sunt corpore, & aer
 Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
 Hic igitur, penitus qui in ferro est abditus aer,
 Sollicito motu semper jactatur, eoque
 Verberat anellum dubio procul : & ciet intus
 Scilicet : atque eodem fertur, quo præcipitavit
 Jam semel, & quanquam in partem conamina sumfit.

Fit quoque ut à lapide hoc ferri natura recedat
 Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
 Exsultare etiam Samo thracia ferrea vidi :
 Et ramenta simul ferri fugere intus ahenis
 In scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset :
 Usque adeo fugere à saxo gestire videtur :
 Ære interposito discordia tanta creatur,
 Propterea, quia nimirum prius æstus ubi aris
 Præcepit, ferrique vias possedit apertas :
 Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
 Invenit in ferro : neque habet quæ tranet, ut ante.
 Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
 Ferrea texta suo : quo pacto respuit ab se,
 Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.

Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
 Non valet è lapide hoc alias impellere item res.
 Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum :
 Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus
 Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam :
 Lignea materies in quo genere esse videtur.
 Inter utrasque igitur ferri natura locata,
 Æris ubi accepit quædam corpuscula : tum fit,
 Impellant ut eam Magnesi semina saxi.

K 4

Nec

Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
 Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
 Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
 Saxa vides primum sola coalescere calce :
 Glutine materies taurino ita jungitur una,
 Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
 Quam laxare queant compages taurea vincla.
 Vitigeni latices in aquai fontibus audent
 Misceri, cum pix nequeat gravis & leve olivum.
 Pùrpureusque colos conchyli mergitur una
 Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam :
 Non si Neptuni fluctu renovare operam des :
 Non, mare si totum velit eluere omnibus undis,
 Denique res auro argentum concopulat una,
 Ærique æs plumbo sit uti jungatur ab albo.
 Cætera jam quam multa licet reperire ? quid ergo ?
 Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
 Nec me tam multam hîc operam consumere par est :
 Sed breviter paucis restat comprehendere multa.
 Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
 Ut cava convenient plenis hæc illius, illa
 Hujusque : inter se junctura horum optima constat.
 Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
 Inter se quædam possint coplata teneri :
 Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
 Nunc, ratio quæ si morbis, aut unde repente
 Mortiferam possit cladem conflare coorta
 Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
 Expediam. Primum multarum semina rerum
 Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis :
 Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse 'st.
 Multa volare ; ea cum casu sunt forte coorta,
 Et perurbantur coelum, sit morbidus aer.
 Atque ea vis omnis morborum, pestilitalque,
 Aut extrinsecus, ut nubes nebulaque superne
 Per coelum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
 De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta 'st.

Intem-

Intempestivis pluviisque, & solibus icta.
 Nonne vides etiam cœli novitate, & aquarum
 Tentari, procul à patria quicumque domoque
 Adveniunt ? ideo quia longe discrepat aer.
 Nam quid Britannum cœlum differre putamus,
 Et quod in Ægypto 'st, qua mundi claudicat axis ?
 Quidve quod in Ponto 'st, differre à Gadibus, atque
 Ulque ad nigra virum, percoctaque sæcla calore ?
 Quæ cum quattuor inter se diversa videmus,
 Quattuor à ventis, & cœli partibus esse,
 Tum color & facies hominum distare videntur
 Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nilii
 Gignitur Ægypto in media, neque præterea usquam.
 Arthide tentantur gressus, oculique in Achæis
 Finibus, inde aliis alius locus est inimicus
 Partibus, ac membris : varius concinnat id aer.
 Proinde ubi se coelum, quod nobis forte alienum 'st,
 Commovet, atque aer inimicus serperè cœpit :
 Ut nebula, ac nubes paulatim repit, & omne
 Qua graditur, conturbat, & immutare coactat.
 Fit quoque, ut in nostrum cum venit deniq; coelum,
 Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.
 Hæc igitur subito clades nova, pestilitalque,
 Aut in aquas cadit, aut fruges perdidit in ipsas,
 Aut alios hominum partus, pecudumque cibatus :
 Aut etiam suspensa manet vis aere in ipso :
 Et cum spiranteis mistas hinc ducimus auras,
 Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse 'st.
 Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
 Pestilital, etiam pecubus balantibus ægror.
 Nec refert utrum nos in loca deveniamus
 Nobis adversa, & cœli mutemus amictum :
 An coelum nobis ultro natura cruentum
 Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti :
 Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æstus

Fini-

Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
 Vastavitque vias, exhaustit civibus urbem.
 Nam penitus veniens Ægypti è finibus ortus,
 Aera permensus multum, camposque natanteis,
 Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
 Inde catervatim morbo mortique dabantur.

Principio caput incensum fervore gerebant:
 Et duplicis oculos suffusa luce rubenteis,
 Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
 Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat:
 Atque animi interpres manabat lingua cruore,
 Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
 Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipsum
 Morbida vis in cor moestum confluxerat ægris:
 Omnia tum vero vitæ claustra lababant.
 Spiritus ore foras tetrumolvebat odorem,
 Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
 Atque animi prorsum vires totius, & omne
 Languebat corpus, lethi jam limine in ipso.
 Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
 Assidue comes, & gemitu commista querela.
 Singultusque frequens noctem persæpe, diemque
 Conripere assidue nervos & membra coactans,
 Dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
 Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
 Corporis in summo summam fervescere partem:
 Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
 Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
 Corpus, ut est per membra Sacer cum diditur ignis.
 Intima pars homini vero flagrabat ad ossa:
 "Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus intus.
 Nil adeo possêt cuiquam leve, tenuisque membris
 Vertere in utilitatem ad ventum & frigora semper,
 In fluvios partim gelidos ardentia morbo
 Membra dabant, nudum jacentes corpus in undas.
 Multi præcipites lymphis putealibus alte
 Inciderunt ipso venientes ore patente.

Inse-

Infedabiliter sitis arida corpora mersans
 Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
 Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant
 Corpora, mussabat tacito medicina timore,
 Quippe patientia cum totas ardentia nocteis
 Lumina versarent oculorum expertia somno:
 Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
 Perturbata animi mens in moerore metuque:
 Triste supercilium, furiosus voltus, & acer:
 Sollicitæ porro plenæque sonoris aures:
 Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus:
 Sudorisque madens per collum splendidus humos:
 Tenuia spuma, minuta, croci continctæ colore,
 Salsaque per fauceis raucas vix edita tussi.
 In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
 A pedibusque minuatim succedere frigus
 Non dubitabat: item ad supremum denique tempus:
 Compressæ nares: nasi primoris acumen
 Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
 Duraque: inhorrebat rictum, frons tenta minebat:
 Nec nimio rigido post strati monte jacebant:
 Octavoque fere candenti lumine solis,
 Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
 Quorum si quis (ut est) vitarat funera lethi,
 Visceribus tetræ, & nigra proluvie alvi;
 Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
 Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
 Corruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
 Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
 Profluvium porro qui tetræ sanguinis acre
 Exierat tamen in nervos huc morbus & artus
 Ibat, & in partibus genitales corporis ipsas,
 Et graviter partim metuentes limina lethi
 Vivebant ferro privati parte virili:
 Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
 In vita tamen, & perdebant lumina partim:
 Usque adeo mortis metus his incefferat acer.

Arque

Atque etiam quosdam cepere obliviam rerum
 Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
 Multraque humi cum inhumata jacerent corpora supra
 Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
 Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem:
 Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
 Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
 Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
 Exhibant sylvis: languebant pleraque morbo,
 Et moriebantur: cum primis fida canum vis
 Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
 Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
 Incomitata rapi certabant funera vasta:
 Nec ratio remedi communis certa dabatur.
 Nam quod alis dederat vitaleis aeris auras
 Volvere in ore licere, & coeli templa tueri:
 Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
 Arumnabile erat, quod, ubi se quisque videbat
 Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
 Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
 Funera respectans, animam & mittebat ibidem:
 Idque vel in primis cumulabat funere funus.
 Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
 Ex aliis alios avidi contagia morbi:
 Nam quicumque suos fugitabant visere ad ægros,
 Vitæ nimium cupidi, mortisque timentes,
 Pœnibat paullo post turpi morte malaque
 Desertos, opis experteis, incuria mactans,
 Lanigeras tanquam pecudes, & bucera sæcla.
 Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
 Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
 Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
 Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat:
 Inque aliis alium populum sepelire fuorum
 Certantes, lacrymis lassæ luctuque redibant.
 Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:

Nec

Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus
 Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
 Præterea jam pastor, & armentarius omnis,
 Et robustus item curvi moderator aratri,
 Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
 Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
 Exanimis pueris super exanimata parentum
 Corpora nonnunquam posses, retroque videre
 Matribus, & patribus natos super edere vitam,
 Nec minimum partim ex agris agroris in urbem
 Confluxit, languens quem contulit agricolarum
 Cópia, conveniens ex omni morbida parti.
 Omnia complebant loca tecta que, quo mage eos tum
 Confertos ita acervatim mors accumulabat.

Multa siti prostrata viam per, proque voluta
 Corpora silanos ad aquarum strata jacebant,
 Interclusa anima nimia ab dulcedine aquæ.
 Multaque per populi passim loca prompta, viasque
 Languida semianimo tum corpore membra videres,
 Horrida pædore, & pannis cooperta perire
 Corporis inlucie pellis super ossibus una,
 Ulceribus tetræ prope jam, sordique sepulcra.
 Omnia denique sancta Deum delubra repleat
 Corporibus mors exanimis, onerataque passim
 Cuncta cadaveribus coelestem templam manebant:
 Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.
 Nec jam religio divum, nec numina magni
 Pendebantur: enim præfens dolor exsuperabat.
 Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
 Ut prius hic populus semper consueverat humari.
 Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
 Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
 Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit.
 Namque suos consanguineos aliena rogorum,
 Insuper extructa ingenti clamore locabant,
 Subdebatque faceis, multo cum sanguine sæpe
 Rixantes potius, quam corpora desererentur.

F. I. N. I. S.

TANAQUILLI FABRI

Emendationes & Conjecturae

IN

T. LUCRETII LIBROS

DE

RERUM NATURA.

CAPUT I.

PAGINA 8. Vers. 30. Atomos
 videri non posse ut probet Lucretius, ac
 it esse quadam corpora multis partibus
 grandiora & *ὀρυσσέσθαι* quam atomi
 sint, quæ ipsa tamen sub oculorum
 sensum minime cadant; quo in genere ventos esse
 scribit:

Ne

Ne qua forte tamen ceptes diffidere dictis,
 Quod nequeant oculis rerum primordia cerni;
 Accipe præterea qua corpora tute necesse est
 Conspicere esse in rebus, nec posse videri.

Principio venti vis verberat incita pontum,
 Ingentesque ruit naves, & nubila differt:
 Interdum rapido percurrens turbine campo,
 Arboribus magnis sternit, montesque supremos
 Silvifragis vexat flabris; ita persurit acris
 Cum fremitu, sevitque minaci murmure pontus.

Primum omnium legendum videri possit propterea, non
 præterea; sed hoc perpauillulum quiddam est præ ut
 quod jam dicam: Gravissimum enim in illis versibus
 mendum esse si dixerō, id dicam quod res est:

ita persurit acris

Cum fremitu, sevitque minaci murmure pontus.

Quippe contra sensum faciat, qui orationem ad hunc
 modum formaverit: *Ventus PONTUM verberat,*
naves disjicit, nubila differt, interdum campos arboribus
sternit, montesque supremos flabris suis vexat,
 ITA FURIT PONTUS. Vel puer facile viderit, re-
 deundum fuisse ad VENTUM ipsi, non autem ad
 PONTUM; est enim bene & naviter ridicula, planeq;
ἀσολόγος oratio. Quamobrem legendum,

ita persurit acris

Cum fremitu, sevitque minaci murmure cõrtus.

Quod jam probabo, ubi sic loqui solitum esse Lucreti-
 um ostendero. Ad hunc igitur modum in hoc ipso li-
 bro dixit,

flammai flore coorto.

Sic in II.

in Omne

Unde coorta queat nova vis irrumperè.....

Item Sed quasi naufragiis magnis multisque coortis

Lib. III. Ex infinito quæ possint forte coorta.

Lib. VI. Ventus ubi atq; animæ subito vis maxima quædã

Aut extrinsecus aut ipsa ab tellure coorta.

Iterum eodem in libro:

Et tempestates terra caeloque coortæ.

Multi

Multi alii loci ex indicibus Lucretianis peti poterunt, nisi satis sint qui modo allati fuere. Cæterum seu *cortus* legas, seu *coortus*, perinde plane est; cum soleat Lucretius geminas vocales, ubi continuæ sunt in eandem syllabam concludere. Ita lib. V. *cooperuisse* est quinque syllabarum tantum, quæ vox tamen sex syllabis constare debuerat:

.....atque oppida cooperuisse.

Ita in VI. *cooperiant* quatuor tantum syllabarum fecit:

Cooperiant maria.....

Alibi etiam coaluerunt tetrasyllabum fecit. Nunc ad *coortus* veniendum. Certum est in Cod. MS. Bertinii, quæ usus olim est Dionys. Lambinus, eum versum,

Principio venti vis verberat incita pontū [vel portus] sic scriptam esse,

Principio venti vis verberat incita cortus;

Sed cum eam vocem non intelligerent interpretes, ex *cortus* fecere *portus*; quod hodieque in multis editionibus apparet; Quæ in re bis peccarunt; nam in eo versu *portus* esse non potest; ut nec *coortus*; Dein, uti videtur, illam vocem nihili esse existimarunt, quæ tamen & Latinissima, & huic descriptioni maxime apta est, si modo in suam sedem, uti à me factum est, redusta fuerit, legendo scilicet,

ita perfurit acri

Cum fremitu, saxitque minaci murmure cortus.

Ex ignorantia autem hujus vocis factum item est, ut locus quidam in III. & alius in IV. quem, cum eorum ventum fuerit, indicabimus, nondum ab ullo Interprete explicari potuerit. Quemadmodum vero non viderunt quid esset *cortus*, ita quoque quid esset *coortus* haud sane animadvertere potuerunt. Inde adeo nata illa est *Latela x̄ d̄unxaria*, uti suo aperietur loco, quæ Interpretes invalit. Existimabant enim *coortus* esse *comptus*; quæ in re haud sane leviter lapsi sunt.

Page

Pag. 9. V. 6. Illustris vero venti comparatio cum fluvio est: Ita, inquit, fluunt venti, quemadmodum & fluvios ferri videmus:

*Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Quam cum mollis aquæ fertur natura, repente
Flumine abundantis, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota.
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbris
Molibus incurrens validis cum viribus ammis
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit quæ quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri.*

Sunt hæc plane admirabilia, fateor; iisque & Virgilius, & cæteri post Lucretium poetæ satis commode usi sunt: Sed quid hoc?

*volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit quæ quidquid fluctibus obstat.* Sane istud quæ nihil esse aliud possit, nisi quæ parte, per quem locum, aut, in quantum, ἐφ' ὅσον, quatenus, &c. Unde tamen quando erit ut sensus aliquis satis aptus emergat? nam *quæ* jungi nequit cum voce *saxa*. Præterea quod aiunt hoc loco *quidquid* positum esse pro *quidque*, id vero est quod haud facile probari posse scimus: neque vero, si probatum fuerit, res tamen in tuto fuerit. Legendum itaque semper existimavi,

Grandia saxa, ruunt quæ quidquid fluctibus obstat: sensu tam plano quam necessario: *Fluvius saxa volvit, quæ saxa ruunt* (id est evertunt, evellunt, eruunt) *quidquid fluctibus obstat.* Esse autem activæ significationis *ruere* si probandum erit, non longe abeundum. Sequitur enim.

Quamlibet in partem res trudent ante ruuntque.

Ita alibi, *tauri cornibus ruunt equos ad terram, & mare ruit arenam, & ventus ruit naves.* Ita, *ceteros agerem, ruerem, prosternerem.* Terent. & alia apud alios sexcenta.

Page

Pag. 19, V. 37. Paulo inferius legitur:
*Quin etiam multis solis redeuntibus annis
 Annulus in digito subtertenatur habendo.*
 Mihi autem maxime placeat, si legatur,
Quin etiam multis olim redeuntibus annis.
 Idque, ut venustius & concinnius est, ita & elegantiores homines probaturos satis confido. Error natus est ex geminatione τὸ S. in multis, more imperitorum librariorum.

Pag. 13. V. 8. Quicquid est, inquit Lucretius, id vel corpus est vel Inane;

*Præterea nihil est quod possis dicere ab omni
 Corpore sejunctum, secretumque esse ab Inani,
 Quod quasi tertia sit numero natura reperta.*

In versu tertio MSS. Codd. quidam habent *quo*, non *quod*. Sed non est tanti: debuërat enim expandi hic versus, quippe qui ex conclusionem seu orationis clausula petitus & huc translatus sit: mox enim legitur:

*Ergo præter Inane & corpora, tertia per se
 Nulla potest reram in numero natura relinqui.*

Deinde & Latinitas vitiosa est: *Nihil est* quod possis dicere *sejunctum*, &c. Quod sit quasi *tertia natura reperta*.

Pag. 16. V. 3.

*Etquam quæque; magis cohibet res intus Inane,
 Tum magis his rebus, penitus tentata, labascit.*

Videtur legendum,

Tam magis istibus hæc penitus tentata, labascit
 Scio quidem esse qui per ista verba [*his rebus*] ignem, humorem, &c. intelligant; sed hoc loco agitur de *placis* in universum.

Pag. 16. V. 24.

quapropter longa diei

*Infinita ætas anteaacti temporis omnis
 Quod fregisset, adhuc disturbans dissolvensque,
 Id nunquam reliquo reparari tempore posset.*

Rem vero admirabilem, scilicet! *Ætas longa diei infinita*

infinita anteaacti temporis! quid hoc? Si seriò loquendum, & libere, dicam: *Nugæ, & mera æpæsiæ*. Legendum enim,

quapropter longa dies &

Infinita ætas anteaacti temporis omnis, &c.

Notum illud:

Longa dies homini docuit parere leones.

Et hoc Lucretii in IV.

..... hæc puncto cernantur lapsa diei,

id est *temporis*. Neque unquam aliter scribere, qui pure & Romano ore locuti sunt.

Pag. 20. V. 9.

Dicere porro ignem res omnes esse, neque ullam

Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem, &c.

In secundo versu lego, non *rem veram*, sed *naturam*:

---- neque ullam

Naturam in numero rerum constare, &c.

Quippe concoqui istud non potest, *Nulla res vera in numero rerum constat*. Non enim hic de his agitur quæ sint & existant vere & *divtas*; quod fusius explicare non est necesse. Cæterum apud Lucretium τὸ *natura* passim ponitur pro re creata, id est producta, genita, ut *ἀφ' ἑσῆς* in lib. de Mûndo.

Pag. 23. V. 9.

Sic alias aliis rebus mutarier omnes.

Aliquid ulceris hic lateat necesse est: Latini enim sermonis consuetudo postulabat, ut scriberetur, *Sic alias aliis rebus res mutarier omnes*. At, inquires, error in metro fuerit: scilicet, glossema enim in *vera* & germana lectionis locum invasit. Neque dubitandum putem quin pro *mutarier* olim scripserit Poeta *vertier*.

Sic alias aliis rebus res vertier omnes.

Frequenter enim usurpat τὸ *vertere* in ea significatio-
 ne; ita in hoc ipso libro:

..... & in rerum naturas vertier omnes.

Lib. II. *Naturam rerum mutare & vertere motus.*

Iterum. *Præterea cunctas itidem res vertere sese.*

..... in

... in ignes omnia versat.

.....in pullos animales vertier ova.

Sic. *Et cujusquomodi formarum vertere in ora.*

Omitto cætera exempla quæ legenti occurrent. Illud autem *rebus res*, ut *rerum res*, *rem res*, præterquam quod necessarium est hoc loco, nisi Lucretium lectissimæ & tersissimæ dictionis scriptorem, βαββαελζευ dicemus, tam crebro usurpatum ab eo est, id ut amasse videatur. Exempla fidem fecerint.

Multarum rerum in rebus primordia mista.

Res putet immistas rebus latitare.....

Scire licet non esse in rebus res ita mistas.

Multarum rerum in rebus communia debent.

Postremo ante oculos rem res finire videtur.

Sed hoc satis: neque alia exempla huc congesse attinet.

Pag. 25. V. 16.

Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.

Primus ego; ni fallor; moneo, versum hunc ad alterum esse, atque adeo hinc ejiendum. Nihil enim aliud in eo est quam quod in versu superiori lectum fuit:

Robore cum saxi franguntur, mittere signum

Sanguinis.....

Illud autem *manare cruorem*, nonne idem est cum *mittere signum sanguinis*? Sed unde natam putent, si roges, dicant: ex glossate scilicet, aut aliquo consimili loco qui ad oram libri adscriptus à studio suo lectore fuerat ad illa verba [*Robore cum saxi franguntur*]; Poterat quidem hanc Virgilii imitationem significasse,

Et torrere parant flammis & FRANGERE SAXO,
qui locus haud dubie ex hoc Lucretiano expressus est: sed maluit addere illum Plauti ex *Asinaria*:

*Num me illuc ducis UBI LAPIS LAPIDEM
TERIT?*

id est in *pistrinum*.

Pag. 27. V. 17. *Debebat habere*] *Lego, debet habere.*

habere, id est habeat necesse est. Mox lego quoque & *videatur*, pro ut *videatur*.

Pag. 29. V. II.

Tandem deveniunt in tales disposituras,

Qualibus hæc rebus consistit summa creata.

Quamvis ita scriptum sit in optimis & luculentissimis editionibus, constat tamen hic errorem esse: neque enim dubium est quin legendam sit, idque plane necessario,

Qualibus hæc rerum consistit summa creata.

Ut & alicubi legi scio. Sensus autem est: *deveniant in tales disposituras, qualibus summa rerum creata est*. Illud enim *qualibus* ad disposituras refertur; quod facile viderit qui vel levissime sapiat: *rerum autem summa est τὸ πᾶν* ut alibi,

Nec summam rerum commutare ulla potest vis. Et,

Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti.

Sed neque aliter in toto opere locutus est Lucretius. Itaque exemplorum satis est. Nunc ad secundum librum veniamus; Ibi enim occurret, opinor, aliquid quod manu medicæ opus habeat.

CAPUT

CAPUT II.

PAGINA 33. V. 16.

*His tibi tum rebus timesactæ religiones**Effugiunt animo pavida, mortisque timores?*

Non possum ab animo meo impetrare, isthuc ut adprobet, religiones timesactæ pavida, cum tō pavidus, & tō timesactus idem sint, nunc quidem: quamobrem lubens legerim,

*His tibi tum rebus pavesactæ religiones**Effugiunt animo, pavidi mortisque timores?*

Solet enim noster conjunctiones aut transponere, aut longius paulo trahere, idque more veterum poetarum. Quin & Ovidium ipsum, qui tamen arti obsequitur maxime, idem fecitasse satis ei constat, cui notior ille paulo est. Quod autem pavidos timores dixi legi velle, nihil me novi fecisse arbitrator. Ita enim optimus quisque veterum loquitur; sic Ovidius pavidos metus alicubi vocavit, in Fastis opinor: alibi pavidam formidinem, in Metamorph. ut & pavidum timorem, nescio quo loco; nam hæc à memoria sunt. Qui otio abundabant, plura his addent.

Pag. 34. V. 14.

Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.

Debet hic versus aliò migrare; neque enim sedem suam occupat: sic igitur eum cum superioribus connectes, si me audiveris:

*Nec remoratur ibi: sic rerum summa novatur**Semper, & inter se mortales mutua vivunt:**Et, quasi cursores, vitæ lampada tradunt.*

Qui non indiligenter legerit, is ita fieri debere satis ipse per se judicaverit.

Pag. 36. V. 17.

At, quæ sunt solidâ primordia simplicitate,

Cum

*Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur**Ulla foris, atque ipsa suis è partibus unum,**Unum, in quem cæpere locum connixa ferantur;**Debent nimirum præcellere mobilitate, &c.*

Hic locus vulgò male explicatur, qui scilicet male legitur; Sic enim emendari oportuit,

*At, quæ sunt solidâ primordia simplicitate,**Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur**Ulla foris, QUIN ipsa suis è partibus unum,**Unum, in quem cæpere locum connixa FERANTUR.*

Natus autem error est ἐκ τῆς πρῆξις, scriptoris librarii, qui ante oculos habebat versum illum, *At quæ...*

Docti viderint, Docti, inquam.

Pag. 41. V. 18.

*Præterea genus humanum, mutæque natantes**Squamigerum pecudes, & læta arbusta, feræque**Et varix volucres, latantia quæ loca aquarum**Concelebrant, &c.*

Ferri non potest istud latantia; Quamquam enim probe scio usitatum fuisse apud veteris Latii scriptores tō latere aliquem, pro lætitia perfundere, hilariorum reddere; (nam ecce prodit Livius Andronicus, teque rogatum venit, Lector,

Famne oculos specie lætavisti optabili?)

Tamen minus aptum huic loco id verbum est: quod, ut videtur, è versu superiori in hunc per incuriam deductum est;

Squamigerum pecudes & læta arbusta, &c.

Legendum itaque putaverim liquentia. Loca autem liquentia erunt lacus, paludes, fluvii, maria. Unde Virgilius, qui Lucretium fere plerumque exprimit, (quem enim ante oculos potius haberet, quàm Lucretium?) in VI. Æneid. dixit,

*Principio cælum ac terras, camposque liquentes**Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra**Spiritus intus alit, &c.*

Ita Græci, ὡς γὰρ λέγειν ἔδει, liquidas vias pro mari, fluvio, &c. Primam autem in liquentia vel brevem

ven esse vel longam, si mavis, usus & consuetudo poetarum satis ostendunt. Locus porro Livii, de quo modò agebam, apud Nonium Marcellum legitur.

Pag. 42. V. 22.

Quam noster fluat, &c.

Videri alicui possit legendum esse *fluat*, pro *fit*; sed nil mutandum; est enim illustris translatio; *sed quæ continuò tenebris obducta periret*; deinde illius exempla innumera sunt apud Lucretium.

Pag. 44. V. 28.

Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,

Sudor uti maris est; minime id mirabile habendum.

Hic verò, sicubi aliàs, mirificos ludos præbent Interpretes. *Sudor maris*, inquit, *est aqua maris*. Bene sane. Sed quid ita tandem? Quia scilicet testimonio Aristotelis probari potest ex veteribus Physicis nunnullos ita fuisse locutos. Sed ego utrumque falsum esse omnibus suffragiis facile vincam; id quod mox apparebit. Locus ille Aristotelis legitur in secundo Meteorologicorum pag. 555. edit. Parisiensis: en tibi hominis verba, ex cap. II. in quo de maris salugine ex professo agit: *Ὀμοίως δὲ γαλιόν, καὶ εἰς πῖτον ἰδρῶτα τῆς γῆς, εἶναι τὴν θάλασσαν, ὅτι τῶν σφῆρας εἰρηκέναι, καὶ δὲ τῶν Ἐμπεδοκλῆος, ὡς εἰς ποίαν γῆν, &c. i. c.* Neque minus ridicule dixerit quisquam, uti ab Empedocle factum videmus, qui mare sudorem esse telluris dixerit, &c. Hoc quidem loco Aristoteles solens more suo facit, ut meliores carpat; quasi scilicet agatur de genio τῆς διδακτικῆς, sed id alias videbitur; ad rem veniendum. Empedocles, *διὰ μεταφορῆς* scribens, dixit, mare esse *sudorem terræ*. At Lucretius *sudorem maris* nominat, o bone: An igitur Lucretium inter & Empedoclem quidquam erit quod utriusque convenire possit? An verò quod, si quid unquam aliud, ridiculum est, mare ipsius *sudor maris* fuerit? non ut opinor. Deinde negamus hoc quoque, Lucretium hic de salugine, seu, ut veteres loquebantur, de

amarore

amarore magis egisse: Hoc enim sex septem demum verbis inferius faciet:

Et quo mixta putes magis aspera levibus esse

Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum,

Est ratio secernendi, &c.

Ubi Neptuni corpus mare est. Quamobrem satis confido fore neminem, cui de nostra conjectura, nisi si certa potius emendatio vocanda est, dubitandum videatur. Agitur enim tantum de sudore, qui, ut & lacrymæ, salus & amarus esse, vel sensus iudicio, vel auctoritate Aristotelis & Plutarchi, comprobatur. Legendum itaque:

Sudor amarus ut est, &c.

His addo & aliud: Quod de Empedoclis sententia legerant Interpretes, si in locum convenientem conferre volebant, debuissent ea, quæ hic scripserunt, ad hoc libri V. versus retulisse, ubi disputat Lucretius, qua ratione factum fuerit, ut mare è terra expressum sit. Ibi enim disertè *sudorem terræ* vocavit:

Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,

Et radii solis cogeant undique terram

Verberibus crebris, extrema ad limina apertam,

In medio ut propulsa suo condensa coiret;

Tam magis expressus salus de corpore sudor

Augebat mare manando, camposque natantes.

Quid vero quod in MSS. Codd. ad oram horum versuum, de quibus superius actum est, adscriptum legitur, DE SUDORES ALSO? non igitur aliter olim legebatur hic locus, quam ut à me restitutus fuit. Poterant fortasse hæc fusi tradi; sed doctioribus scribimus, quibus hæc fat erunt. Nam *salsum* & *amarum*, ἀλμυρὸν & πικρὸν alterum pro altero sumi non est, opinor, cur probem, cum ea res notior sit, quam ut hinc illinc petitis ex utraque lingua testimoniis egere videatur.

Pag. 49. V. 21. *Divam prædicere*] Malim *prodicere*; est enim significantius & plenius.

L

Pag.

Pag. 56. V. 12.

Illud in his igitur fœdus meminisse decebit;
Lectio vulgata fuerat,

Illud in his igitur rebus meminisse decebit:
Sed illam uterque Interpres mutavit; legendo non rebus, sed fœdus. At nihil necesse fuit; sic enim loqui amat Lucretius: id quod uberrima exemplorum seges probabit.

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus.

Illud in his rebus non est mirabile....

Illud in his obsignatum quoque rebus habere.

Illud in his rebus videor [sic legendum] firmare potesse

Illud in his rebus nequaquam sumere possis.

Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum.

Illud in his rebus minime est mirabile habendum.

Illud in his rebus vitium vehementer....

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis.

Ibidem Pag. 56. V. 15.

Sed magni referre ea primum quantula constant

Sensile quæ faciunt, & quæ sint prædita formâ,

Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint.

Liquido jarare possim, legendum, *quæ sint*; id est quibus posituris, &c. Ut versu superiori *quæ prædita formâ*, quod & arbitror lectum in aliquo exemplari fuisse. Sic in V.

... in tales venere meatus

Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.

Cui loco concinit quod in II. est.

Propterea magni quod refert, semina quæque

Cum quibus & quali positura contineantur.

Pag. 60. V. 8.

Quid magis his rebus poterat mirabile dici,

Aut, minus ante quod auderent fore credere gentes?

Nil, ut opinor: ita hæc species miranda fuisse,

Quam tibi jam nemo fessus satiate videndi

Susplicere in cæli dignatur lucida templa.

Locus depravatus: neque enim ullius hominis esse potest,

potest, qui Latine sciat, ad hunc modum loqui: nemo suspicit hæc speciem in cælum. Legendum itaque

Quom[id est cum] tibi jam nemo fessus satiate videndi
Susplicere in cæli dignatur lucida templa.

Quali diceret, *Et tamen, (ita assueti oculi sunt huic spectaculo,) nemo hodie dignatur susplicere in cælum.* Illud autem *Tibi est πᾶσιλον* more Attico; quod apud meliores scriptores pervulgatum est & tritum.

Ibidem pag. 60. V. 34.

conjecta repente

Magnarum rerum fierent exordia semper,

Terræ, maris, & cæli, generisque animantum.

Pessime: neque enim SEMPER cum REPENTE convenire potest. Errorem autem ut viderent Interpretes, certe scripturæ varietas satis efficere debuerat: Hic enim versus in V. repetitus fuit, sed novo etiam mendo deformatus. Sic enim ibi legitur:

Tandem convenient ea, quæ conjuncta, repente

Magnarum rerum fiant exordia sæpe.

Sed & hic & illic scribendum est, non *semper*, non *sæpe*, sed *nempe*.

Magnarum rerum fierent exordia, nempe

Terræ, maris, & cæli, generisque animantum.

Vitium autem ex compendiaria scribendi ratione natum est: nam pro *nempe* scribebant *næpe*, unde procererunt illud *sæpe*, quemadmodum ex *sæpe* τὸ *semper* procreavere.

Pag. 62. V. 21.

Nam quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,

Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ;

Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt,

Dum facile in venas cibus omnis diditur; & dum

Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant,

Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas.

Versus sunt illustres, & ex penitissima corporum animatorum consideratione petiti; sed in illo,

Et plus dispendi faciant, quam vescitur etas,
Plane aliquid est quod contra Poetae mentem faciat.
Constat quippe hæc verba, *quam vescitur*, opposita illis
esse, *plus dispendi faciant*; Itaque *quod vesci* significaret
acquirere, parare, &c. Cui rei Linguae Latinae usus
reclamat. Quamobrem hunc locum ita semper legen-
dum existimavi:

Et plus dispendi faciant quam nancitor etas.

Nancitur autem [id est, *acquirit*] cum verbum pro-
triti usus non sit, depravasse illi videntur, qui me-
moria patrum mercede conducti libros describebant,
proque eo intrusisse, *nascitur*, quod nihilo melius
est; unde alii sicut *vescitur* effinxerunt, quod ego
vitiosum esse arbitror. *Nancitur* autem fit à *nancio*
cior; id à *nancio* est, quod olim usurpavit Grac-
chus, ut ex Prisciano novimus; Ex *nancio* autem
nova proles orta est *nanciscor*, quam recentior usus
retinuit. *Nancior* autem significat *occupo, prehendit,*
capio. In XII. tab. **SI QUID PIGNERIS**
NANCITOR, SIBI HABETO (ubi *nancitor*
veteris orthographiae est pro *nancitur*) inde *renanci-*
zur adud Paulum Diaconum Festi Epitomisiten,
pro *reprehendit*, seu *iterum prehendit*. Cum au-
tem videam vocem antiquam, quae in foro nostro
& tabulariis etiamnum obtinet, *des nants*, pro
pignoribus sumi, unde & *nantir* & *nantise*, &
ναντις in Graeco-Barbaro, facile adducor ut credam
è veteri jure Romano eam esse petitam, cum, ut dixi,
in XII Tabulis legatur, *Si quid pigneris nancitor,*
sibi habeto.

Ibid. pag. 62. V. 36.

Nec satis est proquam *largos exaestu* artus,

Unde queat tantum sibi iri & suppeditare,

Quantum opus est, & quod satis est, natura novare.

Monuit Lambinus tertium illum versum, *Quan-*
tum opus est, &c. In MSS. Codd. non repe-
riri, quem ipse genuinum Lucretianum arbitra-
tur, contra autem, hunc, *Nec satis est, &c.* Spu-
rium

rium esse contendit; Cur ita? nimirum non dispi-
ciebat, qua ratione emendandus foret. Sic autem le-
gendus videtur:

Nec satis est, praquam largos exaestu auctus.

Unde, &c.

Cujus hic erit sensus: *Ubi corpus ad crescendi*
cacumen venit, tunc defluere & minui debet,
quia nihil satis est unde tantum suboriri possit,
praquam exaestu largos auctus; id est, substan-
tiam prius acquisitam amittit. Auctum enim vocat
eam substantiam qua illud aut illud corpus auctum
est, ut & alibi.

L3 CAPUT

CAPUT III.

PAGINA 65. Vers. 16.

*Nam quod sæpe homines morbos magis esse timendos,
Infamemque ferunt vitam, quam Tartara lethi,
Et se scire animi naturam sanguinis esse,*

Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere :
Ex istis quatuor versibus posteriores duos arbitror deleri
oportere. Primum nihil opus illis est; dein, quænam
isthæc Latinitas, *Natura animi est sanguinis?* Video
quid velit; sed Barbarus sit & plane *ἀμυστος* qui ita
loquatur. Ille autem versus,

Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere,
quid boni tandem habet? Hinc discimus rem pro-
fecto mirabilem, bellam, & elegantiam Lucretianam,
scilicet! animum nostrum non egere nostra ratione.
Qui hæc amant, faciat Deus ut ne unquam nostra
ament.

Ibid. p. 65. V. 21. *Si fert ita forte voluntas*] In
MSS. quibusdam *fera voluntas*; in aliis, *fera volup-
tas*. Sed quia τὸ *fera* priorem syllabam brevem ha-
bet, existimo esse glossema vocis alicujus, quæ hinc
exciderit. Ea autem esse nulla alia potest quam *dira*;
Dirus enim non est, quod vulgo putant, *deorum ira
immisus*, cum è Græco *δειδς* natum sit. Ita Lu-
cretius lib. 4. de impetu sævientis & impotentis amo-
ris dixit,

*Inritata tument loca semine, fitque voluntas
Ejicere id, quò se contendit dira lubido.*
& expresse magis post paulo scripsit,

*Unaque res hæc est, cujus quam plura habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.*

Quod & Virgilius in sese transtulit:

An sua cuique Deus fit dira cupido.
Sic alicubi in Æneid. de Capitolio loquens,

Fam tum relligio pavidos terrebat agrestes

Dira loci....

Ad hunc modum *diritas morum*, in Tiberio Suetonii,
δειδς erat & asperitas; quod ex Cicerone firmari
potest, qui *Fratres* illos *Terentianos* comparans, ait, in
altero esse *diritatem*, in altero *comitatem*. Ita denique,
(nam alia proferre haud lubet) *dirus hydrops*, apud
Horatium sumi debet.

Pag. 67. V. 31.

.....qui nobis moribundos deserit artus.

Fieri non potest quin legendum sit,

.....qui, nobis moribundis, deserit artus.

Alloqui contra sensum locutus fuerit Lucretius.

Ibid. p. 67. V. 32.

*Quapropter, quoniam est animi natura reperta,
Atque animæ, quasi pars hominis, redde harmoniæ
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipsi porro traxere, & in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat.*

Scio de harmonia quid dictum, fictum, scriptum fue-
rit; neque Aristoxenus ille Aristotelis discipulus eam
opinionem primus induxit, cum jam ante Aristotelem
iplum, in Phædone, ubi de animorum immortalitate
agitur maxime, tale aliquid scriptum à Platone fuerit.
Sed cur *harmonia* nomen ab *Heliconis organico saltu
delatum* dicat Lucretius, id vero unum est quod mihi
nunquam placere potuit, quippe qui *montem organi-
cum seu musicum*, (nam Organici, haud dubie Musici
dicuntur, ut ex ipsomet Lucretio alibi constat) montem,
inquam, Musicum, non magis quam Grammaticum
aut Dialecticum dici posse putem. Inde adeo factum
est ut semper legerim, neque adhuc scripsisse Lucre-
tium aliter arbitrer:

Nomen ab organico cantu ductum citharai;

Sed cum ex *citharai*, id est citharæ, ut *terrai, harmo-
niæ, aulæ*, & alia id genus, librarii τὸ *Citharonis* fe-
cissent, facile fuit doctis, qui vitium in metro animad-
verterent, eam vocem mutare in τὸ *Heliconis*, ut la-

boranti versui subveniretur. Cætera autem, uti & corrupti carminis ratio postulabat, pro capta cujusque mutata, versa, interpolata fuere. De hac nostra conjectura judicabunt qui & nasum habent & poetica facultatis expertes non sunt. Quod autem addit Lucretius,

Sive aliunde ipsi porro traxere.....

Non temere factum, cum *harmonia* sumatur etiam pro junctura seu compage ligni vel solidioris alicujus materiæ. Inde apud Aristophanem ἀρμονίῳ διασκευῶν. Inde & Hesychius in quodam loco veteris scriptoris, quem ipse quidem non nominat, sed nos Herodotum esse scimus, ἀρμονίαν interpretatur ὁρμῶν, seu conjunctionem.

Pag. 68. V. 35.

*Si minus offendit vitam vis horrida leti
Ossibus ac nervis disclusis intus adaeta,
Attamen insequitur languor, terræq; petitus
Suavis, & in terra mentis qui gignitur æstus,
Interdumq; quasi exurgendi incerta voluntas.*

Insigni errore, inquit Gifanius, hos quinque versus nothos esse putat Lambinus. Sed nec vere, neque sine impudentia hæc loquitur Gifanius: nam Lambinus satis habuit dicere, vereri se, ne illi quæ non sunt non sint. Et sane non aliter judicare potuit, qui videret unum ex illis aut obscurissimum esse, aut corruptissimum. Sed Pyrgopolinices noster cur postremum illum non explicavit?

..... & in terra mentis qui gignitur æstus,

Si corruptus est, danda saltem opera fuit, ut emendaretur. Sed homo malignus, invidiosusque vim *σοφιστικῆς* nullam habuit; neque ullo unquam in his literis iudicio valuit, quod ipsius editio plus mille ducentis locis facile probare possit. Ego autem cum rem ipsam, qua de loquitur poeta, attentius considerassem, pro his verbis,

*& IN TERRAMENTIS QUI gignitur æstus,
quæ nihil sani habent, legendum putavi,*

*& INTERDUM MORIENDI gignitur æstus,
Interdumque quasi, &c.*

Hoc quid sit, norunt optime qui lipothymiam ex animi anxietate aliquando passi sunt: tunc enim non sine aliquo jucunditatis & suavitatis sensu terram succidui petimus, & interdum mori lubet, interdumque voluntas incerta fluctuat inter vivendi moriendive consilium. Tale aliquid descripsit Virgilius in Didone moriente, cum jam sibi pugionem adegisset. Versus sunt plane admirabiles:

*Ille graves oculos conata attollere, rursus
Deficit: infixum stridet sub pectore volnus.
Ter sese attollens, cubitoque innixa, levavit,
Sed revoluta toro est; oculisque errantibus alto
Questivit celo lucem, ingemuitque reperta.*

Sed legenda illa in primis sunt, quæ à Michaelè Montano scriptore Gallo, quæ de seipso, cum ex equo vi subita deturbatus esset, memoriæ mandavit. Quod enim hic Lucretius scribit, si emendatio nostra vera est, omnium optime interpretabitur Vir Clarissimus. Cæterum moriendi æstus erit moriendi impetus, consilium certum, &c. Qui paulo tristiores sunt, vel à natura, vel ab ærumnis, hæc, opinor, probabunt; neque fortasse alii improbabunt. Nam pluribus agere ea ut confirmem, nec vacat, neque adeo lubet.

Pag. 70. V. 22.

*Fam triplex animi est igitur natura reperta:
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum;
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.*
Postremus versus ita in quibusdam editionibus legitur,

..... posse creare.

Sensiferos motus, quædam, quæ mente volutent,
& ita habet editio Gifani; sed ea lectione nihil nequius, aut ridiculum magis. Prior autem illa stare non potest, quid enim sani habet

id, quod jam lecturus es? *Mens nihil horum recipit posse creare motus qui mente quædam voluent.* Itaque pro his verbis,

quædam qui mente voluent;

sic legendum existimo,

quæis omnia mobilitantur.

Certe ita postulat ratio, cui auscultandum est in vitiis centum millibus MSS. Codicum. Nam de *mobilitantur*, quod dicam nihil est, cum duobus tribusve locis id verbum apud Lucretium reperiatur:

inde omnia mobilitantur.

& alibi in III. quoque

quæis mobilitata feruntur.

Pag. 71. V. 12.

Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusque Compta modis vigeant, rationem dicere aventem. Abstrahit invitum patrii sermonis egestas.

Hoc unum quoque ex illis vocabalis est, quæ nunquam ab Interpretibus intellecta fuere. Fateor quidem *comptum* aliquando significare ornatum, aliqua præstantia insignem, præditum, &c. Sed ei significationi quid cum hoc loco Lucretii esse potest? Nihil quidquam. Deinde ratio vociferatur, eo vocabulo opus esse cui convenire possit cum *inter sese mista*, quod videlicet colligationem, nexum, & vinculum aliquod notet. Quare ne dubita quin legendum sit *coapta*, sed melius *côpta*; quod et si auribus nostrorum hominum novum esse scio, non ideo tamen minus certa, minusque necessaria erit emendatio. *Coaptus* autem seu *côptus* idem est quod alibi dixit *uniter aptus*.

quibus è sumus uniter apti.

Vides, *Ex illis apti sumus*; quod hæc unica voce expressit, *coaptum* dicens. Item alibi:

qui cætu conjugioque

Corporis atque animæ consistimus uniter apti.

Adde quod in IV. locus est, qui facile & *πῶλον ἀπὸ δὲ* probet *comptus* vitiosum esse. Quis enim Latine sine

vicio

Vitio dixerit *anima compta est cum corpore*? quod tamen jam visurus es:

Atque animi quoniam docui natura quid esset,

Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret.

Ibi itaque restituendum,

cum corpore cōpta vigeret.

id est, *uniter apta, coapta, connexa, συναφθεῖσα.*

Pag. 72. V. 5.

Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira,

Cum serviscit, &c.

Legendum, *Est etenim*. quippe eorum rationem affert quæ in v. 17. scripserat,

Ne calor ac ventus seorsum, seorsumque potestas Aeris, &c.

Probat, inquam, esse in animo calorem, auram frigidam, & aerem temperatum: quasi diceret; Neque vero temere assero calorem esse in animo: *est etenim calor ille animo quem sumit in ira, &c.* Imo reliquas duas qualitates resumit & astruit in versibus qui mox sequuntur, auram, inquam, frigidam, & aerem temperatum:

Est & frigida multa comes formidinis aura,

Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.

Est etiam quoque pacati status aeris ille,

Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.

Itaque hæc satis plana puto, iis ut æquus Lector acquiescat.

Ibid. P. 72. V. 36.

Illud in his rebus videor firmare potesse.

Quarundam editionum lectionem revocavi, necessario enim legendum est, *videor*, non *video*.

Pag. 73. V. 30.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat, &c.

Vel manifestas res contra, verasque repugnat.

Quid sit enim corpus sentire quis afferet [al. afferet] unquam.

Postremus versus corruptus est; sic autem legi debet:

Quid

Quid sit enim corpus sentire quod afferat unquam.
Sententia plana & vera. Quid sit enim quod adferat
[id est, probet] corpus nostrum sensu præditum esse, &
vere sentire, nisi illud quod res ipsa docet? Explicat au-
tem quod dixerat,

Vel manifestas res contra verasque repugnat.

Neque enim petit poeta Quid sit sensus; (quod fa-
ceret tamen, si recepta lectio sequenda foret;) sed
ait hominem quemque sentire se sensu præditum
esse; itaque tanta mole argumentorum nihil esse
opus. Præterea hoc addam quoque, neminem,
qui quidem sani capitis fuerit, sic unquam locutu-
rum: Quis homo id afferet nisi experientia? ridi-
culum est ac delirum; & tamen ita loqueretur Lu-
cretius nisi mendum vidissemus; quis id afferet, nisi
quod res, &c.

Pag. 74. V. 12.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis

Democriti quod sancta viri sententia ponit.

Hic versus in V. repetitus fuit; & quemadmodum
versum illum

Magnarum rerum ferent exordia semper,

quem in quinto repetitum etiam constat fuisse; men-
dosum utrobique esse supra ostendi, idem de hoc quoque
sentio; quippe qui non putem, dici commode & ele-
ganter posse, sancta sententia viri Democriti, pro De-
mocrito ipso. Scio quidem apud Homerum Vim
Herculis, Vim Priami; ut & alia id genus apud Pin-
darum & Tragicos reperiri; pro Hercule, Priamo,
&c. Neque oblitus sum dici quoque Cor Ennii,
pro Ennio ipso; Quin & mitis sapientia Lælii, apud
Horatium, Lælius ipse est *αὐτομεγούπης*; & nos olim
congestis exemplis ex libris quæ Græcis, quæ Latinis,
id ostendimus, quia tunc otio abundabamus; Sed
illa exemplorum leges nihil ad hunc Lucretii locum.
Aliquo enim opus testimonio foret, ubi cor viri Læ-
lii, sapientia viri Catonis reperiretur. Quamobrem,
quæ Lector, centies scribatur hic versus, centies repe-
tatur.

tatur, toties ego exclamavero, *Corruptus est.* Sed, di-
ces, Quæ tua est sententia? Primum, si velim, li-
cebit mihi dicere, *ἀπορῶ* circa emendationem; dein a-
liquid, spero, dubitabundus afferre possim; Si minus id
licebit; æqui Lectores hunc meum conatum ita for-
tasse interpretabuntur, quasi si observationem aliquam
circa vim & genium proprietatis Latinæ scripserim.
Itaque pro

Democriti quod sancta viri sententia ponit.
legi posse arbitror,

Democriti quod sancta sibi sententia sumit.

Neque vero id sine exemplo: sic enim in I. scriptum
alicubi est:

Id quod Anaxagoras sibi sumit.

Fortasse & alia alibi; & ita esse scio. Sumere
autem vox est quam sibi Dialecticorum natio quasi
propriam vindicavit; ut & *arripere*, quod ex Lucre-
tio constat.

Pag. 79. V. 28.

*Corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
Sese anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.*

Et ratio & series versuum proxime superiorum probant
locum hunc in optimis quibusque editionibus esse de-
pravatum; legique debere, non *in eos*, sed *in eo*: quæ
vox referri debet ad aerem [...animans erit aer, si
en eo motus suos edit: Sentus est planissimus: Si ani-
ma poterit non dissipari & in aere, sique in eo motus
illos concludet, quos prius in venis agebat, tum vero rem
ridiculam inferre licebit, aerem, scilicet, esse animan-
tem; quod falsum. Ergo, &c.

Pag. 83, V. 1. Probare conatur dentes sensu parti-
cipari; idque ex eo ostendi ait, quod nonnunquam
morbo tententur, doloremque ex nimio aquæ frigore
sentiant; Tum porro id quoque firmari experientia
quotidiana ait, cum lapidosum panem, ut vocat Ho-
ratus, mandimus:

*Namq; ita connexa si [anima] per venas, viscera, nervos
Ossaque,*

*Ossaque, uti dentes quoque sensu participentur :
Morbus ut indicat, & gelidai stringor aquai,
Et lapis oppressus subitis è frugibus asper.*

Postremum versum quamvis ita legi in MSS. Codd. testentur Interpretes, & recte, quidem, inquit Gifanius homo acutus, scilicet: tamen eum esse corruptum quovis pignore contenderim. *Dissolvamus enim, quæso, membra poetæ, ex saluberrimo illo Horatii præcepto, videamusque quid ibi reperiatur, nil aliud certè quàm quod ante oculos habes: Dentes sensu participantur, ut indicat lapis asper oppressus è frugibus subitis.* Istud scilicet, *subitis frugibus*, res bella est, quidni enim? Sed tamen quæ illæ *subitæ fruges*? Nemo explicabit, scio; Dices, panem intelligi, id quod ego quoque sine monitore, sine præmonstratore videre haud difficulter poteram. Sed cur *subitus panis* dicitur? an quia repente in os, quasi ossa, objectus est? an fortasse quia subito veluti fungus in fimeto, ita repente panis in ore ortus fit? Sed nugarum, & ineptiarum satis. Versum illum

Et lapis oppressus subitis è frugibus asper,
ita legere soleo,

Et lapis oppressus subitis offractibus asper.
Qua voce, *offractus*, nulla unquam significantior, nulla magis Latina, magis propria, magisque ex ingenio rei & poetæ reperietur, scio.

Ibid. Pag. 83. V. 7.

*Quod si forte putas extrinsecus insinuatam
Permanare animam nobis per membra solere;
Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.*
Quid? quæque anima? ridiculam: lege, uti formula refutandi est,

Tanto nempe magis cum corpore fusa peribit.
Rem fusius explicare, otio abuti foret; & miror tot doctos viros non animadvertisse τὸ ἀτόπov hujus lectionis.

Ibid. Pag. 83. V. 26.

Sin ita sinceris membris ablata profugit

Error.

Error est: non enim id agitur nunc, *Utrum, cum anima abijt, integra remaneant membra;* (quis enim ea de re unquam dubitet?) sed, *Utrum, anima, cum abijt, diminuta sui parte, & libata recedat.* Vin' tu quaestionem, uti ab ipsomet Lucretio formata & concepta est, audire? En tibi:

Semina præterea linguuntur, necne, animai

Corpore in exanimò?

Cætera tute ipse legere poteris me quiescente, me tacente. Quamobrem invitis & reclamantibus omnibus legendum est:

Sin ita sincera ex membris ablata profugit.

Sincera est integra, & illibata; (quod versus sequens ostenderit,

Ut nullas partes in corpore liquerit ex se.)

Addere poterunt *εἰς τὸν* & locum illum qui ante occurrit:

Scinditur atqui animæ quoniam natura nec uno

Tempore sincera existit, mortalibus habenda est.

Pag. 84. V. 8.

Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,

Quam subeant.....

In posteriori versu legendum, *Quod subeant;* uti ingeniose & vere conjecit *** amicus meus, qui se præ modestia appellari noluit.

Pag. 85. V. 26.

Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis

In capite, aut humeribus, aut imis partibus esse

Posset, & innascei quavis in parte soleret:

Tandem in eodem homine atque in eodem vase maneret.

Postremus illorum versuum infra repetitur: sed & hic & illic mendosum esse arbitror, uti illos, qui tamen duobus in locis reperiebantur, ostendi superius mendosos esse. Facile autem confido fore, ut qui diligenter attenderit, fateatur ille legendum esse,

Tandem in toto homine aqua ut in toto vase maneret.

Est

Est quidem in illo versu anapæstus: sed ejus libertatis tot exempla sunt apud Lucretium, Virg. cæterosque poetas, præsertim vetustiores, iis ut proferendis superlegendum existimem. Ratio autem ita legendum suadet, cogit: Nam ex falsa suppositione, *Anima primum in capite, aut humeris, aut imis calcibus esset; tandem in toto homine, uti aqua in toto vase maneret.* Quemadmodum aqua quæ infunditur, primo partem infimam vasis, mox mediam, denique totum vas & univèrsulum impleret.

Pag. 89. V. 14.

*Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus homullis;
Fam fuerit, neque post unquam revocare licebit.*

Homullus, an, ut potius reor, *homillus* dici debeat, non est fortasse tanti, ut studiose quæretur; id enim alii ante nos fecerunt: Sed nemo, quod quidem sciam, antehac monuit, esse in hoc loco gravissimum peccatum à librarii manu. Legendum enim est.....*Brevis hic est fructus homilli.* Primum quia figura ingeniosior sit & magis morata, *ἰδὺς ἄρα*, si numerum singularem usurpes; (notum illud ..... *quàm totus homuncio nil est!*) Dein quia, nisi vera nostra emendatio est, tum solœcismus in oculos involabit. [*Fam fuerit*] alioqui scribendum erat [*Fam fuerint*] *hômilli*, scilicet. Totius enim loci hæc sententia est: Bene nobis & voluptate faciamus; Genium memorem brevis ævi nunc placandi tempus est, seu corollas ille, seu vina, sermoneve læves, & molliculas escas, aut, si quid etiam est jucundius, malit. Si nescis, hæc vera vitæ gaudia sunt; sed, cheu! quam cito prætervolant! Manum itaque injice: *brevis hic est fructus homilli*; horæ momento fuerit [id est perierit, ut, *Fuit Ilium*] *neque post unquam revocare licebit.*

Infernis

*Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum;
Nec Lethæa valet Theseus abrumperè caro
Vincula Pirithoo.*

Hæc erant quæ in III. priores Lucretii libros notata habebam; Si erit tibi ut placere possint, Doctissime atque Humanissime Menagi, tum & ipsa mihi placebunt, meque bellum atque elegantem hominem putabo. Salmur. VI. Kal. Maii. M. DC. LXII.

CAPUT

CAPUT IV.

PAGINA 97. v. 2. & sequentibus. Agit hoc loco Lucretius de speciebus, quæ vulgo *Intentionales* ideo dicuntur, quod Barbari, qui has literas tractabant, *Intentionem*, pro intellectione usurpabant; quia scilicet in re Physica non est ut quidquam sine illis intelligas. Ait autem Poeta, *summ̄is in rebus multa minuta corpora esse, quæ jaci possint, &c.* Et revera longe plurima esse ea debent; alioqui unde tandem perenne illud specierum effluviū foret? Quare fieri nulla ratione potest, quin in his versibus error sit:

*Et multo citius, quanto minus endo pediri
Pauca queunt, ut sunt in prima fronte locata.*

Vides eam esse Lucretii sententiam, corpora *multa* minuta esse in *summ̄is* rebus, quæ quanquam sint *multa*, tamen tanto citius jaciuntur, quanto minus impediri possunt *pauca*. Id autem dicere non modo *inconstans* hominis est, sed ejus etiam qui rei *Physicæ* imperitissimus sit. Quid enim? *Modo ait, modo negat*, ut ille Comici servulus. Itaque non, *pauca* legi, sed *parva*, necesse est. Pergit enim; & *multa* profundi ex rebus corpora ut probet, hos versus scribit:

*Nam certè jaci atque emergi multa videmus
Non solum ex alto, penitusque, ut diximus antè,
Verum de summ̄is, &c.*

Pag. 100. V. 18.

*Quapropter simulacra pari ratione necesse est
Immemorable per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primum, quod parvola causa
Est, procul à tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quod usque adeo textura, &c.*

At ego priorem illam rationem [quod parvola causa est,] si veritati minus esse consentaneam dixerō, id omnes,

omnes, qui in hoc genere studiorum aliquid vident, mihi assensuros esse confido. Quis enim unquam fando accepit? quis somniavit, eo citius moveri aliquid, quo infirmior causa sit, & principium motus imbecillius, & languidius? Contra certe faciunt quæ modo de luce solis scripserat:

*In quo jam genere est solis lux, & vapor ejus;
Propterea quia sunt è primis facta minutis;
Quæ quasi trudentur, perque aeris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plagâ;
Suppedatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulat fulgure fulgur.*

Hinc igitur ablegandum est istud *parvola*, & vera ac ingenua lectio in suam sedem jure postliminii revocanda:

...primum quod plurima causa

Est, procul à tergo, &c.

Videbit Lector ipse, (quid enim pluribus opus est?) quanta hic absurditas antea lateret; *monstrum horrendum, ingens, &c.* Et tamen hoc illud est quod omnes legebant, quod omnes probabant. Nos, nisi fallimur, sanius.

Pag. 102. V. 1.

Isque ita per nostras acies perlabitur omnes.
In plurimis editionibus legitur, ut & in hac quoque scriptum est, *omnes*; sed legendum *omnis*. Neque enim intelligit *totam* aciem penetrari, (quod tamen fieri posset secundum Epicurum, neque video quid id negari posset.) Itaque sic alibi loquitur:

*Et facit ut prius hunc omnem sentire queamus.
Item, Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
Cui loco opus esse aliquo temperamento videtur. Fortasse in Notis dicetur, si notas faciemus.*

Pag. 102. V. 25.

Fanua prospectum cum per se præbet apertum.
Cavendum est ne nobis arrideat doctorum quorundam conjectura, qui legunt, *aperta*. Neque enim, quantumvis vera videatur, necessaria est: Quippe *apertus,*

apertus, significat liberum, patentem, &c. Virgilius expresse:

.....Fovis ales aperto

Turbabat caelo.....

Alibi: .....campis exercitus ibat apertis.

Pag. 106. V. 20.

At collectus aquæ digitum non altior unum,
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cæli patet altus hiatus:
Nubila despicere & cælum ut videre videre, &
Corpora mirando sub terras abdita cælo.

Prolixiori sermone opus non sit mihi, si probandum fuerit, postremum illorum versuum esse corruptum. In lacunula, quæ aquâ plena sit, videmus, ait Lucretius, & cælum, & alia corpora, abdita cælo mirando sub terras. Qui hæc intelligent, nec ego illorum *ἀνθυσιαν* & solertiam dilaudabo; sed iudicium tamen haud equidem scio an æque celebrari debeat. Nam qua ratione corpora sub terras abdita videantur in collectu aquæ, res notissima est vel pueris, qui vagi per vias & ludibundi lasciviunt: Sed, quis dicat, corpora sub terras abdita sunt mirando cælo, id vero est quod nec adulti, nec senes ipsi, opinor, intellexerint; Error itaque ibi sit necesse est; cuius sedem, causamque si quæres, en tibi, in proximo est. Quippe in versu superiori legitur,

Nubila despicere & cælum ut videre videre,

Atque ubi cum forte scriptori librario oscitanti, ut sit, aut properanti, occurrisset illud cælum, effectum ex eo est, ut in versu quoque sequenti *τὸ cælo*, scripserit, cum tamen, uti legendum arbitror, scribere debuisset,

Corpora mirando sub terras abdita pacto,
id est, mira ratione, miris modis.

Pag. 110. V. 7.

Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis.

Mirifica vero, sicubi alias, circa locum hunc variantium

antium lectionum multitudo est; nam in quibusdam lib. legitur,

Vallibus & validis ne tortis ex Heliconis;

Quod qui intelliget, eum ego OEdipum, eum Tiresiam esse putabo: Sed in aliis ita est,

Vallibus & cycni nece detorti ex Heliconis;

Tenebræ ἀραρα, nihil. In aliis,

Et gelidæ cycni nece torti ex antro Heliconis.

Nihilo sanius, ut vides. Ad eum locum Interpres, ille, inquam, Interpres, cui prope uni salutem & nitorem suum debet Lucretius, de lectione, quæ in hac nostra editione est, sic inter cætera scribit: Hanc esse putavi veram & rectam scripturam, aut certe veræ proximam, non pugnaturus, si quis vel ingeniosior conjecturam afferat meliorem, vel, emendatioribus codices nactus, scripturam veriorum. Hæc ad sese pertinere ratus Gifanius, sic locum hunc legendum esse monuit:

Vallibus & cycni nece torti ex Heliconis.

In quo vel pueris deridiculo esse potest: ut in III. editione annotavit Lambinus. Idque nisi ipse demonstrasset, nos levi brachio facere potueramus. Quapropter cum Gifanio hæc se turpissimè dederit, nec Lambinus suæ conjecturæ confidat satis; videndum an quis Gifanio sagacior esse possit aut felicior; Quod fiet, ubi rationem exposuerimus quamobrem Lambinus, conjecturam suam, quæ ipsa tamen certa videri potest, non tamen usquequaque probarit. Uno verbo dicam, Latine dici non potest, ut ii probe norunt, qui studiose sermonis Latini proprietatem consectantur, dici, inquam, non potest; Cycni orti sunt ex vallibus Heliconis: alioqui significaret originem duxisse ex vallibus, inde ortos esse, &c. Quod nugatorium est. Sed enim ut jam in I. indicaveram, dicendum fuerat, ne dubita, cycni ex vallibus Heliconis coorti, atque adeo sic legendus est hic locus:

Vallibus & gelidis cycni cōrti ex Heliconis.

Funda-

Fundamentum conjecturæ nostræ est in usu Latini sermonis; tum præterea in vestigiis MSS. codicum, in quibus constanter legas vel *torti*, vel *ne torti*, vel *ne torti*, &c.

Pag. 110. V. 37. De echone, seu vocis imagine, uti plus semel vocavit Horatius, verba faciens Lucretius hæc scribit:

Sex etiam aut septem loca vidi reddere voces,

Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis

Verba repulsantes iterabant dicta referre.

Sed ego istud *iterabant referre*, vitiosissimum esse semper arbitrabor. Tam enim cum patienter feram qui dixerit, *iterabant iterare*, quam qui dixerit, *iterabant referre*. Scripserit itaque Poeta necesse est, non, ut vulgo legitur,

..... *iterabant dicta referre,*

sed

..... *tradebant dicta referre.*

Ingeniosa scilicet & admirabili metaphora, ab iis ducta qui exceptum aliquid aliis perferendum mandant: quod etiam ducit τὸ *repulsantes*. Vim autem hujus vocis in versu quodam hujusce libri notabis:

Fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago;

Quod vides huic loco geminum germanum esse. Itaque finem facio. Erroris origo videtur esse ἐν τῷ ἀμεροτελευτῷ versus superioris, quod incogitans excipitor respexit; in eo enim elementorum similitudo hominem in fraudem conjecit. *Ita colles*. Sed unde sit, mendum est & quidem ejuscemodi, ut à nemine adhuc animadversum fuerit.

Pag. 111. V. 18.

Quod superest, non est mirandum, quâ ratione

Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,

Hæc loca per voces veniant, auresque laceffant.

Conloquimur clausis foribus: quod sæpe videmus.

Clarissimus interpres, versum postremum esse plane ineptum, atque adeo ejiciendum, existimavit. At Gifanius ita ex veter. lib. restituendum credit:

Conlo-

Conloquium clausis foribus quoque sæpe tenemus.

Quid ibi fecerit, scire vis? nugas magnas. Neque enim illustrius ostendere potuit, quam inops, quamque imparatus à judicandi facultate esset; quam denique miserabilis grammaticus (nostri illud ex Seneca patre, *miserabilis orator*) Nam ex editionibus aliis totus hic locus sic potius legendus, sic distinguendus erat:

..... *auresque laceffant,*

Cum loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus;

Sensum saltem commodiorem hæc lectio haberet; id enim probaret Lucretius, ea pervenire & penetrare voces, & sonos, quæ species visibiles trameare nequeant. Exemplum autem familiare est; cum videlicet affans aliquis ad oclufam januam, cum eo, qui intus est, colloquitur. Tunc enim species visibilis transire nequit; at species *audibilis*, ea vero potest. Solet autem Lucretius, ubi quid probandum est, exemplum ἰσοπληθῆ aut ὁμοίωσις illico subdere, quo res dilucet magis, uti diligenti Lectori constat. Hæc nostra, nisi multum fallimur, Gifaniana haud paulo meliora sunt, & rationi magis consentanea. Sed tamen, si, quod res est, dicam, in iis me non magnopere amo; nam de plano affirmare possum, id quod in Notis fortasse demonstrabitur, versum hunc subditivum esse.

Pag. 112. V. 1.

Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,

Plusculum habent in se rationis, plusque operai.

Ita quidem in editionibus Lambini, & simiolæ Gifanii legitur: sed mendose, si quid unquam mendose editum est: quod ut demonstrarem, exemplis utar ex Lucretio ipso petitis; unde apparebit folere ipsum, positis principiis, eorumque proprietatibus & qualitibus explicatis, cætera omnia facilia esse & aperta, dicere, neque ullam quæstionem proponi posse, cujus expediendæ ratio in promptu non sit. Exempla igitur congerentur; nam ab-

que

que iis sit, ostendi, quod necesse est, haud queat. Illa nos pleno modio admetiemur. Sic enim passim loquitur.

Illud in his rebus minime est mirabile, quare, &c.

Nunc facile ex his est rebus cognoscere quaque.

Sed quod amara vides, minime id mirabile cuiquam.

Nunc alii, &c. haudquaquam ratio scruposa relicta est.

Illud in his rebus minime mirabile habendum est.

Illud item non est mirandum, corporis, &c.

Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,

Tantula quod.....

Non ita difficile est rationem reddere verbis.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet

Esse, quod, &c.

Perfacile est tamen hæc reperire, animoq; videre.

Postremo quid in hac mirabile tantopere est re?

Illud item non est mirandum, qua ratione, &c.

Non, inquam, simplex his rebus reddita causa est.

Nunc facile ex his est rebus cognoscere, &c.

Quare etiam atq; etiam minime mirari est par.

Quod superest nihil est mirum simulacra moveri.

Ut non sit mirum, si in tales disposituræ, &c.

Nec mirum, cum plena animæ vesicula, &c.

Nec mirum est in eo si tempore talia fiant.

Perfacile est animi rationem exsolvere nobis.

Quo minus est mirum, mare non augefcere magnum.

Quo minus est mirum paullo quod diximus ante.

Hæc, nisi fallimur, satis multa sunt, ut ne plura addere sit necesse. Nam locum quemdam in V. Qui turpiter & ridicule corruptus est, non attingam; id tunc fiet cum illò deventum fuerit, nunc autem quod in manibus est, id agamus. Questionem igitur proxime superiorem sic exorsus erat Lucretius:

Quod superest non est mirandum, qua ratione

Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas, &c.

Dein ubi rem ipsam per sese facillimam esse ad intelligendum demonstravit, nunc post allatam solutionem

de'

de secco & gustat. Agere incipit; Antea dixerat mirandum non esse cur quâ vilis tranieare non soleat, eâ vocem trameare animadvertamus: nunc addit, ut legendum contendo,

Nec, quæis sentimus succum, lingua atque palatum,

Plusculum habent in se rationis, plusque operai.

Quam lectionem in quibusdam libris reperiri certum est, eamque à Lambino damnari aut certe in suspcionem vocari miror. Quod autem turbare videtur istud plusculum; non debet: hoc enim loco eandem vim habet ac plus, uti & ἀνεργάδ' ποῦ ostendit [plusque operai] At vero illud [rationis] non est quod quis fortasse existimet. Ratio enim hoc loco significat tractationis difficultatem, τὸ φιλοσοφεῖν argumentationes operosæ, &c. quod explicari debuerat. Hæc prolixius præter institutum nostrum; sed tamen locum hunc Lucretii ita detersum dedimus & elucidatum, ejus ut operæ me haud pœniteat.

Pag. 112. V. 31.

Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,

Ut sint dissimiles extrinsecus, & generatim

Extima membrorum circumcæsuræ coercet,

Proinde & seminibus distant, variantque figurâ.

In secundo versu mendam sit necesse est: Debuit enim Lucretius dicere. *Omnia animalia, ut sunt inter sese dissimilia, & varia illorum circumcæsuræ est, ita & seminibus distant, & variant figurâ.* Cave itaque legas generatim; id est, secundum unumquodque genus, seu speciem, ut nunc loquimur; scribi enim debet variatim. Primo sic omnino legendum esse probat versus posterior, qui à paritate eductus est: *Proinde & seminibus distant, variantque figurâ;*

Argumentatio enim ex principiis bene procedit: *Dissimiles sunt inter sese, ait, & extima circumcæsuræ varia est, ergo & seminibus differunt, & variasfigurationes habent.* Addam & aliud quo res extradubitandi aleam ponatur: Non agitur nunc de differentiis secundum unumquodque genus animalium,

M

qua-

quatenus scilicet species à specie differt; Nam in specie humana, quot sunt singularia seu individua, tot varrii gustatus, &c. ergo. Vix enim duos homines reperias, neque fortasse unquam reperti sunt, in quibus omnia omnino similia seu paria fuerint, si ad numerum primorum corporum, ad eorum situm, & collocationem, ad raritatem, & densitatem, figuras metuum, &c. veniendum sit; (notum illud Horatii, *Tres mihi convivæ multum*, &c.) Addit itaque infra, & recte quidem.

*Namque figurarum ut ratio motusque reposeunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ,
Et variare viâ proinde ac textura coerces.*

Alia etiam ad eundem scopum tendunt, quæ huc transferre nihil necesse est.

Pag. 113. V. 37.

*Hic odor ipse igitur, nares quicumque laceffit,
Est alio ut possit permitti longius alter.*

Quod lecturus es, ad Latinitatis rationem pertinet; videlicet dici non possit arbitrator, ubi de duobus agitur, *Alter est major alio*; scribendum enim, *Alter altero major est*; atque adeo, donec exemplum aliquod prolatum fuerit ex melioris ævi scriptore, legendum putabo,

Est illo ut possit permitti longius ille.

Quibus verbis, *illo* & *ille*, addita fuere glossemata, quæ in contextum operis recepta fuerunt, ut sit. Puritatis Latinæ amatores quid velim norunt; alii enim hæc & alia ejusmodi lineâ albâ signare solent. Sed nihil mihi cum illis est, neque esse velim.

Pag. 115. V. 6.

.....cientque

*Tenuem animi naturam intus, sensumque laceffunt.
Tenuis animi natura, mens est; itaque legendum,*

.....mentemque laceffunt.

Quod si probem, mora mera sit. Et ita esse ut dico, Lector cate, videbis: alii, numerus erunt, &c. lege modò versum 11. pag. 115.

Tenuis

Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa.

Item vers. 21.

Mens animi vigilat, nisi quod simulacra laceffunt.
Ergo simulacra laceffunt mentem, ut legendum aio, Adde, nec enim mora longa est, & v. 16. & 17. pag. 115.

*Nunc age, quæ moveant animam res, accipe, &
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.*

Ibidem Pag. 115. V. 32.

*Nec ratione aliâ, cum somnus membra profudit,
Mens animi vigilat, nisi quod simulacra laceffunt.
Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus;
Usque adeo certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitæ jam mors, & terra potita est.*

Convenient licet harioli, haruspices, & quidquid ubique divinatriculæ artis est; nihil certi, nil boni hinc elicient. Quid enim est, *Mors vitæ reddita*? sed nihil urgeo: advocandi tempus dabitur: quid tandem? nullant: nihil enim est quod respondeant. Lege itaque, nam istud *Mors* glossema est, lege, inquam, fidenter.

Reddita vitæ jam pausa & terra potita est.

Pausa vitæ mors est; Ita in III.

*Frigida quem semel est vitæ pausa secuta,
Et antea in eodem libro,*

Inter enim jecta est vitæ pausa.....

Bene autem *pausa vitæ reddita*; mortui enim eadem fruuntur quiete, qua fruuntur qui nunquam nati sunt. Sic enim locus hic intelligi possit.

Pag. 117. V. 21.

*Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias &c.*

Tanta in MSS. Cod. varietas est, uti monuit Lambinus, vix ut certi quidquam constituere possis: alii enim habent.

*Illud in his rebus vitium vehementer inesse,
Effugere errore, multareque præmetuentor.*

M 2

Alii

Alii autem:

Effugere errores multasque præmetuentur.

Quidam etiam:

Effugere errore, vitareque præmetuenter.

Sed Gifanius rem *εις ἀνεγν* provexit sic enim legit,

Illud in his rebus vitium vehementer inesto.

Admirabilem vero Latinitatem & dignam ejusmodi auribus. Ego autem, si quid in tanta verborum confusione tutò licebit tentasse, legam,

Illud in his rebus vitium vitare memento,

Effugere illorumque errorem præmetuenter,

Id est, caute, sedulo, considerate. Sed hoc hariolari est; tamen advocato iudicio hariolamur.

Pag. 118. V. 21.

Quippe et nim fluere atque recedere corpora rebus

Multa modis multis docui: sed plurima debent

Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu:

Tollendum ex oratione vitium est, legendumque... *sed pluria*. Sic enim sentit Poeta, *multa* ex rebus inanimatis corpora recedere, *sed* longe *pluria* ex animalibus quæ motu exercita sunt, res plana est. Ita etiam olim peccatum infra fuerat,

Unaque res hæc est cujus quam pluria habemus, &c.
quem locum restituit diligentissimus Interpres.

Pag. 119. V. 20.

.....hinc igitur rebus fit utrimque duabus, &c.

Mihi nè operoso & magno molimine probandum sit, legi debere, ... *his igitur rebus fit utrimque duabus?* Quid enim loci habeant *ταῦτα* hinc utrimque cum *rebus duabus?*

Pag. 124. V. 2.

Nec retinere semel conversum unius amore.

Revocandam esse arbitror, quorundam codicum lectionem, quæ talis est:

Nec retinere semel conceptum unius amorem.

Id verius quam si tripode ex Phæbi, &c.

Pag. 124, V. 30. Misera vero, si qua alia, res amor est, nugæ, somnia, nihil, aut pæne nihil, si ex pul-

Pulchellis corporibus tenuia tantum simulacra decerpere licet. Quid igitur illud attinet, color verus, corpus solidum & succi plenum? *quid*, Flos ipse, &c. *quid?* quando omnia prætervolant.

Quando in amore Venus simulacris ludit anantes,

Et frustra comprehensa manus effugit imago.

Par levibus ventis volucrique sim illima somno,

Hoc ipsum est quod apud Lucretiam legis, hominem illius mercimonii haud imperitum:

Ex hominis vero facie pulchroque colore, inquit,

Nil datur in corpus præter simulacra fruendum

Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.

Sed tertius ille versus, Lector, placetne? Lambinus certe displicebat; neque id injuria; illo itaque ut Lucretio patre indignum verso stylo confixit. At Gifanius ita scribendum existimat:

Tenuia, quæ vento spes captat sæpe misella.

Ibique ad oram editionis suæ adscribit: *In libris quidem*, raptat; *sed* captat *ego scripsi*: vento, *fortasse pro frustra*, id est, quæ non tam sibi quam vento ut ea ille differat, captat: ita mox [frustra]que laborat] Dii boni! Cur hæc non legerat Lambinus? quam belle, quam festive hominem adhibuisset!

Quid enim, quæso, vel Sphinx ipsa diceret? quis, nisi plane Latinitatis expertus, scribat, *spes misella captat vento simulacra?* Deinde homo ingeniosus non vidit illud sæpe vitiosum esse; quod enim hoc loco asserit Lucretius, nos in amore simulacris tantum frui,

Nec manibus quidquam teneris abraderem membris,

Id perpetuo verum est; si sæpe fieret, aliquando quoque non fieret. Itaque ubi primum per ætatem Lucretium legere paulo attentius cœpi, eo una vox mendi suspicionem commovit; Ibique dubitabundus, hærens, defixus, steti aliquandiu, (nam sex septem dies locum hunc animo versavi, & *ἔδην ἰσοβολικῶς* dico:) tum denique, sic Dii voluistis, ad veram lectionem pervenimus,

simulacra fruendum

M. 3

Tenuia,

Tenuia, quæ venti suevit raptare procella.
De hac emendatione eorum erit iudicium, qui poetæ sunt, aut qui poetas legerunt. Eam enim exemplis hinc illinc collatis firmare nihil necesse; quippe cui libet obvia sunt.

Pag. 125. V. 24.

Unguenta & pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Neminem ne adhuc animadvertisse, fallam esse, atque adeo ridiculam, in hoc loco scripturam? & tamen ita res constat, ut ne dubitare quidem vel tantillulum possis. Quomodo enim rident unguenta in pedibus? Deinde ea vox, si sensum rationi consentaneum haberet; hinc tamen ejicienda esset; legitur enim paulo inferius, & quidem loco apto & suo;

Pocula crebra, unguenta, coronæ, fersa parantur.

Eadem corrumpendi loci hujus causa fuit quæ ceterorum qui jam tales esse animadversi sunt; vicinia scilicet vocis alicujus quæ ad hanc [unguenta] proxime accedat: ea vero est τὸ [languent] in versu proxime superiori. Sed quid unguentorum loco substituentum sit, id vero est quod affirmare nequaquam ausim, cum hic error neque contra Latinitatem sit, neque contra materiam physicam, neque alia, quæ certa haberi queant: est enim ἀδεγισμός rerum, in quas impensæ & sumptus fiant. Fortasse scriptum fuerit, *unioque, & pulchra in pedibus*, &c. Nam & calceis additos uniones & margaritas fuisse notum est; fortasse etiam fibulaque; nam & fibulis gemmeis nunquam utebantur luxuriosi nepotes. Sed & multa alia possent substitui; Ad summam. Deo aliquo opus sit, ut de varietate lectionis constet. Locum iudicavi; si quid opis in MSS. codicibus, alii jam admoniti eam rem curabunt.

Pag. 127. V. 5. De inconstantia amatoris. Modo exclusus lacrymis limen & postes durioris amiculæ rigebat, modo unguentis illinebat, aut aspersis floribus nungebat; Deos atque astra incufabat: nihil denique se miserius quidquam deplarbatur; tandem re-

serata

serata janua est, ibi tum homo noster consilium suum damnat; Vix satis ingressus est, cum jam ingreditur, &c.

Quem si jam admissum venientem offenderit aura

Una modo, causas abeundi querat honestas.

Ita vulgo legitur; Sed quomodo tandem stare possit venientem cum admissum? Itaque tolerabilior aliorum codicum lectio est, *veniens aura*, nisi si conjectura nostra probari potest,

Quem si jam admissum vel venti offenderit aura.

Id est vel levissima res, folium, pluma, musca, &c.

Pag. 129. V. 24.

Clunibus ipsa viri Venerem si leta retractet.

Turpicula res est, atque adeo paucis attingenda; sed attingenda tamen: quod ita faciemus ut Stoicorum dogmanti, qui σφδν δ' εὐρημονεῖν & simpliciter loqui volunt, non pareamus. Dico igitur depravatam esse hanc versum,

Clunibus ipsa viri Venerem si leta retractet.

legendumque,

Crissans ipsa viri Venerem si leta retractet.

Miram vero Criticæ audaciam inquires; fateor; sed clementer & placide, nisi molestum est; Donatum audi ad Eunuchum Terentii Act. III. Sc. I. in ea verba, [FORTE HABUI SCORTUM.] ubi inter cætera hoc scribit: *A parte ergo sui meretrices scorta dicuntur, vel ἀπὸ τῆς σκαίπευ, quod Græce palpitare intelligitur, quod illæ faciunt saltando assidue, vel potius CRISSANDO, ut Lucretius ait Lib. IV. ob eam causam ut concinniores Venerem exhibeant viris, aut sibi abigant conceptum, &c.* Planissime ergo scripserat Poeta non *Clunibus*, sed *Crissans*: Dubitari enim non potest, quin hunc Lucretii locum ante oculos haberet Donatus, cum cætera, quæ profert, hic legantur;

Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat.

Cui loco hæc Donati verba respondent [aut sibi abigant conceptum] Illa autem [ob eam causam ut concinniores

cinnioſem Venerem exhibeant viris] quo tendunt tandem, niſi ad Lucretiana quæ legis?

Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet.

Quare non eſt ut alium locum reſpexerit Terentii Interpres, quam qui nunc nobis in manibus eſt. Sed quid illud monſtri eſt, *Criffans*, unde terrarum adventum fuit? Illæ ipſæ docebunt, ô bone, de quibus agitur; Tu mihi ad illas pergita. Martialem tamen legiſſe poteras; vel fortaffe leges. Saltem auctor obſcœni carminis, ſi memini fatiſ, olim ſcripſerat,

Criffabat tibi fluctuante lumbo.

Scin' quid ſit fluctuante? illud ipſum eſt quod dixerat Lucretius, *Atque exoſſato ciet omni pectore fluctu.*

Nihilo, inquis, doctior abeo. Quid, illud Satyrici autem *Romule ceves*? Non intelligo, dices; Ipſe autem non interpretor; quanquam de admiſſura veterini pecoris, & ceterorum animantium loqui & juſ & faſ ſinebant; ſed de homine, grave piaculum eſt ſcilicet.

Ibidem Pag. 129. V. 27. *ſeminis icctum.*

Lego, *ſemini jactum*. Primum nunquam dictum eſt, icere ſemen, ſed jacere; deinde metaphora ab agro colendo & ſerendo ducta eſt, uti probat, tum illud *ſulci, tum vomerem*; & alibi, *muliebria conſerat arva* & Gr. *ἐπ' ἀεστῶ μίδων*. & alia ſexcenta.

Ibidem Pag. 129. V. 28. *Idque ſua cauſa. &c. ne complerentur, &c.*] Lego, *hacque ipſa cauſa*. ita enim ratio poſtulat. & ſane ita alibi locutus Lucretius eſt in v.

Illæ ipſæ intervalla nihil de corpore libant.

Adde quod in MSS. Cod. legitur,

Ipſa ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri.

CAPUT

CAPUT V.

PAGINA 131. V. 3.

*Quiſve valet verbis tantum, qui fundere laudes,
Pro meritis, ejus poſſit, qui talia nobis, &c.*

MSS. Codices conſtanter habent vel *ſingere*, vel *ſundere*; Giſanius autem legendum conjecit, *pingere*. In eum locum hæc, quæ ad rem faciunt, ſcribit Interpres, dum illud *ſingere* impugnat: *Deinde hoc totum, quis ſingere laude, &c. non ſincerum ſonat; ſignificat enim, veras laudes non futuras. At nonne ridiculum eſt proſtiteri ſe aliquem falſis laudibus ornare velle? Sed ibi Vir doctus & memoriuſus obliſus ſui eſt: ſingere enim, ut ex infinitis locis M. Tullii conſtat, idem eſt ac πλάσσειν Græcorum, figurare, ſcilicet formare, &c. unde & fictores Græcis ſemper & Latinis nunquam, plaxtæ dicuntur. Egregia itaque metaphora uſus eſt Lucretius, quæ ſcilicet à fictorum arte ſeu plastica ducta ſit: ita Cicero in libb. de Orat. dixit. *volucres ſingere atque conſtruere nidos*: alibi, *vis quæ finxit hominem*. in Acad. Iterum in cl. orator. *Peripateticorum inſtitutis commode ſingitur oratio*, id eſt πλάσσειν, οὐτιδέ τι. Sed Horatius, nonne in 4. dixit,*

operoſa parvus

Carmina ſingo?

Quare hic locus Lucretii ſic legi, & tuto quidem, poteſt.

Quiſve valet verbis tantum, quis (id eſt quis) ſingere laudes.

Pro meritis, &c.

Pag. 134. V. 29.

Sicut in æthere non arbor, &c. ulque ad triceſimum quantum V.

Tandem in eodem homine, &c.

Probare ſuſcepit Lucretius, ſidera, cœlum, animata non eſſe; ſed cum hi quatuor verſus,

M 5

Hoc

*Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret.*

Tandem, &c.

Cum, inquam, hi quatuor versus ad materiam, qua de agitur, nil faciant, huc illos temere ex III. cum cæteris translatos fuisse arbitror. Lector judicabit.

Pag. 139. V. 28.

Denique non monumenta virum dilapsa videmus?

Hunc versum Lucretii non esse dejerare possim; probare autem, *hic labor est*: sed qui sensum aliquem veteris Musæ habent, ii pedibus in sententiam nostram ibunt. Certe minus in clausula orationis dicit quam in principio dixerat.

Ibidem Pag. 139. V. 29.

Cedere pro porro subitoque senescere casu?

Ita constanter habent veteres libri, nisi quod in quibusdam legitur,

Omni que pro porro subitoque senescere casu?

Sed vide quam in hoc genere literarum nil quidquam *neglectui sit*. Istud *omni que* vitiosum est, neque erit unquam, id ut vel *Diavoias* vel metri ratio pati possit; & tamen ejus unius voculæ ope vestigia veræ lectionis deprehendimus. Sed largiori sermone *opus est*; cujus veniam petimus. Dixerat antea: *Nonne lapides & structuræ ædificiorum ruunt, & turres ac saxa ab ævo vincuntur? nonne ipsa templa, sedentibus, atque etiam invitis diis, senio defessa labuntur?* Omniaque ut porro, cujus illa *cumque* generis sint, senescere, abire, obire, perire, ut *credas*, nonne & filices ipsos, rupesque, solidissima terræ corpora, senescere ante oculos vides? Nunc locum integrum exponam, & ita exponam, uti distingui & legi debere videtur:

Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?

Non altas turres ruere & putrescere saxa?

Non delubra Deum, simulacraque fessa fatisci?

Nec sanctum numen fati protollere fines

Posse? neque adversus naturæ fœdera niti?

*** hinc

*** Hinc versum sustuli.

*Omniaque ut porro subitoque senescere credas,
Non ruere avolsos filices à montibus altis?*

Repetendum autem *ὅτι κοινῶς cernis ex v. 1.* unde cæteræ interrogationes pendent. De usu hujus particulæ *cumque* dicerem quod fortasse non poenitendum esset; sed fati in præsens fuerit, unicum Horatii locum, qui doctos torfit, afferre,

.....mibi cumque salve

Rite vocanti.

Addam tantum, in versu illo,

Non delubra Deum, simulacraque fessa fatisci?

Videri posse, quanquam nil affirmo, legendum, *simulacraque fessa fatisci:*

Nam & huc respexisse Horatium arbitror.

..... seu rubra canicula findet

Infantes statuas &c.

Dein cum *fessus & defessus* fiant à *fatisci & defetisci*, valde mihi credibile sit scripisse hoc loco Lucretium, *fessa fatisci*. Scimus tamen ædificiis, templis, muris, ætatem, senium, &c. tribui, atque adeo stare posse *non fessa*; & qui id probabit, nihil fecerit; nam id, ad me quidem, nihil est; conjecturam enim afferro, non emendationem.

Pag. 142. V. 36.

Magnarum rerum fiant exordia sæpe.

Jan antea monui, qua ratione emendandus hic locus videretur; itaque nihil addam. Vidi quæ ad Pag. 72. V. 18.

Pag. 144. V. 3. Ubi luculentissimis versibus exposuit Lucretius, qua ratione effectum sit, ut à terra paulatim sese extulerit æther, tum hoc adscribit:

Hunc exordia sunt solis lunæque secuta;

Dein versum quemdam addit, qui *rota*, qui *saxum & crux gentis Grammaticæ* vocari possit, nisi commodè emendetur. En tibi:

Inter utrosque *globi quorum vertuntur in auris.*

Ad eum locum sic scribit Interpres: [*hic versus delendus*

du ut spurius, minimèque Lucretianus] & recte quidem Lambinus, qui correctionis viam non videbat, ita existimavit. At Gifanius sese hinc ingeniose expedit, *ò jecur Cratetis! Includendus*, inquit, *hic versus est nota parentheseos.*] Nihil, ita me Deus javerit, commodius quam isthæc *parentheseos machina*; ad illam ne comparanda quidem est *helepolis* Demetrii; nil certe ejusmodi reperisset Archimedes. Atque utinam explicasset quod Lambinus videre non potuerat; Novum fecisset: Gifanius enim, (semel dictum esto) quem tanto plausu, tamque faustis acclamationibus excerpere Lambini obtrectatores, qui cum illo similitudines exercebant, quem vulgus esse credit hunc, is non erat, uti pro certo constabit, si quando Lucretium *κτ' ἄλλα* exponemus. Sed, ne te diutius teneam, pro corruptis illis,

Hunc exordia sunt solis lunæque secuta;

Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris,
sic legendum est, sic distinguendum:

Hunc exordia sunt solis lunæque secuta,

Astrorumque, globi quorum vertuntur in auris.

Nempe cum solis lunæque ortu, astrorum quoque ceterorum ortum conjunxerit, necesse est; hincque adeo factum, ut cum de motibus astrorum infra aget, de ortu tamen illorum nihil quidquam scripturus sit. Sed ea est, spero, hujus nostræ emendationis perspicuitas & necessitas, ut plura his addenda non sint.

Pag. 145. V. 9.

Quò volvenda micant æterni sidera mundi,

Contra Epicuri doctrinam est isthæc *cali æternitas* (nam *mundus*, ut sæpe alibi, hoc loco cælum est.) Tum, si quatuor aut quinque illos versus leges, qui supra, qui infra occurrunt cum de motu astrorum, deque motûs ratione agatur, illos, inquam, si peniculate & attente leges, non, ut opinor, invitum mecum legeris.

Quò volvenda micant alterni sidera mundi.

Vocat autem *mundum*, seu cælum, *alternum*, quòd alternis

alternis dierum noctiumque vicibus modo sol modo stellæ prodeant, & cælum vertatur.

Pag. 146. V. 17. *Aëre terram sustineri*, nil mirum est, inquit; cum enim terræ congenitus sit, eam itidem sustinere potest, ac anima, quæ tenuissima est hominis pars, totum corporis humani pondus non modo sustinet, sed & nonnunquam saltu in altum tollit.

Denique jam saltu pernici tollere corpus

Quis potis est, nisi vis animæ?.....

Scripterat Lucretius, *Quis potis est nisi vis animæ?.....* Sed dubitavere scioli an dici Latine posset, *Nullum animal potis est efficere*, &c. alioqui dicendum esse putabant, *potis est, δυνατόν ἔστι*, &c. idque eo accidit, quod veteres, Ennium, Plautum, Lucilium, Terentium, alios, non legerant; Quin nec Lucretii Latinitatem unquam observant. Ita enim alicubi locutus est, ut in I.

Conjunctum est id, quod nunquam sine perniciosa

Discidio potis est sejungi, seque gregari.

In IV. *Tenuis locis quia non potis est adfigere adhesum.*
Et in V. ....corpus

Non potis est cerni.

Pag. 149. V. 10.

Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,

Non nimis incertis fiunt in partibus anni.

Hæc scribit Interpres, *Sane ut ita legatur ratio postulat; nisi quis dicat, legendum item ut supra, divisa voce, in certis & retinendam vulgatam scripturam, minus.*] Bis errat; nam si ita legeretur, gravissimum in versumendâ esset; sic quippe haberet:

Non minus in certis fiunt partibus anni.

Una syllaba, ut vides, brevior est quam oporteat. Sed hæc quidem incogitantia est hominis alio prope-rantis. Quod autem ait lectionem illam, quam ipse in suo contextu, ut nos in nostro, exhibuit, eam esse quam ratio postulet, id quoque ejusmodi est, ut vix cuiquam credibile sit, qui cum cura legerit.

Scri-

Scribendum enim esse ostendam,

Non minus hæc certis fiunt in partibus anni.

Antea dixerat Lucretius, [Miraris quod tam certo tempore ignes confluere possint; cur id facias nulla equidem causa est, cum tot res alias certo itidem tempore fieri cernas, &c. postremò nimbi, fulmina, grandines, venti, &c. illa omnia non minus in certis partibus anni fiunt; quæ tu tamen tantopere mirabilia nunquam duxisti.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet

Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint

Semina confluere, & solis reparare nitorem.

Multi videmus enim, certo quæ tempore fiunt

Omnibus in rebus. (exempl.) florescunt tempore certo

Arbusta, & certo demittunt tempore florem.

Nec minus in certo dentes cadere imperat ætas

Tempore, &c.

Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,

Non minus hæc certis fiunt in partibus anni.

Idque ut planissime & ἀναμεισβητήτως probet, addit, quod ad confirmationem emendationis nostræ factæ maxime.

Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.

Vides, ut opinor, hanc lectionem illâ aliquanto esse meliorem, quæ ab Interprete Lucretii, quasi longe optima esset, probata fuerit.

Ibid. Pag. 149. V. 22. Ecce autem de integro; occurrit aliud in hoc loco quod festinanti moram obijciat:

Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,

Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,

Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.

Quorum posteriorum veritatem alterutrum ὁ δὲ λῆξι Lambinus, neque de illo, *Atque uti*, &c. dissentit Gifanius. Ego priorem prorsus delendum arbitror, hæc primum causa, quod istud *Sic* stare non possit cum *Atque uti*: quod iis qui Latine sciunt, notissimum est; Dein, prioris versus,

.....ubi

.....ubi sic fuerunt causarum exordia prima eadem plane sententia est quæ secundi; sed versus

Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,

Is vero Lucretio parente longe dignior est quam ille alter projectitius: nam τὸ cecidere sortem, temeritatem, & casum notat, sumpta ab alex ludo metaphora, *Si illud quod opus est, jactu non cadit.* Terent. unde quod multi non obseruarunt, natum & illud, quod vulgo Latine dicimus, *Belle cecidit* &c. Sed cum hoc loco rationem afferre assertionis suæ debuerit Poeta, particula *atiologica* opus est; itaque, expuncto illo priori, sic legere soleo,

Namque uti res mundi cecidere ab origine prima,

Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.

Hæc ad emendationem; cetera in Notis.

Pag. 151. V. 7.

Difficile est ratione docere & vincere verbis.

At ego verbis vincam, & iis verbis quæ rationem ducem habeant; vitiosam esse scripturam, sicque, sensu plane contrario, legi hunc versum debere:

Id Facile est ratione docere & vincere verbis.

Quod ita esse uti dico vel illi versus qui infra leguntur, abunde probaturi sint, cum in iis pro certo ponatur, rem in sese nihil habere difficultatis:

Quo minus est mirum si certo tempore luna

Gignitur, & certo deletur tempore rursus,

Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Sed & hic addendum aliud; debere videlicet *interrogative* pronuntiarum versus illos,

Denique cur ne queat semper nova luna creari

Ordine formarum certo, certisque figuris:

Inque dies priuos abolescere quæque creata;

Atque alia illius reparari in parte loquæ?

Tum ipse sibi respondens,

Id facile est (inquit) ratione docere.

Pagina 155. V. 2. Nec fuisse unquam Centauros, homines equo mixtos scilicet, neque ullum animal, quod ex duabus naturis adeo diversis constaret

staret vivere & per sobolem propagari posse :

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo

Esse queat duplici natura, & corpore bino

Ex alienigenis membra compacta potestas,

Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.

Magna vero in postremo illorum versuum difficultas est, tanta in MSS. Codd. tamque inconstans & multiplex variantia est. In quibusdam enim legitur,

Hinc illinc par vis ut non sint pars esse potis sit.

I nunc, & mortuos excita, tempus est. In aliis.

Hinc illinc par vis ut non sint pars esse potis sit.

Portenta versuum, ut vides; & tamen Gifanius hunc posteriorem, quæ omnibus vitiis scatet, recipere se & probare professus est; quo nihil unquam deterius poterat. Sed quo tandem pacto rem adeo intricatam, tamque à recto sensu & à Latinitatis usu remotam, explicare ausus non est? In ea re una, Lector, visus mihi magnopere est sapere: Non poterat; quæ vehementissima causa est. In quibusdam etiam legitur,

Hinc illinc par vis non sit pars esse potis sit.

In aliis denique alia, quæ non sunt tanti ut huc transcribantur. Lambinus quidem legi posse putabat,

Hinc illinc par vis ut non pari esse potis sit.

Adrianus denique Turnebus,

Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.

At ego secutus vestigia libri MS. quo usus olim est Faernus, quique versum hunc ita exaratum exhibet,

Hinc illinc paribus ut non sit pars esse potis sit,

tandem ad *intellectus fronde quietes*, & veritatis latibulum deveni;

Hinc illinc par vis ut partibus esse potis sit;

sensu tam necessario, ut aliter scribere potuisse Lucretium, nemo suspicari possit. Rem tribus verbis exponam: Nullum animal ita ex duplici & diversa natura constare potest (exempli g. equi & hominis) ut hinc & illinc (à natura hominis & equi) par vis esse partibus possit, id est, Duæ illæ partes componentes nunquam

numquam parem vim haberet; cum species animalium aliæ aliis vitiis crescant, citius minuantur; Quæ ea ipsa ratio est quam affert Lucretius in iis versibus, qui hunc sequuntur. Sed illos sine omni mea operatutemet legere poteris.

Pag. 157. Primi illi homines, quos Horatius mutum & turpe pecus dixit (quippe Epicuri rationem sequebatur, cum id scribebat;) genus hercule mirificissimum erant: quippe qui in soporem dati, in somnum, inquam, *υπιδουον* dati, aliter longe oculis suis utebantur ac nos hodie utimur. Nos enim, ubi semel cepimus obdormire, nil oculis præter somnum & insomnia videmus; illi, somno gravati & oppressi, perpetuo *respectabant*, reflexo capite scilicet, solem orientem. Lucretium in eam rem tibi testem dabo:

Sed taciti respectabant: somnoque sepulti,

Dum rosea face sol inferret lumina calo.

Sic verus? sic soleo; meum est; Sed jocularia mittamus, ut ad rem, (quanquam non temere scriptum est, quidquid hujus scriptum est,) veniatur, locum illum in VI Æneidos qui in multis Cod. sic legitur,

Venisti tandem, tuaque expectata parenti

Vicit iter durum pietas, &c.

Eruditi sciunt ita scribi debere,

..... tuaque spectata parenti

Vicit iter durum pietas;

Idque ita esse constat, non quod Scaliger id primus conjecerit, ut vulgo creditur; sed quia non aliter legitur Servium, excerpta ex commentariis ipsius meridie ipso clarius ostendunt. Verum homines imperiti ita existimabant, graviter in eo versu contra metri rationem esse peccatum; unde pro *spectata* *μεγδιδαδουου* *expectata*. Qui autem erroris fons in illo Virgillii versu fuit, idem propemodum in hoc Lucretii est. Homines enim *ἀμοσι* cum rationem carminis non sentirent, locum hunc depravarunt, qui ita corrigendus,

Sed

Sed taciti expectabant somnoque sepulti.

Id quod ni ratio probaret satis, saltem castæ Latinitatis consuetudo satis illos admonere debuerat; dicimus enim *expecto dum sol oriatur*; at, *respecto dum sol oriatur*, nemo nisi barbarus dixerit, non magis, quam, Video dum ille aut ille veniat.

Pag. 160. V. 8.

Aut ubi eos jaclant pedibus, morsusque petentes

Suspensis teneros imitantur dentibus haustus.

Posteriorem illum versum jam abhinc sex septem annis emendavi ex occasione quam mihi obtulerat locus quidam Phædri purissimi suavissimique scriptoris, cujus eruditionem notulis meis illustratam susceperat Salmuriensis bibliopola. Locum itaque integrum transferam, neque enim in eo quidquam mutari necesse est. *Suspensio pede*] Nil facilius: sed quia ad hunc locum versus quosdam Lucretii attulit Schoppus, in quibus gravissimum errorem esse contendo, mihi quoque illos afferre labet, & occasione admonente, emendationem addere. Loquitur autem ubi de canibus & eorum catulis in hunc modum:

At catulos blande cum lingua lambere tentant,

Aut ubi eos jaclant pedibus, morsusque petentes,

Suspensis teneros imitantur dentibus haustus;

Errorem in tertio versu esse aio. Cum enim id, quod à Lucretio describitur, catulis suis faciunt canes, dic, quæso, lector, quid tandem imitantur? nonne *veros* haustus? id est, nonne *revera* catulos suos diducto rictu jam jam hausturæ videntur? quod ipsum & feles facitare videmus, ubi cum parvulo grege sese oblectare volunt. Legendum itaque est,

Suspensis vero imitantur dentibus haustus.

Pag. 161. V. 14

Nam facies multum valuit, viresq; vigeant.

Lego, *Nam facies multum valuit, viresq; vigentes.*

Et facies, (id est dignitas oris & corporis proceritas,) facies, inquam, & vires vigentes multum illa tempestate valuerunt. Notus est Aristotelis locus in eam rem.

Pag.

Pag. 162. V. 30.

Quæ nunc in magnis florent sacra rebus locisque.

Hic versus vel spurius est, ut alii viderunt, præter Gifanium, vel extra omnem medendi spem jacet. Sensus autem illius esse debuerat,

Quæ nunc in cunctis fumant arisque focisque.

Pag. 163. V. 32. Versus plane admirabiles, & plausu clamoribusque Musarum digni illi sunt, quos jam lecturus es:

Nam cum suspicimus magni caelestia mundi

Templa super, stellisque micantibus æthera fixum.

Et venit in mentem solis lunæque viarum,

Tunc aliis oppressa malis in pectore cura

illa quoque expergefactum caput erigere inquit,

Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas

Sit, vario motu quæ candida sidera verset,

Sed hoc quid erit; Tunc excitatur cura & dubitationum aliqua nobis sit deorum potestas, quæ cælum verset, & importuna providentia, rerumque nostrarum curiositate vitam turbare possit; Ea enim versuum illorum sententia est; Itaque valde verisimile sit scripisse olim poetam, non *nobis* (nam hic aliquod nomen esse debuit, aut adverbium saltem, quod locum, seu cælum, deorum sedem notaret) non *nobis*, inquam, sed *endo polis*, id est, in cælo, (ut *endo statu* & centum alia passim) sed cum supra *τὸ ἔνδο* additum esset glossema *IN*, sicque remansisset versus *ἀτελής* & planè vitiosus, [*Ecquæ forte deum in polis*] abjecto glossemate, & metro, non sententiæ consulentes, scripsere *nobis*, quod per *παρέληρον* Atticum tutari locum suum non potest; nam, ut jam dixi, vel nomine opus vel adverbio est, quod *ἀναφορῶν* suam ad cælum habeat; alioqui, &c. Ceterum ethi emendationem vocare non ausim, tamen ita fore arbitror, ut homines lectionis Lucretianæ studiosi, non modo conjecturam non improbent, sed & libenter sint amplexuri.

Pag. 164. V. 3.

Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,

Ecquæ-

*Ecquænam fuerit mundi genitalis origo,
Et simul ecquæ fit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motûs hunc possint ferre laborem.*

In postremo versu seu *tanti* leges, seu *taciti*, uti in aliis codicibus scriptum est, ei nihilo melius fuerit, nam aliunde hæret sententia & suspensa est. En tibi illius seriem: [*Animus dubitat an aliqua mundi origo fuerit, & quis sit finis quoad mundi mœnia* (id est. cœlum) *possit ferre ET Laborem tanti motûs*] Lege modo; id enim si facies, nullus dubitabis quin hic locus fœde corruptus sit; illad enim ET, quod ex superiori versu in hunc translatum est, sententiam plane turbat. Ego autem sic legendam arbitror,

Hunc tanti motus possint sufferre laborem.

Ita mox in hoc ipso libro,

*Nec poterat pariter durum sufferre laborem
& sub finem,*

Atq; ipsi potius durum sufferre laborem.

& Terent. tale aliquid,

*An pro ejus ut stultitiæ supplicium sufferam
fortasse item in I.*

...quemvis sufferre laborem.

Ubi hodie alii *perferre* legunt, alii *efferre*.

Pag. 166. V. 15.

*Et prius est reppertum in equi conscendere costas,
Quam moderarier hunc frenis, dextraque vigere.*

Suspiciatur Gifanius legendum esse, *dextraque vegere*; ò versum plane admirabilem, & tali poeta dignum! Dein, quod merito ridebat Lambinus, *Equites dextrâ equos non regunt sed læva*, qua enim tandem manu pugnaretur? Itaque non est ut hæc mihi probari possint. Idem Lucretii editor scripsit quoque, legi posse, *dextraque vegere*, quod haud magis stabit. Nam *vegere*, impellere est, *agitare*, ἐλαύνειν, &c. Quid autem fuerit, *Equites impellunt equos dextrâ*? At ipse Lambinus legebat, *dextraque vigere*, id est, uti ipse interpretatur, *dextrâ pugnare*; quod nihil ad rem. Quare his omissis ad veterem lectionem redeundum est,

est, cujus meminerat I. Baptista Pius, qui olim in Plautum & Lucretium scripsit; ait enim in MS. Cod. legi, *viere*; quæ germana Lucretii lectio est; unde enim id verbum advectum fuisset? *Vieo* autem est *flecto*, unde *vimen*, *vietor* & *vietus*; itaque *viere equum* est *flectere equum*. Virgil. *Flectere ludus equos....* & alibi passim. Sed cum *in dextra* locum retinere suum non possit, uti demonstratum est superius, & usus virgæ in moderando equo longe antiquior esse debuerit, quam usus frenorum, legendum esse videtur,

Quam moderarier hunc frenis, virgæve viere.

Quin & adulto jam orbe, & excultis artibus, satis constat Numidas infrenis equis usos fuisse. Virgil.

Et Numide infreni cingunt....

Sic enim intelligi debet ille locus; de quo si qui dubitabant, legant modo Arriani politicissimum *de Venatione* libellum, quem, me curante, & Luca Holstenio mittente, non ita pridem edidit Sebastianus Cramosius typographorum nostrorum clarissimus. Quanquam id ex Strabone etiam constat, & notum illud Martialis est,

Et Massybeum virga gubernet equum.

cui & addas licet illud Sili,

Et doctus virgæ sonipes....

Sed me notarum acervos scribere nolim.

Ibid. Pag. 166. V. 18.

Et bijugo prius est quam bis conjungere binos.

Error manifestissimus, in superiori versu legebatur:

Quam bijugo curru belle tentare pericla;

Unde incogitans exscriptor, qui illa respexerat, effinxit nobis hoc portentum Latinitatis; quo enim alio nomine hoc vocarim? *Antiquius est conjungere bis binos equos quam bijugo*] Lege itaque, sed incunctanter,

Et bijugos prius est quam bis conjungere binos.

Id est, *Inventæ sunt bigæ ante quadrigas*. Sed res plana est, neque adversaturum quemquam arbitror.

Pag. 170. V. 26.

Namque alid ex alio clarescere corde videbant.
Legendum plane est,

Namque alid ex alio clarescere corde videmus.
Est enim illius versûs confirmatio;

Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium &c.

Adde quod ad priores illos *terrigenas* pertinere non potest, quod sequitur;

..... ad summam donec venere cacumen.

Ad nos itaque, atque adeo ad posteros à nobis longissimis intervallis distitos pertinet. Itaque *videmus*, non *videbant*. Præterea propositio est generalis, καὶ ἄλλο ἄλλο illud *protrahit*; dicendum alioqui fuerat, *protraxit*. Deinde, quis affirmet τὰ πλεῖστα in artibus esse jam ad summum perfectionis cacumen perducta? nil certe tale Epicurus, nil Lucretius, qui pusillus Epicurus est. Restat tamen tantillum quiddam scrupuli circa *corde*, inquis. At ego te pro auctoritate absolvo; ut enim dicimus (saltem ita plerumque loqui Lucretium nosti,) *animo videre, ratione videre, &c.* ut apud Salustium ac Ciceronem reperiri potest, *spes animi, judicium animi, metus animi*, & alia bene multa: ita *corde*, quod pro *animo* positum est, bene & ex veteris Latii palato positum est. Sed hæc emendationum non sunt: ad τὸ ἐξηγητικόν, non ad τὸ κερτικόν pertinent.

CAPUT

CAPUT IV.

PAGINA 171. V. 16.

Intellexit ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris & commoda cumq; venirent.

Socratici versus & βιωφελῆς, si qui alii unquam scripti fuere, utinam modo in animis omnium hominum scripti illi forent. Sed in illo, *Quæ conlata..... vitium est à nemine unquam animadversum, nedum emendatum ut fuerit. Corruptum esse facile ad probandum est. Quæ enim isthæc oratio? [Quæcumque conlata foris & commoda venirent?] nemo non videat opus esse voce aliqua, cui cum τὰς commoda convenire possit: sententia enim hujus loci, prout hactenus legitur, nulla esse omnino potest, nisi hæc, quam verborum series postulat: Vas corrumpit quæcumque conlata & commoda veniunt.] Sed *commodum & conlatum*, quid simile, aut affine inter sese habent? Itaque legi debet:*

Quæ con grata foris & commoda cumq; venirent.

Id est, *Quæcumque grata & commoda hinc illinc convenirent, &c.* Amat autem *imeses* Lucretius, uti infinita in omni genere exempla fidem abunde facere possunt; quamobrem ea tantum proferam quæ circa præpositionem hanc memoria suppeditabit: alii alia congerent: In VI.

An con brachia se efaciunt, firmanque lacertos?

Ibidem paulo post:

Unde ea comprehendunt inter se, conque gregantur.

In II. autem:

Sed complexa meant inter se, conque globata.

In III. denique:

Sed penitus pereunt inter se, conque putrescunt.

Pag.

Pag. 172. V. 3.

*Quidve mali foret in rebus mortalibus passim,
Quod flueret naturæ vi, varieg; volaret,
Seu casu seu vi, quod sic natura parasset.*

MS. habebant *naturali*, unde nulla omnino sententia educi poterat; itaque legendum putavit Lambinus, *naturæ vi*; id quod sensum certe aliquem habere potest; quanquam ut mox videbimus, aliud querendum fuerat. Gifanius autem plane admirabilis est, & leuiscatis corollis dignissimus. En tibi hominis ingeniosi & acuti verba: [*Ita hunc locum restitui ex naturali, quod in veter. lib. est, feci natural, &c. alii locum hunc violarunt*] Quid tandem, Lector? tibine apertior & dilucidior videtur? Mihi certe non item. Quin & lectionem illam qui intellexerit, is plane imperitissimus sit, vel amens necesse est. Et tamen quasi res in vado constituta fuerit, exultat Gifanius, *alii hunc locum violarunt*, inquit. Papæ! Magnam vero pugnam pugnavit; ex *naturali*, quod antea nequibat intelligi, fecit *naturali*, quod intelligi itidem nequeat. Facinus hercle fecit omniam Gifaniorum testulis dignum. Sed ad Lucretii mentem aditum tentemus; ratio fortasse conatum nostrum adiutabit: Sic igitur proponit & partitur Poeta: *Quidquid mali est in rebus mortalibus, id omne vel à casu est, vel à natura profuit; & quantacumque malorum, cladum, calamitatumque agmina persenseas, ea nusquam referenda fuerint, quam ad illa duo capita. Nam præter casum & naturam, quò confugies aliò? quid erit tertium? Deus, inquires; sed nihil ad Epicurum: Epicuri deus, ut ingeniose bis tève à Tertulliano dictum fuit, peno nemo est.* Hinc itaque jam intelligis clarissimi Lambini emendationem stare haudquaquam posse. Dein, quod perquam foret vitiosum, in hoc ipso versu diceret Lucretius, quod in sequenti tantum dici debuit,

Seu casu, seu vi, quòd sic natura parasset.
Sed cur ea mala, quæ naturalia sint, ut fieri dicit?
Nimirum lex naturæ, necessitas naturæ, fœdera natura,

turæ, vis est, quam eluctari, quamque eludere non possis; Itaque scribit, *vi, quòd sic natura parasset?* quia nempe ita res nostræ à natura comparatæ fuerunt, ut multa humani generis conditioni annexa incommoda sint, &c. Quamobrem nec *naturali*, nec *naturæ vi*. nec Gifanium *naturali*, locum habere ullum in priori versu potest. Legendum autem arbitror, conjectura neque socordi, neque aliena à mente & scribendi ratione Lucretiana,

Quod flueret permananter, varieg; volaret,
quale illud in VI. est huic dicendi generi plane simile.

Usque adeo permananter vis pervolat ejus.
Vides, *pervolat permananter*, hic autem, *fluit permananter & varie volat*. Nisi autem mihi satis placeret hæc emendatio, aliam quoque Lucretiano stylo conformatam facile proponerem; sed haud necesse est; nisi tamen me illius non poenitet:

Et fluere permutatim, varieque volaret.
Sic Horatius de Fortuna,
Permutat incertos honores
Nunc mihi nunc alii benigna.

Permutatim certe non minus de natura dici posset quam de casu: Nam permutatim & varii morbi, dolores, obitus, &c. modo ad hunc, modo ad illum adeunt, uti exilia, repulsas & clades solet casus modo in alios, modo in alios immittere.

Pag. 174. V. 5.

*Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ
Ut Lapides....*

Ita in veteribus nostris, inquit Gifanius; *vulgati, cadere aut bruto deberent pondere pressæ, perperam*] bis redarguendus: nam, primum, eam emendationem à Lambino habebat, quod, pro suo, illo candore solenni scilicet, dissimulavit: Tum, quod alternum est, pessime judicavit; sed hoc ei cum Lambino commune nunc quidem fuerit. Uterque igitur in eo lapsi sunt, quod dici posse *pondus abruptum* existimavere; & ta-

men non potest. Nam exempla quæ proferri possint, ut, *abrupti nubibus ignes*, Virgil. &c. ita aliena sunt, nil ut ad confirmationem illius lectionis facere possint. Deinde nec ratio quoque unquam patiatur, ut dicamus, *nubes pressæ abrupto pondere*; si enim abruptum esset pondus (quando nos ad eum modum loqui jubent) tum nubes non premerentur. Insuper non convenit *abruptum* cum allato lapidis exemplo, qui hoc loco proponitur cadens suoapte motu, sine omni vi externa, sine impulsu, *εἰςβολῆ, κατὰβολῆ*, &c. quamobrem legendum, ut in lib. quoque MSS. legitur,

*Nam cadere aut bruto deberent pondere pressæ
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent.*

Bruto autem gravi est. Festus: brutum antiqui gravem vocabant. Unde & Horatius

Quo bruta tellus, & vaga flumina,

Quin & in excerptis ex Donato etiamnum ad Andriam Terentii in hæc verba AMOTOMETU] legitur: *Sic dixit, quasi metus sit CORPUS BRUTUM, quod cum molimine moveatur.*

Ibid. Pag. 174. V. 18.

Diverso motu radentes corporis tractum.

In quibusdam, *corpore tractum*: male. Gifanius autem legit *corporis tactum*; additque, *Tactus corporis, pro corpore, tactus animi, pro animo.* Nugæ, ut in Notis apparebit, si quid mutatum velim, legam,

Diverso motu radentes corpora tractim:

Sed nihil necesse est.

Pag. 178. V. 8.

*Præterea per sepe niger quoq; per mare nimbus,
Ut picis e calo dimissum flumen, in undas
Sic cadit & fertur tenebris procul, &c.*

Fateor, neque me illius pudet, non intelligo quid hoc sit negotii, *Nimbus fertur tenebris procul*; sed hoc me beat, Lector, quod nec tu fortasse, imo, certa res est, non intelligis. Quid autem, donec plus ingenii, & tu & ego habeamus, vel certe meliorem magistrum
nacti

nacti fuerimus, quid, si legeretur, *& fertur terris procul*? Non ita, ut opinor, male; cum scilicet antea occurrerit, *per sepe niger quoque per mare nimbus*: Nautæ vero quanto à *terrīs* absunt longius, tanto et iis à tempestate gravius periculum est, quippe qui in tutum se vix satis tempori recipere possint.

Pag. 179. V. 5.

Quo de concussu sequitur gravis imber & uber,

Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,

Atq; ita præcipitans ad diluviem revocare.

Monet Interpretes, horum versuum postremum à Prisciano in V. grammatices productum fuisse: quod fortasse tanti non est, ut anxie quæratur: de primo quidem affirmare possum: de tertio autem, non ausim. Sed, ut ut sit, quomodocunque olim tertius ille lectus fuerit, mendum in eo esse arbitror; nec tu, aliorum ibi si mecum otiose & placide seriem verborum ipsorum attenderis: [*Aer videtur in imbrem verti, & revocare ad diluviem.*] Nihil sentis? poteris tamen. Quid enim? ille aer, quos, quas revocare videtur? Ecquid dubitas quin vox aliqua exciderit, quæ in quarto casu esset? Deinde ad quam diluviem? Ogygiannæ an Deucalionæam? Quamobrem à me non est ut impetretur, quin pro

Atq; ita præcipitans ad diluviem revocare,
legi oporteat,

Atq; ita Pyrrhæ nos ad diluviem revocare;
Horat. in L. *terrui Urbem,*

Terruit gentes grave ne rediret

Sæculum Pyrrhæ, nova monstra questæ.

Pag. 180. V. 35. Questionem solennem de crebrioribus fulminibus hac potius quam illa tempestate sic exponit:

Autumnòq; magis stellis ardentibus alta

Concutitur cæli domus undique, totaq; tellus:

Error manifestissimus: sed quam ille manifestissimus est, tam certissima emendatio est, quæ olim Notis Phædri nostri inserta fuit: Ita igitur ibi scribebam.

[Faciet autem hoc mendum in Phædro animadver-

sum & sublatum, faciet, inquam, ut insignem Lucretii locum in VI. quem vitiatum esse primi animadvertimus, purgare aggrediamur. Cui enim potius quam tanto poetæ, quippe omnium elegantiorum hominum studio ac cura dignissimus sit, operam navatam oporteat? Versus, queis de agitur, hi sunt,

*Auctumniq̄ue magis stellis fulgentibus alta
Concutitur cæli domus undique, totaque tellus.*

Sed, Lector humanissime, hoc, nisi molestum est, ex te quæsitum velim, quid hoc sit, *domus cæli & tellus concutitur stellis fulgentibus*? Nugæ, meræ nugæ; nam præter sonum & granditatem sublimitatemque verborum, nil quidquam frugis est. Cum autem ibi à poeta doctissimo posita sit quæstio hæc, *Cur auctumno & verno tempore frequentius tonare videamus*: quis neget legendum esse,

*Auctumnoq̄ue magis telis fulgentibus alta
Concutitur cæli domus undique, totaque tellus.*

Tela autem *fulgentia*, fulmina sunt, Virgilii, Horatii, Ovidii, atque adeo omnium poetarum testimonio: neque me in proferendis *ῥησιων* lascivire, & otio abuti juvat. Quin & Herodotus alicubi (certus dico) fulmen vocavit *θεῶν βέλτελον* Dei. Error autem adeo fœdus, *magis stellis*, ortus est, quemadmodum subindicavi modo, ex *ὑπενώσεως* seu conjunctione harum vocum, *magis-telis*, unde postea divisim scriptis, & geminato S concinnarunt ineptam hanc & ridiculam lectionem, quæ porro omnes editiones invasit.]

Pag. 186. V. 36.

In loca se cava terræ conjecit, ibique

Speluncas inter magnas fremit ante tumultu.

Legendum necessario, seu MSS. annuant, sive abnuant,

.....magno fremit ante tumultu.

Pag. 188. V. 22.

Nunc ratio quæ sit per fauces montis ut Ætnæ

Expirent ignes interdum turbine tanto,

Expediam; neque enim media de clade coorta

Flammæ

*Flammæ tempestas Siculûm dominata per agros,
Finitimis ad se convertit gentibus ora.*

Hanc quoque locum corruptum esse olim ad Phædrum, ^{III. Fab. VIII. p. 210. & Hæj. in Ovid. IV. Metam. v. 536. p. 200. a.} ostendimus. Hæc ipsa verba fuerant. [Verum quando ita factum est, ut jam solennem notulis modum egressi simus, locum quoque alium Lucretii (lib. VI.) emendabimus: nam ab eadem origine, qua superiores, corruptus est. Versus incomparabiles poetæ sunt,

Nunc ratio quæ sit, per fauces montis ut Ætnæ

Expirent ignes interdum turbine tanto,

Expediam; neque enim media de clade coorta

Flammæ tempestas Siculûm dominata per agros,

Finitimis ad se convertit gentibus ora.

Quid est *media clades*, lector? Neminem sane usque adhuc videre contigit, qui exposuerit: neque adeo mirum; locus enim est plane deperditus. Et tamen debuerant Interpretes errorem animadvertisse. Sed, uti dicebam modo, corruptus locus est ab eadem causa, quæ à me superius memorata est; nempe propter reduplicationem literæ M, *ἐν τῷ ἔνιμ*; unde per sordidiam exscriptoris factum est *enim media*, & mox (quippe istis pulmoneis hominibus hæc mirifica videbantur) *enim media*, quod nullum sensum habet; namque scripserat aliter Lucretius,

.....neque enim diâ de clade, &c.

Dia tempestas (explicatione enim dignissimum locum iudico) est tempestas *δέσπομηθ*, ut loquitur Diodorus, seu *δείλαθ*; quasi diceret Lucretius, Quæramus nunc quid causæ sit quamobrem olim flammæ tempestas totam Siciliam pervastavit; neque enim putandum est Deos tantam vim incendii in insulam importasse.] Quippe nemini, qui veterum philosophorum sectas perspectas habeat, ignotum est, existimasse Lucretium & cæteros Epicuri sectatores, non oriri isthæc *ἐν θεομυθίας*, & ultrice Deorum providentia, quam impugnabant, sed ea omnia causis naturalibus niti. Unde & ille alter *συνδιασώτης τῷ ἀπὸ λήψε* scripsit alicubi,

N 3

.....stedat

.....credat *Judæus Apella,*
Non ego; namq; Deos didici securum agere ævum;
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Ex alto cali tristes demittere tectis.]

Hæc olim: queis addas licet apud Xenophontem in libello *πῶς τῆς ἡδ' Ἀδελφῶν πολιτείας*, illiusmodi calamitates dici, *ἐν Διδῶς ἑδ'*. pag. 699. edit. Aubrianæ. Pag. 191. V. 19.

Qualis apud Cumas locus est montemq; Vesevum,
Oppleri calidis ubi fumant fontibus auctus.

Hic vero locus est, qui, si quis alius, viros doctissimos misere & anxie torfit; videamus & nos quoque, etsi longe infra illos positi sumus, an aliquid afferre possimus, quod tolerabilius videri queat, quam quod ab iis usque adhuc ad illorum versuum emendationem allatum est. Variantiæ lectionum multæ sunt; quas inter una est quæ ad verum ducere videtur, sed nil tale præstare potest: Aliæ autem, quæ prorsus alienæ possunt & ridiculæ haberi, illæ ipsæ sunt tamen, quarum ope ad veritatem penetrabitur. Sic igitur sese habent:

Is locus est Cumas apud & visui per montes.
Is locus est Cumas apud ocris voper montis.
Is locus est Cumas apud ejus sub pede montis.
Is locus est Cumas apud etruscos sub montes.
Is locus est Cumas apud etrusui per montis.

Lambinus sibi legendum putavit,

Qualis apud Cumas locus est montemq; Vesevum.

Ibique hæc scribit. *Cum perspicuum sit autem, Lucretium instituisse disputationem non de uno certo averno, sed de omnibus & de genere avernorum: in hac sententia sum, à qua deduci non possim, neque hunc versum, neque eum, qui deinceps sequitur, esse Lucretianos, sed ab aliquo inepto inculcatos, & fortasse ex aliqua annotationiuncula ad oram libri adscripta natos. Quid enim ineptius, atque adeo absurdius, quam, posteaquam de toto genere avernorum mentionem fecit, ut dixi, hos versus subjungere, * Is locus est Cumas, &c. quibus ostendat,*

dat, se de uno averno locuturum esse? Vel igitur non sunt Lucretiani, (quod verius esse puto) vel principium versus ita est emendandum, quemadmodum excusandum curavi:

Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum, ut intelligamus, Lucretium, avernorum genere explicato, singularis averni, ejusque noti exemplum proponere voluisse. Hunc avernum autem non longe abesse à Vesevo, seu Vesuvio monte, & Cumis constat si quis tamen mallet legi, montemque Misenum, non pugnabo. Cum hæc aliquot annis ante quam Adr. Turnebus *Adversariorum* libros edidisset, scripsssem & divulgasssem: is ex antiqua scriptura, quam reperiri dixi in cod. Memmiiano, conjecit legendum esse,

Is locus est Cumas apud ocris vipera montis. Nunc igitur hanc Turnebi conjecturam paululum immutatam sequor, ut proxime ad scripturæ veteris sententiam accedentem. Propter eam rationem autem, quam initio exposui, sic eam immuto,

Qualis apud Cumas est ocris, &c. non enim loquitur de uno certo averno, sed de genere avernorum, ocrem, ut docet Festus, montem confragosum vocabant. *Perperam* porro montis *Ætnæ* dicit avernum quasi pestilentem, & exitiosum, ut interpretatur Turnebus. Omnino hi duo versus, quantumvis licet ita immutati, & si ita vis, sic emendati, mihi suspecti sunt. Jam Pompeii oppidum, non longe abest à monte Vesuvio & Cumis] De illius sententia posterius videbitur quid sit sentiendum: Turnebus autem legebat,

Qualis apud Cumas est ocris vipera montis. Sic rationem conjecturæ suæ exponit in *Adversariorum* lib. 22. cap. 18. [Versus est libro sexto Lucretii insigniter maculosus, cum de Averno disputat:

Is locus est Cumas apud Etruscos & montes. Pompeii calidis ubi fumant fontibus aucti. Quis enim in *Ethruia* putet esse Avernum, quem in Campania uno ore omnes esse fatentur, neque est quisquam qui ignoret, nisi qui nondum are lavantur. In libris

ævi veteris reperio scripturam, quæ Sibylla egere videatur, erisui per montes: quam cum ego omnem in partem veterem, succurrit scriptum fuisse videri mutatus aliquot apicibus, & Vesui per montes; sed ne hoc quidem satis placuit, quod immutatio ad Ovidianam pene metamorphosin referri possit: secunda navigatione, ut in proverbio est, placuit tentare pelagus, & aliud quiddam probabilius periclitari, quod eodem modo ac voces veteris codicis in auribus sonaret; puto igitur Lucretium scripsisse, ocris vipera montis. Ocrem enim Pompeius, quæ vox Græca est, asperum interpretatur, & montis epithetum perspicue fatetur: neque explicandam eam vocem suscepisset, si à nullo Latino auctore usurpata fuisset. Credo autem Avernum viperam dici, ob loci pestilentem naturam & venenatam diritatem, non minus noxiam & exitiosam, quam asperum sit montis vipera. Nam etsi viperæ sunt omnes uno nomine lethifera, tamen locorum conditione virus earum importunius est & tetrius.] De hoc & infra agetur. At vero Gifanius hæc habet, quæ ordine suo infra à nobis examinabuntur, quando hoc opus pertexendum est sedulo & diligenter. Utinam modo id ne irrito conatu aggressi fuerimus. [Ita v. l. is id est, ejus generis, montis, id est, montes, ut infr. 128. 31. montes Heliconis. vulg. hæc per sciolos depravata sunt. s. prope leg. pro per. certe lacus posui pro locus, ut apud Fest. Curtii. Lamb. hos 3. versus deæliæ.] Sed his omnibus addendum quoque illud est, quod me nuper amicus quidam meus à Salmasio scriptum esse monuit in Epistola quadam ad V. Ill. I. Fredericum Gronovium clarissimum Academiæ Leydenis ornamentum. [Pro corollario & mantissa addam ex eodem libro versum desperatissimum, in quo Viri eruditi frustra diu desudarunt, feliciter ex vestigiis antiquæ scripturæ à nobis, præscine dixerim, restitutum:

Qualis apud Cumas est ocris vipera montis,
Pompeii calidis ubi fumant fontibus auctus.
Ita noster Lambinus edidit à conjectura Turnebi, cum
ipsum

ipsum libri haberent, ut tuus ille quem vidisti:

Is locus est Cumas apud acris sui per montes

Oppleti calidis ubi fumant fontibus aucti.

Vide sis an divinus sit, conjiciat legendum:

Is locus est Cumas apud, acris fulpore montes

Oppleti calidis ubi fumant fontibus aucti.

Scis in illo codice, ut & antiquissimis quibusque, L pro I & contra sæpe occurrere. Cum igitur scriptum esset acrisui pore pro acris fulpore, ex eo factum, acris vi per montes. Ne commendabo tibi pluribus hanc conjecturam. Per se bonitas ejus patet. Sed nec verbum amplius addam.] Nunc in tot tamque distractis sententiis, quid arguendum, quid probandum, sigillatim videamus. Primum optime judicavit Lambinus quod IS esse corrum, neque ulla ratione locum in eo versu habere posse; uti ex iis apparet, qui contra Gifanium dicuntur. Sed in eo graviter lapsus est vir doctus, quod Vesuvium montem juxta Cumas statuerit qui 19. aut 20. plus minus millibus passuum ab illa urbe, quæ nunc modicum castellum est, distet. Dein, quod Turnebi sententiam posse defendi existimavit, qui legeret.

Is locus est Cumas apud ocris vipera montis,

id quoque ex iis est quæ reprehendi debeant. Nam quod ibidem Ætnæ montis &c. meminit, aliud in animo habebat, cum vel pueri ac mulierculæ sciant Ætnam in Sicilia, non in Campania esse; videlicet de Vesuvio cogitabat, qui ut Ætna, ignivomus esset: unde & animi species impulsæ & mixtim confusæ. Sed est tamen & aliud quod in eo virgula censoria notari debuit; qui dicat scilicet, urbem Pompeios non longule à Cumis abesse: fallitur; remotior enim illa est quam ipsemet Vesuvius.

De Turnebi verò sententia, non est quod quidquam dicendum arbitrer, ita ab omni verisimilitudine abhorret. Quis enim unquam patet, uti ab illo scriptum est, Avernum lacum vocari posse viperam montis?

Idque venire in mentem tam docto tamque eleganti

homini potuisse, nequeo satis mirari. Est etiam præterea, in quo peccat, nec vero leviter; qui scilicet crediderit *τὸ οcris* epithetum esse montis: id quod à nemine unquam probari posse satis confido; cum videam huic voci *οcris* adjunctum epithetum fuisse ab eo ipso auctore cujus testimonio sese tegere possit: quod non fieret, si *οcris asperum* significaret. Exempla ipsa Livii Andronici fidem dictis fecerint:

Sed quei sunt istei quei arscendunt altem ocrin?

& alibi: *Celsosque ocris.*

Addit præterea Turnebus [*Festus Pompeius montis epithetum esse perspicue fatetur*] non sine errore id quoque: nam cum legisset apud Paulum (non autem Festum, uti mox constabit) *ocrem montem confragosum dicebant antiqui*, existimavit distinctiunculam statuendam esse post *τὸ montem*, cum contra sic scribendus ille locus sit: **OCREM**, deinde *ἐξηννηκῶς, montem confragosum vocabant antiqui*. Nam Festus quidem ipse, qui haud dubie ob oculos non habebat cum ea scriberet Turnebus, rem, qua de agitur, extra omnem dubitandi locum statuit: sic enim scribit: **OCREM antiqui, ut Ateius Philologus in libro glossematorum refert, montem confragosum vocabant.** Itaque cum *οcris* montem significet, mirabilis vero Turnebilectio videbitur: nam *οcris vipera montis*, nihil esse aliud poterit, quam *montis vipera montis*; indignum tanto viro. Verum quid fiat? homines sumus. Sed in versu sequenti, de quo in Notis,

Pompeii calidis ubi fumant fontibus aucti;

itidem circa *Pompeios* erravit atque Lambinus: uti ex alio quodam Adversariorum loco ostendam alibi. Et hæc quidem adversus viri clarissimi sententiam. Nunc ad *Gifanium*; *Certe*, inquit ille, lacus *posui pro locus*. Id quod verum est; sed si rem paulo considerasset diligentius, aliquantulo plus iudicii eo die habere visus esset quam fortasse pridie habuerat; verus enim proxime superior eam emendationem respuit, ut probat quod mox de altero illo aorno scribitur,

neque

neque enim *lacus* erat in arce urbis Atheniensis. Dein lacum de quo agitur, ad Vesuvii radices sine incili traduxit, sine haustis transiit, quæ res hodie haud facile fiat. Quod autem addit, legi posse etiam *Vesuvi prope montes*; nihil agit tamen; ea enim conjectura hominem minime extricabit.

Postrenus omnium est Salmasius. Illius emendatio eo minus placet, quod cum tot tamque dissimiles scripturæ varietates sint, unam tantum agnoscit. Dein *τὸ ἄορρον* in monte Cumano ponit, quod verum non est; nam *ἄορρον* erat in lacu, aut certe in spelunca quæ lacu cingebatur. Quod ille cogitare debuit; ego autem ex Geographis veteribus & Virgilio ipso probare possem.

His ita examinatis, sententiam meam, certe ut habeant quod in me scribere possint, quibus id, si forte, cordi fuerit, aperiam. Memini me in exordiundo hoc negotio dicere, omnium illarum lectionum, quas ibi exposui, eam esse maximo usui posse, quæ maxima ridicula, maximeque falsa videretur: Contra autem, quæ manifestiora veri indicia præ se ferret, ex ea nisi falsum posse protrahi. Quis enim, nisi postea diffidere cœptet, ex illa depravatissima scriptura [*ecvisui per montes*] non continuo exclamet, commode effici posse [*Vesuvi per montes?*] unde postea effingatur, *montemque Vesevum*—quod antea tamen satis refellere visi fuimus. Contra autem, illa, [*Etruscos per montes*] unde cæteræ manarunt, planissime falsa est, cum Etrusci in Campania & circa Cumas non fiat, non magis quam Armorici in Turonibus; & tamen monstrum illud lectionis ad stabiliendam conjecturam vel maximo erit adjumento. Eam jam apponemus, pedetentim progrediundo. Primum totius antiquitatis testimonio constat, Cumas in Campania coloniam Euboicam esse; quod Livius, Strabo, Dionysius, Paterculus, ut ne alios appellem, probabunt: Quæ una res emendationis, seu conjecturæ mavis, fundamentum substruet. Nam, quod usque adhuc in-

vitur

vitus feci, ne te morer amplius, pro

Is locus est Cumas apud Etruscos per montes
(quam ego lectionem corruptam quidem ipsam arbitror, & cæteras omnes ex sese progenuisse;) facile putarim esse legendum,

Ut locus est Cumas apud Euboico sub monte.

Eamque unicam si putes lectionem esse & veram; tutam certe esse, & ab omnibus objectionibus, quæ contrà cuncti doctorum hominum conatus asferre possunt, securam asserere posse videor. Videlicet homines imperitissimi, quibus hunc tantum scriptorem debemus, cum Eubœam in Græcia esse inaudissent, & tamen de monte Euboico, quasi si in Italia situs esset, mentionem à Lucretio fieri viderent, ingeniosiores quam par erat fuerunt, & pro Euboico, scripserunt Etrusco, quidni enim Etrusci in Italia sunt, scilicet quorum audaciæ, prudentiæ, solertiæ, facinora apud omnes fere scriptores pæne innumera ubique reperies? Cæterum qui à Lucretio Mons Euboicus dicitur, is à Virgilio, qui perpetuo Lucretii vestigia pressit, Euboica rupes dicitur; (nam versus in VI. Æneidos notissimi sunt,) ut Claudiano Cumana rupes; collis videlicet, cui olim impositæ Cumæ fuerunt. Hæc erant, Lector, quæ ad hunc locum scribenda existimavi; quæ, si nihil aliud, iis certe meliora & tutiora sunt, quam quæ à Turnebo & aliis allata fuere. Nam quod Interpres existimavit debere hos tres versus ὀβελίζεσθαι; non potest, cum id, quod mox de aorno Attico addit Lucretius, planissime probet, jam antea exemplum aliquod præmissum fuisse; Id enim ni esset, qui tandem potuisset dicere, **EST QUOQUE in arce Attica, &c.**

Est ET Athenæis in montibus, arcis in, &c.

Addam unum quiddam; in versu sequenti, ubi de fontibus, &c. non intelligi Stabias, ut à nonnullis scribi memini, sed Baias; Stabiæ enim à Cumis remotiores etiam erant, quam Pompeii, de quibus antea dictum.

Pag. 191. V. 18.

In Syria quoq; fertur item locus esse videri
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divinis mactata repente.

Omnino locus est perplexus & impeditus, ait interpres: addo etiam ego, versus illum secundum corruptum esse; in eo enim *quod quoque* nil loci habere potest; tertium autem solœcismo inquinatum esse aio: nam quod ad *mutationem generis*, unde isti figuram fecere, vulgo confugitur, id ab hoc loco abhorret: neque, quod non observant, ejasmodi licentiam omnia exempla admittunt, ut aliquando demonstrabitur. In primo autem quid est, *fertur esse videri*? Sed conjecturam meam aperire satius sit, quam longum loqui. Hos tres versus ab una eademque origine depravatos esse arbitror, ex glossemate scilicet *τῶν videri*; quod cum hoc loco non pro *δοκεῖν*, ut fere semper, sed pro *esse* positum sit, ideo *quod esse* ad illam vocem apposuerit; quod mox ipsummet versus irrupit, ut ubique factum esse exempla probant. Hinc autem cum longior æquo versus evasisset, cætera pro ingenio librariorum torta, detorta fuere; ut mox apparebit. In secundum autem cum illud *quoque* (id negari haud potest) migrasset, cætera item tanta labe contacta fuerunt, ut in tertio solœcismus repente enatus sit, Lego itaque,

In Syria quoq; fertur item spelunca videri
Quadrupedum quo sæcla simul vestigia prima
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divinis mactata repente.

Elegantiores homines, si rem diligenter seduloque inspexerint, hanc nostram, spero, emendationem non plane contemnendam esse arbitrabuntur.

Pag. 192. V. 26.

Nocturnumq; recens extinctum lumen ubi acris
Nidore offendit nares, consopit ibidem,
Concidere ut privos qui morbos mittere suevit.

Me imprudente factum est, ut tertius in hac nostra editione versus omissus fuerit, cum ex eo exemplari, quo uti typographum iusseram, ex auctoritate Lambini sublatus fuisset. Lambinus enim eum minime Lucretianum esse existimavit: Turnebus contra. Eos itaque audire non absre fuerit; idque ubi erit factum, tum quid de hoc versu sentiam, quaque arte sanandus videatur, ostendam. Primæ in hoc operoso dramate partes Lambini erunt; sua enim diligentia effecit, ut dignus videatur, qui tecum primus agat. [*Hujus versus ita varia & multiplex scriptura est, ita absurda, atque adeo obscura sententia, ut verisimile sit, non esse Lucretianum, proponam igitur lectori scripturae varietatem: hoc primum: deinde quid de hoc loco sentiam, dicam. Sic igitur habent quidam libri manuscripti; in his Tettianus:*

Concidere & fumos qui morbo mittere suevit:

Vaticanus sic:

Concidere & primos qui monstro mittere suevit:

Memmianus sic:

Concidere ut pronos qui morbos mittere suevit: cum quo consentiunt quidam vulgati. Lugdunenses & Florentini sic:

Concidere ut pronos, qui morbos mittere suevit:

Parisienses sic:

Concidere & primos qui morbos mittere suevit:

Aldini antiqui sic:

Concidere & primos, qui morbo mittere suevit:

Basilienses sic:

Concidere ut pronos qui morbo mittere suevit:

Jovian Pontanus sic legebat:

Concidere ut primos qui morbo mittere suevit:

Ad oram codicis Memmiani sic emendatum est:

Concidere ut spumas qui morbos mittere suevit:

Quidam amicus meus sic:

Conspicit spinus, qui morbos mittere suevit.

Spinus autem lapidis genus est apud Theophr. *Vides, lector, nihil esse certi, in quo insistere queas.* Nunc, quid.

quid sentiam de hoc loco, expectas ut dicam. Delendum nam neque Lucretianum esse arbitror; & ausim affirmare ex aliqua annotatiuncula adscripta natum. Sed si quæras, quam potissimum harum scripturam probem: nulla mihi probatur: est tamen aliqua species in hac,

Concidere, ut spumas qui morbo mittere suevit. quamquam agere spumas dicimus, non mittere] Hæc ille. Nunc procedit Turnebus ex Adversar. lib. 26. cap. 13. [*Lego etiam,*

.....consopit ibidem

Concidere ut fumos qui morbos mittere suevit.

Antiqua antigrapha fumos habent, unde fumos facio. Consopit autem concidere, est ita consopit ut concidere faciat.] Quamquam apud me semper, uti debet, magna Viri Clarissimi auctoritas fuit, tamen non possum facere, ut ei concedam, cum asserit, dici belle posse *consopit concidere*; Deinde, indigna tanto viro sententia in versu fuerit; nam *fumus qui morbos mittere suevit*, aut, (est enim ἀμφιβολία in illa lectione) *morbus qui fumos mittere suevit*, non satis expresse, nec διαρρήδην enunciatum fuerit; opus enim est exemplo quod familiare & obvium in hac materia sit. Sed alius quidam in scenam venit, qui omnia, si fides homini est, & plana & deterfa dabit. Audire est operæ pretium; σίγα πάς:

Ecce φέναξ, ἀρπαξ, prodit κλυτός Ἀεθρόμβραξ.

Autolyco proles non inficianda parenti;

Ὅν γὰρ κλεπτοσύνη τοῖς πατέρος ἢε χερείων,

Νύκτωρ ἢδ' ἡμῶν κλέπτην χερσίν τε ποσίν τε.

Ex signis hominem noscitas; Gifanium,

Lavernæ pullum, dico; nunc itaque cave;

Sique potes, manibus pallium tribus tene.

Is, ut semper admirabilis fuit, sic, in editione sua, legendum contendit:

Dejicere ut privos qui morbus sepe suevit.

Et quasi negotium hoc intricatissimum, ὦ, ζεῦ καὶ θεοῖς, confragosum & desperatissimum, duobus verbalis

tran-

transigi queat, *Ita*, inquit *ex veteribus libris OPTIME A NOBIS RESTITUTUS EST LOCUS*; vide (hominis verba sunt) *infra pag. 226. v. 19.* Bene hercle, dicebam olim, *ἄ, ἢ πῶν Δία, καὶ ἑσπεδο*, quod nos monitos voluit, locum hunc *optime à se restitutum* fuisse. Ni enim affirmasset ipse, haud ita facile crederem, qui sim duriusculus *καὶ ἀδελγτος*; sed est *alius* quidam, *καθ' Ἡρόκλητον* dico, qui mihi nunc æque carus est atque egomet sum mihi, à quo metuo male ut hoc Gifanii iudicium reprehendatur, juréne an secus, iudex sedebis, *Lector*. Primum, (inquit ille noster, aut pænissime ego,) miror quo exemplo sibi tantum licere postulet Gifanius, ut ex *concidere*, quod nihili est, immo *minus nihilo*, effingat illud suam *dejicere* seu *dejicere*: neque enim illa Latinitas tantopere bella est, *morbus Titium dejecit*. Deinde cum pro *mittere*, uti in omnibus libris legitur, scripsit *πὸ σεπε*, rem audaciæ palmariæ fecisse videtur. Præterea ex certo quodam morbo, non enim ex omnibus, sumptum à Lucretio exemplum ut fuerit necesse est; omnes enim omnino morbi, qui paulo acriores sunt *hominem dejicere* solent (Gifanii Latinitas est) & in lectum transfere; sed omnibus morbis gravis ille sopor, unde emergi non potest, comes non fit. Postremo undenam ostendet, *vel si* universum Latium à Numa ad Ciceronem usque otiose perlustrarit, (neminem enim citra Ciceronem veræ & germanæ Latinitatis auctorem agnoscō) vocem hanc *privus, privas*, &c. sine aliquo nomine adjecto reperiri? (quasi si dicas *privos homines, privas feras, priva vestigia, &c.*) ubi tandem id reperiet? nam illud ipsum exemplum, quod in animo habebat, quodque ab illo designatum est, illi haud favet: ibi enim legitur, *privus ad partes subtiliter insinuatus*, &c. sed aliud probandum fuerat, quam quod probare institit; nam quod in illo Indice suo, qui ex Lambinianis lucubrationibus crevit, tanto conatu ostendit quid sit *privus*, operæ potuit parcere; cum nec obscura nec difficilis res sit; nec

ab interpretibus Horatii negligenter tractata. His itaque ommissis ad emendationem nostram aditum nō liamur. Ea autem hoc nititur fundamento maxime, (id enim ratio monet) quod ex nulla alia re similitudinem ducere potuerit poeta, nisi (quod haud probandum) ex lethargo, de quo in III. dixerat,

Interdumque gravi lethargo fertur in altum

Æternumque soporem, &c.

& inferius paulo,

Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Cumque ita iudicium postulet, uti superius innuebam, majorem jam & potiolem hujus versus partem videri possumus hinc constituisse; legendo scilicet ex vestigijs variantis lectionis,

..... *ut somnos qui morbos mittere sœvit.*

Ille autem morbus esse alius non potest, *κατ' ἐξοχλῶ* dico, quam lethargus. Sed enim illo *concidere* quid fiet; Id videndum scilicet; sique res erit prolixior paulo, ne te, quæso, ejus tædeat. Sic igitur existimo; esse hic debere palillogiam, qua figura & Catullus, & hic noster & Ovidius delectantur maxime; sed Lucretius usu suam fecerat, ut exemplâ probabant. In III.

Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,

Aurea, perpetuâ semper dignissima vitâ.

In V. *Suppeditare novum lumen, tremere omnibus instant,*

Instant, nec loca, &c.

Ibid. .... *proluvie lavere humida saxa,*

Humida, &c.

In VI. *Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum*

Omnia, nix, venti, grando, &c.

In I. *Ulla foris, atq; ipsa sub è partibus unum,*

Unum, in quem cæpere locum, &c.

In II. *Reliquia motus vitalis vincere sæpe,*

Vincere, & ingentis plagæ sedare tumultus.

Multa alia proferri possunt; sed ut finem aliquando faciam, hos tres versus sic esse scribendos conjicio:

Nocturnumq; recens extinctum lumen ubi acri

Nidore

Nidore offendit nares, consopit ibidem

Nidore, ut somnos qui morbus mittere suevit.

Videlicet ex *pronos* seu [*pronos*, uti patrum nostrorum memoria vulgo scribebant, feci *somnos* quæ vox ita plerumque exarabatur [*sonos*] cum lineola transversa super *o* *m*, aut etiam, ut hodieque fit, *sonos*. Itaque vel minima licentia locus hic aut restitutus est, aut certe non sine iudicio tentatus. Qui ingeniosiores erunt, ii me plausorem habebunt.

Pag. 193. V. 20.

Ut cudad è regione loci, quæ dirigit æstus.

Cuni nullum in toto Latio exemplum sit hujus significationis ut *o* *dirigere* neutrale sit, & id, quod ex Festo designavit Gifanius, huic significationi non faueat, ut ex Notula I. Sculigeri constare potest, aliud est quod necessario quærendum sit. Præterea, si *dirigere*, uti vult Gifanius, eandem significationem habet ac *o* *deorsum tendere*, nullam causam dicere potest quin imperitissime fecerit, qui huic loco illam convenire posse existimavit. Nam de Virgilio quod ait, ubi tandem? (nos certe aliquando Virgilium non indiligenter legimus;) an in illo II Æneidos?

Spicula converso fugientia dirigit arcu?

An in X. *Vulnera dirigit & calamos armare veneno?*

An, ut plus uno loco legitur;

Huc dirige cursum?

Neminem certe videre me, aut legere, memini, qui in iis locis *o* *dirigere* acciperet pro *deorsum tendere*. Dein non mediocris oscitantia est ita locum hunc Lucretii explicare, cum res ipsa per sese clarissime ostendat, agi de motu ab inferioribus ad superna, non contra, ut ille plane ridicule existimavit: Sed mihi credi nolim, Lucretius ipse paucis ante versibus idem quod dico, dixerat:

Sic & æterna loca altibus summitere debent

Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras.

Vides *summittere*, quod in *altum tollere* est: tum illa *mortifera vis surgit in auras*: mirum itaque, si ut voluit

voluit Gifanius, *deorsum tenderet*, quæ furgat scilicet. Quamobrem cum in MS. Cod. legatur *derigit*, quæ lectio corrupta est, cum venia, opinor, scribam, *se erigit*, vel, ut etiam vulgo olim scribebant, *s' erigit æstus*.

Pag. 195. V. 13.

Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquai;

Qui scatit, &c.

Mala distinctio est, quæ ita restituenda:

Quod genus endo mari spirat fons; dulcis aquai

Qui scatit.....

ut alibi, *Terra scatit ferarum.*

Pag. 197. V. 2, 3, 4, 5 & 6.

.....quin ferri quoque vim penetrare suevit

Undique quæ circum cæli lorica coerces,

Morbida vis, quæcumque extrinsecus insinuat,

Et tempestates terra caloque coortæ

In cælum terrasque remotæ jure facessunt.

Quanto ego hos versus attentius considero, tanto illos magis inquinatos iudico, & fere deperditos. Quid enim dicam aliud? Videlicet egram sententia esse nulla alia potest, quam hæc: [*Quin etiam morbida vis vulgo penetrat ferrum; & tempestates cælo terrave coortæ, in cælum & terram facessunt repente.*] Orationem vero mire *περὶ τὴν γῆν* scilicet! Turnebus quidem secundum verbum ita exponit, ut *per lorica cæli*, ambitum cæli, cæli tegmen, & cæli amictum, ut alibi locutus est Lucretius, interpretetur; quam expositionem Salmasius, immemor scilicet, quasi suam attulit. Itaque ex sententia virorum doctissimorum, *quæ circum cæli lorica coerces*, nil aliud significabit, quam *ubique*, seu *per universum mundum*; De qua interpretatione aliorum iudicium erit. Ipse autem conjecturam meam aperiam, quæ ab ingenio quidem est, sed & vestigiis librorum Florentinorum nititur.

.....quin ferri quoque vim penetrare suevit,

Undique quam circum corii lorica coerces,

Morbida vis, quæcumque extrinsecus insinuat;

(Nam

(NAM *tempestatem celo terrave coortam*
Vel ferri natura timet, circumque fatiscit.)

Sensus erit, vi tempestatis ferrum ipsum discuti & diffringi; non itaque debere tantopere mirum videri, si per poros & meatus lorice corio munitæ morbida vis, seu pestilens, actior & noxius aer quandoque infinetur. Librorum autem Florentinorum lectio, cuius ducta hæc scribo, talis est:

Nam tempestatem terra celoq; coortam
In celum terrasq; timet, circumq; fatiscit.

In conjectura nostra, vel ferri natura, &c. est, vel ferrum ipsum; neque aliter Lucretius. Cætera in Notis; seu quæ ad variantes lectiones, seu quæ ad interpretationem pertinebunt.

Pag. 200. V. 14.

Deniq; res auro argentum copulat una.

Ex codice Memmiano, in quo hic versus ita scriptus est,

Deniq; non auro ARUM copulat una.

Legendum arbitror-

Deniq; non auro res aurum copulat una?

Agit enim planissime de Chrysocolla, quæ ferrum est, si ita loqui licebit, seu gluten auri: cumque in versu proxime sequenti dicat æs ari jungi solere, si plumbo albo utaris, sic in hoc scribit Chrysocollæ ope aurum cum auro conjugi.

Pag. 201. V. 5.

Nam quid Britannum celum differre putamus

Et quod in Ægypto est?

Hæc conjectura est Paschali viri clarissimi, ut monuit Lambinus, qui aliud exemplum ad illius confirmationem proferre poterat quam quod protulit: Ita enim Britannum celum dixerit Lucretius, ut Horatius *Italum celum, Dis patriis, Italoque celo*. Gifanius autem legit,

Nam quid Britanis celum differre putamus

Et quod in Ægypto est?

Scio quidem perinde esse si Britanis legas, seu Britannis

tannis, qui norim in fine carminis hexametri Dionysium Periegeten ita usum fuisse. Primam quoque syllabam produci posse, mihi ignotum non est; itaque nil in Gifanio circa eam rem reprehendi postulem. Sed quod addit, versum hunc à Paschasio male emendatum fuisse; id metuo ut probet; quid enim mali ea emendatio habeat? Fortasse vera non est, sed non continuo pro mala haberi debeat. At lectio Gifanii, ea vero pessima est; quo enim alio nomine vocetur, cum ejus sententia tantopere inepta sit? [*Celum Ægypti differt. Britannis*] Quæ Latinitas? quæ ratio id probet? Quamobrem cum in MS. legatur, & quidem constanter,

Nam quid Britannis celum,
Scribendum putem,

Nam quid Brittanidis celum.....

Græci enim illas omnes insulas *Βρετανίδας* vocabant, ut ex Dione, & excerptis *ἑθνικῶν* Stephani constat. Ita autem Brittanidem pro Britannia dixerit Lucretius, ut in hoc ipso libro Atthidem pro Attica.

Pag. 203. V. 1.

Insedabiliter sitis arida corpora mersans,
Legendam videtur.

Insedabiliter sitis arida corpora vexans.
Ita certe ratio suadet, & illud *insedabiliter*, quod cum *mersans* non belle concinit.

Ibidem. 293. V. 18.

Huc homines totæ vires corpusq; fluebat.
Legendum necessario,

Hæc hominis totæ vires, &c.
hæc, id est ea parte, per nares scilicet, fluebat humani corporis substantia. Quod cum perspicuum sit & *τοῦτέστιν ἢ ἐπὶ δελφῶν*, definam.

Pag. 294. V. 25.

Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, &c.

Legendum omnino est,

Inque aliis alius populum sepelire, &c.

Verborum enim consecutio hæc esse debuit: *alius in aliis, alius porro in aliis populum, seu ingentem multitudinem, suorum necessariorum, familiarium, sepe lire certantes, lacrymis lassi luctuque redibant.*

V. ILL. HIPPOLYTO JULIO
M E N A R D E R I O,
SACRI CUBICULI LECTORI
TAN. FABER.

PRO versibus Latinis, quos mihi ab Urbe miseris, emendationes & conjecturas aliquot in III. posteriores Lucretii libros habebis, *Elegantissime Menarderi. Aliquid fortasse aliud velles, & ego non nollem; sed res, sed tempus, non sinunt: quæ enim vobis beatulis licet, eadem misellis non licent. Utinam modò quàm illa mihi carmina placuerunt, tam & tibi hoc genus scriptorum probaretur: ô rem bellam & amabilem! sed modus votorum esse debet. Vale multum, Vir Doctissime, & nos ama. Salmur. VI. Id. Jun. M. DC. LXII.*

TANA-

TANAQUILLI FABRI
NOTULÆ PERPETUÆ
IN
T. LUCRETII

CAPUT I.

- I. *Plautus emendatus.* II. *Hesychius emendatus, contra sententiam Turnebi.* III. *Locus Ciceronis tentatus contra Lambinum.* IV. *Conari, quid sit.* V. *Cicero emendatus.* VI. *Tertia præteritorum in prima inflexione olim in ât.* VII. *Unde orta Iphigenia mactata fabula videatur.* VIII. *Castus, pius.* IX. *Conjectura in Lucretio.* X. *Varro emendatus.* XI. *Ut & Ennius.*

Æ

Neadum genitrix] Huc respiciebat Ovidius in II. Tristium.

Suspexit ÆNEADUM GENETRIX ubi prima, requiret, ÆNEADUM GENETRIX unde sit ALMA VENUS.

Æneadæ autem Romani sunt; neque hic ad familiam Cæsarum respicit.

Gene-

Genetrix] In marmoribus & nummis, **VENERI GENETRICI**, & **GENETOR** apud Ennium.

O pater, o genitor, o sanguen DIs oriundum.

Venus] Ridiculum fortasse videatur, deos ab homine Epicureo invocatos fuisse: Sed hinc poetæ partes agit Lucretius, non philosophi. Cæterum locum hunc ex Ennio adumbratum arbitror.

Te nunc sancta precor Venus, & genetrix patri nostri,

Ut me de coelo visas cognata parumper.

Concelebræ] *Reples varia animantum fœtura*, **Celebres** efficit, id est, frequentas. Ita fere alicubi apud Comicum *platea tibia concelebrare*; Et apud Ovidium III. Fastorum, *celebrare se mero*, quod observandum homini Latinitatis studioso. Sententia poetæ est, *Quæ frequentas & fœtura reples omnia quæ sub celo sunt*. Neque enim mihi interpretatio Dionysii placet. *Celebris* autem & *desertus* opposita. Scriptor ad Herennium lib. 2. *locus quæritur, celebris an desertus*.

Per te quoniam] Hyperbatum usque ad v. 6. p. 2. *Quæ quoniam*.

Dadala] *Δαίδαλα* & *varius*, ita tellus variis distincta coloribus & omnigeno frugum proventa *dadala* dicitur.

Summittit] Gifanii verba sunt [**SUMMITTERE**, *efferre, producere, procreare*; quod certe annotatione fuit dignum] Ita quidem est, ut scribit; sed addi & his aliquid poterat; **SUMMITTERE** esse *de sub mittere* (ut dicebant *de sub altari*, postante, inante, exante. Varr.) ita Virgil. alicubi *& corpora salu*

Subjiciunt in equos. id est, tollunt in equos. ita *Manibus subvolvere saxa*, de sub, atque adeo in altum. I. Ita apud Plautum emendavi, *de sub ara eripere*, ubi legitur *sub ara*. Ita tenella arbor *sub ingenti matris se subjicit umbra*, id est, sese attollit. Ita alius scriptor dixit, *subiecto in mentum gladio*, ubi, *subiecto* nil aliud quam *erecto*, apud Virgil. *subrigit aures*, est

est *ὑπορροή*, & apud Varronem *pedes surrecti*, in altum sublatis. Ita Lucil. apud Festam *subjicit hastas*, in altum tollit, ita denique *subiectare vallis triticum*, aut quid tale apud Varr. in lib. de R. R. sed *τέπων ἀλλης*.

Verna] Veronim Veneri sacrum. Ovid. alii.

Genitabilis] al. *genitalis*, sed non est tanti, hoc semel meminisse operæ pretium fuerit, hujus formæ nomina utriusque significationis esse, activæ, dico, & passivæ, ita *placabilis* qui placat & placatur, *penetrabilis* qui penetrat, & penetratur. Quod minimi mirum videri debet cum à verbo neutro manare procederit *manabile* Lucretius, & *volatile* Virgilius; sed huic quidem aures assuevere, ita cura *vigilabilis* apud Varronem quæ insomnium affert; & *spongia deletilis*, quæ delet, apud eundem, ut & *alibile*, quod alit, & *dissociabilis* apud Horat. & *stabile cæpe*, quod lacrymas ciet. Lucil. Apud Plautum denique in Epidico, *dies impetrabilis*.

Initum] Alii *Initium*, quod doctis placebit magis, est autem in modulo vocis *ἰνιτις*, res trita apud Græcos, Latinos, & quos non?

Incutiens] Observandum in re blanda, suavi, jucunda; usurpari *in cutere*, tamen & ita Horat. in Ep.

.....*fornix tibi & uncta popina*

Incutiunt urbis desiderium.....

Ita & in II. Lucret.

Et simul incussit suavem mi in pectus amorem.

Generatim] *ἢ τὸ ἴδιον ἐκείνου γένου*, secundum genera.

II. **Secla**] Vox Lucretiana, qua & alii, ut Manilius in II. usi sunt. Græci poetæ *οὔλα* vocant. Horat. *genus, piscium genus*, Od. II. lib. I. Id autem significat quod vulgus vocat species animalium: vulgus, inquam, nam certe non ita veteres Latini; quod ostendit Muretus. De ea voce sic scribit Adrianus Turnebus lib. 26. cap. 13. [*Sæcla ferarum cum apud Lucretium legerem, subiit quærare unde sumpta esset ista seculi significatio in veteri scriptore tam nova tamque insolita*

insolita nec aliis auctoribus Latinis usurpata. Igitur Lucretium existimavi non tam notionem hominibus Latinis receptam secutum esse in hac usurpatione, quam vocabuli originem & natales, ad quos redegit significationem vimque vocabuli. Nam Sæculum ab ἡλικία deduci videtur: cum aspiratio millies in sibilum desinat, ut notum est: λ. autem & κ. transponantur invicem sedibus mutatis, cum autem ἡλικία Græcis, sæpe numero ætatem significet, tamen etiam genus declarat, ut in Lucretio Sæculum, ut cum Græci dicunt, ζῶον esse ἡλικίαν ἐλάφου ἢ ὄρεως, id est, hinnulum esse genus & sobolem cervi, aut si cui hoc nimis repetitum videatur, ut cum quis dixit, Væ ætati tuæ, pro væ tibi: sic licet existimare Sæcula bucera eadem ratione dici & pro bubus poni, quod & verius puto. Eiusdem illud & novæ significationis est,] Fallitur: legendum enim ζῶον, ἢ θήλειαν ἐλάφου ἢ ὄρεως: unde & ὄρεων pro leone, nam ζῶον & ὄρεον eadem. Id autem notaverat Hesychius quasi rem non vulgarem; ut & reipsa talis est.

III. Neque amabile] Nam à Venere Venustus, &c. Monet interpres locum Ciceronis 7. Ep. in ea quæ prior est ad Volumnium, corruptum esse, ac pro ἀνώγει legendum esse ἀνώγειον, at ego scio qui probare possint legendum esse potius ἀγροικον, nam ἀνώγειον haud facile, opinor, reperiatur; dein Cicero plus uno loco agrestem, seu rusticum (id est ἀγροικον) opposuit τῷ venustus, τῷ lepidus. Si quid mutandum sit, possit & legi ἀνώχλιον, id est, ἀπείθευτον, ex Hesychio, origo vocis notissima est, sed ea loci hujus non sunt; & raptim scribimus.

IV. Conor] Conari hoc loco cogitare est, sibi aliquid proponere, discernere, &c. ἀγορεύειν ita in hocce lib. cum dare conantur, ut & in VI. namque ipsa de re jam dicere conor. Sic Varro in præfatione lib. I. quo brevius de ea re conor tribus libris exponere. Non aliter Terentii ille locus accipiendus: Conabar tibi obviam, Dave: id est de te conveniundo cogitabam,

bam, neque porro alia ratione accipiendum est quod alibi dixit: ἰσθυκίνη conari queam? Ibi certe conari, velle est, vel cogitare. Ita Plautus alicubi, Neque conari id facere audebatis prius. Quid quod Græci utantur verbo περιεῖν in eadem notione? rarum esse fateor; neque tamen dubium est, sic enim Menander dixit in utili illa sententia, & nemini unquam satis audita,

.....μή πᾶσι περιεῖν πεισεῖν αἰεί.

Ubi illud μὴ περιεῖν significat noli; ad verbum autem significat ne coneris. Livius item in I. sic usurpavit hanc vocem ut Plautus, Terentius & Lucretius: *Aucta civitate magnitudine urbis, formatis omnibus domi ad belli & ad pacis usus, ne semper opes armis acquirerentur, consilio augere imperium conatus est*, id est, sibi proposuit. V. Atque adeo locum quemdam Ciceronis ex Epist. 4. lib. 5. emendandum puto. En tibi illius verba: *Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit; qua inductus, ad te scribere sum coactus*. Ibi nemo, qui saltem admonitus fuerit, dubitabit quin legendum sit, conatus, non coactus; quam vocem & sententia, & τὸ inductus satis respuunt.

Memmiade nostro] Caius Memmius Gemellus dicebatur; ille ipse de quo Catullus, qui ei subiratus erat, scripsit, *O Memmi bene me*, &c. quæ tria turpicula sunt, huc non transferentur. De illo sæpe apud Ciceronem.

Effice] al. & face melius; ita enim vinculum erit in hoc versu cum superioribus.

Mænera,] Mænera, mænera, mænera: pæna, punio. Pænus, Punicus: coirantes, curantes. Ennius plus semel. De conversione τῶν αἰ in u dixit eruditus Interpres Columnæ Duellianæ, adde & superioribus OINOS unus, ut in illo saxo legitur de quo in vita Peyreskii mentio fit; cujus exemplar à Sirmondo V. Doctiss. editum est & notis illustratum.

Rejicit] Gifan. *reficit* male, neque enim dicimus *reficere se in gremium*.

Devinctus vulnere] Metaphora paulo durior tamen dicebant *præpeditus dolore*, & *κολληθεὶς ἀνίαι*, Callimachus.

Eque tuo pendet resupini spiritus ore] Inclinat animus ut credam Lucretium respexisse tabulam aliquam, in qua Mars gremio Veneris molliter insidens exhiberetur. Qui autem in gremio amiculæ per ludum & jocum sedent, eos averfos esse necesse est, neque desiderare aspectu frui posse; quare addit poeta *cervice reposta*, & *resupini*, & *suspiciens*; qua voce ostenditur Martem, amore & admiratione defixum pascere avidos oculos inhiantem in Venerem *cervice reflexa*. Et hæc quidem, ut opinor, in tabula; sed quæ mox sequuntur, *Hunc tu diva, tuo*, &c. & *circumsusa super*, non amplius ad tabulam pertinent; Vera res agitur; & *μηγάλα μυσήεια πλεῖται*. Ex his, uti spero, lucis aliquid huic loco accedet.

Incluta] Non sæpe apud Latinos Scriptores reperias deos *inclutos* vocari; sed ita fere semper vocat Homerus: *κλυτὸς ἐνοσσηαῖος*; ita de Vulcano, &c. sic quoque Ennius apud Nonium.

Olim de cælo lævum dedit incluta signum.

Memmiada] Gifan. *Memmius*, quasi jam antea non appellaret Memmiadam; sed solenne facit Gifan. ut venena colligat.

Veram ad rationem] Ita Epicurus de suis opinionibus sentiebat. Notum & ille Celsi *ἀληθὴς λόγος*, de quo Origines.

Agere hoc] *Scribere*, de ratione philosophica cogitare. Notum quid sit *Hoc age*; eo respicere Lucretium credibile est.

Tempore iniquo] Tunc enim & Clodius & Catilina Reipublicam vexabant.

De cæli ratione] De natura cæli ac deorum, vel de doctrina quæ *τῶν ἰσχυρῶν* haberi potest de meteorologia, &c. Non temere alibi reperias in hac notione.

Unde]

Unde] Ex quibus primordiis, seu principiis. Post *pandam* vel minima distinctio satis fuerit.

Eadem peremta] Eas ipsas res peremtas. Mutavit autem orationem, ut alibi, cum enim *genus humanum* scripsisset, mox addit *eos*, intelligens non genus humanum, sed homines, quod fieri licet, ubi nomina sunt *συμπλεκτῆς*, non aliter.

Quove] Quemadmodum illud *unde*, quod supra observabam, non interrogat, ita nec istud *Quove* interrogare potest. Non bene itaque Interpretes qui existimant istud *Quo* significare *in quas res*. Neque enim *res* plane resolvuntur in res concretas per degenerationem, sed in principia. Dices Lucretium ipsum ita tamen existimasse, qui scilicet sic infra scripserit:

Denique quatuor ex rebus sic cuncta creantur,

Atque in eas rursus res omnia dissoluntur;

Fatebor, sed ibi ex falsa suppositione in eos agit; qui ignem, aquam, terram, aera principia esse dicebant. Itaque istud *Quo* significabit *in quæ principia*: atque adeo, nequis dubitet, addit poeta versu proximo sequenti,

Quæ nos materiam & genitalia corpora rebus.

Reddenda in ratione vocare & semina rerum.

Appellare suemus, & hæc eadem usurpare

Corpora prima, quod ex illis sint omnia primis.

Et merito. Nisi enim res ad principia redirent, ut ex iis novi aliquid effloresceret, jam dudum omnia defuissent.

Genitalia rebus] Notanda Latinitas, *rebus pro rerum*. Sed alibi tale quid reperies, ut & apud Plautum plus semel.

Usurpare] Vocare.

Omnis enim per se] Hi sex versus, ut docti monere, à quibusdam veterum librorum absunt. Et sane abesse possunt; infra autem loco magis apto legentur; tamen & hic non abs re locum habeant, per *occupatam*, ut vocant magistri; quasi dicat Lucretius, *Ex*

primis corporibus omnia sunt; nam Dii quidem, contra quam vulgus Philosophorum sentit, rerum naturam nec fecere, nec curant.

Privata dolore] Nequis sibi ingeniosus videatur, atque adeo reprehendat τὸ *privari dolore*; quasi verbum illud sit eorum quæ necessariam anaphoram habeant ad quid ἄριστον καὶ ἡδὺ quo careas, meminert τὸ *privari* & *carere* esse synonyma; & tam ad mala referri quam ad bona & commoda. Itaque dicebant *carere febri, privari injuria, privari dolore*, quæ omnia apud Ciceronem occurrunt.

Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira] Contra hunc locum fuisse egit Lactantius & alii, quamquam nil opus fuit. Interpretanda tantum Epicuri mens fuerat.

Relligione] Qui nequitia suæ auctorem quaerunt, *insipientis dum sapientia consulti aberrant*, hoc Lucretii loco contra sententiam Scriptoris abuti solent. Existimant enim religionem hoc loco positam pro Deorum cultu seu pietate in Deos; ut infra, loco illo decantatissimo,

Tantum religio potuit suadere malorum;
Sed utrobique fallunt. Relligio enim superstitio est. Epicurus certe Deos propter præstantiam naturæ suæ colendos non negabat; quod & Cicero, non semper homini æquus, offenderit; nec non Laertius, ut & Lucretius infra, qui librum Epicuri καὶ τῆς διορίσεως fatis innuit. Poeta autem si extra omnem ἀμφιβολίαν loqui voluisset, scribere potuerat *Relligiones*, non *relligionem*, quod alibi fecit, ut & Varro in admirandis istis versibus:

Non fit thesauris, non auro pectus solum,

Non animis demunt curas ac religiones

Persarum montes, non divitis atria Crassi.

In quorum versuum postremo novi qui velint legi *horrea Crassi*. Et ita fere Cicero ad Atticum I. Ep. 4. quod si assequor; sapero Crassum divitis, atque omnium vicos & prata contemno.

Gravi]

Gravi] Exitiali, molesta, importuna, &c. utpote quæ præsentissimum divini cultus venenum sit.

A cæli regionibus] Ἐπὶ τῆς δουλοῦς τῆς ἑγῆς.

Gravius homo] Epicurus Atheniensis, ex oppido seu populo, ut vocabant, Gargetto; unde passim Gargettus.

VI. *Irritat*] Contractio est pro *irritavit*; quare & postrema producta est: nani in tertia olim persona contractionem admittebat prima verborum inflexio: ita Terent.

Ex qua filiam

Suscipit & eam clam educat..... Id est educavit.

Ita alibi Lucret. *disturbat urbes*, disturbavit; id quod & metrum & ratio suadent, ibi enim de re olim facta agitur. Virg. quoque,

.....*ceciditque superbum*

Ilium & omnis humo sumat Neptunia Troja.

Quod ignorantes veteres magistri, ut & Probus & Charisius fatis ostendunt, in eo versu solœcismum esse contra tempus existimavere. Sic quoque Ennius,

Tum timido manat ex toto corpore sudor.

Gifanius Terentii locum in Indice suo, eumque plane solitariam, produxit, ut id probaret quod modo ostendi; sed in quo plane puer est, & Lambini convicio dignus, si animadvertisset Lambinus. Addo exemplis superius allatis hanc quoque observationem; Solitos olim contractiones admittere in prima numeri plurativi. Terent.

omnem rem modò seni

Quo pacto haberet enarramus ordine.

Id est enarravimus; addit enim *modò*. Sic denique Plautus in Stich. *ibi festinamus omnes,*

Letis sternundis studuimus..... Ubi *festinamus* positum planissime est pro *festinavimus*; nam sequitur mox *studuimus*. Neque vero *festinamus* pro *festinavimus* magis mirum videri debeat quam *suemus* pro *suevimus*, & alia id genus: sed illis aurium consuetudo favit.

O 4.

Cupiret]

Cupiret] pro *cuperet*, ut alia passim; quod scilicet & tertia & quarta olim non ita à se invicem se junctæ erant & secretæ, quin utrique essent multa communia.

Flammantia mœnia mundi] Propter stellas & ignes æthereos unde *stellantis regia cæli*. Virg. Manil. autem *stellantia cæli tecta*, & in V.

.....*mœnia mundi*.

Omne immensum] OMNE, ut alibi passim, τὸ πᾶν, rerum universitas, quicquid est in rerum natura; Non autem hic mundus, qui τὸ παντός, respectu fere nihil est; quod immensa fere cæli nostri spatia & siderum inexplicabilis altitudo facile suadent; Sed id infra docebit Lucretius.

Mente animoque] Id est *mentē animi*, ut *poculis & auro* Virg. pro *poculis aureis: molemque & montes*. Id. pro *molem montium*: mens autem animi quid sit in III. ostendet.

Hæreat] συνιζήσις, ut passim apud Virgil. Horat. &c. alii tamen *hærens*. Si autem *fnita cuique*, &c. inde fiet ut miraculis, quæ à Deorum providentia, nulla fides; nil illi præter naturæ fœdera moliri queant, &c. hac scilicet tendit Lucretius; neque enim physiologiæ ullam rationem habuisset Epicurus, nisi quod ex rerum naturalium contemplatione effectum iri credebatur ut animi hominum superstitionis terribilamentis sese exolverent.

Vicissim] εἰς ἀντιμοιῶν, ἢ ἀλλὰξ, ut quæ olim homines abjecisset, ea tandem abjecta jaceret.

Impia rationis elementa] Pro *elementa impie rationis*. Figura huic nostro & Virgilio familiaris. *Ratio* autem *δωρεῖα* est philosophandi studium, &c. posset & pro *secta sumi*, uti à Lucretio alibi ea vox usurpata est.

Endogredi] Ingredi. endo ἔρδον in intus; *endojacito*, *endopedita*, *endotuentur*, Enn. *endoitium* apud Fest. pro *injacito*, *impedito*, *intuetur*, *initium*. Neque minus dicebant *endu* & *indu*, ex quibus nata illa

illa sunt *induperator*, *industrius*, &c. Id quod contra Gifanii judicium dictum velim.

Quod contra] Noe ex vulgi palato est hæc Latinitas; neque Gifanius animadvertit istam voculam quod esse quarti casus. Lambinus ex Cicerone exemplum unum attulit; ego item alterum ex oratione pro Quintio: *Reliquum est ut cum nemo iudicio defenderit, quod contra copiosissime defensum esse ostendit*. Aliquoties ita locutus est & alibi, ut & Rhetor ad Herennium.

VII. *Aulide*] Bœotiæ portus est ad Euripum. Trivia virgo, Diana, Iphianassa, Agamemnonis filia, quæ ab his Iphigenia: omnia notissima & decantatissima. Tragedia seu fabula orta ex historia Jephthæ, ut & illa altera Idomenei, qui filium sub voti specie, &c. Facinus enim illud Jephthæ, de quo in lib. Susefeturum Hebræorum agitur, non ita multis annis ante obsidionem urbis Trojanz evenerat.

Delecti] Seu *dilecti*, ut Lambinus, legas, seu *delecti*, non est cur pugnetur.

Prima virorum] Ita Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 9. *summa ducum Atrides*; plane ex hoc Lucretiano expressum. Est autem imitatio Græci sermonis. Herodotus sæpe. Ex multis locis en tibi unum lib. 6. sectione 100. Ἀισκίης ὁ Νόδωνος, ἐὼν ἄρ' Ἐρετριῶν τὸ παῖτα. Æschines Nothonis filius Eretriensium primarius. Ita apud Lucianum, τὸ παῖτα ἄρ' Ἀθυσιαῶν ἔση. Atheniensium primarius vir eris. Est & alius in eodem libro (Timon est) sed quem protulit Lambinus.

Simul] Statim atque, simul atque.

Insula] Qua hostiæ velabantur: res notissima; erat fere ad eundem modum, quo *stolas*, ut vulgus vocat, Sacrificulorum esse videmus.

Virgineos circumdata comptus] Cingens, sed ambiens comas comptas:

Ex utraque pari parte] Notanda Latinitas, ea utraque pari.

Hunc propter] Prope hunc, τὸ propter natum est ex propter, ut *humaniter ex humane*, & alia pene infinita.

Ferrum celare] al. *celerare*, id est expedire, promere, exerere: quod magis placeret.

Summissa] Succidua, hoc loco.

Quod patrio Princeps] *Princeps*, est prima. Sensus est, Iphigeniam fuisse *προτότοκον* inter Agamemmonis liberos.

Sublata virum manibus] Metaphora à ritu nuptiarum. Vide Interpretes ad illud Catulli; *teneram rapis ad virum Virginem*, In aureolo poemate de nuptiis Manliæ.

Comitari] Deduci. Est autem significationis passivæ, ut alibi. Fortasse etiam sumplerit pro conjungi. Ita Græce *συλλεγειν* in eadem notione.

VIII. *Sed casta inceste*] *Inceste* est impure, ut volunt; at ego hic aliter accipio: nam *castus* quandoque pium significat. Virgil.

Hac casti maneat in religione nepotes.

Itaque *inceste* fuerit impie. Sic Julius apud Festum: *caste qui parant sacra*, id est pie. Ita etiam apud Varronem olim in formula templorum dedicandorum: EGO CASTE NUNCUPAVERO. Et Virgil. iterum in 7. *castis adolet dum altaria tedis*. Sic enim intellexisse Servium ex illius excerptis satis constat.

Exitus ut classi] Eleganter Callimachus hymno εἰς Ἀρτεμιν dixit *μείλιον ἀπλοῖς*.

Tutemet] Neque mirum id fecisse Agamemnonem regem illum regum, ex genere *bellipotentum* non *sapientipotentum*, ut dixit Ennius, quin & fortasse metuentum sit, ne tu ipse, qui præclaris artibus excultus es, superstitioni capistratum os subdideris.

Vatum terroloquis dictis] Quæ de cruciatibus inferorum dicunt; de rota Ixionis, saxo Sisyphi, flagellis Eumendium, Cerberilatrato, aut cum pice torrentes atraq; voragine ripas confingunt; quæ omnia olim in frequenti senatu Ciceronem ipsum derisisse scimus.

Pænas

Pænas in morte timendum] Id ex sese non dicitur Lucretius, sed ex scriptis vatam, qui rem eo deduxerant, ut mors ipsa doloribus finem non imponeret; cum contra ex opinione Epicuri nil mortuis timendum; qui enim bona fide mortui sunt, ii neque morientur, neque mordentur: ἀλλ' ἐν ἐμῶς λόγῳ. Nam illud Catonis facio meum; *Diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculia, fœda, atque formidolosa habere*. Salust. in Catil. *Istud autem timendum pænas* è veteri & bono Latio est: neque temere aliter loquitur Lucretius, ut nec Varro. sic in lib. de R. R. *videndum hæc quatuor*. alibi, *vasa vinaria, faciundum*, alibi, *perfectos alacriores faciundum præmiis*. Item, *ponendum quadrimos, & emendum veteranos boves*. Sed infinita ad eam rem exempla congeri nihil necesse est. Nam nec Virgilius quoque abstinuit: *pacem à regere petendum est*.

IX. *Jam fingere possum*] Gifan. è veteribus libris, sed corruptis, legit, *me fingere possum*, nil deterius. Sed fortasse non male legeris *jam fingere possunt*; Vates scilicet somnia & inania rerum fingere poterant, quibus, &c.

Nata sit, &c.] Una cum corpore, ut Stoici & Peripatetici.

Insinuetur.] Ita ut ab æterno creata sit, ex Platonis dogmate.

Pecudes insinuet se.] Ex Pythagoræ placitis.

Ennius] Qui Pythagoricus fuit ut fere omnes illius ætatis scriptores. Notum quid de majori Græcia dictum à Cicerone fuerit in Tuscul.

Gentes Italas hominum] Pro gentes Italorum hominum, Tale aliquid apud Virgil. plus uno loco *Quidam libri, omnium pro hominum*. Itaque esset *corona clara omnium*, id est, inter omnes: quod genus multa Græce reperias, ut *στὰ δειῶν*, &c. id est, ut Callimach. hymno εἰς Ἀἴλιον dixit, *πολυπρόχου δειῶν*. Ita apud Ennium citante Probo: *pulcra dearum*.

Clueret] *Esset, cluso, cluo, sum, celebror, dicor*, videor,

videor, *καλῆν*, dicebant item *clueo*. Ennius de se ipſo,

Nam Latii populi res atque poemata nostra

Cluebant..... Ita tum prima longa est,

Etsi præterea] Quasi diceret: Tanta tamen veritatis vis est, ut ille idem Ennius alibi dicat, *ſc.*

Acherusia templa] Acherontis seu Inferorum loca vasta, spatiosa, *ſc.* *Templa* enim id significabant. Ita *templa cæli*, Terent. alibi apud Lucretium, *templa ætheris, tonitralia templa*. Vox petita ab auspicioꝝ disciplina. Primo *tuemplum* dicebant, à tuendo (videndo) deinde *templum*, extrito *u* ut ex *duellum* bellum, *duonus* bonus, in illo antiquo saxo, cujus in vita Peyreskii mentio est, Sic Ennius, *coirola coi-lei templa*. X, Varro autem,

Tunc repente cælitum altū tonitribus templum tonescit. ubi legendum *tonit*, ex ratione versus: *tonere*, ut *sonere*. Lucretius. X. Iterum Ennius in Hecuba.

O magna templa cælitum.

Commista stellis splendidis.

Lego, *Conficta stellis splendidis*, id est, confixa: ut *stellis ardentibus aptum*. Sin minus, legendum, *Commista*, id est, vineta, compaginata.

Permanent] Permanere soleant.

Sed quedam simulacra] Notum illud Homeri, in quo Hercules *εἰδωλον* ad Orcum esse dicitur; ipse autem, seu ipsius anima apud Jovem. Nam corpus quidem in Oeta monte crematum fuerat: ò rem bellam & ingeniosam!

Unde sibi exortam] Locus ille Ennii apud Cicero-nem est; *Visus Homerus adesse poeta*.

Semper florentis] Grammatici vocant *ὑφέν*, seu subunionem. Ita apud Terent. *semper lenitas*: & *αἰετ κατὰ φωνησις* apud Herodianum, quod imprimis notandum.

Lacrymæ & fundere] al. *effundere*, non male.

Superis de rebus] De cælo, deque universa meteorologia; ex cujus ignoratione terrores animis of-

funduntur, *ſc.* ibique tum in deos omnia conferruntur.

Genantur] Ita olim loquebantur: *γείνω* *gerantur*, non placet.

Unde anima atq; animi natura] Non temere. Anima enim & animus differant & facultatibus & sede, quod in III. maxime apparebit. Cæterum hoc loco animi natura, animus ipse est; neque fere aliter loqui amat Lucretius. *Sic natura animantum*, animantes ipſæ, *aque natura*, *Inanis natura*, *natura corporis*, *ardoris natura*, *loci natura*, *sensūs natura*, &c. pro aqua, Inani, corpore, ardore, igni, loco, sensu ipſo, *ſc.* Ita auctor libri de Mundo, homo Stoicus, non Aristoteles, *φύσεις χρωμάτων* alicubi posuit, *naturas colorum*, pro coloribus ipſis; & in cap. II. *φύσεων* pro rebus concretis, *ſc.* Iterum circa medium *ζώων φύσεις* pro *ζῷα*.

Quæ res] Intelligit species rerum, quas vulgo intentionales vocant: *εἰδωλα*, *πίπτες*, *ὑμέναιες*, membranas, effluvia ex superficie corporea; quæ cum ex omnibus omnino rebus perpetua emanent & animos impellant, &c. Sed res inferius notescet.

Perferre] al. *efferre*, fort. etiam, *sufferre*, ut in Emendationibus inuimus.

Hunc terrorem] Quem tandem? illum ipsum scilicet de quo pag. 4. v. 22.

Eternas quoniam penas in morte timendum.

Tela diei] Radii solis. Ita Græci *βέλη ἡελίου*.

Species] Contemplatio, meditatio, *ſc.* sæpe alibi.

Principium hinc cujus, &c.] Quam ab hac consideratione exordimur, Nullam scilicet rem è nihilo gigni posse, nec si Dii ipsi tale aliquid moliantur. Quod etsi modulo ratiocinationis nostræ verum est, *ἀλλὰ κατὰ γὰρ τὸν θεόν*, plane falsum est. Nam etsi ex ratione *τῆς ἀναλύσεως* doctrina de corporibus infestilibus stare possit; tamen corruat necesse est, nisi creatam à Deo atomon ponas, eique à causa

atet-

æterna motum impressum & ingenitum existima-
veris. Causam autem æternam intelligo, quæ
γνώμη η ποινή, ut loquitur Xenophon. Cæterum
hoc axioma quasi aliqua multiplici machina ute-
batur Epicurus. Sed res per se ipsa inferius pate-
scet; Neque longius abibis. Nam versus sequens,
ἔστω. Deinde probabit incuriosos esse rerum nostrarum,
phyficarum inquam rerum, incuriosos esse deos.
Itaque divino numine nil tale fieri.

CAPUT

CAPUT II.

I. Primum, *ἀπὸ τῆς ἡδῆς*, exemplis servi-
unt. II. Lucretius emendatus. III. La-
scivus. IV. Pacuvius emendatus.
V. Festus reprehensus. VI. DE pro-
post. VII. Conjuncta, *cur συμβεβηκότα*
dicantur, *Eventa autem συμπτώματα*.

I. **E** Mare primum homines] Primum hoc loco vim
eandem habet ac, *exempli gratia*. Sic & alibi
usus est *πρῶτον* jam. Græci autem τὸ ἡδῆ in eadem noti-
one usurpant, ut & τὸ ἀπὸ τῆς ἡδῆ; idque eapropter anno-
tare visum est, quod vulgo non observatur.

Quippe ubi] Cum videlicet, *ἃ τὰ δὴ ἐν ὄντων*, &c.
Genitalia cuique] Jam superius observatum, cum
dandi casu.

Inde enascitur] Refer ad id quod in versu sequenti
est, *ubi materies*, &c.

Hac re] *διὰ τὸ*.

II. Certis in rebus] Libentius hoc loco legerim
cunctis quam certis, quò versus superiores inducunt,
& ille præter cæteras,

Atq; hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni.

Id quamobrem, Lector? Quod cunctis, &c. Innuit
enim facultatem secretam, distinctam, seu specificam
in una quavis re esse; unde è caulibus juglans, ex
homine leo, &c. non enascatur, &c.

Præterea cur vere] Si omnia de nihilo, tum tem-
pestatibus stasis sui fructus, sua munera non essent, &c.

Autumno sudante] Propter vindemiam & hume-
tum vaporem illi tempestati proprium: alii tamen,

sudant

suadente, habent; quod fortasse melius, certe place-
ceret magis.

Tempestates] Tempora commoda gignundis rebus.
Veteres autem tempestates bonas, tempestates malas,
tempestates pluvias potius, quam tempestatem dice-
bant: exempla ex Catnoe Censorio peti possunt, ut
ex Varrone.

Teneras oras] Malim *auras*: sic infra *aeris in te-
neras auras*. Sic Græci *μαλακῆς αἰθέρας*. alioqui *τὸ
teneras* cum *res* jungi possit. Locus Virgil. in Georg.
notissimus est.

Alienis] Minus convenientibus, minus idoneis ad
progignendum quid.

Genitali concilio] Vox Lucretiana in hoc signifi-
catu: congressum, conventum, coitionem primige-
norum corporum, mox denique, *feminis coitum* vocat.

Tempore iniquo] Propter incommodas tempestates.

Huc accedit uti] Cum auferant terræ sætus ex
imbre opportuno, non igitur ex nihilo.

Summittere] Jam supra occurrit.

Secreta cibo] Privata, remota.

Ut verbis elementa] Ut credibilis sit res ex mul-
tis diversisque ac pugnantis etiam principiis con-
stare, quemadmodum vocabula ex diversis literis con-
stant, quam è nihilo exoriri.

Cur non potuit] Quod tamen esset, si è nihilo fo-
rent: sed cum rerum genera modum suum habeant,
ultra quem non liceat egredi, ideo sit ut sibi consent.

Pontum per vada] Pontum vado transire; intelli-
git autem tanta tamque immani corporis proceritate
futuros, ut quod aliis esse ἀπέρατον, iis trajectu fa-
cile foret: quippe queis maris altitudo quantalibet pro
vado esset. Noli itaque locum hunc ita interpretari,
quasi si dixisset *per ponti vada*. Quod enim Salmasti-
us hunc versum depravatum esse judicavit, non ideo
facilius crediderim. Intelligit autem Lucretius Tita-
nas, Gigantas, Cyclopas, &c. quæ genera pro fig-
mentis poetarum habet.

Red-

Reddita] Data tributa, assignata. Ita sæpe Vir-
gil. semper Lucretius,

Esse videlicet] Sic sæpe Enn. Plaut. & Ter. *Sci-
licet futurum*. Videre licet in terra reperiri &c. neque
enim, quod aliquando putavit Interpres, repeti debet
ἴπὸ κοινῆς fatendum est.

Meliora] haud dubie meliora: quandoquidem non
modo non prodesset labor, sed maxime obesset.

Huc accedit uti natura] Nam si res è nihilo fie-
rent, necessario ad nihilum redigerentur: Id non
fit: ergo, &c.

In sua corpora] Primordialia scilicet in corpora
materia.

Repente periret] Horæ momento concreta peri-
rent, uti horæ momento enata essent.

Nulla vi foret usus enim] *Usus* pro *opus*, qui le-
gunt *ei* pro *enim*, sine iudicio vivunt.

Nexus exsolvere] Compagem & coagmentationem
dissolvere, seu interimere, καταλύειν.

Quod nunc] Id est, *nunc autem*, notandum. Debet
hic versus jungi cum illo altero. *Nullius exitium*, &c.

Constant semine quæque] *Gifan*, *constat*: non bene.

Obiit] Occurrit, incurrit: unde *obitus* apud Ter.
pro *occurfus*.

Intus] Notandum, cum motu: quod vulgo non
observatur.

Ingenui] Quos natura, non ars, &c. ita *ingenu-
us color*, pro *nativo*, qui nulla arte, nullo pigmen-
tor evocatur. Propert. *ingenuus color & multis decus
artibus*, &c.

Ether pascit sidera] Non modo id ἐν τῷ ἐσθέρῳ
μύθῳ Epicuri est, sed & Stoicorum sententia. V. Plu-
tarch. in *de placitis Philosophorum*, & Interpres Vir-
gil. Certe ante Zenonis ætatem vestigia illius opini-
onis reperias.

Ætas infinita diesque] Hoc firmabit emendatio-
nem nostram circa locum illum in quo antea legeba-
tur, *longa diei infinita ætas anteaevi temporis*.

Fuere]

Fuere] Subaudiendum, *illa*, ut jungatur cum *E quibus*, &c. intelligit prima corpora insectilia.

Rerum summa] Τὸ πᾶν: rerum universitas; cuius vix millesima pars est hic mundus; Quod Dei maiestate dignius.

Volgo] καθόλου & rectè quidem, ex positis; cum enim principia infirmitatis ultimæ essent, vel levissima causa satis esset ad dissolutionem, & ad resolutionem ad τὸ μηδὲ ὄν.

Tactus satis esset causa lethi] Non temere alibi reperio tale Latinitatis exemplum, sensus est; Vel levissimus tactus satis foret, quia nihil fundamenti in re concreta esset.

Quippe ubi] Jam supra, sed hic paulo aliter, *Cum*, &c.

Quæque] Vel levissima, ἡ πυχίστα.

At nunc] Nunc, Latine, & νῦν, Græce, pro autem.

Dissimiles, & æterna] Nam æternitas per se nil valeret, nisi eò accederet quoque dissimilitudo; sine qua nil connecti potest. Quippe æterna quidem essent corpora prima; sed non ideo vel per horæ momentum concreta manerent.

Dum] Interea dum, donec.

Obeat] Bene, *obeat*, hoc loco; non supra,

Discidio] κατέλυσις, seu ἀνάλυσις est.

Ad corpora materiai] Ad ultimam resolutionem, quæ tum talis est, dum ad corpora materiæ, &c. qui terminus ultimus est meditationis physicæ.

Postremo] Vox est objectioni ferviens. Dicit aliquis, pereunt imbres; imo non pereunt, nam ex illis lætæ fruges, pueri, puellæ, rosæ, lilia, leones, pantheræ, omnia.

Pater] Versus Virgillii in Georg. huc referendi. *Ather pater, tellus mater*; à situ & virtute.

Nitide] Lætæ, uberes, ἀφραὶ πεπωθεῖσσι.

Ipse] Sine cultu humano; sed non sine vi primigenia. Virg. sæpe in Georg. & Lucretius non minus sæpe.

Hinc]

Hinc] Junge cum *pingues*, hinc *pingues facta*, &c.

Fessæ] al. *fætæ*. non placet.

Artubus] al. *artibus* quod idem est, tamen malim *artubus*: unde *artutus*, *a*, *um*, bonos & solidos artus habens, &c.

Lasciva] Ludibunda (*enjouée*;) unde *lasciva capella*, Virgil. *lascivi pueri* Horat. (sine omni obscenitate) & apud Varr. de R. R. cap. 14. lib. 1. ubi de sepimento naturali loquitur, *prætereuntis lascivi non metuet facem ardentem*. Pacuvius de piscibus: .....*piscium lasciviam*,

Intuerentur, nec tuendi satias capere possiet?

apud Ciceronem de Divinat. & lib. 3. de Oratore. Salust. in Jugurth. *Quod is (dies) festus celebratusque per omnem Africam, ludum & lasciviam magis, quam formidinem, ostentabat*. Iterum Varro de R. R. c. 3. *quod capræ lascivæ, & quæ dispergunt se*. Vides quid sit.

Mentes novellas] Versus plane admirabilis, seu physico, seu ethico homini; ἀπαλάς φρένας, μαλακίας, &c.

Aliud] Id est aliud; dicebant *alīs pro aliis*; ad Muret. ad Catullum, ut & Scaligerum. Item Manut. ad Salust.

Agessis] *Sis*, si vis, *facissis*, *dicissis*, *venissis* & alia id genus. In plurali dicebant *sultis*, id est *si vultis*. Cæterum in al. melius legitur, *Nunc, age, res quoniam*.

Cæptes diffidere] Diffidas. V. Muret. ad Catull.

Incita] Miror fuisse qui legi voluerint *instita*: certe hinc Virgilius sumpsit quod in 12. legas.

apicem tamen incita summum

Hasta tulit.....

& paulo post,

Crebro super ungula pulsu

Incita nec domini memorum proculcat equorum.

Eos locos poterat afferre Gifanias.

Montes supremos] Τα ἀνεγὰ ἤσ' ὄρων.

Caca] Quæ oculis non subiaceant; Virg. & Lucret. centies.

Sævitque minaci murmure pontus] De hoc loco

loco in Emendat.

Mollis aquæ natura] Id est aqua, jam supra, & natura serpentum Sallust. serpentes ipsi.

Ruit qua quidquid fluctibus, &c.] in Emendationibus.

Rotanti turbine] Sunt qui legant, *rotantia*: perinde est.

Moribus] Ita legendum, non *motibus*. Id uterque Interpres probare poterat auctoritate Virgillii; est enim in Georg.

Ventos & varium cæli prædiscere morem

Cura sit.....

Aperto corpore qui sunt] Qui sub oculos cadunt.

Tum porro] Sentimus odorem, calorem, frigus & sonum; quæ omnia naturæ corporeæ sunt, neque tamen sub oculos cadunt: nil igitur mirum si prima corpora, quæ tantæ tenuitatis sunt, videre nequimus.

Tuimur] Intuemur.

Fluctifrago] Id proprie Græci vocant *κυματωρῶν*, id est *ἀγμάλις θαλάσσης*,

Dispansæ] Virg. in 6. *aliæ panduntur ad ventos.*

Serescunt] *Ἐνερπύοντες*, in Veteri onomastico Vulcanii, à *sereno*, unde *serenus*. Origo enim vocis Latine à Græca *Σερός* seu *Ἐνερός*.

Persederit] Penetrarit, seu inhæserit, imbuerit.

Quin etiam] Vide Emendationes.

Habendo] Dum fertur, dum geritur; passivæ significationis. Virgil. 3. Georg. *alitur vitium, vivitque tegendo*. Id est dum tegitur. Ita Lucret. *inveterascit alendo; dum alitur*.

Signa manus dextras] Intelligit deorum tutelarium signa, quorum manum dextram qui exirent ex urbe, & qui ingrederentur, osculari solebant, idque boni ominis causa: neque tamen ullus, quod sciam, veteris scriptoris locus ad id demonstrandum affertur; sed ita res describitur, ut minime dubia videri debeat. Cur autem dextram potius oscularentur, quam lævam, habes Varronem qui doceat in excerptis ex Servio in 1. *Æn.*

Invida]

Invida] Quæ nobis hanc sui cognitionem invidit.

Contenta] Quantumvis intenta.

IV. *Ævo macieque senescunt*] Hunc locum Lucretius ex Pacuvii Peribœa imitatus videri potest. *Corpus meum tabe, mœrore, errore, macore senet*. Sed ibi pro *errore* legendum est *ægrore*, qua voce in VI. & 2. libi, usus Lucretius.

V. *Impendent mare*] Ita legendum, pro *impendent mari*. Terent. *tanta te impendent mala*. Ita Plautus & Lucilius. Quamobrem errasse Festum arbitror in ME, cum hæc scribit: *ME pro mihi dicebant antiqui, ut Ennius, cum ait lib. 11.* Si quid me fuerit humanitus ut teneatis: & *Lucilius*: Nunc ad te redeo, ut quæ res me impendet agatur.] Male; nam prius illud exemplum nil probat, cum Latini omnes non minus recentiores quam vetustiores dicant, *si quid illo homine fuerit, Quid me fiat, &c.* quod Interpres Ter. explicabit. Posterius autem, nihilo etiam amplius; cum in hoc Lucretii loco legamus, *saxa impendent mare*. Præterea, quod plane ejusdem modi est, dicebant, *exitium instat illos*. En tibi auctorem locupletem in Pœnulo. *Dii immortales meum herum servatum volunt, & hunc disperditum lenonem; tantum cum instat exitii*. An ibi dixerit Festus eum esse in dandi casu?

Vesco sale] Qui arrodit, exedit, &c. V. Gell. qui hunc locum respexit, lib. 16. cap. 5.

Nec tamen] Supra probavit esse corpora prima, eaque miræ cujusdam exiguitatis, quæ sola sunt rerum principia; Nunc probat esse *Inane*. Cæterum quod tamen multi existimant, *Inane* non est principium, non magis quam privatio.

Quapropter] Definit quid sit; inane, inquit, est locus intactus & vacans, sine quo nil gignit natura; nam absque meatulis & exiguis τῶν νεψῶν porulis seu spatiosis, à quibus aliena non est natura, haud facile quid crearetur.

Sublima] *Sublimus, a, um*, qua voce olim usus &

Sa-

Salustius, ut sublimis, *hilarus*, hilaris, *gracilus* (Terent.) gracilis, *sterilus*, sterilis.

Non tam] Sententia est: Non modo carerent motu sed potius nata omnino non essent.

Materies quiescet] Nam sine motu nulla dari nec fingi generatio potest; at sine Inani nullus motus.

Quamvis solidæ] Quantum voles solidæ, quamlibet. Virg. *quamvis avido*, & in 7. Varr. de R. R. Lucienus homo *quamvis humanus & jocosus*. cap. 5.

Usque vel ab radicibus] Vini ἔως ἀπὸ τῶν ῥιζῶν habet τὸ usque. Terent. *usque ex Æthiopia*. Cum *repereret usque à Corace nescio quò & Tyfia*, &c. Cicero de Orat. lib. 1. & ab Attic. 1. Ep. 13. *eos usque isthinc exauditos patem*. Græci dicerent ἔτι. Callim. ἔξ ἔπι κελύς, &c. ab eo usque, κείθεν alibi.

Contra autem] Series verborum, Natura ἢ Inanis manet (est) sine pondere.

Dedicat] Afferit, probat, de enim affirmat, ut demagis apud Lucil. *demiror*, al. legunt, *deliquat*, id est liquido declarat, ἀπαρῶν δὲ τῶν ἀποδείξεων, ἀποδείκνυσθαι, alii etiam *delicat*, ut Plaut. in Milite.

Ita vero, ut tu ipse me dixisse delicas.

Præcurrere] Illud ipsum est, quod vulgo dicunt, prævenire objectionem; cum videlicet difficultati obviam imus, &c. alibi dixit, *illuc prævertor*, &c.

Pisces ire nequibunt.] Si Inane adimas scilicet.

Initium movendi] Passive, ἢ κινεῖσθαι. ita *erudiendi*, pro *παιδεύεσθαι*, ex Trogo. Sic Cicero, Plautus & meliores. Sed Varronis in II. de R. R. locus observandus: *Sive enim aliquod sit principium generandi animalium, ut putavit Thales*. Neque aliter illud Virgil. in 7. accipiendum: *penuria adegit e-dendi*. Cæterum pro *initium* legit Lambinus *initum*, quod probum esse potest, ita enim *initus* pro principio, ut *exitus* pro fine sumitur: sed locus ille Ovidii quem attulit ad versum 13. hujus libri, aliud significat, nempe *μῆτιν ἀποδοῦναι*. Quod autem *initium* trisyllabon est, nihil frequentius ejusmodi synizesi.

Postremo

Postremo duo de concursu] DE, quod pauci observant, significat *post*. Plaut. *non bonus est somnus de prandio*, in Mostellaria. Virgilius autem non aliter interpretandus: *Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus*. Itaque *de concursu* est post concursum,

Nec si jam] Notandum pro, *Nec si etiam*.

Conducere] Σωαδρῶζειν, σωαδῆζειν, cogere.

Causando] Multas ἀποδείξεις afferens.

VI. *Quietes*] Haud scio an ullibi reperias τὸ *Quietes* in hoc significato. Κωνεπνεῖς Græcorum κοίται; vocant, ut Callim. hymn. in Dianam, unde & vox Latina orta est ex κοίτη, *quietis* (quod nunc *quies*,) ut ex ἀκίς, *acies*, &c.

Institerunt] Semel dictum esto, penultimam in omnibus hujusmodi præteritis, communem olim fuisse.

Quod si pigraris, &c.] Si vero te pigeat hanc veritatem admittere; Aut, si vero vel tantillum modo te pigeat, hunc laborem veri investigandi capere. Quod autem hic dicit Lucretius (*paullumve abscesseris abs re*) habet locum plane germanæ significationis paulo inferius: (*retroque vulgus abhorret ab hac*) Interpretes putavit τὸ *pigraris* significare, tardiores fieri, mihi longe aliter videtur. In lib. quibusdam legitur, *quod nisi pigraris*, quam lectionem amplexus est Gifanius, quo judicio, ipse viderit.

Hoc] Quidnam illud? Id scilicet quod modo legisti, Fore ut possis cæcas latebras rerum physicarum convivere, &c.

De plano] *De plano pronuntiare* quid sit in Jure, ex Brissonio, Hotomanno & Budæo notum. Nam τὸ *de plano* appositum est τῶς *de tribunali*, vel *pro tribunali*. Sed fortasse nil opus istis. *De plano* enim fuerit pro plane, ut *de facili*, pro facile, *παύτως*, *de nihilo*, ob rem nullam. Forte etiam ut apud Plautum, *plane, non obnoxie*. Quid sit docebunt Interpretes.

De quavis una re] pro, qualibet. Poterit notari.

Diversa] Alia sursum, alia seorsum, dextrorsum alia, &c. hanc enim vim habet τὸ *diversus*. Virg. *banc*

banc ex diverso sedem venimus in unam. Salust. diversi abeunt.

Communis sensus] Non intelligit eam animorum nostrorum facultatem, quæ vulgo *sensus communis* dicitur; sed sensum omnium omnino hominum. Corpus est per se, inquit, id enim ita esse omnes homines sentiunt, certissimum veritatis criterium.

Quo nisi] Sensus enim si falsi fuerint, quid certum existimare queas? quodnam nobis à natura datum instrumentum est? *Sc.* neque enim ultra iudicia sensuum datur progredi, nisi per additionem, applicationem, *Sc.* quæ sæpe fallaces, aut certe nihil ad sensum.

Supera] Supra, ut *infera* pro infra. Sunt autem formata *ἀναλόγως*; at illa altera decurtata sunt.

Quod quasi tertia sit rerum] Vide Emendationes, al. habent, *tertia sit numero*. Sed nihilo melius.

Tactus] Intellige tactilitatem, in notione passiva scilicet.

Fungi] Vox Lucretiana pro *pati*.

Ratione animi] *Διανοία*, cogitatione, intelligentia.

Apisci] Apprehendere. Gr. *ἀπίσθ*.

Cluent] Sunt. Jam antea.

VII. *Conjuncta, Eventa*] Gr. *συμβεβηκότα, ἢ συμπηλώματα*. Intellige autem accidentia. Ex illis vero quæ sunt inseparabilia (*ἀχώριστα* Stoicis,) ea *conjuncta* dicuntur Lucretio, alii *propria* vocant; sed quæ *eventa* dicuntur huic nostro, ea vulgo *accidentia communia* vocitantur. *Conjunctum*, ut *τὸ συμβεβηκός*, notat aliquid connaturale; *eventum* autem, aliquid extraneum, & à casu, *σύνθημα*. Quod notio verbi attentius considerata suadet.

Sine pernicali] Intellige inseparabilia, ut pondus à saxo separari nequit, *Sc.* sed *eventa* possunt. Mox fusius explicabit; & res nota est.

Potis est] Neutraliter. De quo in Emendationibus ad alium quemdam locum.

Tactus, intactus] Tactilitas & intactilitas. Ita enim intelligi debet ut supra.

Tempus]

Tempus item per se non est] Dixeri, esse aliud quid in rerum natura, quod nec agit, nec patitur; nec locum præbet gignendis rebus; Ergo minus vere aiebas modo, *Sc.* Falleris, inquit Lucretius; nam tempus cum nec agat nec patiatur, nihil esse potest; ergo, *Sc.* nam sine moto & moyente non est.

Sensus] Cogitatio: nam per memoriã amplectimur præterita, de futuris autem ratiocinamur. Item memoria sublata tempus præteritum nihil est; futurum nondum est; præsens quoque, nisi de eo cogites, non magis est quam utrumque. *Consequitur*] *συλλογίζεσθαι*. colligit.

Nec per se, &c.] Sensus est: Tolle motum, tolle quietem, nulla temporis notio est. Istud autem per se jungi debet non cum *quemquam*, sed cum *tempus*.

Tyndaridem] Helenam Tyndari filiam. Cæterum tam alio exemplo uti poterat, ut Philippi, Epaminondæ, Xerxis, *Sc.* quam Helenæ; sed hoc illustrius visum est, ἢ *παιτιώτερον*.

Cum dicunt esse] Haud scio an facile explicare possim, quid sentiam, sed ego, ut potero, dicam. Hæc objectio Latine fieri posse videtur, Græce non ita. Nam sermonis Latini inopia cogit, ut utamur verbo *sum, es, est*, in re temporis præteriti, ubi quid factum dicere volumus. Itaque si quis dixerit, *Victum est Illium*, extemplo arguator aliquis responderit, *Victum est?* ergo est; quod falsum. At Græcæ hic lusus sophismaticus in nebulam abiret; nam diceremus *ἐνίκηθη, κατεφλέχθη*, neque opus haberemus verbo *ἔστι* ad enunciationem illam formandam. Hunc locum sic necessario intelligendum arbitror. Si fallor hoc habeo solatii, me aliorum opinionem non ignorare. Certe quæ addit Lucretius, huic explanationi maxime favere videntur.

Quando & secla] Quasi dicat, Quis tandem hæc sint, cum illi homines non sint amplius, quorum eventa fuerunt illæ seu historiarum, seu fabulæ? At eventorum natura nota est; ergo.

P

Quando

Quando & sæcla] Hi duo versus inter Parenthesin includendi.

Alexandri] Paridis, qui cur ita dictus sit, docet Eustath. & Apollod. in III.

Phrygio sub pectore] Sub pectore Paridis, qui Phryx fuit. Ita, *Tyrrhenam hastam vibrabat*, Virg. id est, ipse Tyrrhenus *ὅν* hastam vibrabat, &c. hac figura delectabatur Virgilius.

CAPUT

CAPUT III.

- I. *Error insignis Gifanii.* II. *ESCIT pro erit, aliter scribendum videri.*
 III. *Quodde & quode, & unde orta.*
 IV. *Quàm totus super ignis, ab Interpretibus dissensum.* V. *Pub. Ovidii locus in Amor. tentatus.* VI. *Locus Virg. male intellectus.*

G*liscens*] Crescens, coalescens, sed non id quod Gallice significat, labi, insinuare se, influere; alioqui grave in oratione vitium sit; & tamen hunc errorem erravit Vir omni admiratione major in Physiologia, cum scripsit: *Videtur Epicurus existimasse corpora illa minora, rotunda, levia, gliscentia fuisse, &c. item pag. 672, Horizontem quoque dextera habere, ac supra eum magis magisque gliscerent, donec consistere omnino non possent.*

Durateus] Ligneus, *δῆρος, δῆρος, δῆρο, δῆρο,* lignum. *Dureus, Darius, &c. δῆρο.* Euripid. in Troad. rem explicat.

Partu] Virg. *gravis attulit alvo, & alibi.*

Corpora] Corporum alia sunt simplicia, alia concreta.

Transit enim] Parenthesis est, quæ novem versus amplectitur.

Fero, ferventi,] Duplex Epithetum est, quod nec clarissimi poetæ refugerunt, alii tamen lib. *ferventia* habent.

Rigor auri] Aurum solidum, durum; *glacies æris,*
 P 2 eadem

eadem metaphora, *μαξ*, forte & aliter, aurum frigidum, æs frigidum, prius malo.

Utrumque] Frigus & calorem.

I. *Lympharum rore*] Ros pro quavis aqua; res nota est. Sed utinam pro otio ridere possem; Gifanius ad eam rem choragus foret. *Horat.* inquit, *maris rorem dixit pro aqua marina.* Verum ubi ille *ros maris* aqua *Horat.* pro aqua marina? docebit Pareus *ῥωσφῆτης* Gifanii, homo ligneus. lib. 3. inquit, od. 23. v. 16. Videamus itaque. En tibi ipsissima poetæ verba.

Parvos coronantem marino

Rere deos fragilique myrto.

Bene! aqua marina coronantur dii. O me hominem nihili, qui olim putabam *rorem marinum* esse fruticem illum seu arbusculam notissimam, quæ Gall. *romarin*, Ital. autem *osmarino*, dicitur. Græc. *λιθαυρίς*. Sed tamen in hoc Ovid. ex 3. Artis. aquam etiam marinam esse dicent? dignum factis suis facerent.

Sylva nemus non alta facit; tegit arbutus herbam,

Rosmaris & laurus, nigraque myrtus olent.

Dissimilis rerum longe] Longe dissimilis.

Esse utramque sibi per se puramque necesse est] Observanda Latinitas, *Utraque sibi per se est*: arbitror autem istud *Sibi* jungendum esse cum *Se*; uti dicebant, *meus mihi, tuus tibi, suus sibi*, &c. pro eo qui maxime proprius *ἰδιαιτῶν* esset. Exempla è Plauto, Terentioque peti possunt.

Quacumque vacat spatium; & ea vacuum, &c.] Hoc ipso refelles quod afferit Gifanius in illo suo Indice ad locum quemdam Ovidii in voce *ut*. Testimonia multa collegit Gifanius ad Eleg. I. Lib I. Ponticorum.

Genitis in rebus Inane est] Alioqui nunquam dissolverentur: Imo nunquam create fuissent.

Inane queat rerum] Hic vero naviter ridiculus est Gifanius, Sed jam à Lambino vapulavit.

Materies] Corpora prima.

Esse

Esse aterna potest] *Μείωσις*, vult enim dicere debet. Exempla alibi.

Alternis] Corpus Inani distinguitur, Inane autem corpore miscetur, temperantur, alternatim coalescunt, si ita licebit loqui.

Nec plenum naviter] Nil est quod sit plenum naviter, neque quidquam est quod sit plane vacuum sine omni pleni mixtione. Loquitur autem de rebus genitis seu concretis, non autem de principiis rerum. Quamquam principia dici non possunt plena; sed solida.

Neque extrinsecus] Quia plagæ nil possunt sine Inani, quæ scilicet penetrent.

Nec penitus] Quia, cum sint solida, nullus locus plagis internis esse potest.

Retexi] Dissolvi, ita ut textura pereat. Notum est *τὸ Re* habere aliquando vim *ἀνασκευαστικῶν*, ut *refixit, revelare, &c.*

Nec ratione alia] Nulla enim esse potest, nisi utraque superius posita constaret.

His rebus] Æstu, humore, frigore, &c. Tamen vide Emendationes.

De nihilo quoque nata] Quod necessario sequitur, al. *de nihiloque renata.*

Nec ratione queunt] Lego *queant*, possint, possent.

Denique si nullum finem] Nobilis quæstio. Sensus est: Nisi finem certum frangendis seu dissolvendis rebus natura statuisset, ita jam diminuta corpora primordialia essent, nihil ut ex iis posset maturescere; at nunc, uti sese res habere videmus, finis aliquis rebus frangendis est, ultra quem nullus progressus datur. Itaque solidum aliquid & *ἀσπασον* in Natura sit necesse est, unde omnia revirescant.

Longa dici] Vide Emendationes.

Ast huc] *Ἐἰς τὸ νῦν*, in hunc usque diem.

Generatim] Itaque genera seu species non minuantur, *ἢ ἂν ἀλλοιωταί.*

Huc accedit] Alii *Hoc*, quod idem est, *hoc*, pro huc,

huc, *isthoc*, pro *isthuc*; *titivillitia* grammaticæ: sententia est: Sed cum solida sint prima corpora, unde mollities, ὄγκος, & liquidum concretum, &c. Ex admittione Inanis.

Cum constant] Pro, cum constant. Ita scilicet loqui mos erat. Istud enim CUM eandem vim habet ac τὸ *quamvis*; sed *Quamvis* apud Horatium, Ovidium, Salustium, cum primo modo junctum videas: exempla ex iis peti possunt.

Aer, aqua, terra, vapores] Vapor, ignis est. Dices, Ergo elementa non sunt prima corpora; non sunt, neque adeo possunt, quid ita? quia concreta, quia οὐσίματα, &c. Elementa enim sunt principia fecundaria, ut vulgus loquitur.

Quo pacto..... & qua vi cumque genantur] *Isthuc cumque* jungi cum *pacto* debet, ut & cum *vi* Genantur autem, optime Lambinus. At Gifanius qui male istud ab illo introductum queritur, nimius nugator est. Deinde quid discriminis inter τὸ *genere* & *gerere*, non viderat.

Quin constant] Imo constant, in al. *quando*, male.

In ordine] Ex ordine, vel ordine, ἐπεξῆς, vel ἐξῆς, una serie, perpetuo. Plaut. Terent. Virgil.

Materiæ] Primordiorum.

Sæcla] Pro singularibus cujusque generis.

Tum porro] Nunc ager de MINIMO, (Epic. ἐλάττωον vocabat) ultra quod nulla detur fractio, contra Peripateticos. Inde probabit atomos suos. Cæcumen autem vocat Lucretius punctum illud corporis, ad quod ubi deventum est, nulla fractio detur.

Nunquam per se] Sed *vā* & *suā* appetantur.

Agmine condense] Alii leg. *augmine*, melius. Intelligit autem mole culas, quas alibi *glomeramina* vocavit.

Naturam corporis expleat] Tandem corpus constituat.

Minimis partibus] Quod tamen falsum, unde mox addit non ex illorum conciliatu, sed magis æterna pollentia

tia simplicitate, Itaque est *correctio* seu *emollitio* auctioris dicti. *Magis* autem significat *potius*; idque nisi foret, sensus absurdus esset. Catull. *Id, Manli, non est turpe, magis miserum est.*

Reservans semina rebus.] Nam si daretur fractio ad infinitum, necessario species diminuerentur.

Ex partibus infinitis] Quod absurdum; nam ubi ad ἐλαττώτατον devenero, tum licebit Peripateticis porro pergere; unde fiet ut bis millesima pars in totidem partes æque dividi possit, ac universa corporis moles.

Quippe ubi] Quandoquidem.

II. *Esit*] Erit è veteri Latio. Hujus loci emendatio Lambino, non Gifanio, debetur. Arbitror autem corruptos esse veteres codices, & Festum ipsum; neque enim temporis futuri terminatio est SCIT, sed SCET, ut à *lego, leget, condos, condet*, &c. Inde est quod apud Festum alibi legas, OBESCET, oberit. Fict autem à Græco ἐώ sum, unde ἔσκω, & ἔσκωι toties apud poetas pro *erat*. Ita ex *eo, esco*, ut à *floreo, floresco*, &c. Pro *erit* autem dicendum fuit more veterum *esit, ἔπει* unde in 12. Tab. *nec esit* pro *non erit*. Fest. in *Nec*. At in futuro modi subjunctivi dici oportuit, *esso, is, it*, ut à *prohibeo, prohibesso* (id est *prohibuero*) ab *expugno, expugnaſso* (id est *expugnavero*.)

Non erit ut distent,] Οὐχ δὶόν τε ἔσαι ἄσε διαφῆρειν, &c.

Multis] Optime à Lambino restitutus hic locus est, invitis omnibus MSS.

Non possunt ea] Subaud. *habere*, non possunt habere, quia concreta sunt, determinata affecta, &c. Itidem ut metalla se habent ad lapidem chymicum, ut vocant; sunt enim mortua.

Si nulla est finis] Ut isti volunt, non Epicurus.

Tamen] Pro *tandem*. Plaut. Terent.

Clueant] Sint.

Et quoniam] Falsa suppositio ex assertionem Peripateticam.

Obscuram linguam] Notissimum illius cognomen-
tum, *σοτενός*, & *αἰνικῆς*, de quo Laertius.

III. *Quamde graves inter*] *Quamde*, quàm, ut
alii probavere. Addo ego & olim dictum fuisse,
quodde, à Græco *ὅτι δὲ*, (nam *quod* Latinorum na-
tum est ex *ὅτι*.) Versum itaque Lucilii apud Noni-
um lego, *Quodde tuas laudes culpas, nil proficis hilum.*
Dicebant etiam *quode* pro *quò* movendi adverbio.
Plat. Most. *quod' ego eam an scis?*

Inversa verbis] Notus Terentii locus, ex eo pro-
bat Turneb. *inversa verba* esse inflexa & tropo mutata,
quod verum est.

Ex vero] Lamb. *uno*, id est solo.

Nil prodesset enim] Quasi diceret, Quod enim
ait Heraclitus, ut suo dogmati consulat, ignem, dum
densatur, humescere, &c. nil agit; quanto enim im-
pensius densabitur ignis, tanto & ignis amplius fuerit;
quin rarefactio nil efficiet; nam, ignis quantumvis
rarefactus, ignis tamen est.

IV. *Quam totus habet super ignis*] Lambinus de
igni supero seu ætherio intelligit; (nam & *infer* &
super olim dicebant, uti ex Catone Censorio cap. 149.
constat.) Eadem Gifanii mens est. Sed istud *Totus*
ne quid tale putem efficit. Quare existimo hoc loco
SUPER esse adverbialis formæ, ita ut *totus super ignis*,
sit *reliquus ignis*, seu alii ignes. Exemplum cuperes.
En tibi, nec longe abeo. Virgil. *ὄ mibi sola mei super*
Asyanaelis imago; imago quæ reliqua es.

Conduclis] Condensatis, *συνασπιδέντων*.

Disque supatis] Et dissipatis. *Supare*, jacere est,
unde *insipare* pro *injacere*, *obspare* pro *objicere*, (ut
obspira pullis escam, objice Varr.) id est *παράβαλλε*.
Aristophani. Exempla autem hujus divisionis, sectio-
nis, tmeseos in verbis & nominibus afferam, apud
Lucil. est, *deque petigo*, pro *depetigoque*; Noni. *deque*
totondit agros. Enn. at vero apud eundem plane mi-
rabile est, *Cere comminuit brum*, pro, Cerebrum com-
minuit: apud Varr. R. R. lib. 2. cap. 9. *consue quoque*
faciunt,

faciunt, at lib. 1. cap. 9. *perferve ita fit*, pro ita per-
fervescit, lib. 3. cap. 4. *Excande me fecerunt cupiditate.*
Ita in quibusdam precationibus, *ob vos sacro*, pro ob-
secro vos, & *sub vos placo*, pro supplico. Felt. Ita Enn.

Annibal audaci dum pectore de me hortatur.

pro dehortatur me, Ex Calpurnio. Exempla bene
multa apud Lucretium reperies, quibus emolliendis
hæc erant.

Talibus in causis] Si tales causas ponas, quales &
Heraclitus & alii, induxerant. Notanda Latinitas.

Facient] Ponent, supponent; *fac ita esse. πῶς*, &c.

Sed quia multa sibi cernunt contraria, mussant] Ita
omnino legendum; sed *παραλείω*, fecit Gifanius, qui
legerit, *sed quia multa sibi cernunt contraria esse*. O ver-
sum admirabilem! Verum metrum omitto. Non-
ne videre oportuit loco *esse*, debuisse ibi verbum a-
liquod fuisse, cum id orationis vinculum probet, ET
fugitant; ergo *mussant*, & *fugitant*, &c.

Vaporem] Calorem, jam antea. Varr. .... *ut cionis*.

Quarum bipennis fulminis plumas vapos

Perussit alte..... Ita *vapore flammeo*, Pacuv. apud
eundem in de R. R. lib. 1. cap. 2. Ita *vapore solis*,
apud Curtium, ubi de Cydno & Ciliciæ terræ ingenio.
V. Ovidii locum in I. Amor. Eleg. II. videor emen-
dare posse. Ibi Cupidinem alloquens, scribit,

Non possunt, licet ipse velis, cessare sagittæ;

Fervida vicino flamma vapore nocet.

Legendum, *nativo*, non *vicino*; nam propter illud
(*licet ipse velis*) debuit dicere, *nativum est flamma*,
ut semper urat; hoc ei naturale est.

Quod si forte] Altera pars: *Si vero ignis ita stringatur*
(al. male *stringatur*) &c.

In catu] Congressione, coitione, &c.

Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent] Al. *re-*
porcent, male. *Reparo* autem eandem habet vim pro-
pter illud suam *Re*, quam multa alia verba, ut *relino*,
refugo: nam *relino* non est iterum *lino*, sed id quod
litum erat detergo, picem seu ceramentum abra-

do, &c. Ita *repercutere nummum*, Tertullian. At Latine *parco id dicere*, significat, *nolo dicere*, caveo ne dicam, *parce pius scelerare manus*. Virgil. Itaque *reparco facere*, significabit *libenter facio*, aut quid tale. Cæterum *πὸν* *facere* in hoc versu pro *πὸν δέξαι*, accipio; ut cum dicimus, *fac ita esse; pone illum esse victum*, &c.

Hoc] In quod mutatum est scilicet.

Superare] Semper restare, superesse.

VI. *Ollis*] Illis. Virg. sæpe, sed ille locus (*ollis subridens hominum sator atque deorum oscula libavit gnata*) improspere à Dionysio allatus est; *Ollis* enim significat *Tunc*, illi pro *illuc* apud Terent. & Plaut. alioqui nunquam dixisset Virg. *illi gnata sua*.

Corpora] Primordialia.

Ullæ rei.] Ita dicebant, *totæ, illæ, ipsæ, alteræ*, &c. in dandi casu.

Adjectiu] *Ἐισβολῆς*, jactu, ut dicemus, telum adjicere.

Rem veram] Vide Emendationes.

Hic idem] Heraclitus.

Nostros tangere tactus] Bene. Nam omnis sensus necessario tactus est.

Perdelirum] Qui pro *delirum* scribi volunt, *dele- rum* quasi à *ἀληγες*, falluntur. Nam *delirus* vox est terræ Italiæ, Varr.

Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat.] Sic locum hunc explicandum puto. Pugnare, seu stare ab aliquo est pugnare pro aliquo, partes alicujus tueri, &c. Heraclitus autem qui sensus esse certo dicebat, planissime contra sensus agebat, cum diceret omnia esse ignem; Nam id si verum foret, sensus nostri ignem sentirent, quem tamen in pomo, in aqua, in mar- more, ligno, &c. non sentiunt.

Unde] Ex quibus sensibus.

Cætera non credit] Sensus nostros cognoscere, æ- ra, aquam.

Referemus] Jam supra.

Quam neget esse ignes] Satius enim fuerit, cæte- ra

ra ponere & ignem tollere, quam contra; Major enim, si nihil aliud, Naturæ amplitudo fit; quamquam ex illorum positionibus nil tale stare possit; nam manca foret natura.

Et qui principium] Anaximenem Milesium præter cæteros intelligit. Videndus omnino libellus Plutarchi de placitis Philosophorum; in quo hæc & plura.

Aut humorem] Uti à Thalete factum est.

Terramve] Quod mirandum: est enim tellus elementum iners & brutum, quodque alienam opem, unde excitetur, expectat. Neque ullum omnino nominatum reperio qui id de terra dixerit; nam quod Pherecyden aiunt ejus opinionis auctorem fuisse, haud scio an de uno Pherecyde intelligi debeat, cum & alii multi, qui Theogonias scripserunt, à terra originem rerum repetierint. Locum Aristotelis alii notavere; itaque describendo parcam.

Conduplicant] Quales fuerunt, Xenophanes, qui terram & aquam statuit; Parmenides, ignem & terram; Oenopides Chius, Ignem & aerem: Hippo Rheginus, ignem & aquam. Quæ omnes opiniones stare possunt; nisi argutari libeat. Sed non semper veteribus æqui sumus.

Imbri] Post hoc verbum octodecim versuum hyperbaton est, usque ad, *Hic tamen*, &c.

Empedocles] Vixit Olympiad. 80. Epicharmo æqualis, Laert. Gyraldus, & nos in poetis Græcis, qui mox Gallico sermone prodibunt.

Acragantinus] Acragas, in meridiana Sicilia parte, hodie *Grigenti*, *Gergenti*, &c.

Insula quem] Notandum genus dicendi, *Quem insula gessit in oris triquetris terrarum*, pro, insula triquetra gessit, &c. Sicilia autem triquetra dicitur quasi *τρίγωνος*; est enim ad figuram $\triangle$. accedens, & tria *ἀνγὰ* habet, Pelorum ad Septentrionem, Pachynum Orientem versus, Lilybæum, ad Meridiem ac Occidentem.

Ionium] Majorem enim Sicilia partem mare Ionium

nium alluit, *aspergit* autem positum pro *adfundit*.

Virus] Humor est, fluentum, latex, liquor. alii lib. *littus* habent, minus recte.

Fretu] *Freto*. Ita hunc locum legerunt veteres magistri; quos inter Priscianus, quin & eadem flexione usus Cicero est.

Rapidum mare] *Fretum Siculum*, Italiam ab Insula dispescens.

Italia terrai] *Terra Italia*, *terra Gallia*, *terra Umbria*, *terra Græcia*, *terra Apulia*; sic fere semper veteres. Exempla passim apud Plautum & Varronem, Lucretio *ὄψ' ἕρονον*.

Ejus] Siciliæ nempe, quæ circa tempora Josuæ, uti in Epistolis nuper ostendimus, vi Superi maris à reliquo Italiæ corpore divulsa fuit.

Hic est vasta Charybdis] In freto Siculo ad oram Siculam; nam erravit Ovidius qui ad oram Italicam statuit; in eum errorem à Virgilio inductus est, quem non satis attente legerat, immemor describi à Marone navigationem à Græcia in Italiam; tunc enim Charybdis ad latus sinistrum jacet.

Rursum] Propter tot exempla antiquarum cladium, quas Ætnæ incendium importaverat.

Eruptos] Notandum, inquit Interpres, *eruptos* ab absoluto verbo. Tamen exempla alibi sunt, quæ vel unus Virgilius multa dabit. *Erupti nubibus ignes*. *Proruptus corpore sudor*. Deinde, quod nec Lamb. nec Gifan. cogitarunt, *erumpo* & *prorumpo*, ab origine prima non minus activa fuerunt, quam *abrumpo* & *corrumpo*.

Fulgura] Sæpe alibi pro fulgores.

Cum videtur, cum fertur] Ita loquebatur pro, *cum feratur, videatur*, &c. sæpe alibi Lucretius.

Clarumq;] al. *carum*, id erit Græc. *τίμιον*, sed malim *clarum*.

Vociferantur] Ostendunt, probant. Ita Aristoph. *ὠτὸ χῆμα βοῶ*; quod alii imitati sunt.

Reperta] *Ἐυρήματα*. *Inventa*, seu *inventiones*.

Egregie

Egregie multus] Valde, impense, &c. Rhetor ad Herennium lib. III. *Nec egregie magnam esse utilitatem audacter pronuntiaverunt*. Paulo Post: *At si quid videmus aut audimus egregie turpe aut honestum*. Itaque *egregie turpe* idem firme fuerit, quod paulo post *unicam turpitudinem* vocavit. Notanda hæc fuerant ab Interpretibus.

Fecere ruinas] *Κατεσθάλισαν*. corruerunt, ceciderunt.

Ibi] Circa illam quæstionem, illud argumentum.

Faciant] Supponant, constituent.

Neque pausam stare fragori] Itaque, fractionem dari ad infinitum; quam non admittebat Epicurus. Cæteram (*non est finis secandis corporibus*.) & (*pausa fragori non stat*) idem significant. *Fragor* autem à *frago*, unde *fragesco* apud Accium duobus locis, pro *frangor*, ut à *tago*, *tagax*, *attigo*. &c.

Extremum] Extremum illud esse τὸ ἐλάχισον, de quo antea, & in rebus ὄντως consistere.

Mollia] Ignem, aquam, terram, aera.

Nativa] Ergo pereunt; quare principia esse nequeunt.

Habebas] Didicisti, ut apud Plaut. Ter. *habes*, didicisti. *Do* pro *doceo*. *Accepi*, pro *didici*.

Ipsa inter sese sunt venena] Alia aliis adversa. Varro lib. I. R. R. *Ejus enim salivam fructus esse venenum*. Paulo autem superius, plane ut Lucretius: *Quædam enim pecudes culturæ sunt inimicæ ac veneno*, Alibi item c. 45. *venenum enim gelum radicibus tenellis*, ut alio nescio quo loco, *talparum venenum*. Sed *venena formosarum mulierum* in admirandis illis Afranii versibus, longe aliud dicas.

CAPUT

CAPUT IV.

- I. Tabes nimborum quid sit, non intellexisse Gifanium. II. Ovidius emendatus. III. Ut & Ennius. IV. In Manilio conjectura. V. Flos flammæ. VI. Locus Virgilii emendatus. VII. Lectio vulgata contra Gifanium & Lambinum asserta. VIII. Locus Ovidii emendatus.

TEmpestate coorta] Male Gifanius, cui placet legi *coacta*, male, inquam, nam etsi dixerit Virgilius, *in nubem cogitur aer*; non continuo dicemus *tempestatæ coacta*.

Retroque putari] Ita ut principia dici queant.

Mutantque colorem] Ita sæpe *filum* pro qualitatibus legas, (est autem vox pictoriæ artis *filum*) ita & *χοιραν* usurpant Græci.

Concilio] Congressu, cœtu, mixtione: pæne peculiaris Lucretio vox est in ea notione.

Quominus proprie] Ita ut illud concretum non sit aqua, ignis, &c. sed proprietatem suam specificam habeat.

Repetunt à cælo] Agit de circulatione seu permutatione elementorum seu principiorum; quamquam Peripatetici rite distinguunt elementa & principia.

Mundi] Cœli, jam alibi: ita Virgil. Manil. *æpissime*.

Superare] Perpetuo remanere, superesse.

In commutatam veniunt] In commutationem, &c. id est commutantur. Hujusmodi verba in us amabant

bant veteres. Virg. *ô nunquam frustrata vocatus, hasta, meos*. Varro alicubi dixit, *agitatus*, Cato, *factus*, (*in singulos factus, à chaque facon, vel pour chaq; facon.*) c. 67. *factoribus det in singulos factus olei sextarios*. Ita *occasus* pro occasione. Enn. *occasu' juvat res*. Ita *conciliatus* in hocce libro. Et sane multo melius quam posteriores Latini; aliud enim est *commutatus*, aliud *commutatio*: Illud passionem significare debet, hoc vero vel actionem, vel agendi modum.

Ex aliis ea, que, &c.] Id est, necessario tellus, aer, ignis, aqua, debent ex aliis quibusdam constare, quæ tandem converti nequeant,

Quin potius] *Αλλὰ μάλλον*, sed potius.

Sic alias aliis rebus] Vide Emendationes.

At manifesta, &c.] Objectio est: Omnia è terra crescunt: quod nemo neget: Sed tamen nisi benignus aeris tepor, lux solis & opportuni imbres accedant, nihil quidquam terra ex sese progignet; ergo fatendum est, aquam, ignem, &c. esse principia. Ad eam objectionem respondet, ea non magis esse principia quam vinum, triticum & alia, queis vitam sustentamus.

I. *Tabe nimborum*] Hic vero turpissime, si unquam alias, se defendit Gifanius; quod à Lambino animadvertum non fuisse miror. *Tabes nimborum*, inquit in Indice, *id est nimbi noxii & pestiferi, eleganti metaphorâ. Tabes veteribus nihil aliud quam pestis valet seu perniciës. Vide Festum* inquit. Eum certe *κατακλιον* elephanti corio circumtectum esse oporteat, qui talia scribat. Lucretius ex sensu illius qui contra ipsius principia aliquid objiciebat, dicit, ni tempestas fausto tempore & imbribus indulgeat, ni arbor quandoque uberrimis pluviis ita recreata sit, ut folia graventur, ni sol foveat, ni calorem tribuat, &c. fruges, arbusta, animantes crescere nequibunt. Ibi, ut vides, omnia fausta, commoda, opportuna adscribit Lucretius: ibi autem homo noster de pestilentibus & noxiis imbribus narratum advenit. Deinde fal-

sum

sum illud est quod apud Festum legitur, Tabem nihil aliud quam pestem apud veteres valere: sed ex pluribus significationibus cum unam modo annotasset Festus, existimavit Gifanius nullam aliam præterea esse; cum tamen hic Lucretii locus (si vel tantillum modo eum intellexisset,) satis ostendere potuerit aliud omnino cogitandum fuisse. Tabes enim humorem, fluorem, seu liquefactionem significat; unde in VI. tabificis radiis sol omnia lustrans; & tabida nix apud Livium, quæ jam *καθαίνεται*, & *τηκεδών* apud Diodorum lib. I. ubi de Nili in cremento agit, idem est, pag. 36. edit. Rodomannianæ. Τὸ δὲ πλῆθος τῆς σπασρευμένης χιόνος ἐν τοῖς βορείοις μέρεσι ἀπὸ μὲν τῆς τροπῆς μένειν πεπεγῶς, ἐν δὲ πᾶσι δέρεσι διαλυομένην ὑπὸ τῆς θερμασίας ἢ πάγων, πολλὰ τηκεδῶνα γίνεσθαι, καὶ διὰ τῆς, &c. Ibi πολλὰ τηκεδῶνα χιόνος, significat, multam tabem nivis. Inde itaque factum ut *tabere* & *tabescere* pro diffuere, minui, &c. usurpent veteres. Unde & μεταφορικῶς in Andromacha Ennii, *Quid fit? seditio tabetne, an numeros augifcat suos?*

Scilicet] Respondet ad objectionem. Vide Notam paulo superiore.

Amisso corpore] Quemadmodam dicebant *facere corpus*, uti apud Phædrum optimum & purissimum scriptorem, ita & illum corpus amittere dicebant, cui fæcus corporis defluit, *φθίνεται, τήκεται*. Contrarium est *σωματοποιεῖν*, de quo aliquid olim dixi.

Elementa] Literas, characteres, quæ & Gr. *στοιχεῖα*.

Sonitu sonanti] Ita *cavus cavernas* Virgil. Ennius autem, *cupienter cupit*; & alia id genus.

Unde] Ex quibus. Sensus est: Primordialia corpora debent suppeditare plura, ex quibus, &c.

Homoimeriam] Quænam dicantur *ὁμοιομερῆ* mox explicabit; Ea autem sunt, quorum vel minimæ partes nomen totius sui habent, ut lapis, ut aurum, ut sanguis, &c. Latine *similaritatem* dicere possemus.

Viscus] Vir industrius, sed quem, propter ordinem floren-

florentissimum, non appellabo, in eo libro, quem homini Germano surripuerat, negat viscus unquam pro omni carne sumi quæ sub cute sit: atque in eo cæteros imperitissimos esse & nugacissimos dicit; vellem probasset: Id certe, qui illi favent, si probare volent, Lucretium, Virgilium, Ovidium, atque adeo omnes bonos scriptores adversatores, faxo, habebunt.

Sanguen] Ita omnino primi Latini loquebantur. Nam *sanguis* natu junius est; itaque à sanguen sanguinis ut à flumen fluminis, &c.

Auri micis] *Granis*, particulis, &c. ut mica thuris, *χύνδρος*, ut mica salis: auri micas Hispani *pipitas* vocant, id est grana, *ἀγγματα χυύσες*, Lat. *ramenta auri*, quasi *rasimenta*.

Putatque] Hoc loco positum pro *λογίζεται*, unde *rationes putare*.

Imbecilla] Quæ tamen solida esse debent.

Si] Correctio, *ἐπανόρθωσις*, Si tamen vocare principia debemus, &c.

Simili atque] Itaque esse principia non possunt. Alioqui principium crearet aliud principium, quod ridiculum.

Neq; res ulla refranat] Subaudi, Illa principia.

Lethi dentibus] Mors omnia absumit, *πρώγει*, devorat, Catull. inde & Cancros & fauces Orci legas; ita hic dentes lethi.

Ex oculis nostris perire] *Φεῦδαι ὄϊχας, ἀφανῆ γίνεσθαι*.

Testor res] Ad finem & probationem argumenti satis ea fuerint, quæ ante allata sunt.

Præterea] Venæ, sanguis & ossa variis cibis aluntur; at illi cibi ejusdem generis esse non possunt: Ergo neque sanguis, neque venæ, &c. similia sunt. Itaque Anaxagoræ homoimeria carere possumus.

Sive] Nota, ut apud Plautum & Terentium, pro, *Si autem*, vel *Sique*: quod ob sententiam notandum fuit.

Si sunt in terris] Id est, si in terra latebant, priusquam

quam crescerent, ergo terra ipsa ex alienigenis constabit, quæ (alienigena) è terris exoriuntur.

Necesse est] Ea enim omnia, si cum ligno comparentur, alienigena omnino sunt.

Fuge copię] Id quod sequitur, ut omnibus rebus res omnes immixtæ sint.

Sibi sumit] Supponit, nec satis probat.

Unum] Series verborum, Cujus mixta sint plura, ἓν καὶ ἄλλο μὲν πλείονος τὸ γένος, unum, pro unicum. II. Emenda locum Ovidii lib. 2. Tristium,

Corruit hæc igitur Musis accepta sub uno,

Sed non exiguo, crimine lapsa domus.

Legendum est, *Si non exiguo*. Sensus enim hic esse debet: Si grave peccatum meum est, quo familia nostra Musis accepta corruit, illud saltem unicum est; si quid graviter deliqui, id semel feci, non pluries.

Atque alium] Cæterarum rerum quæ, &c. locum hunc optime restituit Lambinus.

Cum lapidi lapidem] Vide Emendationes.

Ubera lactis] Ovis lac ipsum. Nam τὸ ὄνυξ copiam significat, divitis uber agri, & ubere glebe. Virgil. Notum est, ἔδαρ ἀρένης. III. Ita Ennius, *Dolciferæ fici lactantes ubere toto*, ubi legendum est, *lactentes*. Varro etiam, uti apud Nonium legitur, dixit *mammam lactis*. *Ac mammam lactis sugentem pascere pupum*, ubi in quibusdam codicibus male legitur *surgentem*.

Minute] Repente ἄπὸ κοινοῦ, dicebat.

Cum præfracta forent] Leviter & in summo cortice fracta, stricta.

Minutos] Decebat scilicet, quod sexto superiori versu occurrit.

Verum semina multimodis debent.] Duos hosce versus aliunde huc translatos arbitror, (nam alibi plus semel leguntur) atque adeo tollendos. Alioqui dicendum fuerat non *debent*, sed *debere*:

At sæpe in magnis fit montibus] Objectio est: At sæpe fit ut ex crebro attritu cacumina arborum subito incen-

incendio conflagent; ergo ignis in ligno est. Peti- tum ex Thucydide exemplum notissimum est, IV. cui addam & illos versus qui apud Maniliam leguntur, lib. I. quamquam ab opinione Epicuri diversus abit:

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,

Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes,

Et penetrant terras, Ætnamq; imitantur Olympo,

Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas,

Ac silice in dura, viridique in cortice sedem

Inveniunt, cum silva sibi collisa crematur.

Sed in tertio legi mallet, Ætnaque imitantur Olympum; quod ex Virgilio adumbratum scimus.

V. Flammai flore] Ἄνθος πύρεθρον, ut aiunt, Homericum est, proferturque à multis hic versus ex principe poeta:

Ἄνθ' ἐπεὶ πύρεθρον ἄνθος ἀπέπαιστο πάσαισιν
δὲ φλόξ,

Sed postquam ignis flos avolavit, cessavit autem flamma.

Verum id legere me apud Homerum haud sane memini; quin & illam vocem, ἀπέπαιστο, Homericam esse non pato. Acroteleutium autem illud, πάσαισιν δὲ φλόξ occurrit Iliad. Ψ. V. 225. Tamen hujus metaphora semen est in alio Homeri loco, ut notare poterimus, ni occupasset Interpres; idque in voce ἐμαρβάνθη; qui locus legitur, non II. γ. ut aiunt, sed II. I. V. 212.

Ἄνθ' ἐπεὶ ἄπὸ πύρεθρον, καὶ φλόξ ἐμαρβάνθη.

Cui & locum alium addere possum, Iliad. Ψ. V. 228.

Τῆμ' ὅτι πύρεθρον ἐμαρβάνθη, πάσαισιν δὲ φλόξ.

Itaque qui magis memorosi erunt, versus illum, ubi ἄνθος πύρεθρον visitur quaeritabunt; Aliorum enim scrip- tia compilare meum non est; hoc addam tantum, Scio ego illustrem esse & luculentam metaphoram, πύρεθρον ἄνθος, flammai flos, &c. tamen meminisse non abs re fuerat in vulgatis codicibus legi,

Donec fulserunt flammæ fulgore coorto.

Addo amplius, ἄνθος quandoque nil esse aliud præter

præter colorem vividiusculum; Solon apud Diogenem Laertium, Φασί δὲ πνεῖς ὅτι κοσμήσας ἑαυτὸν ὁ Κροῖσος παντοδαπῶς, καὶ καθίσας εἰς τὸν θρόνον, ἤρετο αὐτὸν εἰ πῶς ἴαμα κάλλιον τεύχεται· ὁ δὲ ἀλεκτερόνας εἶπε, φασανὲς, καὶ ταῶς. φουσιῶν γὰρ ἀνθεκκοσμύτων, καὶ μυσῶν κάλλιον. Aiunt quidam, Cræsum, quum se exquisitissimo omnium ornamentorum genere composuisset, sublimique in folio sederet interrogasse eum, an pulchrius unquam spectaculum vidisset: illumque dixisse, gallos gallinaceos, phasianos atque pavones; Naturali enim eos nitore & incredibili speciositate vestiri. Tale aliquid apud Platonem & Plutarchum legisse videor.

Scilicet] Responso est ad objectionem.

Mutata] Non respicit substantiam ipsam, sed ordinem, situm, &c.

Verba quoque ipsa] Argumentatur à pari. Mutatio aut diversa positio literarum res plane diversas efficiunt iisdem literis manentibus, ut AMOR, MORRA, ROMA: vel demptis aut additis, AXOS, dolor, AKOS, remedium, KOINOS, communis, KAINOS, novus, KENOS, inanis, KEINOS, ille XHNOΣ, anferis, & alia sexcenta.

Consimili natura] Respicit Anaxagoræ homoiomeriam.

Fiet uti risu] Reductio ad absurdum. Nihil est in rebus creatis, ex Anaxagoræ effato, quod ex consimili natura non sit; itaque cum homines rideant, illud à principii ridentibus habeant necesse est. Id autem ridiculum: Ergo.

Genæque] Genæ oculi sunt, aut saltem ea pars vultus quæ sub oculis est. Ennius: *Pandite sulti genæ & corde relinquite somnum.* Ovid. lib. II. Artis amatorix: *Nec patriæ lacrymas continuere genæ.*

Thyrso] Veluti farore quodam; notum quid thyrsum, θυροσφόρος, θυροσφήνης, queis omnia plena.

Solo] Planta pedis. Varr. de R. R. lib. I. c. 47. *Solum enim hominis exitium herbæ, & semine*

mitæ fundamentum: id est vestigium impressum.

Integros] Hinc Horatius ad Musam. *O quæ fontibus integris gaudes, &c.*

Inde] Junge cum versu sequenti, unde prius. Ex eo loco scilicet, unde nemo postarum flores decerpserit.

Exsolvere pergò] In quibusdã MSS. *porgo*; quo usus est & Ennius, ut ex Servii excerptis in I. Æneid. constat.

Non abs nulla ratione] Non temere.

Sed veluti pueris] Hos versus ita convertit admirabilis poeta Torquatus Tætius,

Così à l'egro fanciul porgiamo aspersi

Di soavi liquor gli orli del vaso;

Succhi amari, ingannoto, intanto ei bove,

E da l'inganno suo vita riceve.

Medentes] Ἄνθρωποι, medici.

Conantur] Cogitant, sibi proponunt. Jam antea.

Contingunt] Varro R. R. *Levi tectorio contactus paries.* Non potuit melius.

Puerorum ætas] Pro pueris ipsis. Ita, *væ ætati tuæ,* Id est tibi. Plaut. Terent.

Decepta non capiatur] Ὀξύμωρον. Tale illud Terentii: *At enim cave ne, priusquam acceperis, amittas.* Ita ingeniose ab Ennio de Pergamis Trojæ,

Quæ neque Dardaneis campis potuere perire,

Nec, cum capta, capi, nec, cum combusta cremari.

Quod in Æneidem suam transtulit, more suo, Virgilius.

Tali factò] Al. *tactu*, minus placeat.

Hæc ratio] Hæc philosophia; Ita sæpe Cicero & noster alibi passim.

Dum perspicis omnem naturam quâ figura sit compta] Hellenismus Plauto & Terentio, Lucilioque familiaris; *nescio illum qui sit*, pro nescio quis ille sit. Sed hoc exemplum in Pœnulo arbitror esse singulare; certe exuperat cætera: Act. V. Sc. II.

Patrem atque matrem viverent vellem tibi.

pro,

pro, pater atque mater viverunt. *Compta* autem, prædita, ornata, culta, &c.

Nunc age] Quæstionem ponit, an summa primordialium corporum infinita sit an finita; Dein, utrum Inane sit immensum & interminatum, an contra.

Reperitum est] Antea probavimus.

Omne quod est igitur] Hæc est & series & sententia loci hujus: Quod est omne, quod est Universum, τὸ πᾶν, id nullo modo finitum est: nam si finitum sit, tum non erit τὸ Omne, cum necesse sit dari aliquid à quo finiatur.

Nulla regione viarum] Nullo limite: *regio viae*, est recta via; quod firmari potest sex septem exemplis apud Virgilium.

Debebat habere] Malim *debebit*.

Ut videatur, quo non longius, &c.] Locum hunc obscurum atque adeo corruptum esse Interpres existimat; additque Doctis quibusdam visum fuisse, legendum, *quoad non longius hoc sensus natura sequatur*. Ego autem existimo hos duos versus, *Extremum porro.... & Esse nisi, &c.* spurios esse. Nam illud *posse videtur* in acroteleutio prioris, & *ut videatur* in fine secundi, non placet, tum nulla ex similitudine figura existat. Si autem uterque versus deletus fuerit, tum vero absolutissimus sensus fuerit, & plane perspicuus, legendo & connectendo *namque extremum debebit habere,*

Quo non longius hæc sensus natura sequatur.

Id est, *debebit habere aliquod extremum, quo longius* (id est ultra quod) *hæc sensus natura* (id est sensus videndi, ut exempla ante allata fuaserunt) *non sequatur*, non pervadat. Si quis autem retineri illos velit, res jam facilis est ad explicandum.

Nunc] Autem: ut alibi *jam* in eadem significatione.

Extra summam] Nam extra Totum quid sit?

Possidit] Possidet: omnia ferme verba secundæ & tertiæ olim communia erant. Ita Catull. Virg. alii, *obsidit* pro obsidet: *fervo* pro ferveo, *strido*, strideo: Sensus autem est: In quocumque loco Totius, seu

seu summæ rerum consistat aliquis, tantundem infinitum relinquet in omnes partes: quod vero de telo jacto sequitur, rem illustrabit.

Prohibeat] Trysilabum; quod non magis mirabile haberi debeat, quam *præbet à præhibet*, quo sæpe utitur Plautus.

Effugiumque] Immensitas spatii telo det perpetuum labendi tenorem.

Præterea] Nova ratio, bene autem argumentatur. Id enim si foret, omnia jam pridem ad imum devenissent, propter motum ingenitum principiis; quæ cum corpora sunt & quidem solidissima, jam ad imum defluxissent: neque quidquam gigni posset, ita omnia obstituta, *πεπυκνωμένα* forent.

VI. *Confluxet*] Ut mansit pro mansisse, *invasse* pro invasisse, Lucil. *Cesse*, infra pro cessisse, *jusse*, pro jussisse: *vixet, &*, uti necessario legendum est apud Virgilium in V. *dejetet* pro dejecisset: locus est:

Nec bonus Eurytion prælato invidit honori,

Quamvis solus avem cælo dejecit ab alto,

Ibi, inquam, legendum. *cælo dejetet ab alto.*

Quod omnibus probatum ire confidimus, qui Latinitatis vim sentiunt,

Sub cæli tegmine] Sub cælo, sub Luna.

Nec foret omnino cælum] Id enim consequens est.

Quippe ubi] Cum videlicet.

Corpora materiai] Primordia, atomi.

Postremo] Aliud argumentum à dissimili.

Ante oculos] Quidquid videmus, finitum est; at τὸ πᾶν non ita.

Dissepit] *Ὀεῖς*.

Natura loci] Locus ipse.

VII. *Clara suo percurrere flumina cursu, perpetuo, possint, ævi labentia tractu.*] In quibusdam legitur *fulmina*; quod tamen neutri interpreti placuit; an quia *labentia* lentius & remissius visum est? at ita alibi locutus est Lucretius; dein & Virgilius accedit, ubi de aquila insectante cynos: *ætheria quos lapsa*
plaga

plaga Jovis ales aperto turbabat cælo. Atqui sole mne celeritatis exemplum est fulmen: & fulminis ocior alis. Dein clara an bene cum natura fulminum congruet? Itaque legendum existimo fulmina, non flumina.

Natura tenet] Simplex est pro composito, ut tenet pro contendit, fert pro offert, &c. Virgil. Ita tenet pro retinet, vetat, obstat, impedit: Cicero sæpius, Virgil. Plinius secundus: sed locus afferre piget.

Aut etiam alterutrum patet tamen immoderatum] Sic Lambinus: Si quis locus est in hoc libro difficilis, & obscurus, hic est: neque fortasse mendo vacat. Johannes Auratus, homo acerrimi judicii, idemque amicus, & collega meus, putabat priorem quidem versum sic esse legendum, ut legitur in vulgatis: Aut etiam alterutrum, nisi terminet alterum eorum: posteriorem sic: Simplicem naturam pateat totum immoderatum: (nam in vulg. legitur, tantum) ut per, totum, intelligamus το πᾶν, quod alius appellat omne: immoderatum autem simplicem naturam, id est infinitum una natura, videlicet Inani: Sed libri omnes manuscripti habent, pateat tamen: neque habent copulationem, & post vocem, natura: & ita Vulgati Parisi. Veneti, Vicetini: cujus scripturæ rationem explicare non possum, nisi quis dicat ita legendum in priore versu, Aut si, etiam alterutrum si terminet alterum eorum, Simplicem naturam pateat tamen immoderatum: hæc sententia, Aut si, etiam si alterutrum terminet alterum eorum, pateat tamen Immoderatum simplicem naturam, id est, Inane tamen sic infinitum unicum naturam, hoc est corpora prima non sint Infinita, sed Inane duntaxat sit infinitum, &c. Sed quomodo sit alterutrum ab altero usque ad infinitum terminatur, potest esse alterum duntaxat infinitum? Omnino locus est mihi quidem inexplicabilis, neque habeo, quod afferam, quicquam melius: Scripturam igitur, quæ reperitur in omnibus libris vulgatis, quod ad priorem versum attinet, videamus, eamque sic interpretemur: Aut etiam nisi alterutrum alterum eorum terminet

terminet, & si immoderatum simplicem naturam, id est spatium immensum unica natura tantummodo pateat, quod est dicere, si Inane duntaxat sit infinitum, corpora autem prima sunt finita: nec mare, nec, &c. Atque hanc hujus implicatissimi loci explicationem probabat Muretus: cui hæc tertia editio assensus sum. Sed velim copulationem, & poni in fine versus prioris, hoc modo.

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum, & Simplicem naturam pateat tantum immoderatum.

Præterea posterior versus videtur mihi sic esse explicandus: Et immoderatum simplicem naturam tantum pateat: id est si vel infinitum Inane sit tantum sine corporibus infinitis: vel infinita corpora sint tantum sine Inani infinito: si hoc ita sit: Nec mare, nec tellus, &c. Hæc mihi nunc tandem hujus obscurissimi loci videtur esse sententia. Sic Gifanius: Ita, ut vulgo legitur & v. q. comprobant, scripsi. Sententia est: corpus terminatur Inani, & Inane corpore: nam si hoc non fieret, & immoderatum seu Inane simplicem naturam & impermixta seu corpore mutuo terminata, tantummodo pateret; hinc efficeretur, quod nec mare, &c. qua de re infra latius. Hæc ille; sed nihil dicit, quod non viderit Lambinus, & acutius multo & solertius. Sunt qui existiment versus illum, Simplicem naturam, &c. prorsus esse delendum: sic enim, ut aiunt, nihil in hac ratiocinatione difficultatis superesset; Quod mihi aliter longe videtur. Existimo enim versus aliquot hinc excidisse: ita ut cum de incommodis ab Inani immoderato, sine admittione corporis infiniti, & alternis misti proficiscentibus dixerit, altera pars omissa sit, aut non satis perspicue à Lucretio explicata: eadem enim Stoicæ remaneat necesse est. Deinde duæ illæ voces alterum & alterutrum, satis id probant quod dico.

VIII. Divum corpora sancta] Deos sanctos; Sic enim ex formula loqui solebant. Ovid. lib. III. Amor. eleg. VII.

*Atenera quisquam sic surgit mane puella,
Protinus ut sanctos possit adire Deos.*

Quos ego versus potius quam ullos alios protuli, quod eos à nemine usque adhuc emendatos viderim; Certe nuperrima editio hoc sphalmate, ut infinitis aliis quæ ingenio, ut aperiantur, opus habet, inquinata est. Legendum:

*Atenera quisquis sic surgit mane puella,
Protinus is sanctos possit adire Deos.*

Notum enim est post rem Veneream ὄσον fuisse, ne quis ad sacra accederet, nisi ante purgatus esset; *discedite ab aris*, inquit amabilis scriptor (Tibullus est) *quæis tulit besterna gaudia nocte Venus.* Juvenal. in VI.

*Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor
Concubitus sacris observandisque diebus.*

Quod & capitalius erat. Locum autem Ovidii, quia hilarior paulo est, & paraphrasti κως explicari non eget, *χαίροντων* hominum iudicio relinquam.

Sive adeo potius] Imo, inquit, nil omnino genitum fuisset.

Cætu] Al. *Coitu*, ut *proilium*, proelium, *coilei*, cœli, *poïna*, pœna.

Cogi] Concrefcere, *συναθροίζεσθαι*.

Percita plagis] Intellige, *ἀλληλοτυπίαν τῶν ἀτόμων ἐν τῶν ἀπειρώ*, de quo Docti in philosophia Democritea seu Epicurea, quæ pœnissime eadem est.

Qualibus his rebus] Vide Emendationes.

Magnos annos] Fort. intelligit magnum illum annum Platonis, seu, melius, Chaldæorum res notissima est.

Integrent mare] Exhaustum reficiant, renovent, &c. flumen autem, ut apud Virgil, passim pro aqua, humore. Homo vero ridiculus existimavit τὸ integrare hoc loco significare, *integrum manere*. Huic mandes si quid recte curatum velis: Pareum dico, ne nescias.

Nec plage, &c. extrinsecus] Ita omnino legendum, imperite igitur Gifanius, qui in utraque editione habet, *intrinsicus*.

Con-

Conciliata] Subaudi, & adde, *nisi materies suppetat. suppetitet, sufficiatur*. Id enim ratio postulat.

Queatur] Ut *poteratur, possetur, possitur, potestur, nequitur, quitum est, &c.* Ita loquuti sunt Ennius, Scipio, Plautus, Salustius, alii.

Partim] Junge ἐν παραλλήλῳ cum τῶν interdum versu abhinc secundo.

Coguntur] Plagæ scilicet.

Et tamen] Nisi enim infinita sit materiæ copia, perpetuæ esse nequeant plagæ.

Illud in his rebus] Quod extremum non habet, id habere medium non potest: at summa summarum extremum non habet; ergo nec medium. Cæterum in his versibus disponendis Lambinianam editionem sequor.

Atq; ideo sine ullis] Quod tum esset, si vera dicerent.

Sub terris] Apud antichthonas, seu antipodas.

Sursum] Respectu Scriptoris scilicet; antipodibus deorsum Antipodas autem esse nec multi è veteribus crediderunt, neque sane è primis Christianis multi. Sed in eam rem plura à Doctis congesta, & res hodie notissima est.

Retro posta] Præpostero situ, *ut per aquas, &c.* quæ enim simulacra animantium in aquis videmus, eorum pedes versus cœlum nostrum tendunt.

Inferiora] Nobis scilicet, at antipodibus superiora.

Illi] Jam superius, pro *illic, olli, &c.*

Habent amplexi] Hellenismus notissimus, *περὶ ἄρας ἔχει*, pro *ἐπερᾶς*, & alia id genus sæpe apud Atticos, Euripidem in primis.

Concedat oportet] Id est æqualiter cedat ponderibus, quacumque motus feruntur. Quidam legunt, *æque ponderibus motis*. At Gifan. in edit. II. legit, *mota quacumque feruntur*. Elegantiam hominis!

Illis subsistere] Eis ὑποσῆμα præbere, sustinere.

Fanua lethi] Interitus causa, exitium; exprimit illas Homeri. *Ad ἄ πύλας*, quod in sacris quoque libris legitur, pro morte, fine, exitio; Euripides in Hecuba

cuba vocavit *κότις πύλας*: tale etiam aliquid apud Callimachum in Epigrammatis, opinor.

Præterea quoque jam] Quin etiam, inquit Lucretius, sibi non constant; nam ignis, qui corpus est, secundum illos naturaliter fertur à medio, non in medium. Epicurus autem existimat ignem ferri in altum per vim, per expressionem, *ἐκθλίβει*.

Contremere] Propter scintillantem, palpitantem, ac nictantem siderum micantium ignem.

Cæli cærulea] Ex Ennio, *Coilei coerulea*.

Perfunctus opellâ] In lib. MS. *perductus*, male. Dionysius itaque optime, *perfunctus opellâ*, id est, labore: nam, ductus aut perductus sum labore, *ἐπὶ δὲ γόνυ ἔστι*, ne dubitēs.

Accident] Male Gifan. in utraque editione, *accident*: ad eum enim tendit quæ in libris sequentibus, præsertim autem secundo, scripturus est: ex quo ubi emergeris, tum omnia jam tibi prona & secunda erunt: postilla jam lubet ut ludas licet.

I N

I N

Librum Secundum.

CAPUT I.

- I. *Curarum alas, unde sumpsit Horatius.* II. *Locus quidam male acceptus à Gifanio.* III. *Alius contra Dionysii iudicium explicandus.* IV. *Ovidius emendatus.* V. *Coniscare.* VI. *Imperite existimavit Gifanius atomos à Lucretio vocari figuras.* VII. *Glomeramina male intelligi.* VIII. *Ennius emendatur.* IX. *Idea mater & Phrygia, unde dicta videatur præter communem sententiam.*

Ari magno] Tumido, agitato. Catul. & Virgil. *magnaue surgunt æquora*: & sæpe alibi.

Edita doctrina sapientum iempla serena] Veluti arcem & speculam philosophiæ, unde humana despiciere liceat. Hunc locum ante oculos habebat Virgilius in Ciri: sed versus non transcribam.

Q 3

Rerumq;

Rerumque potiri] Reipublicæ summam esse; quæ nil infelicius homini Epicureo, & ei qui ex naturæ norma vivat: quorsum enim bellæ tumultuanti vaces? tibi vive, tibi vale; τὰ πολιτικά, ἔστιν ὡς τὸ εἶναι. Si recte facies, male tibi à corpore erit: nam sexcenta negotia per caput inque latus salient; Si male, tum metues; uno verbo, vile mancipium fueris; si quid autem in usus privatos derivabis, id omne forte cum foendre reddendum & omnia vitæ præmia amittenda. Itaque *fuge magna*, ait ille: κ, λάδε βίβου.

Degitur hoc ævi quodcumque est] Respexisse videtur locum Euripidis, in quo dubitat poeta, eane vita sit an mors, quam vitam vocamus. Nonius legerat, *degimus*; arridet magis.

Nonne videri] Licet. Ita ἐν ἐρωτηματικῆς solent.

Latrare] Clamare, βοᾶν. Aristoph.

Ut cum] Al. *ut cui*: quæ lectio si admittatur, tum in versu tertio *cura semotū*..... sin secus, *semota*, legas, & ad vocem *natura* referetur, non autem ad τὸ *cura*, ut vellet Gifanius. Dii boni ποῖόν τινα ὄρνιθα μωσῶν! sed, inquit, *Antibacchius erit*; Buge, nunc omnes bene eritis res; quia Antibacchium nominavit.

Mente fruatur jucundo sensu] Vera & sincera voluptas, Epicureo nomine digna; Corpus turbida res, fallax, ἔστιν σαθρόν, ἔστιν ὑγίης. Sed dolor absit necesse est; absque ea re sit, cætera quantumvis magnifica, κέρπος ῥημάτων, σιὰ, δεσποτισμοὶ ἀερεβασίας δεξονομίας.

Ergo] Notandum, pro *Itaque adeo*. Sensus est; homini tum bene esse, cum dolore caret; nam voluptas quidem corporea, si paulo vehementior erit, sui sensum amittet; dein animus hominis liber non est; unde igitur τὸ εἶναι? unde illa δ' ἐστὶν boni Democriti?

Quemque dolorem] Magis multo placeret. *cumque*.

Delicias] Post τὸ *dolorem* minime distinctione seu ἰσοσημῆ opus est, non *πλεία*; quippe consecutio ora-

orationis hæc sit necesse est: Etiam si nullas voluptates congeris (ex iis intellige quas natura pravis corrupta opinionibus postulat) satis bene naturæ nostræ fuerit, si nullum dolorem sentiat. Sed in Latinitate notandum maxime, quod nos fortasse primi annotamus, *Interdum neque*, positum esse pro *nunquam*. Alioqui nil fere certi diceret Lucretius, qui tamen certi aliquid afferre voluit. Deinde *πυδαειδῆς* sententia foret. Sed satis est monuisse.

Si non aurea sunt] Ut in aulis Regum, Principum. Lychnuchos intelligit: hodie integra simulacra non sunt, sed brachia argentea, inaurata, &c. Virgilius merus Epicureus, nisi in Æneide, hos versus æquare conatus est; sed tanto conatu, tanto molimine, ut dum magistrum superare vult, cadat: versus in Georg. & Culice cuilibet obvii sunt, neque huc transferendi.

Argento] Lancibus, cantharis, poculis, &c. *Ingens argentum mensis*. Virgil. *Ridet argento domus*. Horat.

Aurataque templa] Longe mihi ut debet, potior est altera lectio, *aurataque tellus*.] & ita legisse Macrobius constat; neque aliter legisse Virgilium dejerare possum, uti ex Culice judico. Quin ita enim legerat Horatius, uti infra ad illud (*curaque sequaces*) videbimus.

Quin tamen] Istud *Quin* hic eandem vim habet ac cum dicimus *Quin omitte me*. Terent. & ante illum Plautus.

Textilibus picturis] Bene: intelligit *belluata tapetia*, atque adeo omnia peristromata, in quibus omnicolor lana omnia imitatur; nam *μονόχρωστα* viliora sunt.

Facteris] Voluteris, decumbas: intelligit vestem stragulam.

Quod superest] Nil profunt isthæc corpori; animo autem, quid? tantumdem, inquit, fortasse etiam minus; nam mollities quidem vestis & ἀνεργία colorum fortasse juvant corpus; animum autem sumptus & cura lacerant.

Si non] Ἐργονικῶς loquitur.

Effugiunt] Vide Emendationes. Caterum ita existimo, tolli debere distinctionem, & hunc versum cum sequenti connectendum.

Tum rebus] Male Gifan. in edit. II. cum.

Tum vacuum rebus] Hæc lectio Lambini est, cum libri omnes constanter habeant *tempus*, quod Gifanius & Lambinus ipse pro capite, (nam *tempus* in singulari προπαφῶς significat, uti ex Virgilio, Catullo & aliis certum est) sumi existimant: mea sententia pessime. *Tempus* enim hoc loco *vita* est, quod facile animadvertere poterant: res enim plana est.

I. Curæque sequaces] Horatius hunc locum in animo habebat cum scripsit, *Scandit aratas vitiosa naves Cura, nec turmas equitum relinquit*, id est ἑπολείπτω; ergo facile sequaces sunt curæ: unde & alibi *alatas* facit: *Curas laqueata circum tecta volantes*; vides *laqueata tecta* Lucretii & *Curas* ipsas, quod ex hoc loco hauserat, ut supra innuimus. Sed ἵδαν τῶν volantes ex Theognide, quod primi, ut videtur, monemus, sumpserat. Græci scriptoris versus sunt: Φεροντίδες ἀνδρῶπων ἔλαχον πῆρ᾽ ἀποικίλ' ἔχουσι. Vides *Curas alatas*, sed hæc raptim; tamen, ut recta sint & proba.

Rerumque potentes] Qui potiuntur rerum, qui cum imperio sunt, &c.

Fulgorem ab auro] Hellenismus, ab auro effluentem, proveniente.

Hunc igitur terrorem] Jam superius lecti sunt hi versus.

Nunc age quo motu] Triplex secundum Epicurum motus est. Deorsum, per plagam, per declinationem, seu per clinamen.

Cogantur] Propter ingenitum motum: qui si aliter sit, alia quærenda principia sint, & ad Deos confugiendum.

Reddita] Tributa, ita ut naturaliter illam habeant.

Stipata] Id ni foret, res in statu manerent.

Vide-

Videatur] Non δοκῆ, seu plane videamus.

Mutua] Mutuo. Hellenismus: successive, δ' ἀλλὰξ.

Et quasi cursores] Vide Emendationes: de his ludis abunde multa Meursius in lib. de Græcia feriata: multa ex Aristoph. Philostrato, auctore ad Herennium, Varrone, congeri possent: sed id alii præstiterunt.

Si cessare putas] Subaudiendum, enim.

Gravitate sua] Motus εἰς τὰ κάτω, deorsum.

Aut iclu] Motus εἰς τὰ ἄνω, iussum.

Durissima] Quæ principalis, ut ita dicam, proprietates atomi est, durities, soliditas.

Neque quidquam] Nam Inane non remoratur.

Factari] Agitari, volvi, ferri.

Totius] Τῶ παντός, Summa.

Ostendi] Lib. I. sub finem.

Magis] Imo, potius.

Conflicta] Ita Lambinus: Gifanius autem *consulta*, quod se intelligere negat: MSS. *consulta* quod probo: notum est quid *confulcio*, πυκνώω, πυκνάζω, &c. ita pro certo legendum. Exempla afferrem ex Plauto & aliis ni operæ urgerent, & ratio studiorum.

Nexantur ab iclu] Connectuntur per plagam.

Perplexis] περιπελεγμένοις σχήμασι, &c.

Ipsa] Cum ipsa per se naturaliter talem ἔστω habeant.

Paucula] Nam multa pauciora numero sunt solida quam rara.

Conciliis rerum quæ sunt rejecta] Id est, quæ nondum inhæsum, seu adhæsum suum reperire potuerunt.

Contemplator enim] Vide, inquit, &c. Pulvisculum autem illum atomos vulgus vocat: imperite ut cætera: atomus enim videri nequit, non magis quam ventus, qui tamen crassissimus est, ὡς πρὸς ἄτομον.

Insertim fundunt] Hunc locum habebat in animo Virg. cum scribebat, *Clara per insertas fundebat lana fenestras*: de quo tot longæ ῥήσεις, & queis cetera poteramus, in scholiis veterum.

Q 5

Cum

Cumcumque] Notandum in primis, pro, quotiescumque: non temere alibi.

Quale sit] Sensus, Ut facile intelligas quale illud sit quod dico, scilicet, Prima corpora in magno Inani agitari.

Dumtaxat] Quare, licet, in toto Latio exemplum non reperies hujus significationis: Nam τὸ *dumtaxat* hoc loco non significat *μόνον*, aut *μόνῃ*, ut vulgo neque, ut Gifanius, *scilicet*: sed *usque adeo*: Epiphonema est. Latini sermonis amatores notabunt.

Exemplare] Exemplar: quæ nunc nomina in AR exeunt, omnino decurtata sunt; nam olim in *are* exhibant.

Turbare] Trepidare, motari.

Quod tales turbæ] Hujusmodi agitatio tumultuaria nullam habere potest causam, nisi motum impressum à principiis: quid igitur de Principiis ipsis dixeris? Quæ sequuntur, rem in aperto statuent: sunt enim clarissimæ perspicuitatis.

Quæ parvo sunt corpora conciliatu] Vis ratiocinationis, Quanto minora corpora & simpliciora concreta sunt, tanto &, cæteris paribus, agilior motus est, &c. atomus per se ipsa movetur: & ab illius motu concreta minora, &c.

Et quasi proxima sunt] Quo enim proprius ad simplicitatem principiorum accedunt concreta, tanto facilius moventur.

A principiis ascendit motus] Ergo motus impressus & naturalis atomo, sed id jam superius.

Nec quibus id faciant plagis apparat aperte] Adde, nam ratiocinationi aliquid deest, adde, inquam, *Nisi à motu principiorum*.

Nunc quæ mobilitas] Nunc ostendet quanta motus celeritas in principiis sit: Sunt autem verus plane admirabiles.

Primum aurora] Argumentatur à minori ad majus; scilicet tanta mobilitas per plenum, certe per spatium minus liberum, uti aer est, &c. quanta igitur per Inane?

Aeris

Aera tenerum] Ut supra, *teneras aeris auras; liquidum, cedentem, μαλακὸν* &c.

Liquidis vocibus] Horatius hinc, *Cui liquidam patet vocem cum cithara dedit*.

Quo] Quamobrem.

II. *Aeris quasi cum diverberet undas*] Id est, aerem liquidum, inquit Gifanius: pessime: neque enim argumentationis vim animadvertit. Deinde deterrimam lectionem secutus est, hanc scilicet: *aeris quod sol diverberet undas*. Sed hic morari nolum: illud quasi plane necessarium est, debetque jungi cum *undas*, hoc sensu, quem tibi, Lector, probatum iri confido: At calor ille solis, quantumvis celer sit, tamen cogitur meare per aerem turbidam, & quasi *undosum*, propter ventos, & accessum decessumque exhalationum, quæ perpetuo in illum recipiuntur: Præterea corpora primordialia, singillatim divulsa alia ab aliis jactantur; at corpora lucis & caloris ex globo solis manantia meant complexa, *συμπλεχθέντα*, inter sese, ac conglebata, inde itaque fit, ut tardius eant.

Retrahuntur] Legendum putat Lambinus *tardantur, vel libris omnibus, inquit, reclamantibus*; miror: neque enim unquam melius Lucretius locutus est. Quid in angusto aditu, cum magna hominum multitudo est, *συωθῆσθαι*, ii facile vident, nullum dubitandi locum fuisse.

Et extra] Dum enim effunduntur ex globo solis, undiquaque ab ambiente aere officiantur.

Officiuntur] Miror, inquit Interpres, ex verbo absoluto, patiens fieri. Sed nonne dicebant, *Ille aut ille nocetur*? quod idem est.

Vlla foris atque] Vide emendationes.

III. *Suis è partibus unum, unum in quem connixa locum, &c.*] Satis in Emendationibus, ubi de Palillogia, &c. ostendimus, quâ ratione hic locus intelligendus esse: sed quia deprehendi aliter sentite Lambinum, ejus verba proferam, *Id est, effecta unum corpus, atque unum totum è suis partibus: hoc dicit non*

quod

quod significare velit, corpora prima partibus constare, sed ut ostendat esse infracta, ac solidissima: fallitur: hoc tantum: satis enim esse debet, quod errorem indicavi: est quippe mera Palilogia. Vide Emendationes. IV. Ejus figuræ occasione fiet ut loci cujusdam apud Ovidium in Amor. lib. III. Eleg. XIV. emendationem proponam. Poematis argumentum est, ut si peccatura sit puella, occulte peccet.

Mens abit & morior, quoties peccasse fateris.

Perque meos artus frigida gutta fluit.

Mox addit,

Tunc amo, tunc odi frustra quod amare necesse est,

Tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim.

In tertio versu illud *amo*, locum habere, si quis judicium consulat, non putabit; id enim res ipsa indicat; legendum crediderim, *Tunc ab! tunc odi frustra quod amare necesse est.*

Multiplexque loci spatium] Arridet magis altera letitio, multiplicisque loci spatium, &c. ex MSS. Codd.

Pervolgent] Plane ut *concelebrant* in I. replent, convestiant, perfundunt, &c.

Fulgura] Lux, splendor, nitor, &c.

Nam neque consilio] Neque enim dixerit quispiam, principia dum inter sese deliberant quæ prima, quæ secunda ferantur, cessare, morari.

At quidam] Contra Stoicos. Academicos & assertores providentiæ. Materiam naturam, id est, materiam ipsam.

Tandem humane] Tam compositis, quæque humanæ prudentiæ rationibus similes sint.

Quorum] Hominum, antea tamen, humanum genus dixerat; sed numerum mutavit: jam supra.

Quamvis ignorem] Quasi diceret, si etiam principia rerum physicarum ignorarem, tamen ex consideratione cæli ipsius, in quo isti curiosos deos statuent quasi in specula; ex universa meteorologia, & infinitis aliis ostendere possem, &c.

Reddere] Ostendere, probare, docere: alibi.

Nunc

Nunc id quod superest] Hunc versum *ὄβελίζει* Dionys. recte, opinor.

Sua vi] Naturaliter. Nam nec ignis quidem sine vi, sine expressione seu extrusione alta petit, nullum enim corpus sursum fertur naturaliter.

Ne tibi dent fraudem] Ne te in errorem inducant.

Sursum enim versus] Est tacita *ἀνυποροεῖα*. Sursum enim, inquires, fertur ignis; ad quam versu sequenti respondet, Sed fruges & arbores in altum feruntur, propter vim subigentem, quæ è terra prorumpens in altum crescere cogit, cum tamen omnia pondera naturaliter (quantum in se est) ferantur deorsum.

Degustant] Hanc metaphoram ad telum transtulit. Virgil. *& summum degustat vulnere corpus*. Alio autem loco *bibere* dixit, de sagitta.....*virgineumque alte bibit acta cruorem*.

Quod genus] Veluti, quemadmodum.

Cruorem] Notandum, sanguis mittit cruorem: aliud enim sanguis, aliud cruor; aliud, inquam, non quod ad substantiam, sed *πρὸς ἀλλοίωσιν*. & frigefactionem. Proprie enim, ubi ex venis effusus est sanguis, dici amplius sanguis non debet, sed cruor.

Plus parte] Dimidia parte amplius.

Succedere] *Ἐἰς τὴν ἀνω φέρεσθαι*, sursum ferri.

Quamquam] Quamvis pondera flammæ contendant naturaliter deducere flammam, deprimere, *καταβάλλειν*. &c. sed vis ambientis aeris illam exprimit, *ἐπιβάλλει*. Itaque graviori & densiori elemento cedit, non autem sponte sua sursum fertur.

Nocturnas faces] Intellige *διδήνοντα ἀστέρων*. Trajectiones Latine dicuntur.

Non cadere stellas] Fallitur, inquires, Epicurus, & cum illo unà Lucretius, neque enim stellæ cadunt. Ita est: sed muta nomen, pro stellis, pinguem, sulfurosam & oleaginosam exhalationem ponito; quod dicit verum erit tamen.

Illud in his quoque] Nunc acturus est de motu tertio, qui est *κατ' ἔγκλισιν*, quem Epicurus excogitavit.

tarat

tarat ad fati necessitatem avertendam. Sed de eo inferius.

Rectum per inane] Id est motu perpendiculari. Ita autem dicitur rectum Inane, ut *recta regione viai*: neque enim necesse est legere *vastum per Inane*, quod cuiquam videatur.

Ferri incerto tempore, incertisque locis] Ridiculum plane videri queat quod hoc loco scribit Lucretius, prima corpora moveri incerto tempore, incertisque locis; dices id ad vitandum fati necessitatem valere. Intelligo; sed non minus ridicula assertio foret; cum omnia corpora in Inani *æquivelocia* sint; de quo dubitari non potest, cum pondus ferri 20 librarum cum alio pondere ejusdem materiæ, quod libri unius sit, si voles, non citius terram attingat, si uno eodemque momento cadere incipiant. Sed uno verbo dicendum est, agi hoc loco non de motu primo, sed de tertio, seu de clinamine.

Tantum quod nomen mutatum dicere possis] Intelligit clinamen seu *ἔγκλισιν*; quod ut explicet, ait intelligi licere, si, quam minimam declinationem cogitare potes, eam principiis tribuas.

Tantum quod] Exempli abunde congeffit Lambinus, pro *tantum*, vel *levissime*, &c.

Momen] Ufus & aliquoties & Manilius.

Offensus] Occursatio.

Quod si forte] Vide notam ad illum locum, *ferri incerto tempore*.

Genitales reddere motus] Ita ut res creentur.

Casus celerare] Casus suos celeriores habere, citius cadere.

Quin] Ut non.

Æque ponderibus non æquis, &c.] Series & sententia est; æque feruntur etiam si æqua pondera non sint.

Nec plusquam minimum] Quod antea dixerat, *Tantum quod nomen mutatum dicere possis ἑλάττω* Epicuro.

Ne

Ne fingere motus obliquos videamus] Neque enim naturæ corporis congrueret; At clinamen illud suum haud equidem scio an vel levicula aliqua probabilitate defendere possit Epicurus, Ciceroni certe non videbatur. Sed, ait, *quis est qui possit cernere principia nihil omnino recta regione viai declinare sese?* Sic solet Epicurus scilicet; non vides illa non declinare, ergo ita fit ut dico. Argumentatio fallax est, etsi alias vera esse possit.

Denique si semper] Si motus unicus esset, neque ullâ declinatio daretur, unde libertas homini?

Tempore puncto] Horæ momento, puncto temporis, *ἢ ἀπαρῆς*.

Nec simile est] Id est, longe aliter fit, cum inviti trudemur; est enim aliquid in nobis quod repugnet.

Quiddam] Voluntatem scilicet, fati necessitate liberam & solutam.

Projecta] Concussa, profusa, *εἰς τὸ ἀερόεν ἢ εἰς αἶσα*.

Seminibus] Primis corporibus.

Præter plagas & pondera] Plagæ motum sursum efficiunt, pondus autem deorsum; tertium autem faciet *ἔγκλισις*.

Potestas] Facultas qua restamus & adversamur motui coacto.

De nihilo] Nihil de nihilo fit; et voluntas libera ex primo aut secundo motu esse non potest; Ergo admittendus alius motus, per *ἔγκλισιν* scilicet.

Mens ipsa] Palmaria Lambini correctio. MSS. enim omnes habent *res*; quod hoc loco stare possit *ἀφοεικώς*, sed nihil præcessit ad quod referri queat.

Pondus enim prohibet] Natura ponderis omnia corpora ex æquo deprimit; quare plagis fieri omnia nequeunt: sed ne mens nostra necessitatem agendi interstinam habeat, debet admitti motus per *ἔγκλισιν*.

Nec stipata, &c. nec majoribus intervallis] Id est, nec denior, nec rarior, *ἀεριοτέρα*. Quod verum; sed etsi verum id de summa summaram sit; de mundis variis aliter se res habere potest.

Illud

Illud in his rebus] Objectio; Qui fieri potest, ut, cum principia perpetuo motu jactentur, summa tamen quiescere videatur? Fateor, inquit, videtur; sed non quiescit tamen? Cum enim prima corpora per-videri nequeant, qua tandem ratione illorum motus videas? Si pilam videri non potes, quo pacto de illius motu judicabis?

Præterquam] Ut sunt aer, aqua, cœlum, astra, &c.

Omnis enim] Responsio est ad ἀνθυποθεσιν superiorem.

Infra jacet longe à sensibus] Id est, sensus nostri illa attingere nequeunt. Lambin. ipsa pro infra: non male frustra tamen de hac lectione dubitabat; nam lib. quoque tertio occurret.

Quapropter ubi illa, &c.] Quandoquidem ea videre non potes, qui tandem eorum motum cognoscas?

Surpere] Surripere, subducere, eripere, furari (Virgilius, oculos furare labori.)

Satiati agni] Venuste à Varrone dictum est, agni satulli.

V. Blandeque coniscant] Nullibi hoc verbum occurrit, nisi apud Quintilianum ex Cicerone; significatque, ut videtur, arietare. Sed pro coniscant sunt quibus legendum videatur, conissant, à κοινίζω, pulverem jactare (ut apud Virg. pedibus qui spargit arenam) quod probare non possum vel ob hanc unam rationem, quod cum πρὸς blande ea vox congruere non potest. Lambinus suspicatur legendum corussant à κορυάσσει cornu petunt; nam quandoque κορυάσειν, quod Vir Doctus negabat, idem est ac κορυάσαι, ut ὄνομα pro ὀνόματι dicitur, & πένω pro πέτω; erat autem Idiotismus Ἔολεω, qui & pro ἐμπέτω dicebant ἐλπίσω. Sed cum in MSS. Codd. legatur vel coniscant, vel chroniscant, haud equidem scio an legi debeat coniscant, donec innotuerit quid sit coniscare, de qua autem voce infra aliquid scribetur. Quid autem inquires, si legatur. blandeque coniscant, nonne syllabæ modus facere debebit, quo minus versus stet, cum

cum prima syllaba producenda sit, idq; πῶς ἀνάγκη? At ego aliter longe sentio; qui sciam propter liquefactionem ῥ R. syllabam esse communem, quemadmodum πὸ φέρβε apud auctorem diligentissimum, (Callimachus est) hymno in Cererem unice ostendet;

φέρβε βόας, φέρβε μάλα φέρε σάχην, δίσσ θεισμόν. Vides in eodem versu priorem in φέρβε modo produci, modo corripi. Cujus rei olim exempla aliquot ad Phædrum protuli. Cæterum, quod facturum me supra pollicitus sum, illud coniscare, si vera lectio est, ex coniscare oriri potuit per abjectionem ῥ R. quemadmodum ex κένισω fit cento, ex πέρσω pedo, & alia id genus.

Candor] Intellige veluti συσφρω, seu glomeramen album quod longe videtur.

In campis consistere fulgor] Tunc enim omnia è loco edito videntur luce collecta seu repercussa convestiri, quasi nimbo igneo. Nimbus autem sæpe nubem radiis auratis fulgentem significat. Virgil. atque ita intelligo.

Nunc age cunctarum, &c.] Semel meminisse necesse tria tantum conjuncta in atomo agnoscere Epicurum, magnitudinem scilicet, figuram; & pondus; cætera hinc pendent.

Non quod multa parum simili sint prædita forma] Intelligi multo esse simili figura, non autem infinita. Cæterum per formam intellige figuram & pondus; neque enim, quod nonnullos in fraudem induxit, figura & forma diversa sunt.

VI. Esse pari filo similique affecta figura] Antea dixi in atomo considerari debere magnitudinem, figuram & pondus. Lucretio autem figura dicitur quoque forma, quod idem est. Sed quia Quintilianus alicubi (x. Instit. ut opinor) atomos vocaverat figuras, Gifanius in Indice, sed dissimulato monitoris sui nomine, hoc loco figuram pro atomo sumi persuadere cupit; cum tamen nullibi illustrius imperitiâ suam circa has hypotheses ostenderit: Locum alium assert è V

Quippe

Quippe etenim quorum partes & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus esse figuris.

Ibi quoque figuræ pro atomis sumi dicit: Itaque rem
novam habemus, atomos corruptibiles, principia quæ
pereant: sed hic non stabit Gifanius; assert enim &
locum alium è IV.

Proinde & seminibus distant variantque figuris.

Item, Namque figurarum ut ratio.

Item, Proinde foraminibus debent variare figuræ.

Quibus omnibus in locis se plane puerum prodidit;
& tamen qui in hoc genere scriptorum subacti non
sunt, hominis illius fidem, quæ nulla sit, maximam
esse crederent; videlicet splendida & luculenta edi-
tio est; sed præter id quod furatrinx debuit, ἐξὲν
ὕψους.

Latantia] Vide Emendationes.

Adstans] Luctu & dolore orbitatis perfixa sibi
stans, obstupescit: ἐμσησασα ἐαυτῆς.

Desiderio perfixa] Hinc Horat. desideris ista fide-
libus, &c.

Revisit ad stabulum.] Plaut. Ter. melius quam
revisit stabulum.

Derivare animum] Flectere, avertere, mutare.

Pavit] Ita ex MS. Lambinus, contra Nonium,
recte. Pavit enim significat percutit, quatit, ferit; i-
dem quod plangit, Virg. Nunc nemora ingenti vento,
nunc littora plangunt. in Georg.

Penetralior] Τομώτερος. penetrantior: ut pene-
trabile frigus. Virg.

Subtilem magis è parvis] In aliis, & parvis: quod
malim.

Majoribus elementis] Atomis crassioribus.

Non tam deducta] Tenuia, subtilia, λεπτομερῆ, si
ita de atomo loqui liceret; deductus, tenuatus, me-
taphora à lana, ut opinor; exempla passim, al. didu-
cta ut in Lib. MSS. legitur, quod esset distracta, di-
vulsa, separata, &c. sed pessime, ut opinor. Nam in
concretis, atomi non mutant naturam. Ridicule ita-
que

que Gifanius, qui scribit: atomi hamata sunt initio, nec
statim omnes diductæ. Plausum clarum date.

Primordia singula quæque singula per quojusque fora-
mina permanare] Existimavit Interpres esse παλιλο-
γίας in singula. Mihi vero contra videtur: series enim
verborum hæc est: Singula quæque primordia poscent
per singula cujusque foramina permanare.

Abynthi & Centauri natura] Centaurium ipsum,
&c. plantæ notissima.

Pertorquent ora] Faciunt ut qui in os admiserint,
os sibi distorqueant propter eorum amaritiam. Terent.
Illud vide, ut sibi os distorsit carnusæ.

Bona sensibus & mala tactu] Commoda sensibus
aliis, sed non tactui; quod genus infinita cibaria sunt.

Musæa mele] Cantica elaborata & ex arte compo-
sita, mele, pelage, cete, à Græcis.

Organici] Qui organa seu instrumenta musica
tangunt.

Expergesacta figurant] Bene nam in arte canendi
sunt ὑψηλὰ & χαθῦνα, ut in saltationibus seu sta-
ticulis.

Croco Cilici] Croci enim, qui è Cilicia advehie-
bantur, floribus scena respargebatur. Martialis, alii.
Panchei autem Arabiæ pars thurifera.

Squalore] Squalor proprie asperitas est; Itaque
vestis auro & signis aspera (sic enim vulgo loquun-
tur) squalens auro dicitur Virgil. alias aliud. Istud
autem squalor fit à squalus, unde squalitas & squalæ.
Sed hic locus non est.

Angululis] Γωνισίοις, parvis angulis.

Prostantibus] Prominentibus, projectis, extantibus.

Fecula] De sæcula & garo, legendi interpr. Ho-
rat. & Martialis. Græci etiam, sed voce à Latinis
sumpta φαίχλην vocarunt.

Inulæque] Herba notissima est, aulnee nostris ho-
minibus.

Diffimili dentata modo] Sed, inquires, igni figura
orbicularis conveniet magis; unde igitur dentata?
dein

dein pruinæ plane aliam figuram desiderant, quippe igni adversæ. Sed ignis mordet, pungit; ergo non ita perfecte orbicularis est glomeraminis, quin aliquid extat, quod pungat; nam de pruinis certa res est. Vir maximus in Physiologia *dentatum* hoc loco pro figurato accepit: illum adibis, si vacat, pag. 325. edit. prioris.

Tactus uterque] Quidam legi vellent, *tactus utriusque*, (id est *utriusque*) pruinæ & ignis. Ille, quem dicebam modo, sic scribit [Videtur *uterque* dici metonymicè, pro *utriusque*] Ego libentius, ut jam alibi, tactum pro tactibilitate sumerem.

Tactus enim] Ad tactum provocat, sensuum omnium principem; nam sensus omnes ad tactum revocantur. Itaque uno appellato omnes intelligere potest. Ex criteriis autem, quæ tria sunt, Sensus, anticipationes & passionis, primæ partes dandæ sunt sensibus.

Pro divum numina sancta] Poetice non philosophice; certe non *ἄτ' Ἐμμέγῳ* loquitur [pro dii immortales,] quos frustra invocet, si illos securum agere ævum credideris.

Ex offensa] Jam antea; cum corpora diversæ naturæ sese mutuo offendunt, & altera alteris intercurrunt.

Turbant] Neutrale est, seu absolutum: quamquam & cum *πῶς sensum* possis jungere.

Quamvis jam partem] Quamlibet voles partem, vel, Ne longius abeam: id enim, ut supra ostendi, significat *τὸ jam*.

Quapropter longe formas distare, &c.] Recte argumentatur; varios edunt sensus: ergo varias figuras habent. Figurarum varietas id efficit; non magnitudo, non pondus, per se quidem.

Et quasi ramosis] Ergo implicatis, sed extensione inæquali, perplexabili, &c. veluti sunt ramorum brachia.

Adamantina saxa] Nota de lapillo pretioso & qui nunquam

nunquam magnæ molis est, *saxum*: nam de magnetæ, quem saxum vocat alibi, longe aliud est.

Prima acie] Metaph. à copiis militaribus.

Ictus contemnere sueta] Ita respuit ictus ut ferum utrinque disfuldet. Ride. Tum de sanguine hirci, ride id quoque: falsum est & nugatorium; nam vel unico malleoli ictu in pulverem abibit. Hircinus autem cruor non magis nocebit quam fericum aut gossypium.

Æraque quæ claustris restantia vociferantur] De cardinis fridore intelligendum. Vir Doctissimus qui aliter sentiebat, alibi erat, aut certe ibi indiligenter fuit, *restantia* quasi sustinentia.

VII. Glomeramina] Ita vocat atomos rotundas, ait Gifanius: male; sed ei ignoscendum cenfeo: Post Lambinum erravit. Nunquam etiam Lucretius atomos glomeramina vocavit, neque adeo potuit: sed intelligit moleculas; quod explicaretur, si obscurum foret. Ex multis atomis fit glomeramen; multa glomeramina corpus magnum constituunt.

Si minus omnibus sunt] Optima hæc Mureti emendatio est. Id est, si non omnia fumi, nebulæ, &c. sunt rotunda.

Nec tamen herere inter se] Hos tres versus optime ejecit Lambinus; neque enim à Lucretio esse possunt. In secundo typographicus error est, *sensibus* pro *sentibus*. Quæ vox unice probat non esse Lucretii; aliquo enim exemplo opus fuit ejusdem naturæ, cujus erant fumus, nebulæ, &c. Ibi autem sentes & dumos arripit. Lambini vero ratio nil probat: cum dicit debuisse dicere auctorem illorum versuum, *non acutis ex elementis*, sed, lævibus atque rotundis; non ita est. Id enim homo nugator, quisquis ille fuerit, de sentibus dictum volebat, non de corpore fluido.

Sed quod amara vides] Adi Emendaciones.

Doloris corpora] Alpera, inæqualia: unde dolor & insuavis motus.

Scilicet esse] Jam antea: Scias licet esse globosa; neque

neque aliter veteres. Caterum post *globosa* distinctiunculam ponito, ut legas conjunctim, *tamen cum*, id est, *quamvis*,

Magis aspera] Cave istud *magis* cum *aspera* jungas: nam cum $\tau\omega$ *putes* connecti debet: alioqui à sensu abieras.

Neptuni corpus] Aqua marina, quod exemplum post sudorem nunc sumit.

Seorsumque videndi] Sevidendi, ut scernendi, à verbis ejusdem significationis.

Percolatur] Quasi per colum pergatur, unde *colatus* apud Tertull. lib. I. ad Nationes. *Serenitas colata*, pura scilicet, innabilis æther, Virg. *Virus* autem antea occurrit pro humore.

Quo magis] Quia sunt aspera scilicet.

Apta] Ἐξαρθεῖσα, ἐχουμένη, annexa, connexa, pendens: *fidem* autem probationem: ut & Græce *πίστις* in eadem notione.

Primordia rerum] Hoc illud est quod probandum suscipit: Variant figuræ atomorum & est illarum varia magnitudo, ut jam ostensum est: sed tamen illa varietas infinita non est, etsi indefinita, seu incomprehensibilis. Incommodo jam proferet. Cui addas hoc ad illustrationem, Atomorum non unam esse magnitudinem; Sed magnitudinis varietas quanta quanta erit, non debet certe esse infinita: alioqui fieret ut unica atomus Totum esset; at eo ducit te invitam figurarum varietas: nam infinitæ figurarum varietates necessario infinitas magnitudines postulant. Quæ sequuntur, his ita expositis, plana sunt & perspicua.

Maximitate] Vox Lucretiana: quæ tamen fastidiosulas aures non magis radere debet quam *proximitas* sæpe apud Ovidium.

Jam tibi Barbaricæ vestes] Hæc omnia à consequenti dicuntur, & plane necessaria sunt ex positis. Eo enim *feret*, ut quæ hodie splendidissima, suavissima, &c. sunt, ea ab aliis aliisque tandem vincerentur; denique eadem incommoda, quæ modo

do de magnitudine dicebam, enasci videres.

Barbaricæ vestes] Phrygiæ, Persicæ, Babilonicæ.

Melibæa] Melibæa Thessaliæ oppidum infectura purpuræ nobile: nam quod excerpta Serviana insulam faciunt, nugæ.

Aurea pavonum sæcla] Pulchra. *Venus aurea* (quamquam ex historia) *equi aurei* apud Pind. in I. Olymp. *aureus puer*. Apul. $\chi\rho\upsilon\sigma\epsilon\iota\sigma\ \iota\omega\pi\alpha\delta\epsilon\iota\varsigma$. Aristænet.

Dadala chordis] Quæ vario fidium sono canuntur. &c.

Cedere item retro possent] Sensus est: Quod de præstantia certorum unguentorum, purpuræ, canticorum quæ quandoque oppressa filere modo dicebam, id contra de foetore, sono ingrato, turpitudine, &c. dicas licet. Nullus enim adeo teter odor est, qui non infinitis partibus tetrior fieret.

Denique ab ignibus ad pruinas &c.] Hunc locum de Zonis accipiendum non puto, sed de vi intensissima ignis, de frigore, de tepore, &c.

Retroq; remensum est] A pruinis ad ignes; res plana. Nota tamen passivæ significationis *remensus*, ut *adepus*, *expertus*, & alia id genus apud Salustium.

Mucrone] Terminum intellige, ultra quem nec frigus intendatur, nec calor.

Notantur] Metaphora à terminis depactis: alioqui locus vulgo non intelligitur.

Infessa] Sic omnino legi debere credidi: etiam si *infesta* ferri queat in notione passiva. *Infessa* autem, Turnebi, non placet. *Infessa* vero, occupata, ut locus *infessus* ab hoste, &c.

Primordia rerum inter se simili, &c.] Probavit dissimiles figuras esse finitas; si autem similes itidem finitæ essent, summa finita foret: at finita esse summa non potest; ergo.

Nunc age ostendam] Summam rerum stare, & contineri per continuatas ab æterno plagas.

Protelo] Plura hic possem, si luberet: sed nolim onustum his notis Lucretium. *Protelum* proprie est

tenor

tenor ille *duffi aratri per sulcos*. Itaque protelum erit continuata actio & ἀπαισις. Reliqua forte ad Terentium olim, ni me harum rerum tædeat.

Nam quod rara vides] Objici poterat, species quasdam animantium & aliorum concretorum rariores esse quam aliorum: Quid tum, inquit? si in hoc mundo ita se res habeat, in aliis, qui infinito numero sunt, aliter fit.

Numerumque repleti] Qui respondeat aliorum frequentia.

Anguimano] Quorum manus, seu proboscis, est veluti anguis.

Vallo munitur eburno] Respicit tabula aliquam in qua India vallo eburno cineta esset. Quæ dicuntur ab aliis, &c. nihil moror.

Sed tamen] Ingeniosior argumentatio quam videatur.

Quod superest] Nota, sed & alibi, positum ἀγρίπρæterea.

Turba aliena] Intelligit atomos quæ ad constitutionem aliorum generum seu specierum necessariae sunt.

Conciliandi] In notione passiva, Quam rationem haberent cur conciliarentur, & ἀγνεύα aliquid facerent? Ita jam supra, neque enim consilio se locarunt.

Magnum] Tumidum, commotum, &c. supra.

Guberna] Egregia Lambini emendatio, id est gubernacula.

VIII. *Tonsas*] Remos. Ennius apud Festum, *Poste recumbite, vestraque pectora tollite tonsis*. Lege, *pone recumbite*; exprimit gestum remigum.

Aplustra] Ἀπλάστρα ornamentum navium erant, non in prora, ut plerique veterum scripserunt, sed in puppi: ornamenta enim quæ in prora erant, *acrostolia* dicebantur. De his & aliis id genus olim multa observaram; sed illa omnia in lib. I. Schefferi Viri diligentissimi, quos ille de militia navali veterum edidit, occupata video.

Ævum omne] Al. *ævum omnem*: nam & *ævus* dicebant,

dicebant, ut alia id genus sexcenta.

Salatem] Rerum scilicet.

Et superantur item] Videri possit hic versus ex Lucilio sumptus, nam in veteri codice ex secundo Lucilii profertur.

Et superant urnæ, miscetur sanere usgor.

Sed locus bis corruptus est; Quanquam scio urnam ad mortualia pertinere.

Obsignatum] Dicimus *reconde hoc imis sensibus*. Virg. *sensibus hæc imis, res est non parva reconde*. Sed quæ talia sunt ut condantur, fere plerumque obsignantur; iis ἐπιβολὴ σημεῖα apponitur, &c. itaque metaphoricè, Hæc in animo habe, serua.

Nil esse in promptu] Uno verbo id probat quod verissimum est, nil esse simplex in concretis: quomodo enim fieret, ut multæ ejusdem generis magnitudines, & ejusdem generis figuræ coherent sine vinculo; itaque diversum aliquid esse debet. Series verborum: *Nil eorum hominum*, quorum natura nobis nota sit, tale esse, ut constet, &c.

Permiso semine] Quoad magnitudinem, figuram & pondus.

Multas vis] Facultates, ἰς, virtutes. Ita in plurali usurpatum à Sallustio est.

Principio] Primum, tellus primordia omne genus habet: humorem, ignem, herbarum, frugumque materiam.

Volventes flumina fontes] Fontes volventes flumina, id est, fluentia.

Fluidas] Quæ cibatum esse possunt, sin minus, in stramenti loco illa erunt.

Genetrix corporis una] Post hunc versum longiuscula digressio est: quæ tibi transilienda erit, ut series ratiocinationis appareat, ad usque versum 19. pag. 58. *Sepe itaque*. Cæterum in exponendis his verbis operam positam nolim: quam enim admirabiles, tam & faciles illi sunt: Materia autem notissima est; id tantum agam quod agendum erit. Nam, quæ passim

de Cybele legi, ea proferre consilium non est, neque esse debet, nunc quidem.

Magna deum mater] Et absolute Μεγάλη, unde μεγαλήστια.

Sublimem in curru] Sic optime Dionysius: in aëthiis, sedibus; quam lectionem qui probant, ἀπεισιαν suam produunt.

Leones, &c. aeris in spatio] Leonis enim natura ardentissima est & rapida.

Eximius] Al. extremis; nihil interest: aliis, ex amis; quod nec magis necesse est.

Insigni] Nota, signo, &c. Coronam muralem intelligit, ob turres.

Horrisce] Non potest satis laudari istud Horrisce; quis enim, (de vulgo loquor,) non imis medullis cohorrescat, ubi pulsatis aramentis nugæ prodeunt hujusmodi?

IX. Idæam vocitant matrem] Veram Etymologiam esse arbitror (quod dico aliis inductum est) non quam Lucretius, & alii omnes attulere; sed hanc; Ἰδæα sunt montes & loca saltuosa (Hesychius. Eustath. Herodotus in Melpomene sect. 259. ubi male Interpretis; quod monuisse sat est.) unde & Ἰδῆ pro ligno seu materia tectonica apud eundem. At primi homines glande vescebantur, & in quercu penuriam iis erat. Hinc itaque Mater Deum Idæa. Sed post inductum tritici usum, φρυγία dicta fuit; nam triticum φρύγειν seu torrere solebant: quod hodieque fit circa farinam, ubi major alendi pueri cura est. Notandum in primis quod ait Lucretius, eas appellationes ex antiquo ritu sacrorum profectas. Addo amplius ex Virgil. & aliis, ritum illum seu τελετῶν ex Crete in oras Helleponti deportatum: Sed Cretes id omne à Syris habebant. Verum abijt hora. Pene oblitus eram ἰδῆα à schol. Theocr. pro herba fumi, in Idyll. I. locum queritabit qui otio abundabit.

Fruget] Παρὰ το φρύγιδος qui aliter sentiunt, μακρὰν χεῖρην ἐδούρου.

Gallos

Gallos] Matris Deum comites agyrtas, &c. quorum Reverendus, & Venerabilis antistes Archigallus à Tertulliano dicitur in Apologetico sect. 25. id est archicastratus, Fanatica illa mendicabala à Gallo fluvio, &c. nolo ridere hodie, ringor enim. Itaque de D. Hieronymo nil dicam. Res certe quam mirificissima est, tam & profecto ridiculissima est. Scilicet in re nova, novis verbis opus esse arbitror. Adi præter cæteros Herodianum.

Indignos.....qui progeniem edant] Nam Galli, si Diis placet, ex eo genere erant, de quo illa Terentii ancillula alicubi dixit, Sed nil potesse.

Telaque præportant] Queis sibi lacertos quandoque conscribillabant. Vide Tertullian. ubi supra: sed quos non? si lubeat.

Phrygio numero] Harmonia Phrygia, quæ enthusiastica: de Lydia, Ionica, Dorica, Mixolydia, &c. passim; de quibus ex professo Glareanus & Zarlinus diligentissimus Musicorum.

Cava tibia] Non temere: paulo enim crassior & longior erat Phrygia tibia quam cæteræ.

Munificat tacita, &c.] Versus plane admirabilis, & tanto admirabilior, quod ab his nugis Lucretium philosophia vindicaret.

Stipe] Nam quisque κερματιον dabat Matri D. quis enim renuat? quis exigua stipe cælum non mereat? sed qui sapiebant, stipi parcebant tamen. Tacita salute; bene tacita, &c. ex eo enim læti frugum proventus erant scilicet, ab ope divina, nullo boum, nullo hominum sudore, rem commodam!

Ninguntque] Νισφιδης ρόδων, (utinam Latine dicere possim!) Ita apud Pindarum Danae dicitur ad sese recipere Jovem auro ningentem.

Χρυσῶ μεσονύκτιον
Νισφοντα δεξαμένηα
Τὸν φέρτατον θεῶν.

Quidam Codd. habent, pinguatque.

R 2

CAPUT

CAPUT II.

- I. *Philoxeni glossa suppleatur.* II. *Ramulos, seu spinulas in corpore vivo hominis frutescere posse.* III. *Lucretiani loci emendatio tentata.* IV. *Falli Ciceronem, qui omnem qualitatem corporibus primis detrahi ab Epicureis dixerit.* V. *Stringitur color, unde sumptum videatur.* VI. *Inolens, inficiens, inquisitus, &c. contra Gifan. & Boxorinium.* VII. *Lucretii locus, ut & Euripidis, ex Epitharmo expressus.* VIII. *Virgilius emendatus in II. Hinc mihi prima mali labes. Iterum in VIII. Hic mihi magna domus celsis caput urbibus exit.*

Inter se forte catenas ludunt] Locum hunc sibi corruptum videri, ait Gifanius, in Indice; ego autem nil mutandum contendere possum, non propter locum illum notissimum ex Adelphis, *Tu inter eas ressim duellans saltabis*; sed propter alium longe aptiorem ex 27. Livii petiit, quem nemo, ut opinor, interpretum vidit. Isita habet: *In fori pompa consistit; & per manus recte data, virgines sonum vocis pulsa pedum modulantes inceperunt.*

Sanguine laxi] Magis multo placeat quod in al-

san-

sanguine steti, aspersi sanguine, seu sanguineis guttis in modum lacrymarum.

Numine] Nutu, motu. Virg. *Aeneid.*

Illum] Semper aliquid inigne notat *Ille*. Virg. passim hoc loco significat *decanatum*, de quo poeta tot-nugas, &c.

Malis mandaret] *Ταῖς γνάθοις καὶ ἀλλοῖς*, intra maxillas conderet, &c.

Vulnus] Dolorem.

Ferantur] Sint: quemadmodum habetur plus semel apud Salust. pro est. *Virtus clara æternaque habetur.*

Hic] Gall. dixeris, & là dessus, si quelqu'un, &c. Ita exponendus ille Terent. locus, *Atque in eo disputant*, &c.

Dum re non sit tamen apse] Emendatio Lambini, *reapse*. Sed ὁ δαυμασι Gifanius suo jure illam sibi vindicavit.

Sape itaque] Nunc tandem ad institutum redit, Nihil ex uno aliquo primordiorum genere constare.

Duellica] Bellica, alia hujus mutationis exempla in I.

I. *Bucerie greges*] Græcè quidem βύκρας & βύκρια & dicitur: βύκρια hæc scio an reperiri queat. Cæterum olim dicebant hæc *grex*, ut hæc *lex*, à *grex* primo casu. In hac voce supplendæ sunt glossæ Philoxeni. *Bucerum, γέννημα βίος*. Recte vidit Vulcanius legendum esse βός, sed locum mutilum esse, id vero est quod haud vidit: Legendum enim, *Bucerum, sæclum*; itaque *sæclum* erit γέννημα, quod mihi ad I. lib. exciderat, properanti. Philoxenus respiciebat locum Lucretii, *bucera sæcla*, in quinto & sexto.

Jam vero] Neque illud in terra modo, in aqua, &c. verum est; Sed in uno quovis concreto tantavarietas partium est, ut quod de illis grandioribus corporibus dictum fuit, minime mirabile habendum sit cum in minimis reperiri queat.

Denique multa vides, &c.

Reddita sunt cum odore, &c.

R 3

Reli-

[*Relligione animum turpi cum tangere parto.*] Secundum versum ejiciendum putat Lambinus, & merito: tertium autem nihilo magis stare debere existimo. Nam quæ Latinitas? [*tangeris animum relligione turpi parto.*] Dein cur hoc exemplum potius quam aliud quodvis? an quia necesse sit immolare capellam, ovem, &c. ut noscamus multa esse quibus & sapor & odor unâ sint?

[*Non quo multa parum*] Debet ad id referri quod de similibus figurarum infinitate dixerat, contra autem de numero finito dissimilium: Cui & aliquid germanum post paucos versus occurret.

II. [*Et altos interdum ramos eigni corpore vivo*] Ramos è corpore vivo hominis eigni prorsus mirabile sit; sed nec fortasse mirabile non sit, quod de insitione arboris cum homine legitur in vita Peireskii, circa pastorem quemdam Tarraconensem, qui cum forte in prunulum incidisset, ita illa radices egit in thorace medio, ut & flores & fructus tulerit. lib. 5.

[*Sua*] Convenientia, specifica: exemp. gr. ex pane id educit homo per coctionem, quod speciei humanæ convenit, canis contra, quod canino generi.

[*Multa cæcis corporibus fugiunt è corpore*] multa, quæ non videas, è cujusque animantis corpore partim rejiciuntur, partim sponte fugiunt, *ἡ δὲ τὸ μὴ δυνάμει συνήθηται τοῖς ἐκ ὀφθαλμοῦ.*

III. [*Atque animari*] Hæc Lambini conjectura est, contra omnes libros, inquit: sed tale quid sensus postulat. MS. certe Codices habent *imitari*; quare querendum esset aliquid quod ab illa scriptura propius abesset. Nullum autem video verbum quod sententiæ magis conveniat, & ad libros manu descriptos accedat magis, quam *adagitari*; si vero (quod infinita apud Lucretium exempla suadent) vocem illam diviseris interserendoque, non male huic loco consultum fuerit. Lego igitur, *adque igitari*, id est & *adagitari*, seu *adigi intra vitales motus*, &c. Nulla certe vox magis propria occurrere possit, & quam sententia pronius

nus admittat. Sed cum istud *igitari* non intelligerent exscriptores suum illud *imitari* procuderunt, quod & sensus respuit, & Latinitas probare non potest.

[*Cælumque è terris omne retentant*] Optime concludit; Semina quidem distant; sed nisi intervalla, viæ, motus, &c. itidem differrent, omnia prorsus, cælum, mare, sydera, &c. confunderentur.

[*Nunc age*] Prima corpora calorem non habent, neque adeo ullas qualitates, præter, ut jam bis antea ostensum est, pondus, magnitudinem & figuram. IV. Fallitur enim Cicero, qui dicat lib. II. de Natura Deorum, nullam omnino qualitatem corpusculis tribuere Epicureos. *Isti autem quemadmodum asseverant ex corpusculis non colore, non qualitate aliqua, quam ποῖόντια Græci vocant, non sensu præditis, sed concurrentibus temere atque casu mundum esse perfectum, &c.*

[*Induta colorem*] Emendatio Lambini, in lib. imbuta, quod Latini sermonis ratio improbat. Deinde ex Epicuri sententia corpora non possunt dici imbuta colore.

[*Neque par rebus neque denique dispar*] Id est, nullus omnino.

[*In quæ corpora, &c*] *Animi injectus* est comprehensio. Sensus itaque verborum hic erit: Si negas posse concipi ejusmodi corpora sine omni colore, falleris; neque enim ad cognitionem corporis necessarius est color; cum ii, qui cæci nati sunt, corpus cognoscant, per alias qualitates scilicet; calorem, frigus, pondus, figuram, &c.

[*Nulla colore*] Relative ad cæcigenos; neque enim unquam corporis ullam cognitionem sibi peperere ope coloris.

[*Fuco*] Color est, *ἀπὸς*, Virg.

[*Vinco*] Argumentis allatis ostendo id fieri; nunc id necessarium esse demonstrabo.

[*Omnis enim color omnino mutatur in omnes*] Hæc ratio est: Si intrinsecus esset color principii, mutabilia essent; &c. Omnem autem colorem cum in

omnes colores verti ait, debet id, opinor, de mediis intelligi.

Præterea si] Occurrit interrogationi; Unde igitur colores, o Lucreti? Nil facilius: Colores enascuntur & variantur ex mixtura atomorum.

Marmore] Corpus politum, marmor dicitur, etiam si solidum non sit. Ita Græci, ita Latini, de mari, de papillis, &c.

Sin alio atque alio] Sententia horum versuum est: Dixerit fortasse quispiam, aquam maris ex variis & diversi coloribus atomis concrevisse, unde ille & ille color, modo cæruleus, modo albus enascatur, uti quadratum ex duobus aut quatuor triangulis inclusis componitur, quæ ipsa triangula alias intra sese figuras habeant; sed non ita est, inquit; nam in quadrato dissimiles formas cernere potes extra quas est quadratum, (id est quas in sese habet & continet quadratum) in aqua autem marina, nil tale videas; Atque adeo objectio nulla est, qua quidam instarent, non alba ex albis, non nigra ex nigris, sed alba ex nigris & contra [*Tum porro quæ ducit & inlicit....* usque ad, *Sed variis de*] Videlicet ostendit vanam esse objectionem, cum principia omnino mutari nequeant; quod fieret tamen, si, quantum in se est, vel alba forent vel nigra.

Ex albis quoniam] Hæc ratio est, cui obviam ire voluit.

Quippe etenim] Contra illam rationem, ex albis quoniam, &c.

Præterea] Syllogismus Epicurei commatis; singularæ partes veræ sunt; τὸ δὲ ὅλον ἀσυλλόγητον.

Recta aut obliqua percussus luce] Nam ex variantia anguli recti aut obliqui variatur color.

Quæ sita] Quæ circumposita, περικειμένη, coronat, cingit collum & cervicem columbæ. Cervix τὸ πᾶχος & τὸ ὄπισθεν. collum τὸ περιμυκῆς & τὰ ἔμπροσθεν significabit.

Rubro sit clara pyropo] A Lambino hæc lectio est. Valg.

Vulg. claro sit rubra pyropo. Ex Ovid. in Metamorph. *Pyropus* autem, seu metallum quoddam, seu auri argentique κρῆμα, sive carbunculum putes, haud magni interest.

Quodam sensu] Ut Gall. *en un certain sens*, ubi de visione agitur, id est, ut mox loquetur, *quodam luminis ictu.*

Sine eo] Ictu scilicet.

Præterea quoniam non certis] Sed ponamus primordialia corpora colorata esse; an ideo dicent isti certas figuras talem & talem colorem habere? Certe fateantur necesse est in multis figuris multa esse corpora diversorum colorum; inde quid fiet? ut certarum specierum (de cynis, corvis & aliis id genus loquor) colores ita variantur, ut prorsus sibi non consent. Id non fit; ergo falsa suppositio.

Quin etiam] Quo quidque in minutiores partes discernitur, tanto evanescit magis ex oculis color; quid igitur de incomprehensibili tenuitate primorum corporum dicas?

V. Stingui colorem] Extingui. Cæterum imitationem Platonis esse arbitror, qui colorem flammam de corporibus manantem esse dicebat. Locus est in *Timæo*, p. 542. edit. *Lamatianæ*, & quidem adscribi dignus: Τέταρτον δὲ λοιπὸν ἐπὶ γένθ' ἡμῖν αἰδηπικόν, ὃ διελέσθαι χεῖρ' ὀχρὰ ἐν ἑαυτῷ ποικίλματα κεκμημένον· ἀξυμπατα μὲν χροῶς ἐναλέταυτο, φλόγα δὲ σωματικῶν ἐκείτων ὑπορρέουσα, ὅψι σῶμα τε γὰρ μὲν εἶα ἔχουσα πρὸς αἰδησιον. Nunc quartum sentiendum genus dicendum, quod dividere oportet, multas enim varietates complectitur; quas omnes vocavimus colores, flammam scilicet ex singulis corporibus effluentem, quæ visci ad sentiendum partes convenientes habeat. Περὶ τῆς ὑπορρέουσης ferme eadem in *Menone* dixerat, ex *Pindarō* & *Gorgia*; quæ cum *Lucretianis* alibi facere possint.

Purpura pæniceusque color] *Purpura* densior erat, pæniceus color, lætior & dilutior. Eadem, puto,

differentia, quæ inter *roseum* & *coccinum* apud Tertull. lib. IV. adversus Marcionem.

Postremo] Corpora sunt quæ certis quibusdam qualitatibus carent, cur non (à simili) & prima corpora careant colore, sensibilitate, frigore, siccitate, &c.?

Sterila] Ut *sublima*. &c. item ut *deforma* apud Tertull. lib. primo ad Nationes: *deforma simulacra*.

Feruntur] Sunt. Jam antea.

Amaracini] Ejus *οκδασα*, seu compositionem diligenter persecutus est Dioscorid. lib. 1. c. ξη.

Stactæ] Στακτή ἢ καλεῖται τῆς περὶ τῆς σμύρνης τὸ λιπαρὸν, κκομυμένον ἢ ἴσα τὸ ὀλίγον σποθλιμμένον τε δὲ ὀργάνον. [*Stactæ* vero vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum pauca aqua contusæ & organo expressæ.] Dioscorid. I. c. βγ. ibi optime legit *Saracenus σποθλιμμένον*. Sed & illud τὸ tollendum arbitrator. De *Nardino* vide caput οξ. scriptoris ejusdem.

VI. *Inolentis olivi*] Gifanius criticæ familiæ columnem rem novam in Indice te docebit, lector; *inolere*, non olere, ut *impensus apud Festum*, non *pensus*. Nisi legissem ipse, nunquam tale quid potuisse ab ullo homini scribi credidissem. Et tamen hæc ab eo sunt de cujus hodieque virtutibus multi tam libenter prædicant. Sed & ille & qui cum illo eadem sentiunt, periclitè falluntur; quamvis enim *inolens* sumatur pro eo qui non olet, haud tamen continuo dicas, *inolere* pro non olere. *Indoctus* dicitur, sed non *indoceo*, *Injusus*, sed non *injubeo*. *Insciens*, sed non *inscio*. *Me indicentem hæc non sunt*. Ter. id est, Ita factum iri dixeram; & tamen nusquam reperias, *indico* pro non dico. Apud Varronem R. R. lib. 3. c. 6. de apibus, *Neque ipse sunt inscientes, nec non oderunt inertes*. Vides ibi *inscientes*, pro ignavis & inertibus sumi; neque tamen ullibi reperias *inscio* pro nihil facio. In *Apologet*. Tertulliani legere est. [*Totum enim hoc mundi corpus sive innatum & infectum secundum Pythagoram, sive natum & factum secundum Platonem.*]

&c.] ubi *innatus* pro *non natus* sumitur; neque tamen fando unquam auditum est *innasci* pro *non nasci*, neque *intingo* pro *non tango*, quamvis *intactus* in ea notione sumatur. Apud Festum denique, nam illius exemplum quasi rarum citat Gifanius, cum tamen a libi infinito numero sint, *impensus* pro *non pensus*, sed non ideo tamen dicas *impendere* pro *non pendere*. Videlicet, ejusmodi formationes intra participia consistunt; doctus, indoctus, sciens, insciens, &c. Pudentus error, & viro indignus. Sed quando semel coeptum est, naviter negari oportet. Marcus Zuerius Boxornius qui nobis inquinatissimum Plautum nuper dedit, nihilo plus sapiebat quam Gifanius, cum enim legisset in Amphitruone Act. 4. Sc. I.

Nam me, quem illam questionem inquisitam amittere,

Mortuum satius est:

(quem locum vel pueri intelligant) quid ibi *cymbalistes* noster; audi; *facinus* enim faciet dignum toga, dignum eponide & corynephoris. Inquirere, inquit, *non modo diligenter & anxie querere, sed etiam, non querere significat, sicut hoc loco*. Vides Clarissimum Doctorem ab eodem principio atque Gifanium errasse. Itaque ubinam cor, ubi cerebrum? ἐν πτέρην.

Viro] Humore, jam antea sapius. Adde locum Tertulliani de Anima: *De limo caro in Adam quid aliud limus quam liquor optimus? inde erit genitale virus*. Et paulo superius: *Denique, ut adhuc verecundia magis periclitè quam probatione, in illo ipso ultimo voluptatis astu, quo genitale virus expellitur, nonne aliquid de anima quoque sentimus exire?* Obiter animadvertendum idem de anima sentire cum Lucretio, quod ad τὸ corporeitatem pertinet; quod ei cum aliquot doctoribus commune est: sed in cæteris ab illo diversus abibit.

Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro] Optima hæc lectio à Lambino est: cæteræ pessimæ sunt. Sentus est; Ubi calor, tepor, frigus reperiantur, necesse

esse est corpora esse lenta, id est cedentia, flexibilia propter molliem, fragilia propter putredinem & coctionem, cava propter raritatem (*ἀεαίοντα*) quæ in principiis si statuas, tum omnia ruant necesse est.

Nunc ea] Fieri animalia ex principiis insensilibus. Vera ratio est, etiam si plures afferet, Ad sensum multa requiri; At primordia sunt simplicia, ergo.

Neque id manifesta refutant] Solemnis Epicuri ratio, ἢ μὴ χεῖρα τοῖς φαινομένοις quæ eo validior videri debet, quod omnibus magis obvia est.

Explicat] Dissolvit, resolvit, ἀναλύει.

Quid id est animam quod percutit ipsum?] Terent. percussit illico animam. Quid te movet, quâ causâ impulsus dubitas: nara varios sensus expromere, dubitare est.

Illud in his igitur sædus meminisse decebit] Magis probem quod in al. legitur. Illud in his igitur rebus.

Posituris denique quæ sint] Necessario legendum quæ sint, ut alibi monitum.

Molha tum faciunt] Male in utraque editione Gifanii, cum est enim contra sententiam.

Animalibus una eademque] Una atque eadem cum animalibus. Idem facit occidenti. Horat. ad quem locum exempla congefferunt Interpretes. Græce nil frequentius alibi quoque Lucret.

Quod tamen ut possint] Sed ponamus sensibilia esse principia neque tamen corruptibilia; quando ita vis; quid tandem ex illis fieri poterit? nil certe præter animalia; non arbor, non metallum, &c.

Quod fugimus ante] Negavimus. Vox est ex usu forensi, uti defendere pro affirmare, asserere: respicit autem locum illum, *Quarum nil rerum in lignis globisque videmus.*

Ex non sensibus] Ἐπέν ut alibi, id est ex insensibili signi sensibile.

Quod si forte aliquis, dicet duntaxat oriri

Posse ex non sensu sensus, sed mobilitate

Ante aliqua tanquam partum, quam proditur extra]

Hæc

Hæc lectio Lambini est. In editione Gifaniana secundus & tertius versus ita leguntur, *Posse ea non sensu, sensus mutabilitate, Aut aliquo tantum partu, quod proditur extra.* Eam lectionem non possum probare, ita obscura, intricata & impedita est. Suam autem ita interpretatus est Lambinus, postquam locum hunc sane quam difficilem & obscurum sibi videri professus est: *Quod si forte aliquis dicet duntaxat oriri Posse ex non sensu sensum mutabilitate Ante aliqua, tanquam partum, quod proditur extra: vel tanquam partum, quod proditur extra, vel, quam proditur extra; ut sit hic Lucretii sensus: Quod si forte aliquis dicet, duntaxat sensum ex eo, quod non est sensus, seu quod sensu caret, oriri posse, per mutabilitatem (principiorum) antegressam, quemadmodum partus per quandam mutabilitatem oritur ex insensibili: huic respondeo, non fieri partum, nisi principiis ante conciliatis & coactis, nec quicquam commutari, nisi per congressionem primorum corporum: at ipsa prima corpora per se immutabilia.*

Sine conciliatu primorum] Malim quod in al. editionibus & lib. MS. *Principium*: quanquam prima aliquot locis apud Lucretium pro principiis sumantur.

Aere, fluminibus, terris, flammaque creatis] Ita in quibusdam libris legitur, male, inquit Gifanius: Sed ipse ubi animam occupatum habebat, cum in utraque editione scribi voluit, *terris terraque creata?* Nonne succinere licebit Pessime?

Accensi sensus] Excitati. Ita Cicero in I. de Oratore, non longe à medio. Sed locus non succurrit.

Omnituentes] Quippe animantia conservant. Terullianus ex hoc loco dixit in lib. de Jeuniis: *Salutem amulo modo redaccenderet inedia.*

Caulas] Vox Lucretiana, poros & meatus corporis significans, *Cavela* seu *cavila*, *fugela*, *fuga*.

Nam quare] Quæ enim alia causa sit, nisi quam dico?

Lethi lumine] Ut portæ lethi: ἄδ' ἢ πύλας.

Abire]

Abire] Profus perire, interire: unde abire, de-
cedere, ὀϊχᾶσθαι, mori.

Præterea quoniam] Ratio aliter proponi potest:
Quidquid simplex est, id gaudii & doloris expers est:
ergo & insensibile erit, quod tale erit; sunt autem pri-
mordia ultimæ simplicitatis; ergo, &c.

Sollicitata] Concussa. *Trepidant* autem moventur.
Virgilius crebro, idque ubi nullus formidini locus est.
Itaque sæpenumero & *festinare* significat.

De rerum mistura] De concretis, αἰθὴ τῆς οὐρανίας
αἰῶς materiæ physicæ.

Et sibi proporro] Facere: Ipsa scilicet primordia
secum aliquando disputant, quænam sui primordia sint.

Debent] Ex positionibus aliorum Philosophorum,
non autem ex Epicuri assertionibus.

VII. Denique cælesti sumus omnes semine oriundi, &
Cedit item retro de terra quod fuit ante

In terras: Ἔ quod missum est ex ætheris oris

Id rursum cali rellatum templa recepiant] Hi versus
ex Epicharmo expressi sunt. Ille de morte nescio cu-
jus loquens sic scripsit: Σωκεῖδην ἢ Δηνεῖδην, ἢ ἀ-
πῖλδην (lege ἀπῖνδην, nam Dorico sermone utebar-
batur) ἔδην ἠῶδε, πάλιν ἢ ἔς γᾶν, πνεῦμα δ'
αἰῶν ἢ τῶνδε χαλεπὸν; ἔδ' ἔν. Id est, *Concreve-
rat & dissolutus est; eoque unde prius venerat, remeavit;
terra quidem in terram, spiritus autem sursum, quid in
ea re tantopere molestum est? Nihil. Ex eodem fonte
Euripides hauserat quæ lecturus es:*

Ὅθεν δ' ἔγεις ὅ ἐς τὸ σῶμ' ἀφίκετο,

Ἐνταῦθ' ἀπῖλδ' πνεῦμα ἢ αἰῶς αἰδέεσθαι.

τὸ σῶμα δ' ἔς γᾶν.

Id est, *Unde quisque in corpus venit,*

Eo etiam abit: animus quidam in templa cæli,

Corpus in terram cedit.

Versus Lucretianos Virgilius more suo, &c. Cæte-
rum qui hunc locum contra positionem Lucretii de
immortalitate animorum interpretantur, quam pru-
denter faciunt, ipsi viderint. Sint enim animi nostri

ex.

ex materia ætheris, sint ex igni; naturæ certe corpo-
rez erunt; unde eadem cum Lucretio sentirent. Sed
æther, sed cæli templa, splendida res scilicet; idque
illi generi satis.

Neve putes æterna penes residere potesse

Corpora prima, quod, &c.] Locus omnino diffi-
lis. Turnebus *penes æterna* sumit pro æternis textis,
quod mihi nimis Stoicum, nimis μετέωρον & meta-
physicum videtur, quam ut ita sentire Lucretium ex-
istimem. Lambinus olim existimavit pro *penes* le-
gendum *minus*, quod mihi in mentem etiam venerat,
priusquam ipsius commentarios legerem. (Ita certe
ratio postulat,) sed quia duriusculum ei videtur *cor-
pora prima resident æterna*, ideo alio confugit, ut di-
cat hos tres versus, qui tamen mihi magnopere Lu-
cretiani videntur, tolli posse; Vel ita explicandum τὸ
residere ut privationem ab omni motu significet; &
penes æterna, positum fuerit pro *penes æternitatem*.
Sed eam quoque sententiam ipsemet Lambinus sibi
non satis probari ibidem ostendit; & merito quidem.
Gifanius ita scribit: *Ita o. v. l. Marull.* parum, ἔ
ita vulg. ἔ *Lamb. male residere penes æterna* (quod
profundum alibi vocat) ἔ, in rerum adspectu ac facie
exstare, opposuisse videtur poeta. Ex quibus liquido
cuius constare possit, vim sententiæ nulla omnino
ratione affectum eum esse. Sed ubi illud tandem
apud Lucretium, ut *profundum* pro *æternis* sumatur?
quærat modo. Nam nos τὸ *profundum* in hoc ipso
libro pro *infinito* sumi sciamus. Dein, quis dubitet
omnia corpora, non modo simplicia sed & concreta,
esse in infinito? ubi enim esse queant, nisi in infinito
haud sane video. De Latinitate nil dicam, quippe
qui legi sciam apud Tertullianum *penes* pro *in*. *Infan-
tes*, inquit, *penes Africam Saturno immolabantur pa-
lam usque ad, &c.* In Apologetica. Sed missa hæc fa-
cio; neque enim id agitur utrum res sint *in profundo*,
seu *penes æterna*, quod nihil est; sed hoc Lucretius
ait, corpora quæ in concretis perire videntur, non

perire.

perire tamen, neque ideo minus aeterna esse: quod videre debuerat Gifanius. Itaque ut id ingenue dicam quod sentio, pro penes legendum necessario arbitror minus aut parum, ut in vulgatis. Denique est nullum exemplum proferri possit, in quo residere positum fuerit pro esse, non continuo sequitur errare illum qui ita existimet. Certe Lucretius manere plurimis locis usurpavit pro esse simpliciter, At ni frequentia exemplorum probasset, ea de re dubitarem. Sed ut res tota qua de agitur perspicue magis appareat, pauca quaedam addi necesse est: Vult probare Lucretius mortem ipsam nil prorsum in corporibus primordialibus ad nihilum redigere, sed ab ea situm modò, figuram & alia id genus mutari. Nec sic interimit mors res, ut materiai corpora conficiat, inquit, id est, destruat, consumat: sed tantum cœtum dissipat: Inde (id est, ex iis corporibus) aliud aliis conjungit, & efficit, omnes res ut convertant formas suas, & capiant sensus (animentur) & puncto tempore reddant (id est moriantur, nam hæc ad animalia præsertim pertinent) ut noscās plurimi referre, &c. Et ne putes prima corpora ideo minus aeterna esse, quod illa in concretis fluctuare videntur, modo nasci, modo interire; qui enim nasci illa & interire putant, falluntur. Nam ex oculis nostris subducuntur per interitum οὐκ ἐπιμένοντων, sed non pereunt; quippe ad cætera primordia reducuntur, seu ad sua sæcla, ut mox loquitur recedunt, donec motu sibi ingenito in cœtus novos redeant, &c. Quod dixi autem de positura & collatione, potest id, à simili, ex literarum elementis probari, &c. An itaque nunc, Lector, tres illos versus tollendos esse putabis?

Discrepant hæc] Literarum elementa, al. res-male. Hanc emendationem Lambini iudicio debemus.

Nunc animam nobis] Plures esse mundos, eosque & nasci docet & interire.

Nulli, ut opinor, &c.] Aliarum editionum lectionem sequor, utpote longe potiorem, Nil, ut opinor; ita

ita hæc species miranda fuisset: De versu autem sequenti, Quam tibi, &c. Vide Emendationes.

Dede manus] Horat. Tandem efficaci do manus scientiæ.

Quærit enim rationem animus] Hunc versum & duos deinceps sequentes ineptissimos iudico; quod & Lambino visum est; neque alii cuilibet, qui sapiet modo, aliter visum iri confido.

Profundi] Ita vocat Infinitum.

Aeterno motu] Est enim ingenitus atomo motus.

Tandem cooluerint] Lambini conjectura perspicue vera; in lib. colarint, coierint, &c. cooluerint autem, concreverint.

Semper] Vide Emendationes.

Esse alios aliis terrarum in partibus] Series verborum: Esse alios orbes terrarum in aliis partibus τῶ πᾶν τῶ, scilicet.

Quin cujusque] Hic versus cum sequenti Lucretianus non est; quod & Interpres vidit.

Sic] Id est, itidem infinitum.

Quandoquidem vitæ, &c.] Quoniam cœlum, sidera, &c. tam interitura sunt quam cætera concreta.

Quod his generatim rebus abundat] Crescit ex aere, aqua, calore solis, &c. secundum genera & species suas.

Quæ bene cognita si teneas: natura videtur Libera continuo dominis privata superbis, &c.] Recte expositis: Dii enim si ex iisdem principiis consent, quibus cætera, qua ratione immensum, seu τὸ πᾶν regere possint, ipsi finiti? Dein quo pacto omnia poterunt, qui pars tantum totius sunt? Sed hæc deliramenta sunt, dices; fateor: at ponamus τὸ πᾶν esse finitum & aliorum Philosophorum opiniones sequamur; non minus absurda de Deo enascentur. Verum aliud est de Diis, aliud de Deo agere. Tum extremæ dementiæ videri debet hæc cognitionis nostræ modulo metire velle, quæ quid sit infinitum nunquam plane comprehendet.

Privata dominis superbis] Refer ad illud *privata dolore*, in I. ita ut *privari* in bonam & sequiorem partem sumatur.

Expers Diis] Ulitatus est, *expers alicujus rei*, quam *re*; Sed tamen ita Salust. & Plautus sapissime.

Moderantur] *Διὰ ὑπόθεσιν*; ita ut moderetur.

Caelos] Non memini me legere apud quemquam veterem scriptorem, *τὸν καelos*; ea enim vox *semper ἐννῶς dicitur*, ut ait Cornelius Fronto apud Agellium lib. 19. Sed Epicureæ sectæ scriptores, qui infinitos mundos statuebant, necesse habuerunt dicere *caelos*; idque *ἀναλόγως*, nam & *caelus* & *caelum* vastiores Urbis scriptores usurpavere.

Suffire] Vaporare, calfacere.

Cœlique serena concutiat sonitu] Ex Terentio in Eumuch. *Qui templa cœli summa sonitu concutit*: Terentius autem ipse ex Ennio. Sed quomodo tandem sui oblitus est Lucretius, cum dicit, *serena cœli tonitru concuti*? negabit enim alibi & quidem accurate, fieri unquam posse ut cœlo sereno tonet. Videlicet ex vulgi sententia, non sua, loquitur: quod manifestum est: quasi dicat, *Qui tandem, ut isti palpones Deorum aiunt, fieri queat, ut Jupiter cœlos convertat, sereno cœlo tonet?* &c. Virgilius ipse haud aliter in Georg. accipiendus: *Non aliàs cœlo ceciderunt plura sereno Fulmina.....* Nam ille Alter non minus Epicureus quam Virgilius, aulæ imponere volebat cum caneret, *plerumque per purum tonantes Egredios equos volucrumque currum*, &c. Quis autem satis ex dignitate rideat illud *plerumque*? Diceres certè tertio quoque die id fieri. Videlicet naso opus est, ut causas, rationesque & concilia scriptorum sagaciter odorari possis.

Multaque corpora sunt] Repetit propositum, *Sic uter* autem legendi illi versus 15. ab illo, *Quæ bene cognita, &c.*

Adpäreret] Ita optime in II. editione emendavit Lambinus: *adpärerere* autem ab *adpärerio*, proprie est quod

quod Grace *προστέθειται*, acquirere aliquid, adungere, *Ad sua sacra recedunt*] Adjungunt se humida humidis, terrena terrenis, &c. notanda significatio.

Donicum] Ita sapissime veteres, pro *donec*, exempla passim reperias, & sæpe usus Lucretius.

Perfica] Effectrix, perfectrix. Versus, qui hunc sequuntur, perquam faciles sunt; Itaque illos transiliam.

Et plus dispendii] Vide emendationes.

Multa fluere manus dandum est] Concedendum est, fatendum est, multa fluere, &c. Dandum est *τὰς manus*; de quo dicendi genere in I. fufius.

Nec sitis est, quæ per largos exæstuat æstus] In al. edit. *Nec satis est, pro quam largos exæstuat artus*. Sed ut operæ pareamus, tu legendi, ego scribendi, vide Emendationes.

Sic igitur magni quoque circum mania mundi Expugnata dabunt labem] Quemadmodum minora *σφελυαται* quotidie perire ante oculos videmus, ita & majora, tellus, aer, cœlum, aliquando ex necessitate physica *dabunt labem*, dissolventur, dilabentur. VIII. Sed antequam his notulis finem imponam, *da* bis veniam, spero, si metas egrediar, & ab hoc Lucretii loco admonitus, quid sentiam de quodam Virgili loco qui in ore est omnibus, aperuero. Is in II. Æneidos legitur.

Hinc mihi prima mali labes.

nil facilius, inquires; Verum aliter multo jam pridem sentio; neque me pudeat profiteri id ignorare me quod corruptum esse & à nemine unquam intellectum fuisse arbitror. Certe licuit mihi dissimulare, & ignorantiam cauto silentio obtegere; sed aliter visum est. Dico igitur, & clare dico, locum hunc à nemine intelligi posse nisi qui ultro & volens sibi imponat. Quid enim est *labes*? aliquando repentinam aliquam calamitatem significat vel ab aquis immodicis, vel à grandine, fulminibus, &c. vel à chasmate & hiatu terræ; id quod Docti annotarunt. Illud ipsum est, opinor, quod in libris Jurisconsultorum nostratum

stratum *vimere* dicitur, id est, *vis major*; quæ cum advenit, *tunc damnum coloni non est*. Hæc autem significatio nullum hic locum habere potest; quid enim erit *calamitas mali* aut *labes mali*? vel, si metaphoricè sumi dices, necessario expungenda erit illa vox *mali*; cum ea enim stare non poterit *ad labes*. Altera autem significatio hujus vocis est, *macula*, & metaphoricè *probum*, *dedecus*, &c. quæ nihilo plus loci hic habebit quam illa altera, quid enim esset, *macula* & *probum mali*? Ut voles, inquis; quidvis afferas licebit; constat certe ita scriptum à Virgilio versum illum fuisse; nam unde illud Justinii in 18. nisi è Virgilio? *Hinc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinae fuit.* Bene sane, inquam; etiamnum puer imitationem illam Virgilianam apud Justinum annotaveram. Sed si vera illa sunt quæ de significatione *ad labes* superius scripsi, in eodem luto hæsitatus; idque tantum probas quod minime probari necesse fuit, locum illum Virgilii scilicet à quibusdam veteribus ita lectum fuisse ut nunc legitur, id est, jam pridem depravatos esse codices Virgilii; Sed non aliter scripsisse Virgilium, id vero est quod probari oportuit. At ego affirmare posse videor, scriptum ab illo fuisse,

Hinc adscita mihi labes.....

Papæ! inquis,

Jam mihi vehementer nova res molitur ad aures,

Accidere, & nova se species ostendere rerum!

Ita est; sed & illud non minus verum erit,

nil tam mirabile quidquam

Principio, quod non minuunt mirarier omnes

Paulatim.....

Hæc enim lectio, quæ tam longè vulgata abit, scin' quo fundamento nitatur? Excerptis Servii, mi Lector, ex quibus liquido constat, non potuisse aliter legere Clarissimum illum Grammaticum; cum ejus expositio receptæ lectioni non congruat, sed hanc, quæ à me proposita est, plane & necessario supponat: sic autem

autem se habet Servii explicatio: HINC pro hac causa, vel propter hoc, & est adverbium locale pro conjunctione causali: Quia secuta sunt postea oraculum, & ADSCITA Calchantis factio; ADSCITA sane dicitur absumpta, (legendum adsumpta.) Labes vero ruinam significat è lapsu. Vides ita veram esse eam lectionem, quam ego ab oblivione reducem feci, ut illud *Adscita* non modo in explicatione Servii reperiatur, sed, quod omnem dubitationem tollet, ab eo etiam exponatur per *adsumpta*. Præterea *labem* explicat per *ruinam*. Itaque illud *mali* stare non potest. Sed unde illud *prima*. Ex glossemate grammaticorum, qui ad oram libri adscripserant, *prima labes* ad oraculum, *Secunda*. Ad Calchantis cum Ulyssæ compositam fraudem, *Tertia*. Si quis hæc otiosè & æquo animo apud se reputabit, à me opinor non longiuscule abibit. Nunc fortasse jam tempus sit ad Lucretium regredi, sed est & aliud in VIII. Æneidos quod me revocat; idque tale esse existimo, ut tecum communicatum oporteat; certe de illo tecum agere decreveram in N. ad I. Lucretii: Loquitur Tiberinus:

Ego sum pleno quem flumine cernis:

Stringentem ripas & pingua culta secantem,

Cæruleus Tybris cælo gratissimus annis.

Hæc mihi magna domus celsis caput urbibus exit.

Multa vero ad hæc Interpretes, & eo quidem conatu, qui quam magnus & operosus, tam & profecto irritus & ob rem nullam est: alii enim ad vocem *caput*, notaverunt, *de fonte fluvii in editiore Etruriæ parte exeunte intelligi debere*; nam capita fontes annuum vocari solent. Alii de exitu seu ostiis fluminis id accipi debere arbitrantur; Alii denique de dignitate & præstantia urbis Romanæ multa hinc illinc corraserunt; magnum *ἀξιοπρέπεια* scilicet, & dignum isto genere hominum, qui offarcinatas scholasticis nugis editiones nobis obtrudunt. Sed nemo, quod sciam, extitit, qui vel minima suspicione verum tetigerat.

At

At si, quod unum esse interpretando, præque omnibus unum ante oculos esse debet, si, inquam, sermonis Latini genium consulissent, pauciora quidem multo, sed & multo meliora scripsissent. Primum enim quid est, *Hic mihi magna domus caput exit?* an quia latissimos fontes Tiberis habet? esto, quamquam, &c. Sed an è montibus Etruriæ repente circa ea loca fontes illi delati sunt, in quibus postea condita Roma est? Dein si *caput* fontem significabit, quid erit quod cum *celsis urbibus* jungi queat? Præterea quid isthuc, *domus exit?* An id moris erat temporibus Heroicis ut testa horsum illorsum sine machinis transfunderentur? (quamquam reperti sunt quibus tale aliquid is Piceno circa ædiculam sacram magna hodieque celebritate insignem multis postea sæculis factum fuisse persuadere libuerit.) Sed si mota Tybridis domus est, qua ratione intelligetur, *exit hinc?* Uno itaque verbo dicam, loqui Deum, & in eo versu vaticinium esse; itaque si vocem aliquam ἀπαρξίνω usurpaverit Virgilius, id ex Decoro personæ fecerit, quemadmodum alibi sæpe; & quia, uti dixi, vaticinium hic versus complectitur (tunc enim & Roma & Romulus ἐν ἱεραῖς Πύλαις ὄφρα jacebant) verbum aliquod futuri temporis in eo fuerit necesse est: Quare nunquam dubitavi quin sit legendum,

Hic mihi magna domus celsis caput urbibus escit,
seu *essit*, id est, *erit*; de quo ad I. Lucretii librum antea dictum. Hoc certe habet emendatio nostra, quod omnibus omnino difficultatibus obviam eat; sensu tam perspicuo, ut nil supra. *Hic mihi magna domus*, aliquando *cunstarum urbium caput erit*. Atque equidem haud scio an Te hæc legisse tædeat, me quidem scripsisse haud sane poenitet. Sed tandem, tempus est ut in viam redeamus.

Net venæ perpetiuntur] Recipiunt, habent: ita & Gr. πηγῶν.

Famque adeo] Vim probandi habet istud *adeo*, quasi diceret, Idque ita verum est, ut ante oculos omnia

omnia paulatim effœta fieri videamus.

Haud, ut opinor, enim, &c.] E terra, inquam, hæc omnia orta; neque enim ut isti providentiæ assertores aiunt, animantia è cœlo per Catenam illam, quam unus hominum Homerus vidit, demissa sunt; neque porro à mari & fluctibus littora pulsantibus edita; sed quæ tellus hodie omnia genera alit, illa ipsa est quæ cuncta protulit.

Conterimusque boves, &c.

Conscimus ferrum, &c.] Hi duo versus unde olim malum pedem tulere, eo & referre debent; neque enim Lucretii lucerna digni sunt.

Laudat fortuna sæpe parentis] Huic fere, quamquam alio sine, illud Flacci simile est, *laudator temporis acti se puero.*

Crepat] Jactat, dictitat. Horat.

Perfacile tolerarit avum] Beati viveret; sic enim hunc locum capio, ut illum Terent. *Quam vos facile vivitis.* Inde apud Homer. dñi πέλα ἄορτες dicuntur. Per scopulum autem intelligit exitium, labem, ruinam.

TAN.

TAN. FABRI

In *Librum Tertium.*

PRÆFATIO

AD

LECTOREM.

HIC verò ille Lucretii liber est, qui præter cæteros, cum delectu & acri quodam iudicio legi debeat. Cum enim in eo corpoream esse animi nostri naturam demonstrare conetur Poeta, periculum fortasse fuerit, ne quidam nimium creduli, ad illius sese rationes adiungant; alii autem, dum eiusmodi doctrinam omnibus calculis damnandam existimabunt, ultra se tam præclari libri letitioni

T. FAB. Notulæ In LIB. III. 385
 ctione privatum eant. Id ne fiat, non abs re fuerit meminisse, multos è veteribus ita existimare, Dæmonas in rerum corporearum numero habendos. Ex iis fuerunt non Porphyrius modò, in admirabili illa *περὶ ψυχῆς Περὶ Δαιμονῶν*, &c. sed & Plotinus & Jamblichus; ut è Nostris quoque Tertullianus, Basiliius, Augustinus, ut ne recentiores appellemus. Hanc itaque de Angelis sententiam si Veteres illi impune secuti sunt, nihil, ut opinor, esse debet, quamobrem Lucretii opinione de animis corporeis tantopere offendamur; Cum huc usq; nil sit, quod audire sine offensione non possis. Sed utinam ibi stetit Lucretius: Nam alii quidem animorum nostrorum, quos ejusdem cum dæmonibus naturæ esse putaverunt, immortalitatem tutabantur; & suum illis aut jus, aut Dei beneficium, servabant; At hic noster, ubi, corporeæ naturæ animos hominum esse ostenderit, ibi strenue & incunctanter colliget, Fieri nulla ratione posse, ut ne illos interitus & dissipatio consequantur; Quin & turpiter errare vulgus hominum asseret, qui religio-

S
nibus

Æternas nigra pœnas in morte timendum

existimant. Saxa itaque & scopulos vides, Lector, à quibus longe longeq; refugisse debes. Quamobrem diligenter faciendum erit, ut deserta tantisper Epicuri secta, ad rationem Platoniorum te conferas, qui animos nostros in immortalitatem asseruerunt. Sed tutius multo, si omissis fluctuantis Philosophiæ concertationibus, ad Eum rectà transeas, qui rerum omnium Parentē, **VIVENTIUM DEUM, NON AUTEM MORTUORUM ESSE** demonstravit. Alterum vero, mi Lector, quod ego ante oculos perpetuo habendum arbitror, hoc erit: Animi nostri vel spirituales habeantur, vel corpori, si voles; illis certè Lucretii argumentis haud sane magnopere moveri debemus, cum nobis, qui Christiani sumus, planissime & ἀναμφιβόλως persuasum sit, fore etiam aliquando, ut hæc bruta corporis moles, quam nunc animus noster circumfert, ubi diuturno annorum curriculo computruerit, dein sparsa fuerit ac disjecta, denuo tamen coalescat, & ex aquis,

aquis, aere, terris collecta & conquirit, ad interminabilem sæculorum seriem perseveret. Probet igitur Lucretius quam lubebit, corpoream esse animorum naturam, atque adeo illos interitui obnoxios esse; nil ille profecto dixerit, quod hominem vere Christianum possit percellere; cum corporis nostri resurrectionem & immortalitatem præter universas Physiologiæ vulgaris, ac Chymici ipsius rationes (nam admirabilis illa *Operatio*, de qua & Quercetanus & alii, nil ad resurrectionem corporum facit) futuram credamus, quæ res, si non majorem (quanquam majorem) parem certe in sese difficultatem habet. Cæterum, cum hujus libri materia tot ac tantis disputationibus, quarum, ut sunt hominum comparata ingenia, finis esse alius quam mundi ipsius non potest, versata, tractata, atque agitata fuerit, eo fiet ut pauciores in eum brevioresq; notas scripturus videar: idque adeo magis, quod poetæ nostri argumenta plana sunt & perspicua: sæpiusq; jam ad illa responsum à Doctis fuerit. Hoc tantum addam, Tertulliani Tractatum, qui *De*

Anima inscribitur, in primis facere ad hunc librum intelligendum: Eum si leges, præstantissimum Viri Magni opus legeris. Sed tamen est aliud etiam tantillulum quod te volebam: Si quid à me ex mente Lucretii, vel in hocce libro dictum fuerit, vel in aliis, facito quæso ut memineris, *Actorem* esse me, non *Poetam*. Quidquid certe tale properanti exciderit, id ego omne pro indicto haberi volo: Neque enim ea vitæ nostræ ratio est, ut, quem exitum Natura brutis animantibus esse voluit, cum nos libenter, ubi sejunctus à corpore animus fuerit, expectemus. Vale.

IN

IN

Librum Tertium.

- I. *Locus illustris Manilii emendatus.*
- II. *Alius Ovidii in Epist. Phædræ.*
- III. *Item alius in Eadem Epistola.*
- IV. *Ut & in Epist. V. Heroidum.*
- V. *Quæ iterum emendatur.* VI. *Locus in Epist. Hypsipyles sanatus.*
- VII. *Ut & Manilius in I.*

U Am clarum extollere lumen] Id Græci dicunt ἀγειν πρῶτον; & cum quid est speculis ea ratione significabant, id δὲ πρῶτον & παρὰ πρῶτον nuntiarī dicebatur: Herodotus in Polymnia, & initio Calliopes. Hinc sumpta metaphora est, quæ Lucretius usus. Epicurum autem alloquitur.

Fixa] Quidam ἀρχαῖκός *fixa*, sed quod ejusdem significationis sit.

Artubus] Alii, *artibus*, quod olim usurpare solebant; sed ego *artubus* prætulim; cum sciam ab *artes* (τέχναι) dici *artitos* (Horat. & centum puer *artium*) ut *Artitus* in Glossis Philoxeni vertitur πύργος, δαίδαλος, sic ab *artus artutos*, id est *robustos* vocabant. Sunt tamen quibus hæc minus certa videntur: sed nil ad Lucretium.

Limant] Ita Lambin. malim tamen ubique *libant*, cum aliis editoribus.

Aurea dicta] Jam alibi de voce *aureus*: fortasse hoc loco respexerit ad *χρυσῆ ἔσση* Pythagoræ.

Ratio] Philosophia, secta tua.

Mœnia mundi discedunt] Longe latiora, ampliora, sunt; animus fines nullos habet, quos intra coerceatur, ut antea.

Apparet divum numen] Sed cur apparet divum numen? Videlicet quæ ante Epicurum vulgus philosophorum sentiebat, ita ab eorum natura aliena erant, nihil ut de iis certi haberetur; at nunc apparent, &c. fortasse etiam non minus recte dixeris, Apparet numen deorum quietum (sequitur enim, *sedesque quietæ*) ita ut ab iis nil mali quidquam metuendum sit; cum jam molesta illa odiosaque providentia remota sit. Cæterum 4. illi versus, qui hæc sequuntur, ex Homero adumbrati sunt; quod, si Turnebus non annotasset, alii annotare possent.

Omnia suppeditat] Subaudi, *illis*, scilicet *Diis*. Illud autem *animi pacem* ad avertendam opinionem de Providentia.

Delibrat] Al. *delibat*, melius multo.

Nusquam apparent Acherusia templa] Nulla enim sunt, si mortales animi hominum habeantur; quod Lucretius assererat.

Nec tellus obstat] Ratio enim obstantia omnia pervadit.

His tibi me rebus] Istud *Tibi*, ut *σοι, σέ, me, te*, passim apud Græcos, passim apud Latinos, *παράλλου* est.

Percipit] Penetrat, subit, &c. Ita alibi noster, Plautus & Virgilius. Intimæ significationis vox est.

Patez] Quidam, *pates*, ad naturam conversa oratione; male: nempe metuebant, ne ob syllabæ modulæ rueret versus.

Docui] In I. & II.

Exordia] Atomi; quas tamen nunquam nominavit

navit Lucret. Manilius autem *Individua* Principia vocavit, &c. lib. I.

Sive Individuis, in idem reditura, soluta Principiis natura manet post secula mille, Et penè ex nihilo sumptum est, nihil unque futurum, Cæcæque materies cælum perfecit & orbem:

Qualia] De magnitudine, soliditate, &c. jam supra.

Alterno motu] Notum quid sit; quidam tamen *æterno*; quod ob motum ingenitam atomo damnari non potest.

Secundum] Post, *ἐπιχωρίως τῆτοις ἔξῃς*.

Animi atque animæ] Anima, animus & mens differunt, & sede & facultate, uti mox apparebit, & jam dictum.

Claranda] Ullus & Horatius, sed pro, illustrem efficere, claritudinem asserre.

Nam quod sepe homines] Ad hunc locum faciunt versus Mæcenatis apud Senecam; *Debilem facito*, &c.

Et se scire animi naturam] Vide Emendationes.

Venti] Gloriolæ, fumi. Græci etiam in ea notione *κάρπρον* dicunt, Vide Peregrin. Luciani.

Jaçtari] Dici. Virgil. *talia jaçtanti*. Salust. *jaçit*, id est dicit, in Jugurthino.

Extorres iidem] Quasi diceret, ventosam illam gloriolam frigida perfundens: Si ex animo dicant infamiam magis metuendam quam mortem esse, quid igitur causæ est, cur exilio multati, & probris fœdati, vivant tamen; moriantur, per me licet, jam tempus est: infamia enim & dedecore flagrant.

Parentant] Mortuis sacra faciunt, quo illos sibi propitios habeant. Unde hoc? inquit: ex mortis formidine. Et tamen qui hæc faciunt, turpem famam aiebant multo minus formidari debere, quam vanæ illa mortis terriculamenta. Itaque nugæ, fumi, quidquid isti gloriosuli vulgo prædicant.

Acrius advertunt] Quod neutiquam facerent, si mortem minimè metuendam crederent.

Denique avarities] Versus, qui mox legentur, ab homine rerum Ethicarum perito non possunt satis legi, relegi, tanta in iis vis boni reperitur. Certum enim est mortis formidinem probri, dedecoris, perfidiae, crudelitatis, invidiae, desperationis, &c. fontem esse.

Non minimam partem] Κατὰ.

Dum se refugisse] Jam antea multis exemplis probatum est, veteres, Me, Te & Se in modo infinitivo usurpasse, παρελκόντως. Omnes homines qui sese student praestare ceteris animantibus. Sallust. Itud. Se poterat abesse.

Recessit] Al. remasse. Gifan. autem remasse, id est remeasse, fort. etiam non minus recte, remanse, ὑπολειφθῶσαι.

Timentque] Metu veneni. Itaque omnem causam dubiam esse putant; sed alio sensu quam à Parasito Terentiano dictum est.

Esse hominis partem] Corpore atque animo constat homo: ergo duae in homine partes. Et tamen vides quid hinc colligat Epicurus. Sed verus homo animus est.

Aegrit] Dicebant aegrit & aegret.

Corpore multo] Magna parte substantiae corporeae.

Non aequas partes] Animae scilicet.

Neque ex aequo fulcire salutem] Vitam sustinere, retinere.

Venti calidique vaporis] Nota partes quae animam constituant, quibus & tertia qualitas accedet infra.

Redde harmoniai, &c.] Vide Emendationes.

Res nomine egebat] Miror, nam ante harmoniam usitata nomina erant θυμός, ψυχή, νῆς. Sed de θυμός propter πολυμασίαν est qui contradicere, quanquam frustra, possit; de νῆς, dixerit aliquis esse actionem non facultatem; at de ψυχή non video qui contra stari possit; nam quod ψυχή aliquando pro sanguine positum legimus; (quippe locus est ad rem in Nebulis Comici,) ubi cimices, quos Corinthios vocat, πῦρ ψυχῶν ἐκπίπτουσιν, Sed id ita intelligi debet ut orientales

entales vulgo sentiebant, qui sedem animae in sanguine ponebant.

Nobis moribundos] Vide Emendationes.

Quod nos animum mentemque vocamus] Egregie vero Tertullianus, qui suggestum animae vocavit. Locus est pag. 314. edit proftrem. Proinde & animum, sive mens est, NOYC apud Graecos, non aliud quid intelligimus, quam suggestum animae, ingenitum & insitum, & naturalis proprium, quo agit, quo sapit, &c.

Media regione pectoris] Ideo pectus pro animo, & ὄρετες, &c.

Letitia] Nota, Letitias, ita paupertates apud Varronem in fragm. gloriæ apud eundem & Tullium, audacias dixit Cato apud Festum. Quietes Salust. pro fomno, ut & Cicer. de Offic. Sapientiae. Item, in Tusc. Paces Varr. & Horat. Graeci quoque nonnulla dabunt. Ἀληθείας Isocrat. ad Euagor. initio, παρῆτες. Diodor. pag. 50. ταῖς ῥώμαις, ibid. θεολογίας pag. 232. idem, ὀνοί. 320. τὰς πένιαις, ut Varro Paupertates, Plato pag. 251. in Lachete.

Idque sibi solum, &c.] Hoc in animo habebat Tertull. supra.

Et quasi cum, &c.] Pergit porro, animam esse partem hominis, ut pedes, manus, &c.

Novitate] Jucunda scilicet; itaque voluptatem intelligit, Quare voluptas & dolor, novitatis nomine veniunt: causa aperta est. Ceterum quae mox addit, commode per spiritus explicari possunt.

Fringi] Pati.

Attamen insequitur] Vide Emendationes.

Nil adeo fieri celeri ratione quam si mens] Vide apud Homer. in Odyss. de admirabili celeritate, Ocius cogitatione.

Flutat] Fluitat, fluit. Lucretio indignam; inquit Gifan. vellem causam diceret.

Aëlius] Tenor, ductus.

Nenu] Non. Fit autem à μήνυ· hinc negativa in sermone nostro. Ceterum in prola è jam oratione

one usurpabatur Ciceronis tempestate; nam Varro in Epistola quadam dixerat, *si ne nu venis*.

Limatum] Magis probem al. editiones, *libatum*.

Mors omnia præstat] Facit ne quid detrimenti in mole corporis appareat. Vadem se & prædem in omnia exhibet. Ita *præstare periculum, fidem publicam præstare*.

Triplex] Et calor, atque ær, & venti cæca potestas.

Nil horum quoniam] Vide Emendationes.

Didit] Διαδιδόναι, distribuere, &c. Virgil. dividere, alibi pag. 83. in eadem notione.

Quibusque compta modis] Vide Emendationes.

Multa vis] Αἰ δυνάμεις. Salust.

Viscere] Carne, corpore.

Venti potestas] Ventus ipse, ita sæpe Græci, ἰ; Περαιῶν, &c.

Latet subestque] Maxime intima est homini; ultra quam non datur pergere.

Anima est anima] Ita Philo in lib. de Opificio mundi mentem esse quasi animam animæ dixit.

Inter se commista] Hoc unice probat, quod in Emendationibus ad vocem *cõpta* dictum fuit.

Subsit] Intimum sit, *infra sit*.

Est etiam calor] Vide Emendationes. Illud autem *acribus* pro *acrius* quod tamen à Gifanio probatur, quam nihili est, Passeratio & Lambino acceptum referri debet.

Vestigia prima] Tolle hanc distinctionem; Nam *προνωτάτη* virgula satis fuerit. Sensus est, Doctrinã vitiosam naturam emendari aliquatenus, sed ita ut vestigia *τῆς κακίας* remaneant; id quod non impediẽt quo minus quis jucunde vivat.

Mores sequaces] Horatius locum hunc imitatus est.

Doctis] A viris doctrina perpolit. Notum illud est, quod à Pindaro dictum de discrimine quod Naturam inter & educationem reperitur.

Haud facile] Ita alibi hujusmodi *μείσων* usurpavit.

pavit. Nam *haud facile* significat planè *ἀδύνατον*.

Conforti vita] Notandum passive sumi. Non temere alibi. Tamen ita auctor Ceiridis, seu ille Virgilius est, seu quis alius.

Si me jam summã Sapiẽtia pangeret arce,

Quatuor antiquis quæ heredibus est data consors.

Conflatur] Nescio quã negligentia factum sit, ut in utraque Gifanii editione scriptum fuerit, *conflatur*.

Accensus sensus] Jam antea dictam est, in II. opinor, quid sit; sed animadverti Gifanium in Indice suo longe aliter sensisse.

Existimat enim *accendere* hoc loco idem significare quod *comple*. Ita me ariet

Deus, ubi isthæc lego, tum mihi *cerebrum impliciscitur*,

καὶ Πλαῦτον. Huic homini credas scilicet, tam bene se tibi res habebant. Utinam mode per otium liceret

cribro pollinario illud opusculum succutere; quantum ibi furfuris! quantum!

Quid sit enim] Vide Emendationes.

Sensus enim trahit] Versus expungendus.

Democriti] Vide Emendationes.

I. Priva pedum vestigia] Singula, alias significat quod cujusque est, privatum. Emenda locum Manilii

lib. 2. pag. 31. edit. Scaligerianæ; dignus est enim qui purius legatur. Ait ibi poëta, se Latinorum omnium

primum rem astronomicam attingere. Versus sunt ingeniosi & grandes, & supra sæculum Manilii.

Integra queramus rorantes prata per herbas,

Undamque occultis meditantem murmur in antris;

Quam neque durato gustarint ore volucres,

Ipse nec aethereo Phæbus libaverit igni;

Nestra loquar; nulli vatam debebimus orsa;

Nec furtum, sed opus, veniet, soloque volamus

In cælum curru; priva rate pellimus undas.

In penultimo versu legendum, *nostroque* volamus, &c.

Hæc emendatio poëtici ingenii hominibus placebit, scio; neque adeo explicanda est; ab aliis enim laudabitur.

Et magis est animus vitæi claustra coercens quam

vis animarum] Id Lambinus minus verum esse credebatur; sed Chanetus vir acutissimi iudicii & Vir Admirabilis P. Gassendus aliter senserunt.

Succipit] Melius quam *suscipit*. Excerpta Serviana alicubi.

Tua vita] Te: neque aliter boni scriptores Latinitatis.

Quippe ubi] Quandoquidem. Est autem lepidam argumentum. Species sola fumi nebulae, soni, &c. animum movet, ergo debet esse levissimus.

Venis] Tollenda est distinctio; minor enim esse debet.

Am] Dicebant *Im*, pro *Eam*, *Am*, pro *eam*, &c.

Ceu fumus] Vide Emendationes.

Fatiscit] Legendum *τερρα ἀνάσκη*, legendum, inquam, *fatisci*. Geminat autem voces suas Lucretius.

Corpore in ipso] Tota argumenti vis in his duabus voculis sita est; iis opponet τὸ εὐο futuro, & τὸ ἀεὶ aperto.

Concidit, &c.] Haud scio an ullibi versus *πρυμνά-τε* reperitur.

Talipedans] Egregia Lambini emendatio. Antea legebatur *vacillans*, contra metri rationes. *Talipedans* autem, ex Festi glossis, est vacillare pedibus præ lassitudine.

Adoritur & infit] Pene ejusdem significationis utrumque est.

Lucus ille tamen] Pro *tandem*.

An contractis in se partibus obbrutescat] Ita hunc locum profert Nonius. *Obbrutescat* autem accipio pro sensum amittat.

Sed tamen in parvo] Vide Emendationes.

Moventur sensiferis motus] Ut ab Horatio, sed sine metaph. dictum est, *Motus moveri gaudet. Inicos matura virgo*.

Atque in eos poterit] Omnino legendum, uti quaedam editiones habent, *atque in eo*. Vide Emendationes.

Et quasi supremo] Hunc versum ὁβελίζετ, Interpres. *Animo male factum cum perhibemus*] Nam apud Plautum & Terentium, *animo male est*, significat, animi deliquium patior. *Δεπολυχέιν*, in al. edit. legitur, quod genus esse. sed τὸ ἐστὶν damnari non debet.

Atque ita multimodis] Hunc versum cum sequenti expungit Lambinus, recte.

Vagare] Pro vagari.

Nec sensus ipsi seorsum consistere possunt

Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atque

Lingua: nec per se possunt sentire, nec esse] Existimavit Lambinus aliquid è textu Lucretiano excidisse, cum videret argumentum non plane explicatum fuisse, quod sentire non potuit Gifanius: itaque in contraria abiit. Ad seriem ratiocinationis notandam tres illos versus Lambini in textum recipi.

Falciferos currus] Quibus olim orientalium exercitus instructi erant. Sed cum plus terroris quam periculi facerent, omisi sunt, & in desuetudinem abiere.

Impugna studio dedita] Ita Catullus & Plautus.

Ancisa] *Am* olim ex ἀμοῖ pro *circum* dicebant. Exempla innumera in vocibus compositis.

Retinentia] Vox *μνήσῃς*, neque enim alibi quam apud Lucretium reperitur; significat autem recordationem.

Et lapis oppressus] Vide Emendationes.

Tanto quæque] Vide Emendationes.

Sufficit] Substituit, subjicit, suppeditat.

Sin ita sinceris ex membris] Vide Emendationes.

Ingenerascunt inque genuntur] Illud prius habet aliquid latius, & quod ad speciem pertinet magis; at *ingenuntur*, ad singularia, seu individua, ut vocant.

Tenerascere mentem] Ita alibi, novellas mentes, ut & Tertullianus. Horat. *Et tenera nimis mentes asperioribus formandæ studiis*. Melius multo, si pro *formandæ* scripisset *durandæ*. II. Ab eadem ratione teneros annos dicebant. Hic vero emendabissetiam Publii Ovid. locum quemdam in Epist. Phæd. ad Hypp. v. 26.

*Ars fit ubi à teneris crimen condiscitur annis,
Quæ venit exacto tempore, pejus amat.*

Legendum est

Cui venit exacto tempore, pejus amat.

Antea dixerat,

*Venit amor gravius, quo serius: urimur intus,
Urimur, & cæcum pectora vulnus habent.*

*Scilicet ut teneros lædunt juga prima juvencos,
Frænaque vix patitur de grege captus equus.*

Sic male, vixque subit primos rude pectus amores.

Sensus est, Ubi amor à teneris annis addiscitur (nam crimen hoc loco, ut alibi, atrocis significationis non est) facile in artem, seu habitum transit: at illa, seu ille, pejus (id est gravius & miserius) amat, cui ars venit (à quo ars addiscitur) exacto tempore. Erit autem operæ pretium videre quantopere se illic torqueant Interpretes & à vero abeant. III. Sed quando semel à via digressus sum, alium locum in eadem Epistola ostendam, qui & ipse corruptus est: neque ab ullo editore animadversum vitium fuit: potestremus certe, quem inspexi, quamquam in eo mirifica quædam diligentia est, non vidit.

Tu modo duritiem silvis depone jugosis,

Non sum materiâ digna perire tuâ.

Sensus esse alius non potest quam hic: *O formose, duritiem istam depone, neque enim digna sum quam materiâ tua tam misere perdat. Quid isthuc, inquires, materiâ tua me perdit? Nihil, inquam, & tamen ita usque adhuc lectum est: Sed, opinor, non ita in posterum fiet. Certa enim emendatio, & sole ipsa clarior est, quæ jam à nobis proponetur.*

Tu modo duritiem silvis depone jugosis;

Non sum durtiâ digna perire tuâ.

IV. Verum porro pergamus. In Epistola V. quæ ab Oenone ad Paridem scripta est, legitur.

Dignaque sum & cupio fieri matrona potentis;

Sunt mihi, quas possint sceptrâ decere, manus.

Qui

Qui sapient, mirabor, si priorem versum probabant: legendum arbitror,

Dignaque sum fieri regis matrona potentis;

Quod scilicet versu sequenti confirmat; namque *Sunt mihi quas. VI. Epistola autem VI. v. II.*

Dos tibi Lemnos erit, terra ingeniosa colenti,

Me quoque jam tales inter habere potes.

Hoc à nemine intelligi scio, neque adeo potest. Lego, emendatione certissima, nisi bene fallor,

Me quoque jam matres inter habere potes.

Videlicet ex Jasone geminam prolem susceperat Hypsipyle; quod versibus sequentibus firmatur:

Nunc etiam peperit: gratare ambobus, Iason, &c.

Notus ille Terentii locus: *Natus puer est ** Dii vortant bene, &c.* Sed tandem hæc missa faciamus.

Confugient] Malim, ut à Lambino emendatum est, *non fugient*, id est, *negare non poterunt*: alii conjiciunt legendum, *confingent*.

Senectus] Senectute confectis. Senectus, a, um; ut *ætas senecta*.

Tandem in eodem homine atque in eodem vase maneret]

Vide Emendationes. Si tamen males hoc referri ad illud argumentum, quod pag. 77. legitur, idem cum multis senties. Tu videris, ego abeo.

Haud igitur lethi præclusa est janua menti] Id jam sæpius; anima perit *ἀλογεῖται*.

Utrorum] Pœnorum, vel Romanorum.

Etsi jam nostro] Locus periculosus; sed quia facile intelligitur, interprete opus non habet.

Repententia nostra] Optima Lambini emendatio. Intelligit, contra quam alii interpretantur, abruptam esse *σώχεται* actionis; atque adeo nihil ad nos, &c. Id ipsum est quod mox dicit,

Inter enim jecta est vitæ pausa, vagæque

Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.

Aliæ explicationes à scopo abeunt.

Im]

Im] *Eam*: quod & in neutro dicebant; unde *interim*, id est, *inter id*, *inter ea*.

Nec miserum feri, &c] Ut quis sit miser, necesse est ut primum sit; dein erit miser, &c.

Proinde ubi se videas] Hic vulgus nostrorum hominum est; qui cohorrescunt, ubi fieri posse cogitant, ut sua cadavera avibus, canibus objecta, &c. Inde tanta sepulcrorum cura, quæ nonnulli olim ridicule secum circumferri curaverint; neque Christianos homines in hoc genere cæteris firmiores fuisse video; quanquam à panegyristis laudentur.

Sensuque suo contaminat adstans] Id est, dum credit se post mortem cadaver illud futurum, sensum suum in id quodammodo transfert, &c.

At jam] Sed, inquit fatui isti morientium aut mortuorum Lamentatores; multa tibi ademit mors, &c. Ita est, respondet Lucretius, sed ea non desiderant mortui; illa autem non habere quæ haud desideres, quid mali sit?

Brevis hic est fructus] Vide Emendationes.

Attigit] Ut ne me attigas, Ter. Plaut.

Si minus esse potest, quam quod nihil esse videmus] Terent. Cui minus nihilo est, id quod ab Æschylo esse scimus.

Barathro] Qui barathro dignus es. Videndus Aristophanis Scholiastes duobus locis. In al. edit. legitur *barde*, id est *stulte*; *barbus*, *βαρβύς*.

Queratur] Subaudi, Ei homini dicet natura, *Omnia perfunctus vitæ, &c.*

Jure, ut opinor, agat, &c.] Intra parenthesin concludendus hic versus. *Inciare* autem significat reprehendo, arguo, increpo.

Mancipio, usu] Lucil. apud Nonium,

Cætera contemnit, & in usura omnia ponit

Non magna; proprium vero nil neminem habere.

Dominium & proprietas, mancipium est. Vide Sigmium & jaris interpretes.

Dispen-

Dispens] Ita legas an *dispanfis*, non magnopere certandum patem. Sed *dispanfis*, quod alii pratulerunt, plane damnandum putem.

Imbibit] Sibi in animum induxit.

Puellas] Danaidas cum dolio.

Sceleris luela carcer] A fugio & caveo, *fugela*, *cautela*, ita *luela* à *luo*. Cæterum de robore, saxo, nummella (nam & hic quidam ita legunt pro *luela*) pice, lamna, tædis, & aliis id genus, adeundi Plauti, Juvenalis & Tertulliani Interpretes. Saxum autem illud, Tarpeium est.

Luminis sis oculis etiam bonus Ancus reliquit,

Qui melior multis, quam tu, fuit, improberibus]

Sententia horum versuum ex Homero est:

*Κατὰ δὲ τὴν ἰδέειν, ὅτι πῶς αἰ-
μείων.*

Sis autem sos, sas, pro suis, suos, suas. Ita & *nis* dicebant pro *nobis*. Festus.

VII. *Viam qui quondam per mare stravit]* De Xerxe loquitur. Ex hoc loco emendandus Manilius lib. I. edit. Scal.

Persidis & victor, stravit qui classibus æquor.

Legendum puto, *Persidis & rector*; nam quod ibi Vir Illustris, id haud probat.

Famul] Pro famulus, ita apud Ennium, ut & *debil homo*. Ita ex *volupe*, *volup*, &c.

Admonuit memorem] Ita omnino legendum, non *memores*; quod optime vidit Lambinus.

Ebrius curis] Quem curæ penetrant, fubeunt. Tale quid apud Plautum. Et hinc intelligi locus ille Terentii debet, *Temulenta es*. Tum illa, *Sic sint*, inquit, *qui mihi male volunt*. In Eunuchis; ebria malis, ægritudine. Nam in eo argumento & τὰ ebrius usurpabant.

Si

Si possent homines, &c.] Hi 23. versus satis laudari non possunt. Si quid certe in homine Philosopho boni est, hinc peti debet.

Rebus relictis] Formula solennis. Terent. Plaut. *Delibrare]* Rectius, *delibare.*

IN

IN

Librum Quartum.

CAPUT I.

- I. *Edaver eis wūp minus bene ab Erasmo expositum.* II. *Mutare pro transire & ingredi.* III. *Retrocita barbara quid esse videatur.* IV. *Differitas, contra Gifanium.* V. *Qua ratio fuisse videatur cur Epicurus oculos ad videndum natos esse negaverit.* VI. *E-mendatiuncula in Lucretio.*

Um corpore compta] Adi Emendationes. Caterum cum videam volumen paulo amplius excescere quam speraram, decrevi me aliquanto etiam, quam antea, breviorē esse debere.

Vehementer attinet] Verum est; nihil enim excogitari potuit commodius ad explicandam Epicuri rationem.

Rerum simulacra, &c.] Dicitur est ad 1. *spectra* Latinis.

Mem-

Membrane, &c.] Inde ὑμνωδεῖς à Græcis scriptoribus dicuntur; vulgo *species intentionales*. De iis ita agit Lucretius, nihil ut Physico homini iacundius esse possit.

Ne forte animas] Huc tendit Lucretius; nam ex instituto Epicuri τὰ φυσικά perlustranda existimabat, ideo tantum, ut animi hominum superstitionis vinculis expediri possent facilius.

De Cortice] Unde & φλοιωδεῖς vocatæ sunt.

Pauca] Vide Emendationes.

Ferrugina] Vide Interp. Virgil. ad illud, & ferrugine clarus Ibera.

Deorum] Nam ibi deorum simulacra, quippe ludi id genus Religionis pars erant.

Jaculantur] Mittantur, more veterum jaculare, ut alia pene infinita.

Extrinsæcus ortæ] Error à corrupto exemplari, quo usus est Typograph. vel puer enim videat legendum *intrinsæcus*.

In promptu quoniam est in prima fronte locata] Retius, qui sic distinguit, *In promptu quoniam est, in prima, &c.*

Esse in imaginibus consistere eorum] Τὸ consistere eorum esse in imaginibus. Ἐλλωισμός.

Ostendi est nulla potestas] Melius Lamb. *hiscendi est nulla potestas*.

Quam quæ primum oculi] Summum cacumen concretorum.

Panaces] Vulgo *panacea*.

Sponte sua gignuntur] Ex mixtione & συγκρίσεως.

Mulcentes] Simeo Bosius Vir Clarissimus, cui emendationem Epistolarum ad Atticum debemus, legi probabat *mulcantes* optimè, si quid sapio.

Mundi] Cæli.

Nam sæpe gigantum, &c. bellua nimbos] Hæc ex *Nubibus* Aristophanis adumbrata putem.

Cedant] Subaudiendum, *ostendamus*, aut tale aliquid.

In primis] Ut ἦδη, ἀπὸ πρῶτα, jam, &c. Notandum; significat enim *Exempli gratia*.

Cæli cavernas] Alii locum Varronis protulerunt; ego item alium ex Manilio in I.

Est igitur tellus mediam sortita cavernam

Aeris Ex Lucretio.

Longo spatio brevis hora teratur] Momento temporis magnum spatium conficiatur.

Numine] Nutu, motu. Jam alibi, & apud Virgilium.

Immemorable] Ἀνεκδήγητον, inexplicabile, immensum.

Protelo] Motu continuato.

Parvula causa] Vide Emendationes.

Puncto diei] Ἐν ἀκρῆ. Dies tempus est.

Emissum] Emissionem, ejaculationem, ἀπὸ ῥόλων.

Sub divo splendor aquarum] Sed longe mirabilius quod inquietus ille aquæ motus per reflexionem in laquear tam varias sui species ejaculatur. Virgillii versus notiores sunt, quam ut transcribi debeant: *Sicut aquæ tremulum labris, &c.*

Perpetuoque] Id est, Quin etiam, &c.

Nec variæ cessant voces] Contra miracula vanæ illorum credulitatis, qui à se illud aut illud auditum dicerent, cum tamen nemo homo ibi adesset.

Acies perlabitur omnes] Legendum necessario *omnis*, non *omnes*; quod ostendi facile erat, ni Gassendus ὁ πᾶν id jam transactum dedisset pag. 284. Physiologiæ.

Unversum] Pro, *universum*; neque id mirandum magis quam *dextrorsum, sursum, &c.* pro *dextroorsum, supravorsum, &c.*

Aliquæ res] Ex antiqua Latinitate pro *aliqua*.

Colorem] Intellige superficiem; neque enim *colorem tactu, &c.*

Apertum] Liberum.

Hunc omnem] Faciet ad probationem illius quod pag. 99. dictum est, ad ea, *Acies perlabitur omnes*.

Persona] Quæ olim è gypso & luto figurari fiebat.
Res è Comicis Græcis notissima.

Docet] Efficit, &, ut alibi loquitur, curat.

Composituras] Συμμορφῆς.

Infinuando] Παιδιτικῶς, infinuantur, jam alibi.

Arquati] Icteric.

I. *Quasi in ignem lana trahatur*] Proverbium Græcum, quo usus Plato. *Ξαίνειν εἰς πῦρ*, de re inutili, ἀννύτω, & quæ abiolvi non possit. Quod autem existimavit Erasimus *Ξαίνειν εἰς πῦρ*, esse ignem dissecare, ignem diverberare, alibi erat cum id scriberet.

Nec tamen hęc oculos] Sensus enim certos esse defendebat Epicurus; at ex opinata animorum nasci falsa illorum judicia. Sensus autem omnes sunt ἀλογοί, quare non judicant.

Extantesque procul] Huc apprime facit, quod de freto Siculo scribit Justinus.

Corpora mirando] Vide Emendationes.

Obeunt] Ultra citroque moventur.

Ratione] Ἀληθῶς, ὄντως.

II. *Mutare*] Notandum ab Interpretibus fuerat: istud *mutare* imitatio Græci sermonis est, *γλῶσσι μιμεῖσθαι*, item *ἄλλω ἄλλοτε μιμεῖσθαι*, &c. Plato, Plutarch. Lucianus. Ita apud Herodotum in Terpsichore *πῆς δόξας ἀμιεῖσθαι*, ingredi, quem locum Valla minus bene convertit. Locus est pag. 314. edit. Aubianæ.

Severa silentia noctis] Non erat cur locum hunc mutari vellet Lambinus: Nec enim est ut quidquam homini poetæ placeat magis quam Severum illud noctis silentium; *Moine silence de la nuit*.

Nam nihil egregius] Hi duo versus ab imperita manu sunt; itaque delendi.

Qui capite ipse suo instituit vestigia retro] Locus sane luculentissimus: & quem Vir Doctus sollicitare non debuerat. Qui manibus ingrediuntur, prono in terram capite, quod histrionum pueri vulgo faciunt, non nisi retro incedere possunt. Quod facile ad expli-

explicandam Lucretii sententiam transferre possis.

Hoc] Scilicet, τὸ μὴ εἶδέναι.

Seorsum] Unicuique singillatim, ita ut hanc aut illam qualitatem sensus quidam noscat, ille alter non possit.

Nec ipsi sese reprehendere poterunt] Sunt enim inter se ἰσοδυνεῖς, uti illos vocabat Epicurus.

Arteria] Τὰ, neque enim minus analogum est τὰ ἀρτηρίων, quam ἡ ἀρτηρία.

Rauca suis] Versus νόθου.

III. *Retrocita cornua*] Al. *barbara*. Hunc versum Lucretio abjudicat Lambinus: sed Lucretius, opinor, si viveret, ad alios iudices provocaret. Interpretes scilicet non viderat, neque multi vident, quid tandem illud sit, *retrocita barbara*, vel *retrocita cornua*. At ego videor firmare posse, intelligi illud instrumentum musicum, Syriacæ, opinor, originis, quod *sachute*, vel *saque-boute* vocamus, à veteri voce Gallica *saquer* quod trahere est, & *bouter* quod pulsare significat. Qui instrumentum illud musicum nōrunt, facile intelligent cur *retrocita* dicatur à Lucretio. Si qui meliora dabunt, paratus illis apud me plausus est.

Vallibus, &c.] Vide Emendationes.

Percurrit] Quod necesse est, si fistula composita utaris, qualis erat, *fistula comparibus septem compacta cicutis*.

Avidum auricularum] Id est, Omnes homines portenta & miracula libenter narrant; eaque à multis audiri jucundissimum illis est.

Hęc quis sentimus] Vide Emendationes.

Lingue sudantia templa] Satis audax metaphora videri queat, templum linguæ pro palato; sed omnis locus extensus & patens in veteri Latio templum dicebatur. Deinde τὸ ὑπερῶν seu ὑπερῶα, qua voce Græci palatum significant, ut & ἕργωνός, non minoris audaciæ videri debent, quamquam non aliter pedestres scriptores loquebantur. Quid autem, Poetæ non liceat illustri aliqua similitudine aut meta-

metaphora, &c. rem variare?

IV. *Differitas*] Hujus vocis exemplum nullibi nisi apud unum Arnobium reperias; is enim Lucretium libenter imitabatur. Ita autem formatur *Differitas*, inquit Gifanius, quemadmodum à prodigus fit prodigitas apud Lucilium. Sed Fallitur. Nam τὸ prodigitas à prodigus non magis mirabile sit, quam à bonus bonitas, à cupidus cupiditas. Itaq; ἀυροῖν δατέρον. Nam aut *differitas* nasci potuit ex *differo*, *differitum*, ut à facio *facilitas*, à pudet *puditum puditas* apud Varronem, citante Nonio. Quippe olim à *fero* dicebant *feritum*, unde *offerimentū*, quod Diis offerebatur apud Festum, id est, *offerimentum*, ὕ pro I, ut *optimus*, *maximus*, &c. Aut etiam à διαφορῆ manarit, unde analogῶς διαφορῆτης, ex quo *differitas*. Neque vero adeo mirum est τὸ differ, cum usus hodieque retineat, *herbifer*, *armifer*, *umbrifer*, *sacrifer*, &c. ut *scutiger* & *armiger*. Quare à differ erit *differitas*, ut à tener fit *teneritas*: quam vocem à Varrone usurpatam scimus, ut à & Tertulliano.

Serpens hominis contacta salivis disperit] Id vulgo fertur, crediturque à multis, quamquam sæpe expertus nihil tale animadvertim.

Agam primum] Operarum erratum est: scribe, *agam*. Primum.

Promissa canum vis] Id est *immissa*. Inde ἐπακτιγγες pro venatoribus apud Callimachum, & ἐπίγειν apud Plutarch. in Apophthegm. pro *venatum ducere*, seu *promittere*.

Anser] Nota historia est, Capitolium ab anseribus servatum Gallis ascendentibus.

Majoribus principiis voci] Id est, Majoribus principiis quam sunt vocis principia.

Refrigescit plaga] Ad hoc referri debet illud quod de loco quodam Xenophontis alibi notavi, ubi δεγυδὴν pessime ab Interpretibus acceptum est. Nam vestigia *ferarum*, seu odorem impressum à corpore quiescentis *feræ* significat; cæterum per *plagam calidam* intel-

lige

lige recentiorem, atque adeo actuosiorē seu efficacem magis. In eo autem Poetice loquitur. Constat intensissimum frigus obflare effusioni liberiori odorum.

Percipiunt] Penetrant ut, *agritudo me percipit*, jam alibi.

Reddita vitæ] Vide Emendationes.

Meminisse jacet] τὸ meminisse, memoria.

Leti potitum] Ita sæpe Plautus in *Captivis*, *Potitus hostium*, pro, in potestatem hostium reductus.

Tanta est] Infra, sed suo loco, legitur hic versus. At illi alii duo, *tantaque sensibili*, &, *copia*, &c. delendi.

Arte madent] Arte instructa sunt; metaphora à re infectoria (quamquam & cibi percocti *madere* dicantur Plauto & aliis) eadem ratione *Lana bibere succum* dicitur Horat. & Virgil. Ita & Tertullianus de fraternitate Christianorum *qui unum* (id est eundem) *spiritum biberant sanctitatis*, & in lib. de pudicitia, *Ebibere notitiam Apostoli*. Eadem metaphora à re infectoria Platoni placuit in *policitis* pag. 57. edit. Læmarianæ. Sed urgent *Operæ*, & indicasse satis est.

Cum sentimus id] Versus spurius, cujus sententia stare non potest.

V. *Istud in his rebus*] Vide emendationes. Cæterum, si quod in *Physicis* Epicuri maxime improbabile est, hoc ipsam, quod hic asserit Lucretius, tale est. Sed quamobrem ita judicavit? Videlicet (hæc mea sententia est, alii fortasse aliam afferent) si Stoicorum opinionem secutus fuisset, videbat sibi necessario admittendam esse Providentiam; quæ ex consideratione & usu partium humani corporis elucescit maxime. Inde est quod dicere soleo, Galeni librum de *usu partium* ad comparandam Dei ejusque providentiæ cognitionem longe plus prodesse, quam omnes omnino aliorum libros, qui

T

super

super iis rebus conscripti à veteribus fuerint.

Ut facere possimus quæ foret usus] Istud foret satis probare videtur, legendum, non *possimus*, sed *possemus*; Neque ut aliter loquamur ratio ipsa finat. Quis enim eum ferat qui sic scripserit, *Membra ideo nobis data esse aiunt ut illis utamur si opus esset*; dicendum enim fuit, *ut illis uteremur*. Scribe itaque *possemus*,

CAPUT

CAPUT II.

- I. *Vetus lectio necessario revocanda.*
- II. *De versibus illis Lucretii in Quarto, quibus nonnulli tantopere offenduntur.*
- III. *Locus Lucretii à Palmerio male intellectus.*
- IV. *Emendatio nova in Lucret. tentata.*
- V. *Aristophanes in Pluto emendatus & ejus Scholiast. excussus.*
- VI. *Ovid. emendatur in I. Tristium; ibique interpres reprehenditur.*

Daret objectum primæ *leva per artem]* Nihil fortasse est quamobrem hic aliud quam quod prima fronte apparet quærat; sed nec abs re tamen fuerit dicere, clypeatos olim, & præcipue peltastas, discursare per hostilia castra solitos, eo tantum fine ut obvios protruderent, quo cæteræ copiæ disturbatos jam & perculsos aggredierentur.

Vitaque] Ita hoc loco usurpat *vitam* ut Græci τὸν βίον, non ζῆν, pro experientia scilicet & ἀεὶ ἐν τῷ βίῳ.

Corporis ipsa natura] Ipsa, id est, per sese, ultro δὲ ἑαυτῆς.

Sed plurima] Legendum omnino *pluria*, id est *plura*. *Proporro]* Deinceps, ἐξῆς δέ.

Velis ventoque feratur] Ut hic versus cum superiori omnino consonet, (*his rebus utrinque duabus*) optime coniecit *Vir. Max.* legendum, *remis veloque*,

alioqui velis & vento una eademque res significaretur. Illum adibis in Phylologia pag. 537.

Tympana] Machina notissima est ex Lexico Vitruviano Bernardini Baldi Urbinatis.

Ille somnus] Non temere ponitur *Ille*, καὶ ἐξοχλῶν enim significat ut alibi; à quo scilicet tot & tanta in humanum genus promanant bona.

Reconflari sensus] Hic locus id confirmabit quod antea contra Gifanii sententiam dictum est de *accensis sensibus*. Nam *reconflari* eadem metaphora est ac *ῥῶ accendi*.

Suffulciat artus] Horat. *Stomacho fultura ruenti*.

Sæpe etiam] Expungendus est hic versus.

Contusa] Muret. *Concussa*.

In qua ratione] Meditatione, occupatione.

Cernere bellum] Certare, decernere, &c.

Agere hoc] De ratione Philosophica scribere.

Et quicumque dies multos] In hanc rem lepidissima historia est apud Lucianum.

Tunc quasi carceribus] Versus spurius.

Venantum] Venatorum, ut *medentes* pro medicis.

Accipitres vise] Dicebant enim *hæc accipitris*.

Obeunt] Obire videntur.

Pusi] Puri, pusi, pueri, legi potest; eadem enim omnium significatio.

Dolia curta] In urbe populosissima, si qua unquam fuit (Romam dico) dolia in angulis platearum erant, in quæ peregrini homines vel cives, qui de faciendo domi lotio (sic enim loqui solent Latini) antequam in publicum prodirent, non cogitarant, vesicam exonerare soliti fuerunt. Unice ad hunc Lucretii locum facit quod apud Macrobiolum legere est lib. 3. c. 17. *Curta* autem semifracta, &c. satis ad eos usus apta. Cæterum illa dolia lateritia erant, vel figlini operis, non lignea.

Humorem saccatum] Honestè positum pro lotio. Notum quid sit *saccus* & *saccare*, ubi de vino & laticibus percolandis agitur. Gall. *une chauffe*.

Babylonia

Babylonica magnifico splendore] Babylonica tapezia magnifica & splendida, ut apud Virgil. *Equos splendore nivali*, in *Æneid*.

Ætatis freta] Ætatis æstus & fervor, Adolescentia scilicet.

Ipsa dies] Matura rebus *Veneris* ætas.

E corpore quoque] Corpus persona est, *Salvete optima corpora*. Ennius.

Loca turgida] Sæpius de muliere, quam de viro occurrit.

Transactis omnibus rebus] Quasi τῶν Ἀρροσίων τελέωτες, uti optimum scriptorem, & harum rerum peritum loqui scimus.

Decedit corpore toto] *Toto*, inquit, quod non temere. Hinc itaque sæpissime fit, ut mutulati parte aliqua corporis mutilatos etiam gignant; quod certissimis exemplis probari posset; nisi id alii fecissent. Semen itaque ex omnibus membris; Neque aliter sensisse Tertullianum constat, uti ostendit locus quidam, qui à me superius allatus est, cum tamen alia res ageretur.

Incitat iritans] Delendus versus.

Namque] Hunc versum cum duobus sequentibus expunge.

Muliebribus] *Mollicellis, delicatis, quæ meram spirant Cyprin*.

Hæc Venus est nobis] Hæc cupido, Veneris nomine dicitur.

Ille] Illius.

I. *Frigida cura*] Necessario revocandam arbitror lectionem MS. *servida*; eam certe quilibet probabit, qui unquam ex animi sententia dixit, *Nunc scio quid sit amor.....* Cura illa, de amore dico, *servida* est, *coquit, urit ille nitor, μαλερόν βέλῳ, πνεύοντα βέλεια, πνεὶ πῶντα βέλαιπτι*. Post illam *dulcedinem* tum *anxifera cura* succedunt, uti Cicero vocavit. Locus Horatii, *Frigida curarum somenta relinquere posses*, qui ab interprete allatus est, haud dunt

T 3

etiam

etiam odorari potui quo pertineat; Nihil enim a d
Lucretium, &c.

II. *Sed fugitare decet*] In toto Latio, quantum quantum est, nihil ut opinor, quidquam legas, quod æque legi oporteat, atque eos versus qui hunc sequuntur. Sed tamen reperti olim fuere nonnulli, hodieque reperiuntur ejus generis bene multi, qui illos ab oculis hominum, si fieri queat, removendos esse contendant, quasi insigni quadam turpitudine scateant. Miserum itaque poetam nostrum, cujus tam frugiferum tamque salutare consilium, adeo improsperos eventus habeat. Quamvis enim totis exclamet faucibus,

*Sirenas hilarem navigantium pœnam,
Blandasque mortes, gaudiumque crudele,
Effugite, ô miseri, tortumque ab littore funem
Rumpite;*

Quamvis tot argumentis probarit, certissimam homini pestem ab re Venerea esse, atque adeo cane pejus & angue vitari oportere nugivendulas istas mulierculas, quæ suos amatores effrænatos ducunt; Quamvis rem, famam, sanam mentis corporisque valetudinem, ea via defluere ostenderit; Tamen id ubi præstitit, ibi tum Viri boni, Heus, (inquiunt, & quem longe quidem) fuge turpia, obscœna dicta, spurciculos, immemrabiles versus, amationes, &c. Sed, ô boni, si boni estis, nihil hic spurciticum, nihil immemorabile; Si quid tale videbitur, id vitio legentis, non poetæ adscribendum erit. Hoc certe videor affirmare posse, Si, quæ à Lucretio hic scribuntur, ea pro fœdis & flagitiosis dictis habebuntur, longe illis turpiora, longèque fœdiora reperiri in eo libro posse, quem nemo sine præsentis famæ periculo reprehendat. At enim, sentio, virum illum sanctissimum, quem appellare, nunc quidem, haud sane magnopere attinet, dicent ea gratia rem ipsam, quamvis turpissimam, tam aperte tamque perspicue tractasse, ut ex tanta tamque flagitiosa descriptionis fœditate

ditate vitium illud magis averfabile fieret. Fateor, neque unquam aliter sensi: Sed Lucretius quo fine scripserat? an ut lenoninas operas præberet, & expessimo omnium mercimonio rem faceret auctiorem? Hoc quidem multis temporibus alii poetæ fecere, quibus profuit, & nunc fortasse nonnullis prodest; Sed vitæ integritas, gravitasque morum, ac tot saluberrima præcepta hic illic per totum opus sparsa, hujusmodi suspicionem longe à Lucretio amoluntur. Paucis dicendum; vin' scire quod ipsi consilium fuerit? En tibi:

*Sed fugitare decet simulacra & pabula amoris
Absterere sibi, atque alio convertere mentem;
Nam certa & pura est sanis magis inde voluptas
Quam miseris: Etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum;
Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat.
Usque adeo incerti tabescunt vulnere cæco.
Adde quod absument vires, pereuntque labore,
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia sunt:
Languent officia, atque ægrotat sama vacillans.
Si nescis, etiam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.
Aut quod conscius ipse animus se forte remordet,
Desidiose agere ætatem, lustrisque perire;
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod cupido affixum cordi vivescit ut ignis;
Unde fit, ut melius multo vigilare sit ante,
Quâ docui ratione, cavereque ne inlaqueeris.*

Ain' tu, Lector, qui ita loquantur, eos hortatores scelerum vocemus, an dehortatores simul facundissimos, simul acerrimos?

Conversum] Al. melius, *conceptum*.

Inveterascit] Ita Terent. *feci ut inveterascerent*, id est, viverent, diu desiderarentur atque expeterentur. Ita etiam Tullius.

Miseris] Amore perditis.

Rabies illa] Rabiei illius. Sic enim nomina quintæ olim infectebantur. *Dies*, gen. *Dies*, vel *Die*, vel *Dii*; Veteres passim.

Panus frangit] Doloris, & morfiuncularum stimulos minuit.

Tenuia quæ vento spes raptat sæpe misella] Vide Emendationes.

III. *Denique conlatis membris cum flore fruuntur.*

Etatis] Amicus quidam meus monuit, hunc locum ita à Palmerio legi:

Denique conlatis membris cum flore luuntur

Etatis..... Luuntur autem erit *λίουται* flos *etatis* significabit *πῶ γονῶ*, seu ut lepide vocabat Lucilius, *Mutonis lacrymas*. Rem bellam scilicet, & ter bellam! Vides, præclara ingenia non amant quod in medio positum est; Quid enim facilius, Latini-ufque, quam *frui etatula, flore etatis frui*? Quare Palmerio comes alius quaerendus est; solus eo.

Machina] Græcum est; *πίς μηχανή, τὴ μῆχ*; Res nota.

Ægrotat fama] Græcorum imitatio. Eurip. *Med. νοσῆ τὰ φίλτατα*. Aristoph. *νοσῆ τὸ δέατερον*. Latini imitati sunt; sed loci ab aliis notati fuere.

IV. *Unguenta*] Vide Emendationes. Cum autem *τὸ unguenta* locum hic habere nequeat, fortasse legi possit *Tyrrhena*. Noti sunt Tyrrheni seu Tusci calcei, ut & Sicyonii. Utrique enim & splendorum hominum erant & deliciarum.

Tbelaßina] Cærulei quidem coloris, sed qui viridantis aliquid habeat.

Bene parta] Terent. *Bene parta mei partis*. Locum Plauti in quo meretrices *fundis exornatae incedunt*, protulit Interpres; ei hunc Ovidii addas licet, quo de puella conqueritur amator:

Illud & illud habet: nec eâ contenta rapinâ

Sub titulum nostros misit avara Lares.

Id est, ita effecit, ut ædes meæ postscriptæ fuerint venales.

Anad-

Anademata] Redimicula, fasciolæ, catenulæ, &c.

Melitensa, Cæaque] Vestium genera, ab infulis unde advehebantur. Diodor. alicubi. Locus Ciceronis notissimus, ut & ille alter Plinii. Cæterum hæc lectio à Turnebo constituta fuit.

Eximia veste convivio] Convivia, quorum vestes fragulæ, culcitæ, pulvinaria, &c. exquisiti operis sunt.

In amore proprio] Amor proprius est, cum quis à muliercula ita amatur, ut omnes alios illa abs se segreget; Cui opponit Lucretius *amorem aversum & inopem*, id est, in quo multa tibi adversa sint, quique *ἀμυχανίαν* afferat.

Prendere quæ possis] Hæc mala in amore felici sunt; quid in averso? tot tantæque ibi sunt calamitates, ut nemo non illas facile pervideat.

Nam hoc faciunt homines] Hæc particula *Nam* refertur ad *τὸ Nisi tute obvius obstes*, &c. id est, nisi tute ipse tibi fucum facias, & amiculæ ea tribuas animi corporisque bona quæ non habeat. In eam rem locus insignis est apud Platonem, in V. Politicorum, unde ea hausta quæ à Plutarcho in lib. *τῶ τῆ ἀκρίειν*, ut & in lib. de discrimine amici ab adulatore, & quæ ab Aristæneto in Epist. 18. scripta fuere; Sed quæ propter temporis angustias & morem n eum nolim transcribere; ut nec Ovidiana ex II. Artis, ab illo versu,

Parcite præcipue vitia exprobare puellis, &c.

Atque alios alii inrident, &c.] Hos tres versus deleri velit Lambinus; at ego nolim; sunt enim Lucretiani & optimi sensus. Amatores quidam suadent amico suo, qui deformem puellam amet, ut propitiâ sibi Venerem faciat, à qua hujasmodi amor immixtus sit, cum interim ipsi minus amabilem, minus venustam, ament, &c.

Nigra μελίχρον est] Quæ plane nigra est eam *μελίχρον* vocant, id est colore mellis, seu fuscum. Ovid. *fusca vocetur*.

T 5

Nigrior

Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.

Immunda & fetida, ἀκοσμη] Quæ proflus immunda est, ejus vitium nobis ipsis occultamus, nam ἀκοσμον vocare solemus, quod cultum & nimiam ornamentorum curam respuat.

Cæsia Παλλάδιον] Oculi cæsi, seu noctuini (locus Plauti notus est) non probabantur. Ut tale vitium levarent, amicam suam parvulam Pallada vocabant, γλαυκῶπις Pallas Homero millies.

Δορκάς] Capream vocabant, quæ nervosior esset & quodammodo lignea.

Parvula, pumilio χείπων ἴαν] Quæ parvula & pumila sit, dicunt eam esse ἴαν χείπων, totam ex fale, & facetiis & elegantia constare. Cæterum χείπων μία, vel ἴα legas nil interest.

Magna, &c.] Quæ talis est, eam κατὰ πηξιν, quasi terribilem, &c. locus ex *Cantico Canticorum* hic proferrî possit. Plenam autem honoris intelligo venerandam, vel quæ solo aspectu reverentiam in animis virorum ingeneret.

Balba, loqui non quit, τραυλίζε] Siqua ita balba est ut vix loqui possit, dicunt eam τραυλίζειν. Est autem levissimum oris vitium τραυλισμὸς, quale in Alcibiadè fuisse docent Aristoph. & Plutarch. at ψελλισμὸς dicitur, cum præceps balbuties facta est: τραυλὸς circa literam R. labitur, ut ὀρᾶς pro ὀρᾶς, ψελλὸς autem totas aliquando syllabas obterit, & misere perdit.

Muta, pudens est] Si qua est pene muta, pudentem esse dicimus. Præ pudore non libenter loquitur, aiunt.

At flagrans] Ardentior paulo, & nescio quomodo inquieta.

Odiosa] Importuna, &c. eam λαμπρόδιον vocamus; quia faces è picea, &c. crepitant: nam apud veteres fax è ligno fissili & inspicato, ut Virgilius vocat siebat, sine cera, resina, &c.

Ἰσχυὸν ἐραμείον] Amasia Græce ἐραμείον dicitur,

tur, sed ἐραμείον amasiola, seu amicula, ἰχυὸς vero inter macrum & habitiosem est; quod plerique non observant. Gracilem vocavit Ovidius. *Sit gracilis macie quæ male viva suâ est.* Locum autem Lucretii in oculis habebat Ovidius. Tale aliquid est in illo Lucilii *Vix vivo homini ac monogrammo.*

Ῥαδινὴ vero est, jam mortua tussis] Quia tussis, postquam in ἔξιν abiit, aut certe diuturnior est, corpora tenuat; ideo, ut hoc vitium verbis minuerent, puellas ejusmodi Ῥαδινὰς vocabant. Unde à Theocrito Cyparissi Ῥαδινὰι dicuntur; ubi ἐπιμήκεις ἢ λεπτὰς, ait significari Scholiastes.

At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho] Hunc locum laudat Arnobius lib. III. Ceres autem mammosa pingebatur; unde & illi solenne epithetum, τεροφὸς, & causa in promptu est. Ceres ab Iaccho, id est Ceres ἢ τῷ Ἰάκχῳ, quam scilicet Iacchus seu Bacchus amavit. Ipsa autem comparationem ἀκείβεσάπτω innuit, ita ut ejusmodi puellam dicas esse pene ipsammet Cererem. Per geminam autem intellige corpulentiosem & pleniosem ut duplex fœus Horat. & duplex spina Virgil. in Georg. de boni equi signis; quod ille à Varrone habuit lib. II. R. R. c. 7. quamquam hoc posterius aliter intelligi possit.

Simula σιλωνή] Quia fere simi pingebantur Sileni, Bacchi comites, ut & Satyri. Sileni seniores & Satyrorum magistri. Vide Casaubonum in aureolo libello de Satyrica, &c.

Labiosa φίλημα] Inter blanditias erat, meum osculum, meum suavius, φίλημα, φίλημάππον, & labiofæ habent quâ osculentur.

V. *Cætera de genere hoc longum est si dicere coner*] Cætera de genere hoc pene infinita sunt, neque illa attingere coner; sed optimi scriptoris locum emendabo, qui hodie à nemine intelligitur. Apud Aristophanem in Pluto, anus quædam est facetis sane & lepidis morata moribus. Ei olim adolescens quidam fuerat.

fuerat, formosus sane & strenuus, quique res ipsius ex sententia procurabat; Id quoad factum est, tandiu nulla inter eos similitudo, iurgium nullum, querela fuit nulla. Sed *mala etas, mala merx*, inquit Comicus; neque libenter vetulam amet qui potiore conditionem habeat. Itaque amantius ille bonae mulierculae ubi primum habere coepit unde res constabileret suas & sibi meliuscule faceret; diserta misella animum suum alio contulit; quae res amiculum ita percudit, ut eo dolore amens & plane perdita caelo terraeque ærumnas narraret suas, ut in Medea Ennius & Eurip. dixerunt. Ibi autem cum chororum adiisset, inter cæteras verborum delicias, quibus ad sese usum esse olim adolescentem commemorat, se ab illo vocari solitam esse ait *Nitarium & Batium*.

Καὶ γὰρ Δι', εἰ λυπευμένῳ γ' ἄδοιτό με,

Νιτάειον ἂν καὶ Βάππον ἰπεκκοέζετο.

Et per Jovem, sicubi me tristem cerneret,

Nitarion appellabat, aut Batium suum.

Quæritur itaque quid sit Nitarium, quid sit Batium. Alii alia fortasse conferent, nos ea, Lector, quæ jam jam leges. Scripsit olim Symmachus, Aristophanis Interpres, ideo *Nitarium* vocatam fuisse amiculum, quod Nitarus quidam ob mollitiem famosus fuerit. Sed contra iudicium faciat qui amiculæ blandiens, eam aut Bathylli nomine, aut Ganymedis, vocaverit; Quare ridicule Terentianus ille Thraso fecit, qui coram Thaide ausus sit dicere, *Ego illum Eunuchum, si sit opus, vel sobrius*. Alii autem qui eam sententiam Symmachi probare non possent, Nitarium plantæ genus esse dixerunt, unde nullus esse sensus possit, nisi, [Me quasi pro floribus habebat,] rem plane fatuam & imperito magistello dignam: *δέλει ἐν εἰπεῖν, ὅτι ὡς ἀνδρὶ εἶχέ με*, inquit. Didymus autem scribit *Nitarium & Batium* esse blanda dicta, quibus mulierculas delinbant NITAPION ΔΕ ΝΕΟΤΤΙΟΝ, εἰονεὶ κορόσιον. Alii vero *καταπράροι* homines aiunt *βαταλὸν* significare ἔδραν, podicem scilicet, atque inde

inde *βάππον* vocatam illam mulierem fuisse; quod ita ridiculum est & ineptum, nihil ut ineptius quidquam fingi queat, ut ne de turpissima imagine dicam. Quin & vocem illam significare fatuum aiunt, vel mollem & delicatum, uti *batus pisciculus* est (quem tamen eundem esse arbitror, qui apud nos *Raya* dicitur, non inter pisciculos habenda.) Denique pumilas mulieres *βαπύλας* dictas fuisse aiunt; quod tamen Græci sermonis ratio non patitur, dicendum enim fuit *βαπύλας*, forma diminutiva à *βαυδς* exiguus. Et hæc quidem ab illis scripta fuere; Videamus ecquid aliquanto meliora sint, quæ mihi in mentem. Legendum puto, non *Νιτάειον*, quod nihili est, sed *Νιατάειον*, id est, *anaticulam*, à *νησσι* unde ex Dorico à *νᾶσι* Latinum *anas* prodiit. Inter cæteras autem amatorculorum blanditias aves locum habebant; idque non apud Græcos & Italos tantum, sed apud Hebræos ipsos, qui interdum belli homines erant & columbulas & turtures in eam rem adhibebant. Sed de anaticula locus Plauti in *Asin.* suffecerit:

Dic igitur me anaticulam, columbam & catellum,

Hirundinem, monedulam, passerulum.

Βάππον autem avicula etiam est, ea ipsa, opinor, quam *rubellinam* vocamus, aut alia quævis ex earum genere quæ *βάππι* seu rubetis aut spinetis delectantur. Hoc itaque mihi debet Aristophanes, quod, qui locus antea à nemine intelligebatur, nunc planus erit & perspicuus. Cæterum æquitatis meæ esse arbitror agnoscere Didymum, doctissimum illum & laboriosissimum grammaticorum, non aliter olim sensisse, atque nunc sentio; sed ab imperitis compilatoribus locus illius ita corruptus est, id ut hodie apparere nequeat. Nam in illis verbis *νεότπον εἰονεὶ κορόσιον*, mendum est. Pro *νεότπον* autem legendum *νήτπον*, quod idem est ac *νιατάειον* seu *anaticula*. Locus Scholiastæ *χρημάτων* sic habet: *Σύμμαχος οἰσι, Νίταρος πολὺς ὅτι μάλα κἄν ὀνειδίζομεν ἐν τοῖς ἐξῆς δερμάσι καὶ Βάππι καὶ τὰς μικρὰς ὃ δηλείας, Βαπύλας ἔλεγον.*

κὶ Θεοπόμπῃ δὲ μά ὄτι Βατύλῃ πνέσ ἢ νιπέειον κὶ
 Βάτον εἶδε φησὶ. θέλει ἔν ἐπιέν ὅτι ὡς ἀνθρ με
 εἶχε Διδυμῶ ἢ φησιν ὑποκοίσηματα πρὸς γυναικας·
 νιπέειον ἢ, νιότπον, οἰονεὶ κορέσιον, ἄλλως· φιλο-
 φρονητικὴ ἢ φροσφάνησις, βάταλον ἢ πτω ἔδραν
 πρὸς κὶ τὸ βάπον· τὸ ἢ συνεσαλμένως ἀναγνώσκων,
 ἀνόητον, ἢ δυνάται βάτον ἀπὶ τῶ τρυφερόν κὶ μαλα-
 κόν, διὸ ὁ βάτος τὸ ἰχθυῖδιον.

Quoi Veneris, &c.] Cujus membra venerem ip-
 sam & omnes ejus suavitates adæquent.

Eadem turpi] Eadem ac turpis facit.

Quem si jam admisum] Vide Emendationes.

Veneres] Amiculas, &c.

Vite postscenia] Metaphora à theatro. De hac mu-
 liercularum cautione vide Ovid. de Remed.

Et si bello, &c.] Horum versuum hæc sententia est :
 Quin etiam, nisi plane difficilis est & morosa, satis
 multa apud illam videbis, quæ efficient ut magno nisu
 opus non sit ad deprehendenda corporis vitia ; sed ea
 finet ut pervideas, sperans te non ita illis offensum iri,
 quippe quæ non unius mulieris propria sint, sed com-
 munia omnium.

Et commiscendo] Scio locum hunc à quodam ten-
 tatum esse, sed nil necesse fuit.

Volta] Pro *voltus*. Sic veteres, & jam, ni fallor,
 alibi Lucretius usurpavit.

Conflixit] Pro *Commisit*, &c.

Origo] Sexus.

Nec divina satum] Contra illos qui sterilitatem
 mulieri aut viro à Diis immitti putabant.

Harmonia] Intellige temperamenti convenienti-
 am, ἁρμονία. Locus Epicratis in Antilaide apud
 Athenæum, quem citat Gifanius, ad hunc versum ni-
 hil quidquam facit. Cum enim de Laide jam vetula
 loquens Epicrates scribit, Τὰς ἁρμονίας τε διαχαλᾶ
 τῶ σώματι, ibi αἱ ἁρμονίαι nihil aliud sunt quam
 junctura & articuli corporis. Itaque risum debet
 Thrafo Lambinianus, quod ei toties evenit, quoties

Græca,

Græca, in quibus imperitissimus erat, voluit attin-
 gere ; quod Index hominis facile ostendat.

Pondus] Uteri pondus, foetus est.

Genitaliter apta] Ita ut aliquid gignatur.

Clunibus ipsa] Vide Emendationes. Locus Lucii
 hic adscribi possit ; sed apud Nonium legatur.

Conjugibus nostris] Etiam si vulgo ferant cælibem
 vixisse Lucretium. Sed figura notissima est.

Nec divinitus est interdum] Istud est ab ofciantia
 typhothetæ ortum fuit, itaque tollendum.

Facile] Libenter. Terent. Ut ego illi *facile inivolem*
in capillum!

VI. Et hæc quidem de amore Lucretius ; in quibus
 explicandis si paulo brevior fui, prudens sciensque
 feci, qui viderem ita comparatum esse totum illud
 negotium, ut ad illius intelligentiam nemo interprete
 opus habeat. Sed dum sciens prudensque pleraque
 transilio, aliquid mihi inscienti & imprudenti evenit,
 quod nollem factum, fieri infectum si posset ; Emen-
 dationem scilicet cujusdam loci Ovidiani prætermisi,
 qui & ingenii plenissimus est & elegantiorum homi-
 num cura dignissimus. Is in I. Tristium legitur, Ele-
 gia I. sub finem. In ea librum suum, quem in Urbem
 mittebat, alloquitur, eique mandata his verbis dat :
Postquam in museum nostrum perveneris, ibi fratres
tuos aspicias, parve liber ; quos ego eodem studio quon-
dam produxi ; Plerosque omnes facile agnoveris, quippe
qui titulos apertos ostendant ; sed procul ab illis tres in
intimo angulo latitantes videbis, qui, &c. eos cave sa-
lutes ; cum enim tot mihi calamitates attulerint, pa-
renticidæ potius quam alio quovis nomine tibi vocandi
erunt. Sed poetam ipsum audire satius est : Sic igitur
scribit :

Cum tamen in nostrum fueris penetrare receptus,

Contigerisque tuam scriinia curvâ domum ;

Adspicies illic positos ex ordine fratres,

Quos studium cunctos evigilavit idem.

Cætera

*Cætera turba palam titulos ostendit apertos,
Et sua detectâ nomina fronte gerit.*

*Tres procul obscura latitantes parte videbis,
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.*

Otiose, opinor, legisti: Ecquid igitur sentis vitium
in postremo disticho esse?

Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.

Qua enim ratione HI QUOQUE amare docent,
cum tres tantum artis amatorie libros ab Ovidio scri-
ptos esse constet? Quamobrem cum rō QUOQUE
locum ibi habere nequeat, legendum, manuscriptis,
quantum est, reclamantibus,

*Tres procul obscura latitantes parte videbis;
Quos tandem, Ovidi?*

HOS QVI, quod nemo nescit, amare docent.

nos scilicet QUI de arte amandi tractarunt. Sed tan-
dem sit modus, & ad quintum Lucretii librum transe-
amus. Cæterum an hæc emendatio cuiquam usque ad-
huc in mentem venerit, nescio, nisi quod in editone
1661. nil tale animadverti; ut nec in omnium po-
strema, anni 1662. Sed in hac tamen aliquid reperi
circa loci hujus explicationem, quod tale est, ut nil
imperitius, nil homine mediocriter erudito indignius
fingi possit. Si certe ad illud exemplum cætera in eo
libro se habent, tanto omnium pessima editio est quan-
to omnium splendidissima. Hunc enim versum, quod
nemo nescit, amare docent; sic ibi explicatum reperiri,
quasi dixerit poeta, *Hi docent amare, quod opus à me
compositum esse nemo ignorat, ridicule.* Sententia enim
Ovidii fuit, libros illos id docere quod cuncti sine om-
ni magistrorum opera noverunt; quid? amare scili-
cet. Neque enim præceptore opus est, id ut addiscas.
O acutum hominis iudicium, quisquis notam adeo
bellam ex Merula suo excerptam ibi adscribendam
curavit!

I N

Librum Quintum.

- I. Circa locum Lucretii errasse Lactanti-
um. II. Epicurus τωρεατιστων. III. Οι
γενωντες τον νοστρον apud Aristotelem, i-
tem οι περοντες apud Platonem, qui?
IV. Ovidii emendatio. V. Locus Lu-
cretii male acceptus. VI. Tardæ no-
ctes apud Virgil. sunt noctes æstiva.
atq; in eo interpretis Lucretiani error.
VII. Gifanii & Lambini error. VIII.
Vivum sepulcrum apud Lucretium à
Longino reprehensum in Gorgia. IX.
Conjectura in Lucretio. X. Versus
spurius nunc primum notatus. XI. Ut
& alius. XII. Alia conjectura in Lu-
cretio. XIII. Difficultas interpretis
circa Lucretii locum sublata.

IN his duobus libris, qui supersunt,
Lector, eo brevior ero quam etiam
in

in superioribus fui, quod eorum materia nihil habeat difficultatis, aut omnia ad τὸ Epicuri εὐδέχεται convertantur, quod semel dictum esto. Deinde cuilibet liberum est ea legere, quæ fuscæ à Viro Maximo in libris de Physiologia scripta sunt.

Eingere laudes] Vide Emendationes. Manil. I. In cælo vibrantia fulmina fingunt.

Ejus] Epicurum intelligit.

I. Deus ille fuit] Errat Lactantius, qui existimaverit hæc de Epicuro scripta non fuisse, sed de Pythagora, Thalete, aut &c. Id certe refellit versus ille, *Cujus ego ingressus vestigia*, qui mox occurret. Hunc autem locum prorsus respiciebat Cicero, cum in I. Tuscul. scripsit: *Quæ quidem cogitans, soleo sæpe mirari nonnullorum insolentiam Philosophorum, qui naturæ cognitionem admirantur, ejusque inventori & principi gratias exultantes agunt, eumque VENERANTUR UT DEUM. Liberatos enim se per eum dicunt GRAVISSIMIS DOMINIS, &c.* Hoc notasse profuerit.

In tam tranquillo, &c.] Tale aliquid apud Lucilium; sed & apud Terentium idem legas.

Reperta] *Ευρήματα*. Instituisse, invenisse.

Etiã nunc] Id hodieque verum est; nam vix sexta orbis pars triticum novit.

Vivi] *Agitari vita* haud poterat.

Quid Numeus, &c.] De Herculis laboribus ageretur, nisi pueri isthæc nossent; & alio properandum.

Hiatus] *Λέει χάσι δδόντων*. Anacreon.

Diomedis] Thracem Diomedem intellige.

Relageque severa] *Στηγὸν πέλαι*, amnemque severum

severum, Virgil. de Acheronte.

Quo neque nosler adit quisquam] Cicero certe afferit sua tempestate non latius navigari solere quam ab ostiis Ponti Euxini ad Columnas Herculis.

Quæ loca] Subaudi tamen. Quæ tamen loca.

Insinuandum] Prælia insinuandum, id est, subeunda sunt prælia.

Cupedinis] Cupiditatis.

Perinde] Similiter. Non armis] Ut Herculis. De divis] Librum Epicuri *σεὶ ὁπότη* intelligit. Sed simulacra] Quæ simulacra vulgus pro animis à corpore separatis accipit. Vide Gafarelli collectionem de *Talismanis*. Huc] Junge cum *πὸς ὅτι*, versu sequenti. Itaque mundum esse *interibilem* (sic loquitur Tertullianus,) nunc probabit.

Quæ nullo tempore] Intellige Chimæras, Centauros, Scyllas, Hermaphroditum, &c.

Vesci] Uti. Locus à Lambino restitutus.

II. Quæ supra caput ætheris] Plane ut Socrates. Itaque quod vulgo Socrati ab aliis tributum est, id Epicuro tribuit Tertullianus lib II. ad Nationes. Sed Epicurus qui dixerat, Quæ super nos nihil ad nos, cum & ipse cælum aspicere desiderat, solis orbem pedalem deprehendit, &c.

Dominos acres] Deos. Vide supra locum Cic. ex I. Tuscul.

Una dies dabit exitio] Ovid. ex hoc fonte hauserat, *Exitio terras cum dabit una dies*.

Exitium] Subaudi *πῶς*, nempe, &c. Ante] Junge cum *insolitam*. Visu] Visi. Nec jacere endo manus] Jacere in manus, id est sensibus subicere; probare testimonio sensuum, quæ via proxima, id est tuta & compendiosissima est ad veri cognitionem, &c. Fleat] Avertat à nobis.

III. Qui ratione sua disturbent moenia mundi] Elegantissima figura, Ratione sua disturbant moenia mundi, id est, probant mundum interiturum. Ita Virgilius, *ingentes erigit alnos*, id est, describit quo pacto

pacto ex Heliadibus alni surrexerint. Inde apud Aristotelem *οἱ γενῶντες τὸν κόσμον* (*generantes mundum*) id est, qui probant mundum genitum esse, mundum nativum esse. Et illud Platonis notandum, qui *τὰς ρέοντας* (*fluentes*) alicubi vocat eos ex Philosophis qui omnia in fluxu perpetuo esse dicerent. Eadem figura usus est Manilius lib. I. cum de Philosophia loquens ait,

Eripuitq; Jovi fulmen, viresq; Tonantis, leg. tonanti.

Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.

Id est, probavit, illa omnia causis naturalibus niti, neque ea Deos curare. Locos hic plures ex libris facris afferre possim; Adde locum alium Lucret. p. 153, *Nec fas esse deum, &c.*

Immortalia mortali sermone notantes] Id est, ea mortalia appellantes, quæ immortalia sint.

Quidquid] Quidque, jam alibi.

Seorsum anima atque animus] Hæc in III.

Quare etiam sedes] Quæ tenuitatis differentia est nos inter & deos ipsos, eadem inter sedes deorum & nostras est. Itaque *tenuis de corpore eorum* significabit, tenuis esse quasi ex iisdem corpusculis consistit quibus & dii constant.

Tali] Tali ὅντι, seu Deo seu homini.

Nec fuit in numero.] Rerum creatarum.

Specimen creandi] Sic al. sed Lamb. *creando*, melius.

Avidam partem] Magnam, multam, supra.

Fervidus ardor] Zona torrida. *Afiduusque*] Zone extimæ.

Vitali auxilio] Emend. Muret. *vitali auxilio.*

Ipsa] Sua sponte.

Ferme] *Μετῶς* est; debuit enim plane & diserte concludere. Sed ita alibi locutus est. Donatus, *ferme pro facile* in Andr.

Limatur] Melius *libatur*,

Magnus decursus] Subaudi, *Id enim magnus decursus aquarum declarat, &c.*

Retexens]

Retexens] *Ἀναλύων, καταλύων*, resolvens.

Aeris mare] Aeris capacitatem, *κύτθ*. *Fluentis*] Suo fluxu.

Inrigat cælum candore] Ita manil. II. *irriget orbem omnia pervolitans.* Ita & Tertull. de Pompeiis, (urbs est Italiæ) *Perfudit ignis Pompeios.*

Ardore ministro] Ardoris opera; ita efficiente ardore.

Tremere] Notat tremulum astrorum lumen.

Celeri] Celeriter lumen suboritur, unde, *&c.*

Denique non monumenta] Vide Emendationes, ut & circa versus sequentes.

Bellum Thebanum] Paulo antiquius clade Trojana; paulo, inquam, cum consistet quosdam duces bello Trojano interfuisse, quorum patres Thebas oppugnarint.

Natura hæc rerum] Notandum maxime; Intelligit enim Physicam. Plane eadem ratione Horatius, qui interdum audacior est, de Pythagora dixit, *natura non sordidus auctor.* Ratio autem hoc loco Philosophia est.

Possim vertere] Pro, *vertam.* Exempla alibi, nisi ita intelligas, superbiusculum fuerit: quamquam vera prædicat; quis enim ante Lucretium?

Darent late cladem] Pro *dedissent.* Terent. in Adelph. *Nam si esset unde id fieret, faceremus,* pro, *si fuisset & fecissemus.* Aliter locus ille intelligi non potest; Demæ enim & Micio jam tum in re ampla erant.

IV. *Haud igitur lethi præclusa est janua cælo*] Emenda obiter Ovidium; occasione enim quamlibet levi uti volo. Locus est 2. de Ponto Eleg. 7.

Sed quia res timida est omnis miser, & quia longo

Tempore lætitiæ janua clausa meæ est.

Legendum, *janua clausa mea est.* Jamdiu est, inquit, cum ad me lætitiæ non revisit; scilicet illi *janua mea* occlusa est.

Membra] Elementa, &c.

Ignis

Ignis enim superavit] Ex fabulis Poetarum hoc dicit, *ἐκ τοῦ ἔαυτῶ*, quod ostendit ille versus, Scilicet ut veteres Graiūm cecinere poetæ.

Tandem ut conveniant] Vide Emendationes.

Inde loci] *Locus* sæpe pro tempore ponitur. Itaque inde-loci significabit *postea* Plaut. Ter. Lucil.

Discordia quorum] *Istud quorum* jungi debet, non cum *discordia*, sed cum *intervalla*, *vias*, &c.

Hoc est à terris] Explicatio illarum vocum, *dare motus convenientes*, id est, inquit, separare cælum à terra, &c.

Secreto] Sejuncto, segregato.

Hunc exordia sunt solis] Vide emendationes.

Expressus de corpore sudor] Ex sententia Empedoclis. Vide Emendationes ad lib. II.

Turbare] Περτυνῶς.

Significat ponti mare] Perennem ætheris cursum probari ex motu perenni Ponti Euxini in Bosporum Thracium, inde in Propontidem Hellepontum, &c. sine refluxu; Sed vide tamen Gyllium. Poterunt & ea legi quæ olim ad primariæ nobilitatis Virum Philippum Laucurtium Vilarnolizæum scripsi. Epistola edita est.

Immania templa] Male Gifan. *inania*.

Gibus] *Astra* enim vaporibus pasci putabant. Virg. & alii.

Vegeat] *Agitet*, activum est ut alibi, & apud Lucil.

Insita sedit] Optime Lam. sed non ita Gifan. qui, *vivit*.

Quis potis est] Vide Emendationes.

Filumque videri] Sic Lamb. è vestigiis MS. *flum*, optime, namque ita alibi Lucret. al. *sublime*.

Ex uno capite] Nam caput amnis Latini vocant.

Ægocerotis brumales flexus] *Mox metus* vocabit, eleganter. Manil. lib. III. *nodos*, ut & lib. II. non minus eleganter, sed Lucretii imitatio est; infra enim, *anni nodus umbras exæquat*. *Ægoceros* autem Capricornus.

Can-

Canceris] Ita olim dicebatur; nunc *canceri*.

Nonne vides] Quod multi quidem negant, et si constat nunquam fere tempestatem fulminantem fieri, quin hoc eveniat.

De longo cursu] Post. Vide quæ ad I. *Extima* autem *cæli* vocat hoc loco partes occiduas ad Atlanticum.

Itere] Sic veteres pro *itinere*.

Auroram] Hoc loco *Aurora* Dea, seu persona, non est, sed splendor. *Aura* enim vel apud Virg. (*auri aura resulsit*) splendorem notat, ab *αἴερος*, quod in vetusta illa Græcia *aurum* significabat, unde *Μαυερος*. De Matuta autem seu Leucothea, unde *matutinus*, &c. res nota est.

Quod genus Idæis] Diodori locus in eam rem illustis, lib. 17.

Veste] Lanugine. Grammatici passim & Virg. interpretes.

Non nimis incertis] V. Emendationes. *ubi sic fuerunt*] *Istud sic* referri debet ad *τὸ* atque in versu sequenti, id est *itidem* ac.

Nodus] *Æquinoctia* intelligit.

Qui loca cæli] *Astronomi*.

V. *Hæsitat*] Tardius sese expedit; miror itaque dicere Gifanium, hæsitare sumi pro *micare*, *motitari*. Hæc tamen vulgo mirantur. Explicationem certe nostram planissime veram esse ostendit versus qui hunc sequitur,

Nec penetrare potest facile atq; emergere ad ortus.

Itaque hæsitat, quia emergere non potest, at ridiculum sit dicere, *Micat*, quia emergere non potest, imo *micat*, quia emerfit.

VI. *Cessant*] Longiores sunt, ut tardæ noctes apud Virgil. æstivæ sunt; quæ ideo *tardæ* dicuntur, quod propter longitudinem dierum tardius adventant, male itaque Interpres, qui locum hunc (*noctes cessant*) per locum illum Virgilii explicandum credit; quod ei cum multis, neq; sane indoctis, cõmune est:

Quid

Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Insigne diei] Ita vocat orbem solis.

Per orbem] Junge cum τῶ signorum, intelligit
Zodiacum.

VII. Ut Babylonica Chaldaeam doctrina refutans.

Astrologorum artem contra convincere tendit] Gifan-
fanius Chaldaeum; idque sibi rectius videri ait quam
Chaldaeam, ut in editione Lambini legitur. Sed,
seu Chaldaeam doctrinam astrologorum, dicas, seu
doctrinam astrologorum Chaldaeorum, idem plane erit.
Itaque jare à Lambino in tertia Lucretii editione
reprehenfus est Gifanius. Verum uterque erravit.
Hoc enim loco Poeta noster per *Babylonicam Chal-*
daeorum artem intelligit Chaldaeos qui Berosi hypo-
thesim sequebantur contra *vulgarem astrologiam*.
Quid sit docet Plutarchus II. de Placitis Philosopho-
rum, Lunæ defectum fieri καὶ τὴν αἰὲς ἡμῶν ἐπι-
σηφὴν τῆ ἀπρωῆτος μέγας, id est, dum nobis ob-
vertit eam sui partem, quæ ignita non est. Sed Chal-
dæi hoc loco sectæ nomen est, non gentis; quod ex
Horodoto probari possit. Hunc locum Lucretii non
intellexit Casaubonus. Vide Notas illius ad proœmi-
um Diogenis.

Uterque] Et Chaldaei seu Babylonii, &
Græci.

Difficile est ratione, &c.] Vide Emendationes.

Etesia stabra Aquilonum] Et tamen ostendere
possim, si per otium liceat, Etesias non semper esse
Aquilonones; & ad eam rem Aristotel. ac Diodorum
advocarem. Sed nil ad Lucret.

Super] Ridicule facit qui in notis suis istud *super*
de Luna intelligit; imo ad terram referri debet;
quod ratio & versus sequentes probant.

Coni] Vel terram κωνοειδῆ facit; vel mucronem
seu acumen umbræ telluris significat. *Linguitur*]
Supereff igitur, ut, &c.

Uteri

Uteri terræ radicibus apti] Συναφθέντες. Vide
omnino Diodorum lib. I. magnum enim operæ pre-
tium fuerit. Ibi] Tam.

Impetus alimenti] Nil melius poterat; sentiri po-
test, non explicari. Sed quia fruem] V. Emendat.
Androgynum] Delendus.

Virtus] Vis, robur, valentia, ut olim loque-
bantur.

Sed neque Centauri fuerunt] Contra Empedoclem
maxime qui hoc asseruerat. Hinc illinc, &c.] Vide
Emendationes.

Scyllas] Duæ enim fuerunt, illa Nisi, hæc Glauci,
sed & si una fuisset, δὴ χήματ' & dicere posset Scyl-
las, ut Neronēs, Marios, &c. cum Neronem &
monstra illi similia, &c.

Signi] Signum ἔλεγκθ' est, probatio, &c. Prima
leo] Τὰ πρῶτα, id est καὶ πρῶτα. Versus notissi-
mus, καὶ δε λέων, ὄπθειν δέ, &c.

Et genus] Descriptio admirabilis usque ad p.
159. v. 4. Qui relationes recentiorum scriptorum
legerunt, hic Margaiates, Braslios, Canibalas, &
plerosque Indiæ Occidentalis populos agnoscent.

Labi] Labe, parte pro parti, &c. passim.

Claricitat] Simeonis Bosii conjectura, plausu di-
gnissima. Claricitare autem significat vocare, advo-
care, invitare, &c.

Sed taciti] Vide Emendationes.

Dulcia linquebant labentis lumina vite] Mureti
emendatio, quam, solens suo more, arripuit. Gifan-
MS. lamentis, male.

VIII. Vivo busto] Videor legisse apud Dionysi-
um Longinum, incomparabilem illum rhetorem, tale
quid in scriptore Græco (Gorgia Leontino, ut puto)
fuisse reprehensum, (γύπης ἐμψυχοὶ τῶροι) vultu-
res, viva hominum busta. Sed Gorgias rhetor erat,
artis & στωδῆσεως totus, homo ἐδεμῶς δεινόματ',
& cui hæc non licebant; At Lucretius postea Poëta
est; & hæc descriptio multa ex grandi genere habet.

U

Ita-

Itaque nihil est quod Longini iudicium, quantumvis acre & exquisitum, reformidet.

Vermina] Vide Festum, qui hac voce dolores ex verminibus membra interius rodentibus natos significari ait. Forte & vermina vernies ipsos significabit.

Lædebant naves ad, &c.] Allidebant.

Bâlbe] Quippe qui nondum expedite loqui didicissent, sermone minime adhuc constituto. *Quam possit abuti*] Ita Plaut. & Ter. *abuti*, infumere est, &c. *Scymni*] Σκυμνοὶ plerumque pro catulis leonum, alias generale nomen est.

Quod tantopere mirabile est] Si enim nomina ipsa per sese cognitionem aliquam *ἄσφ' φύσεων* afferrent; atque ex sola pronuntiatione trium, quatuorve syllabarum singularis aliqua cognitio pareretur, sane mirandum foret; sed cum ab usu, usus autem à temeritate, fortuna, commoditate, interdum & à popelli imperitia, &c. pendeant, nil sane mirabile est, quod ait Lucretius. *Riða*] *Ut volta* pro vultus.

Suspensis teneros imitantur dentibus hausus] Vide Emendationes.

Nam facies multum.] Vide Emendationes.

Nec magis id nunc est.] Semper eadem fiunt, eadem facta sunt.

Insigne] Diadema, Corona, Sceptrum.

Protraxe] Ut *traxe* Virg. *panam traxe per omnem*. Est autem verbum originis Græcæ, ἀπελάω, ἐκείρον, unde Poëta effinxit τὸ προτράξω, in al. lib. *protraxe*, non bene.

Quæ nunc per] Vide Emendationes.

Vocesque superbas] Tales enim videbantur ob corporum proceritatem, agilitatem, &c. *Et manet omnino*] Propter tenuitatem, & alias id genus qualitates. *Facere*] Supponere, credere.

Vertier ad lapidem] Fusc. Interp. Tertulliani & Minatii.

Nam

Nam cum suspicimus] Vide Emendationes.

Et tanti motus hunc possunt] Vide Emendationes.

Pacem] Solennis formula, *Pacem deum*, &c.

Animasque secundas] Ventos.

Se contemunt] Atque ideo omnia repente ad deos conferunt.

Penetrabat eos] Cogitabant, &c.

Virta potestas] *Æris potestas*, æs ipsum, alibi *vis*, *virtus*, &c.

Æreque belli miscebant fluctus] Inde semper apud Homer. ἀλάχδ' æs, pro armis & instrumentis ferreis. *Vide Eulath.*

Et bijugo] Vide Emendationes.

Boves Lucas] Ut *Campas* pro *Campanus* apud Plautum alicubi, ita *Lucas* pro *Lucanus*. Sic autem dicti sunt Elephantæ, quod eos Romani primum apud Lucanos viderint in bello adversus Pyrrhum. Ita *malabathrum* seu *malobathrum*, quod φύλλον Ἰνδικόν est, ab Horatio Syrium vocatur, non quod in Syria nasceretur, (haud sane magis quam *amonum*, quod ab aliis quoque Syrium dicitur) sed quia aliunde adductum in Syria plurimum inveniretur, venderetur.

Anguimanos] Proboscis Elephanti manus dicitur; Sed illa manus instar serpentis, &c. unde *anguimani*.

IX. *In mœnere belli*] Si quis dicat legendum esse in *mœnere belli*, haud equidem repugnvero; imo lubens assentiar.

X. *Terrificas capitum quatientes undique cristas*] Hunc versum abesse hinc velim; neque enim facile crediderim cristas capitibus leonum annexas: alibi legitur, sed suo loco; & una voce variat, quæ errorem nasutis hominibus ostendit;

Terrificas capitum quatientes numine cristas.

Dplexæ] *Solutæ*, ἀπλέκω, unde *implico*, &c.

U 2

qui

qui *deperæ* legunt & locum hunc Terentii adferunt, *adeo deperum dabo*, somnia somniant.

In se fracta] Spurius est.

Ut nunc sepe boves Lucæ ferro male mastra] Alii habent, *ut nunc sepe boves templis ferro male castra*. Notum illud Virg. & *incertam excussit cervice securim*, de tauro.

Dare quod gemerent] *Dare*, facere, aliquid novi struere, *damnum*, &c. Terent. Plaut. & modo Lucretius, *fera facta dederunt, dabit pugnam, sic dabo*, &c.

Armisque vacabant] *Inermes* erant; *sic vitâ vacat*. Furius apud Donat. pro mortuus est.

Nexilis vestis] Intelligi vestes è pellibus ferarum, quæ consuta non essent, *σιρδέγγι* Græcis hominibus. Vide Timonem Luciani. Itaque utuntur in ea re verbo *ἐνὰ πλάθει*, vel *ἐνὰ πλάθει, ἀπὸ πλάθους*.

Tela parantur] Quædam editiones, *tela paratur*, meo iudicio male; nam *tela* seu *arma*, sunt instrumenta. Versus autem sequens indicat quænam illa instrumenta sint, quæ absque ferro parari nequeant, *insilia*, *fusi*, *radii*, &c.

Insilia] Aliud *incilia*, aliud *insilia*. Illud prius quid sit docebit Festus. *Insilia* autem non facile fuerit explicare. Mitto quæ ab aliis dicta fuerunt, (quamquam nil fere afferunt; neque ego quidquam affirmavero;) hoc tantum dicam *insilia* esse videri eam instrumenti textorii partem, quæ pulsu pedum quatitur, ut *staminis pars* modo deprimatur, modo attollatur, & *fuso* seu radio currenti libere trameare liceat; Idque ab *insiliendo*, ut à *cubo*, *cubile*, à *sedeo*, *sedile*.

Scapi] Viri docti existimant *jugum* significare, id est lignum, circa quod stamina obvolvuntur; ego *pectinem* Ovidii puto, propter illud *sonantes*. *Radius* autem instrumentum est quo trama staminis inducitur.

XI. *Atque opere in duro durarent*] Ostendit versus

sus superior, hunc spurium esse; quod primus, opinor, moneo.

Pullorum examina] *Pulli*, in arbore quid sint, docerunt Varro & Columella, & utroque vetustior Cato ille Censorius.

Cicutas] Virg. quoque pro *fistula*, &c. ita *calamos*, *avenam*.

XII. *Nam sunt tunc omnia cordi*] Ni mihi properandum sit, videor probare posse legendum, *Nam tum sunt omnia cordi*, id & versus superiores ostendunt; & quos jam leges, ei conjectura non adversantur. Vide tamen. *Tum* autem, id est cum homines *satulli* sunt & sese epulis invitarunt plusculum.

XIII. *Aderant solatia somni*] Sensus manifestus est, eos scilicet qui dormire nequirent, sese tibiæ cantu oblectare solitos. Cur igitur, inquit Interpres, *solatia somni* dixit? debuit enim dicere *solatia insomniæ*. Et ita sane videtur. Sed quod jam dicam, difficultatem illam, quæ non contemnenda est, tollet. *Solatum* scilicet pro eo sumitur, quod rei alicujus amissæ loco datur, unde *damnum* refarciri queat. Inde adeo fit ut interdum apud Jurisconsultos *solatum* pro tenui aliqua mercedula seu pretio sumatur; quod probari nihil necesse, adeo certa res est. Si quis autem (hoc erit exemplum) pateram auream, aut gemmam, aut aliquid aliud manu tenens, diceret, *Hoc pretium somni*; nemo, opinor, esset, qui dictum illud non facile intelligeret; ita enim *gemma somni pretium*, seu *solatum*, diceretur, ut *pretium ædium*, ut *equi pretium*, id scilicet quod pro equo datum est. Objecerit tamen quispiam, dici solere, & recte quidem, *Vigiliarum mearum pretium*, &c. fateor; sed ubi ita loquimur, figura est, quasi vigiliæ scilicet hoc nobis attulerint, quod ab aliis in nos collatum est propter industriam & laborem susceptum.

Vigiles] Castrenses intelligo.

Illā reperta] Ἐρέυνα εὐρήματα, perdit autem, in contemptum vocat, facit ut in minori pretio sint.

Quam reor invidia tali] Prima vestis ita ceteris iis Terrigenis placuit, ut inventori suo mortis causa fuerit.

Vestis apta signis] Jam antea.

In altum] Metaph. à navigationibus, periculum significat. De versu autem illo pag. 280. namque aliud ex alio, &c. dictum est in Emendationibus.

IN

IN

Librum Sextum.

CAPUT I.

- I. *Conjectura in Lucretio.* II. *Locus Poetae perperam ab Interprete intellectus.* III. *Ut & alius quidam apud Justinum.* IV. *Emendatio tentata.*

HIC liber, Lector, uti Lucretianorum omnium haud dubie pulcherrimus est, ornatissimus, accuratissimus, sic multo jucundissimus est & ad intelligendum facillimus. Quamobrem is à nobis leviter tantum percurratur, qui frigidae ac pene puerilis ostentationis esse ducamus, ea huc congerere velle, quae de illius argumento à summis omnium aetatum viris prodita sunt; ac praeter ceteros ab illo, qui omnem istam doctrinam

ita complexus est, ut qui post immortalia ipsius opera aliud quærat, is frustra conari videatur.

Rima] Athepæ tritici, olei, &c. in-
ventrices, nil tritum magis. *Præclaro*
nomine Athenæ] *μεγαλόπυρος*.

I. *Et primæ dederunt*] Videtur le-
gendum, *At primæ dederunt*, &c. Hoc
sensu, Athenas quidem multa generi humano bona
fecisse inventis frugibus, exultis artibus, humanita-
te, doctrina, legibus atque aliis rebus pene infinitis :
At multo etiam melius de hominibus meritas esse,
cum Epicurum protulerunt.

Veridico ex ore] Ita omnino de Epicuro suo sen-
tiebant cultores *Hortuli*. Ita mox, *veridicis dictis*
pag. 282.

Et per quæ vitam possent consistere tutam] Interpres
hunc vers. delet. Exempla *Gifanii* ab hac significatione
non consistere prorsus aliena sunt. *Quæ conlata foris & Quod*
fluere] V. Emend.

Quibus è portis] Metaphora à re militari.

Quandoquidem] *Lambinus* hostres versus supposi-
tos esse putavit. Illum vide; nam in MS. aliter
leguntur; pro *vincendi*, ventorum, pro *curfu*, id est
cursui, ibidem scribitur *russum*.

Delibrata] Malim, *delibata*, diminuta.

Et ratio cæli speciesque tenenda] Hanc lectio-
nem probò, quamvis à *Lambino* rejecta fuerit. Ille
enim quosdam codices secutus sic edidit, & *ratio su-
perum cælique tenenda*. Quæ lectio si vera esset,
Lambini tamen explicationem probare non possem,
qui illam vocem *superum* de diis accipiendam existi-
marit. Nam de diis eorumque natura non dispu-
tabit, nisi quatenus fulmen illis eripiet, quo non
satis prudenter uti videantur. Quare τὸ *supera*, id
est

est τὰ *μετέωρα* intelligendum esse puto. *Species*
autem *Sevela* est seu contemplatio, ut alibi, *Naturæ*
ratio speciesque.

Fulmina clara] Hoc confirmabit quod alicubi in
Emendat. dictum est, ubi quidam *flumina* legi voluit
pro *fulmina*.

Cæli divisio partibus] Ut *Etrusci* & *Romani* factita-
bant, qui in 4. aut 16. partes, ad Orientem & Oc-
cidentem, cælum dividere.

De parte serena] Id enim ad declinandam miracu-
lorum fidem negabant *Epicuri*.

Nam aut cadere] Vide Emendationes.

Inter malos jactata] Nam ob loci nimiam ampli-
tudinem trajectis malis vela intendebantur.

Fragiles] *Crepitantes* : alibi *aridum sonum* dixit;
quod & sermo *Gallicus* usurpat, *un son sec*.

Quia semper & aures] Vera ratio est, quia rerum
visibilibus species semper presentes sunt sensui; sed
sonorum alia ratio est: qui scilicet, nisi collidantur,
& tundantur corpora, non emittuntur.

Plumbea glans liquescit] Longum esset, si poëta-
rum & historicorum veterum testimoniis uti vellem
ut id probarem. Sed inter fabulosa antiquitatis refe-
rendum id patem; neque magis verum esse, quam quod
de sagitta *Acestæ* in V. scripsit *Virgilius*, quæ exarsit
& in ventos abiit.

Adlicit] Al. *Attigit*, sed eadem significatio est.

Ne tibi sit fraudi] In errorem inducat.

Sepultis ventis] Ut alii, *sopitis*, ab eadem meta-
phora.

Lateramina vasis] *Dolia* enim lateritiæ operis con-
stant.

Demoliri] Al. *Commoliri*.

Sic cadit & fertur tenebris] Vide Emendationes.

Inædificata] Mox, ut & antea, *extruētis alte nubibus*.

Atque ita præcipitans] Vide Emendationes.

Conamen sumit eundi] Metaph. ab iis, qui, collectis
viribus & spiritu, sese ad cursuram parant.

Impetis] Dicebant enim *impetis* pro *impetus*; unde frequens hodieque apud poetas recentiores *impete*.

II. *E parvis corporibus vis facta est*] Vis æris & auri, inquit Interpres; Sed fallitur; quod & ratio & versus sequentes probant; Vis enim illa fulminis est, non auri:

Quæ facile insnuantur, & insinuata repente

Dissolvunt nodos omnes, & vincula relaxant.

Sed res plana est, neque monuissim, ni adolescentibus ab auctoritate Docti hominis periculum esset.

Autumnoque magis] Vide Emendationes.

Fretus anni] Ita vocat eas tempestates, quæ frigus & calorem interjacent; ut fretum dividens duas continentes. Dicebant autem *fretus* & *fretum*: jam supra.

Prima caloris enim] Prima pars veris adulti, seu (liceat mihi ita loqui) veris caput, calor est; finis autem, seu illa pars qua cum hyeme committitur, frigus.

Hoc est igniferi] Sacrificulorum, augurumque generi insultat. Istuc, inquit, est, scite quæ natura sit fulminis, &c. quod nunquam in libris vestris deliramentorum plenis reperietis, *retro volventem*, id est à capite ad calcem, à calce ad caput.volvendo revolvendo aniles istos libros, quos Tyrheni, seu Tusci, condiderunt.

Alii] Novem enim dii erant, quibus fulminis jactulandi jus à Jove concessum erat.

Aversabile] Βδελνεον, φευκτον, tetrum, dirum.

Ancon brachia sue faciunt] Tmetis Lucretio & veteribus poetis familiaris, pro *consuefaciunt*.

Neque parcat in hostes] Neque parcat telis, neque iis minus frequenter utitur, ut, ubi occasio fuerit, hostes suos male perdat.

Bene facta Deum simulacra] Ad ridiculam istud bene facta; Quanti enim venire poterant! Indignum vero, Deos tantum damni facere, tam elaborata simulacra ad Canonem Polycletus exacta, & ποτοι, hoi, hei.

Tollen-

Tollendi sunt versus 33, 35 & 36. pag. 183. tollendus etiam est versus 5. pag. 184.

Sufficiunt] Suppeditant.

Retinere] Morari, domi homines retinere.

Arqui] Seu *arcus*, seu *arci*, seu *arqui* legatur, nihil interest.

In primis terram fac ut esse rearis] Ex Anaxagoræ sententia; Vide Hieronym. Cardanum in lib. de varietate rerum; cui addas licet quod in fodinis aurariis apud Indos Occidentales observatum est.

Exstructa domorum] Ut, *miratur strata viarum*. Virgil. id est, *vias stratas*, ita *exstructa domorum*, exstructas domos significat.

Minent] Unde natum *imminent*, *prominent*, &c. Lectio à Lambino constituta.

Perhilum] Paululum modo, fere nihil, imo nihil omnino; quanquam verum non est.

Speluncas inter magnas fremit ante tumultu] Arbitror monuisse me in Emendatione legendum esse, *magno fremit ante tumultu*.

In Tyria Sidone] Meminit Strabo ex Posidonio; quamquam alium quemdam terræ motum hic intelligi putem. Vulgo locus Justinii profertur ex lib. 18. III. *Tyriorum gens condita à Phœnicibus fuit qui terræ motu vexati, relicto patriæ solo Assyrium stagnum primo, mox mari proximum littus incoluerunt, conditâ ibi urbe, quam à piscium ubertate, Sidona appellaverunt. Nam piscem Phœnices Sidon vocant.* Sed is locus male accipitur. Nam ibi de motu terræ, quo prostrata Sidon fuerit, non agitur, sed de clade, quæ Phœnices vexarit, non ad oram in qua Sidon condita, sed in regione Idumæorum. Phœnices enim Justinii, Idumæi sunt, testanturque Herodotus, Plinius & Dionysius Afer, eos ab origine prima Rubri maris accolâ fuisse. Stagnum autem Assyrium, illud ipsum est quod mare seu lacus *Gennesaret* in libris sacris dicitur.

Ægis in Relopæneso] Intellige *Ægas Achaicas*, non

non longe à Bura & Helice, quæ & ipsa motu terræ afflictæ fuerunt. De iis scriptor libelli de Mando; nil de Ægis tamen.

Disturbât] *Pro disturbavit.* Vide quæ ad I. notata sunt.

Subditat timoris stimulum aliqua de parte] Sic enim hæc verba collocanda; id est, quodammodo terret ne, &c.

Neque enim] Vide Emendationes.

Misce tibi rebus] Al. melius, *in rebus.*

Sacer ignis] Πῦρ ἀγίων, ut & nos Galli voce ejusdem significationis notare solemus, ejus species est, sed lenis: At qui exedens est, ἐρπὶς ἐδιόμην, ad ossa usque pervadit; de quo hic Lucretium loqui credible est.

Maxima, &c. ingentia.] Terentii Interpretes ex Cicerone & aliis docebunt, quid inter *magnus* & *ingens* interfit. Non temere *ingentior* occurrat; constat tamen apud Virgilium legi.

IV. *Et penetrare mari penitus res cogit aperto*] Al. *Et penetrare mare, & penitus se cogier arcto.* Utraque lectio Lambini displicet; neque id injuria: ambæ enim corruptæ sunt: legendum putarim,

Et penetrare animam penitus res cogere aperto.

Anima ventus est; sæpe apud Lucretium; modo legbas, *Ne dubites, quin hæc animæ turbida sit vis*, id est, *vis venti.* Sensus itaque & ordo verborum sic sese habebunt: *Patendum est animam hac ire & cogere res penetrare aperto*, id est, per apertum, seu per illas fauces. Omnino enim agitur de vento, non de mari; itaque illa emendationis pars (*animam*) plane necessaria est; per *res* autem intelligo ignes, scintillam, cinerem, saxa, &c. de quibus antea.

Subjctare] In altum tollere. Not. ad I. *In summo*] Lamb. legit, *in summâ*, id est, *denique*, ἐπὶ τοῖς, ut innuat plures esse rationes, quæ de re in nota sequenti.

Ventigeni Crateres] Crateres Ætnæ ita dicuntur quod

quod per eos venti ex visceribus montis fere semper prorumpant; quæ de re nemo dubitabit, siquæ Straboni fides. Is in lib. VI. sic scribit: Οὐτε γὰρ ποσειδῶν ἐστὶ τὸν τόπον, ἔστι δὲ κρατῶν. Εἰσέρχεται περὶ μὲν ἐκ καταρρίφθῆναι π δὲ δύναται ἐκείσιν, ὑπὸ τῆς ἀνπιπνοίας ἢ ἐκ βλάδης ἀνέμων, ἢ τῆς θερμότητος, ἢν ποσειδῶν τῶν ἐυλογῶν πόρρωθεν, πείν ἢ τῶν σμίω τῶν κρατῶν ποσειδῶν. εἰ δὲ καταρρίφθῆναι, φθάνοι ἀν διαφθερῶν πείν ἀναρρίφθῆναι πέλιον, ὁπίον παρελήφθη ποσειδῶν τὸ μὲν ἐν ἐκλείπων ποτὲ τὰ πνεύματα ἢ τὸ πῦρ, ἐκλείψουσιν ποτὲ τῆς ὕλης, ἢ κ' ἀλογῶν ἢ μὲν ὅτι ποσειδῶν γὰρ, ἢ τ' ἀντὶ τῆς ποσειδῶν βίας, εἰκτὸν ἀνδρῶν γὰρ ἐστὶ τὸν πλησιαισίων. Etenim locum illum neque adiri posse, neque conspici. Et conjecturam se facere, ne injici quidem posse eo quidquam, ob adversum ventorum ex profundo flatum & calorem; quem, consentaneum sit, procul occurrere, antequam ad os Crateris adpropinquetur. Quod si quid tamen omnino injiceretur, multo ante ejus formam corruptum iri, quæ erat injectum, quam ipsum rursus eijceretur. Cæterum non absurdum esse, deficiente aliquando materia, spiritus quoque & ignem aliquamdiu cessare. At eam intermissionem tantam non esse uti contra istam vim mortalium aliquis proprius accedere queat. Quare lectio vulgata, *In summo sunt vertice item Crateres*, mihi non displicet, quod illud Lambinianum *in summa* mihi hoc loco haud probetur. Cumque opus aliquo verbo sit, quod indicet novam rationem afferri posse, illud *item* admittatur necesse est.

Illius una] Lethi scilicet.

Pex medium calorem] Sub finem extremam Junii mensis, ad usque initium Septembris. Quod ideo notare visum est, ut intelligamus hodie aliter fieri, quam olim. Citius enim definebat inundatio Nili. Ejus rei testis oculatus est Lambertus Massiliensis, qui de peregrinatione Ægyptica, quam ipse anno 1626. suscepit, commentariolum reliquit Lutet. editum.

ditum. In eam rem luculenta quaestio esse potest.

Inter nigra] *Aethiopas*; in montibus, qui *Lunæ* dicuntur, res hodie nota, veteribus non item.

Forsit] Id est, *fors sit*, fortasse.

De montibus Aethiopyum] Vera ratio, quod tunc ibi hyems est; quæ in illis regionibus tota in pluvias perpetuas abit. Vide recentiorum *Relationes*.

Qualis apud Cumas] De his versibus satis in *Emendationibus*.

CAPUT

CAPUT II.

- I. *Gifanius duobus locis lapsus*. II. *Alio etiam*. III. *Spirat fons apud Lucret. defenditur*. IV. *Lectio Gifan. à iudicio aliena*. V. *Ut & explicatio Scaphii apud eundem*. VI. *Manilius emendatur*. VII. *Utrum pestis pro pestilentia Barbare dicatur, ut visum Gifanio est*. VIII. *Hesychius emendatur*.

NON cum *fumant*] Ita illum locum cornices avertantur, ut, etsi in eo sacra fiant, ne tum quidem advolent; quantumvis carniū nidor, illas invitare ad sese videatur.

Pervigilii] Fabula *Corones* notissima est; sed non illud pervigilium; credibile itaque sit *Lucretium* alios secutum esse auctores, quam qui ad nos pervenere.

In Syria] Vide *Emendationes*.

Arbos in montibus Heliconis] Quænam illa sit divinabunt alii. Quidam existimant esse *taxum*; Sed cur nos ad *Heliconem* mitteret? *taxus* enim frequens erat in *Italia*. Dein verum illud de *taxo* non est, *floris* odore necare.

Nocturnumque recens] Vide *Emendationes*.

I. *Tum fit odos vini plage manubialis instar*] Ita omnino legendam, neque satis mirari possum, in utraque *Gifanii* editione scriptum fuisse, *plage manubialis mora*, contra sensum, contra metrum, contra &c. Sed in versu 13. longe aliud reperies: Ibi loquitur

quitur Poëta de metallariis hominibus, qui *Terrai penitus scrutantes abdita ferro*, plerumque odoris tetri appulſu necantur. Quid autem illo carmine facilius *scrutantur abdita terrai*? [*scrutantur terræ partes à ſole remotas*] tamen Giſanius (hominis iudicium!) ait *abdita auri* ſignificare *abditum aurum*; ſed illud *terræ* cum quo jungetur? neque enim poſthac ſtare poterit.

Scaptēſula] Nomen generale eſt, materia foſſilis ſcilicet; vocamus *terre de mine*; neque hic de Thraciæ loco cogitandum, qui ſic proprie dicebatur; eſt enim, ut dixi, nomen generale *ἢ μεταλλείων* ſeu fodinarum metallarium, *σκάπτειν* fodere eſt, *ἢ λη materia*.

Ut cadat è regione loci] Vide Emendationes.

Nixari] Sic legeret Feſtus; ſed haud dubie legendum *nixari*, ut alibi paſſim, quod & optime vidit Interpres.

II. *Rara tenet circum hunc fontem*] Aliquid in Indice monet Giſanius quod prætermitti haud deceat; *tenere*, inquit, *ſumitur pro eſſe, habitare, incolere, absolute*. Papæ! unde iſthæc? Quis unquam in Latio ita locutus eſt? nemo. Interim quid erat facilius quam locum hunc recte exponere & ita recte ut nunquam eo confugiendum eſſet? Ipſa enim verborum ſeries rem expeditam dabat, quæ ſic habet: *Nimirum quod terra magis rara tenet hunc fontem circum*, ſeu, *circum amplectitur*. Vides, Lector, quo cum homine tibi res ſit. Cæterum huius loci emendati gloria Lambino debetur.

Nodofque relaxat] Giſan. in Ind. animum alibi habebat, cum hoc loco *nervos* legebat.

Frigidus eſt etiam fons] In Epiro. Plin. Vide omnino *Phyſiologiam* p. 509. & quod alibi dixit Vir *Maximus* de fonte Gratianopolitano.

III. *Spirat fons, dulcis aquai qui ſcatit*] Sic enim diſtinguendum omnino eſſe, alibi monui. Illud autem *ſpirat* de fonte audacius videri queat, & pene dithyrambi-

rambicum: Sed tamen dicimus, *vivas lucernas, aquam vivam, aqua currit, aquas ſalientes, mare mortuum, vivum fontem, vivum ſaxum, ζώπυρον, &c.* Cumque interdum *ſpirare* pro *vivere* ponatur, hinc factum ut Lucretius dixerit, *fons ſpirat*.

Semina habent ignis ſtupæ tenentes] Imitatio Graci ſermonis, ut antea notatum fuit, *habent tenentes* pro *tenent*, ut *ἔχω δεξιῶ*, id eſt, *ἔδεξα, λέξας ἔχω*, pro *ἔλεξα*, ſæpe apud Tragicos & Ariſtophanem. *Noſcit*] *Sentit*.

Primo carmine] Lib. I.

Undique qua circum] De his verſibus dictum eſt in Emend.

Facit are] Id eſt *arefacit*, exempla ad I. lib. congeſta ſunt.

IV. *Nam penetrare aliâ ſonitus aliâque ſaporem*] Sine omni iudicio Giſan. in utraque editione ſcripſit *aliâ, aliâque*; cum agatur de meando, penetrando, ſubeundo; unde mox legas, *per ſaxa, per lignum, per aurum, & meare vitro*, id eſt, per vitrum.

Principio fluere] Vide *Phyſiologiam* p. 366. & 370. unde aliquid à Lucretio in hac diſputatione omiſſum eſſe diſcas, aut ex illius carmine excidiſſe.

Samoſthracia] Aliquando τὰ *Samoſthracia* pro myſteriis deorum *Samoſthracum*, ſeu *Cabirorum* ſumuntur, ut apud Tertullianum c. 8. *Apol.* ſed hoc loco annulos ferreos *αλεξιπηγεις*, qui ex *Samoſthracia* afferbantur, ea vox ſignificat. Tales fuiſſe illos Eudami annulos arbitror, de quibus *Comicorum Princeps* in *Pluto*.

V. *Scaphis*] *Vaſis*, à forma ſcaphæ; forte de ſcaphis horologicis in quibus ſtyli ferrei extremas horarum auctus notabat. De iis *Martianus Capella*. Cur autem hoc exemplo potius uti maluerit Lucretius quam alio, nil neceſſe habeo reſpondere, quia nec interrogare neceſſe fuit. Hoc enim factum eſt ἐν τῷ ἐπιλόγοντος, ut loquuntur magiſtri, id eſt, cum temere, & nullo delectu, quolibet exemplo utimur. At Gi-

Gifanius (nasum comprime, Lector, & ἡ λικανωτον βδουε) hunc locum de sella familiarica, sic enim vocat Varro, accipit. *Vas est*, inquit, *ex aere, ad retrimenta alvi, muliebri fere, ut lasanum virile. Qui pro matula accipiunt, verbo abutuntur.* Foetidam vero explicationem, Mephitim alteram! Hanc itaque a naso molestiam amoliamur. Vide omnino super ea re notas in Vitruvium.

Singulariter] Pro. *singulariter*. Ita Lucilius dixit *monstrificabile*, pro *monstrificabile*.

Nunc his nobilitas mirum est ac monstrificabile.

Apud Nonium, & fortasse jam alibi notaveram.

Taurea vincula] Gluten taurinum.

Mare velit] Hoc loco mare *αερωποποιετης*.

Denique res] Vide Emendationes.

Coplata] Copulata, ut *gubernaculum*, &c.

Nam quid Britannum] Vide Emendationes.

Elephas] Vulgo *Elephantiam* vocant, aliquando & *Elephantiam*; sed & nonnullis dictus est *λεονταεις*; eo enim verbo vetuli leones, qui feras consequi haud possunt, fere plerumque tentantur, & inedia facit ut exarescant.

Attide] In Attica.

Concinat] Efficit.

Cruentum] Foedum, tetrum, inquinatum. Est autem conjectura Turnebi, aut l. Aurati. In vulgatis editionibus legebatur *corruptum*, contra legem carminis.

Finibus Cecropiis] Hæc descriptio à Thucydide est; cui tamen nonnulla ex Hippocratis observationibus poeta admiscuit: sed hæc ab aliis examinata fuisse, ut & imitationes Virgilianæ. Evenit autem hæc clades paulo post exortum bellum Peloponnesiacum.

Flagrabat stomacho flamma] Delendus.

Nil adeo posset] Emendat. Lambinus.

Nil adeo ut posset quidquam leve, tenueque membris

Vetere ad utilitatem: ad ventum, &c.

Ita enim fit, ut hic versus cum cæteris cohereat. *Intellige autem ita astuasse intima corporum, ut nullum*

iis

iis vestimentum, quantumvis leve & tenue, utile esse & commodum posset. Ita τὸ *vertere* absolutum erit, ut alias sæpe.

Insedabiliter] Vide Emendationes.

Æquabat multum parvis] Efficiebat ut quantumvis larga aquæ copia pro nimio ardore æstuantium corporum exigua videretur.

Quippe patentia] Hujuscemodi autem insomniam inter pessimi eventus prognostica referri constat.

Huc hominis tota vires] In Emendationibus.

Jacerent corpora supra corporibus] Id est, *Superjacerent corpora*. Vide pag. 105. *Exanimis pueris super examinata parentum, &c.*

Æris auras volvere] Uno verbo, *vivere* est.

Morti damnatus ut esset] Ut si jam Orco addictus esset. Itaque ut pro *quasi*, non temere alibi.

Inque alius alium] Vide Emendationes.

Nec minimum partim] Ita edit. Lamb. ut sit *minimum ægoris*, minima pars morbi; sed Gifanius ex veter. lib.

Nec minimam partem ex agris ægoris in urbem

Confluxit.

Verum non animadvertit esse in oratione solœcismum *ἀναπόλογητον*; non quidem in [*minimam partem*] est enim elegantissime dictum, *αἴ*, &c. sed quia, si legas *ægoris*, τὸ *confluxit* casum suum non habebit. Itaque Simeonis Boffi V. Clariff. conjecturam unice probo, qui legit, *ægor is in urbem confluxit*, is morbus, &c. Notum enim est τὸ R producere syllabam solere; cujus rei apud utriusque linguæ scriptores exempla sunt.

Silanos] Tubos, aquarum canales, salientes. Qui linguas orientales callent, vocem esse mere Arabicam aiunt.

Super una] Sola restans.

Hospitibus] Intellige rusticos qui in urbem sese receperant: *edituentes* autem sunt *editui*, *vevkoest*.

Nec jam religio divum, nec numina magni.

Pende-

Pendebantur: enim præsens dolor, &c.] Ita omnino distinguendum, ut in edit. Gifanii, sic quippe ratio incipiet ab *enim*; quod Plautus & Terentius factitarunt. Est autem hæc ratio qua fiebat ut *numina magni non penderentur*; Nil mirum, inquit, *Enim dolor omnia exuperabat.* Exempla apud Comicos crebra sunt, ut dixi.

Quo prius hic populus] In al. *pius hic populus.* Fortasse melius, si enim de *pietate* in deos intelligendum, notum est quid in Act. Apost. & apud Xenoph. de Atheniensibus scriptum sit: si de cura sepulturæ (nam ea apud veteres pars pietatis erat) in eo populo ad superstitionem usque insignis erat. Memineris modo quid Atheniensium Imperatoribus evenerit ob corpora eorum insepulta, qui ad Arginusas perierant; & his exemplis plenæ historiæ.

Namque suos consanguineos aliena rogorum.

Insuper exstructa ingenti clamore locabant.] Id est, cum familiaria sepulcra, sua busta, non habebant, corpora fuorum imponebant alienis rogis. *Exstructa rogorum*, id est rogi, ut alibi; itaque *aliena exstructa rogorum*, erunt exstructiones rogorum alienorum. Sed *τὸ insuper* pro simplici *super*; quod aliis quoque præpositionibus evenit.

Quam corpora desererentur.] Quidam *quam ut corpora desererentur.*

Ventum est supremæ præscripta ad candida calcis,

Mi Lector, & Notulas nostras absolvimus; quibus tamen paxillulum quid addere etiam visum est quod tibi non ingratum fore speramus. VI. Emenda itaque Manilium in extremo I. lib. ubi de hac clade loquitur.

Qualis Erechtheos pestis populata colonos

Extulit antiquas per funera pacis Athenas.

Cætera omitto quæ ex Lucretio adumbrata sunt, id quod studiosi facile advertent; sed in secundo versu neminem vidi qui intelligeret illa *funera pacis.* Neque vero mirum. Sic itaque legendus uterque est.

Qualis

Qualis Erechtheos olim populata colonos

Extulit antiquas per funera pestis Athenas.

VII. Sed juvat excurrere, neque hanc, ut spero, veniam denegabis. Sic scribit Gifanius in PESTIS: *Qui hac voce pro morbo, quem veteres constanter pestilentiam vocant, utuntur, barbarissant.* Editiones vero basilicas! Hem! barbarissant qui *pestem* pro *pestilentia* usurpant. Bene sane; jam Manilium barbarissimi manifestum habemus; sed fortasse sæculum Theodosianum à puritate Latini sermonis longius aberat, quam ut inde auctoritas peti debeat. Esto sane. At Justinus tamen Manilio antiquior, in morte Agathoclis describenda (jube afferre librum) ita quoque locutus est. Verum alium auctorem magis idoneum postulent Gifani; Satis igitur erit Horatius? annunt. Sic itaque ille:

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,

Pestemque à populo & principe Casare in

Persas atque Britannos

Vestra motus aget prece.

Hic certe pestis tam pestilentia est, quam fames famem est, opinor, nec tamen barbarissat Horatius, si nobis ita sentire per Gifanium licebit. VIII. Et hæc quidem ad calamitatem illam, quam sibi describendam suscepit Lucretius pertinere videbantur; sed, quæ jam dicam ad *Cecropios* seu Atticos tantum. Videlicet, ne emendatio pereat, adscribam quod ego in Epistola quadam ad Guidonem Patinum Virum Clarissimum, & Regium Medicinæ Professore nuper scripsi. Apud Hesychium hæc leguntur: ΚΕΚΡΟΠΙΔΑΣ, Ἀθῶναιος τῆς ἀπώκιδας, CECROPIDAS, Athenienses apocidas. Hem! Apocides isti unde terrarum advecti sunt? Sed non est cur in ea re quærenda quidquam operæ ponatur; locus non corruptus modo est, sed & mutilus. Lege & supple ΚΕΚΡΟΠΙΔΑΣ Ἀθῶναιος [καὶ Κέκροπος] Ἡ ΑΠΑΤΕΩΝΑΣ. *Cecropidas* scilicet, significare *Athenienses*, à *Cecrope*, vel *etiam*

tiam significare fallaces; allusione facta ad Cecropas qui δόλιοι & πατρῆοι, notissimo proverbio, habebantur, Κερῶπων ἀγαροί. At ne quis de emendatione dubitet, ipsemet Hesychius plane & disertè alibi scripsit Κέρωφ, ἀπατρῶν, ἢ πίνικθ. Ubi, ex interpretatione [πίνικθ] lusum fuisse in ea voce per metathesin π & ρ, cognoscas, ut κερτεροί pro κερτεροί, κερδία pro καρδία. Itaque verbum erit comicum aut Sillographi alicujus.

F I N I S.

---

*Books sold by H. Dickinson, Bookfeller in
Cambridge.*

- P Rami Dialect. Libri duo, cum Comment. Georg. P. Dounami, 8°.
 Titi Livii Histor. Libri, 2 Vol. 8°.
 Terentii Comœdiæ, cum Notis Joh. Min-ellii, 12°.
 A modest plea for Infant Baptism, by W. Walker, B. D. 12°.
 Varenii Geographia, 8°.
 Sharrock's Ethicks, 8°.
 Lactantii Opera, 8°.
 Curcellæi Ethica, 8°.
 Dr Henry More's Philosophical Collections, Fol.
 Mystery of Godliness, Fol.
 Mystery of Iniquity, Fol.
 Enchyridion Metaphysicum Lat. 4°. cum Fig.
 Enchyridion Ethicum Lat. 8°.
 Divine Dialogues in 2 Vol. 8°.
 His Epistles to the 7 Churches with an Antidote against Idolatry, 8°.
 Introductio ad Cartesium, 8°.
 Observations on Antroposophia Theomagica.
 Origenes contra Celsum; Ejusdem Philocalia, cum Ann. Guilielmi Spenceri, 4°. G. L.
 Scheyneri Fundamenta Optica, 4°.
 Officium Concionatorium, 4°.
 Caufabon's Letter against the Royal Society, 4°.
 Smith's select Discourses, 4°.
 Bythneri Psal. 4°.
 Bishop Ruff's Letter of Resolution concerning the chief of Origen's Opinions, 4°.
 Warren's no Præexistence, 4°.
 Godman's Sermon, 4°.
 Epicteti Enchyridion cum Cebetis Tabula. Accesserunt Simplicii & Arriani Comment. G. L. 8°.
 Gassendi Astronomia; Cui accessere Galilei Galilei Nuncius Sidereus & Kepleri Dioptrice, 8°.

Billing-

Billingly's Idea of Arithmetick, 8°.
Rami Logica cum Comment. Amesi, 8°.
Ray's Collection of English and Scotch Proverbs, 8°.
Templeri Idea Theolog. Leviathanis, 8°.
Angelini Gazæi Pia Hilaria. Accessit Tomus alter
cum Indice Philologico, 12°.
Devarius de Particulis Linguæ Græcæ, 12°.

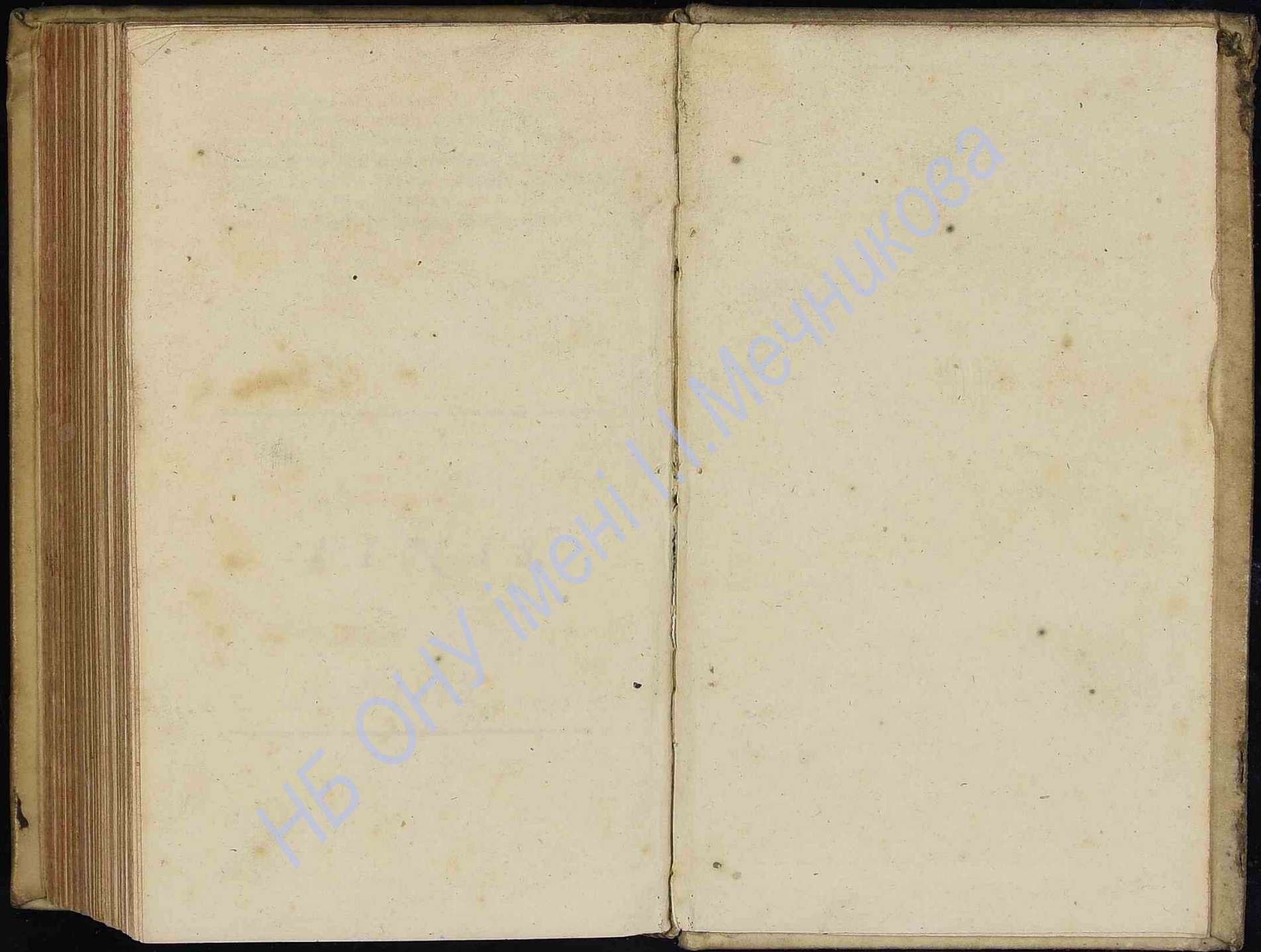
FINIS.

11-89848

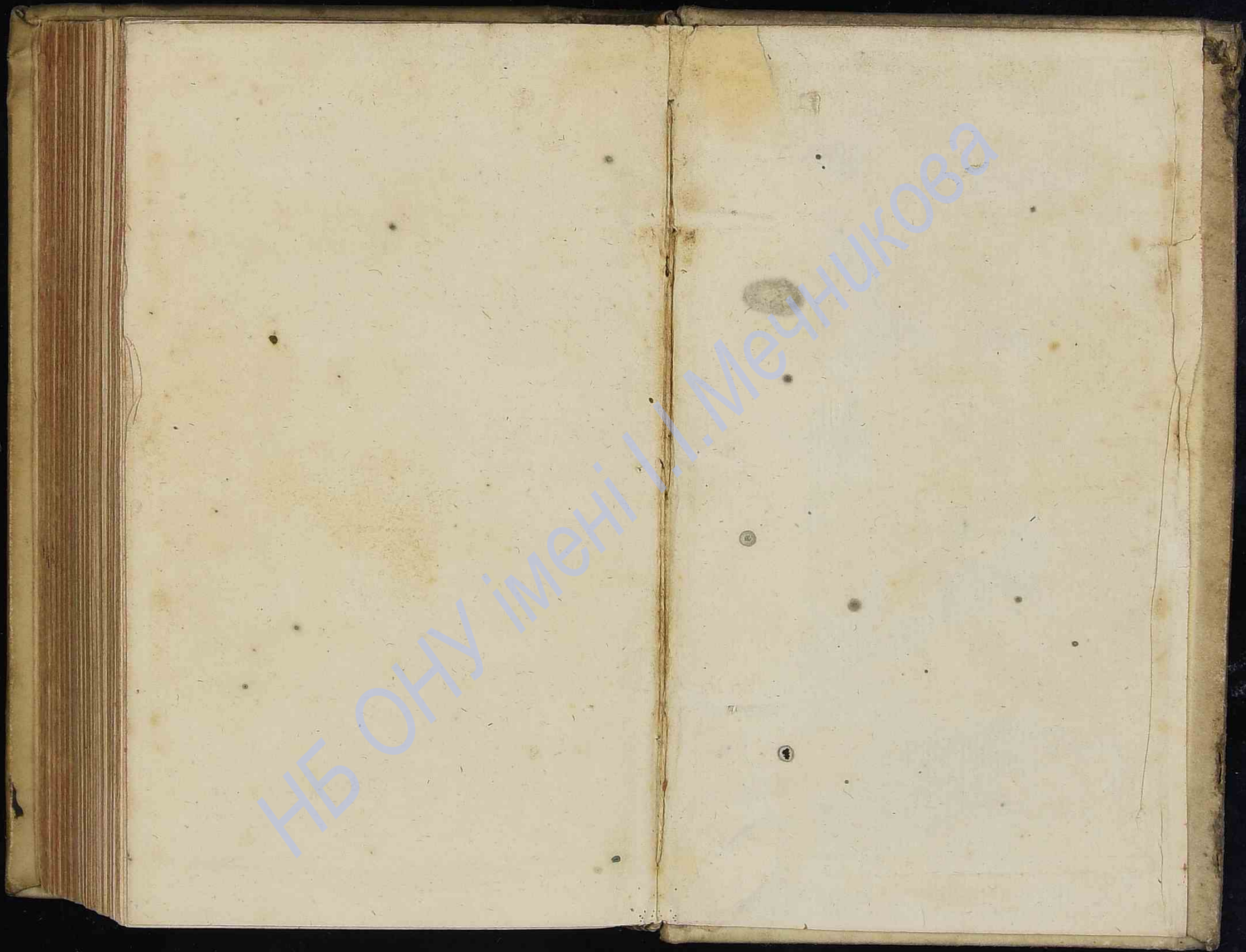
3430

НБ ОНУ імені П. Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова